bilim ve sosyalizm yayınları
27
İKİNCİ BASKI

FAŞİZM ÜZERİNE DERSLER

TOGLİATTİ

İkinci baskı:
Ocak 1979

BİLİM VE SOSYALİZM YAYINLARI
Ataç Sokak, No: 36/2
Yenişehir - Ankara
Tel: 17 03 27

FAŞİZM ÜZERİNE DERSLER

Yazan:
Palmiro TOGLİATTİ

Çevirenler:
Şiar YALÇIN - Yüksel DEMİREKLER

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

Giriş 11

Birinci Ders

Faşist Diktatörlüğün Temel Özellikleri ... 25

İkinci Ders

Burjuvazinin "Yeni Tip Parti"si 41

Üçüncü Ders

Ulusal Faşist Parti 61

Dördüncü Ders

Faşizmin Askeri ve Propaganda Örgütleri ... 80

Beşinci Ders

Faşist Sendikalar 99

Altıncı Ders

"Dopolavoro" 117

Yedinci Ders

Korporativizm 136

Yedinci Ders (Devam)

Korporasyonlar Karşısında Bizim Politikamız 158

Sekizinci Ders

Köylük Bölgelerde Faşizmin Politikası 173

Ek

İtalyan Faşizminin Gücü Neresidedir? 197

Kaynak Notları 228

ÖNSÖZ

BURADA yer alan dersler 1935'te Moskova'da Lenin Okulu'nun İtalyan bölümünde Palmiro Togliatti tarafından "Muhalifler" üzerine verilen onbeş bölümlük kursun esasıdır. Sekiz dersin özgün metninin fotokopyaları, 'Editori Riunuti" Yayınevi adına Togliatti'nin Toplu Yapıtları*'nın basımını denetleyen Ernesto Ragionieri'ye Moskova Marksizm-Leninizm Enstitüsü tarafından verildi ve ilk kez 1970'te İatlya'da kitap halinde çıktı. O zamandan beri, üç dersin metni daha —biri faşizm üzerine, öteki ikisi İtalyan Komünistleri'nin öteki "muhalifleri" (Sosyalistler ile Cumhuriyetçiler ve anarşistler) üzerine— ele geçirilerek İtalya'da yayınlanmıştır. Bu kitap yalnızca faşizmi ve faşist rejimin çeşitli yönlerini konu alan dersleri kapsamaktadır. Togliatti'nin 1934'te Komünist Enternasyonal'in teorik gazetesi için aynı konu üzerinde yazdığı bir makale ek olarak verilmiştir.*

Metni oluşturan geniş ve ayrıntılı notlar, dersleri izleyen öğrencilerden biri olan Giuseppe Gaddi tarafından tutulmuştur. Gaddi sonradan ilk derse ilişkin notları Togliatti'nin onayına sunmuştur. Dersler okulda büyük bir ilgi uyandırdı. Bunları izleyen Stefano Schiapparelli adında bir İtalyan komünistinin bildirdiğine göre, "okulda bulunan başka partilerden öğretmenler ve öğrenciler de" bu dersleri izlemişlerdir. Derslerin göze batar derecedeki didaktik niteliği, İtalyan öğrencilerin bilgi düzeyleri ve yetişme biçimlerinin yarattığı bir zorunluluğun sonucudur. Giuseppe Gaddi şöyle anımsıyor: "Öğrencilerin hemen hemen tümü işçi sınıfı kökenliydi, faşist hapishanelerden gelmişlerdi ve okuyup öğrenme konusunda pratikleri azdı. Togliatti bu nedenle olabildiğince basit bir anlatım biçimi seçmiş, bunun için sürekli çaba harcamıştır. Tane tane ve oldukça yavaş konuşmaya gösterdiği özenin nedeni de budur ve bu benim not alma işimi çok kolaylaştırmıştır."

İtalyanca baskıda, metnin redaksiyonu, açık daktilo hatalarının düzeltilmesinden, noktalamanın gözden geçirilmesinden ve birkaç tümce düşüklüğünün giderilmesinden öteye gitmemiştir. Siyah harflerle dizilmiş kısımların özgün notlarda altları çizilmişti. Derslere verilen başlıklar İtalyanca baskının editörü Ernesto Ragionieri'nindir. Numaralı notların hepsi metni İngilizceye çeviren tarafından konmuştur.

Daniel DICHTER

GİRİŞ

TOGLİATTİ'nin Ocak-Nisan 1935 arasında Moskova'da Lenin Okulunda verdiği Derslerin hem öz hem de tarihsel değeri büyüktür.

Tarihsel olarak bunlar, uluslararası işçi sınıfı hareketinde ve özellikle 1919'da kurulduğundan beri Komünist Enternasyonal içinde faşizmin niteliği üzerine süregelen tartışmalarda önemli bir ânı yansıtırlar. Togliatti'nin derslerinin İtalyanca baskısının önsözünü yazan İtalyan marksist tarihçi Ernesto Ragioneri'nin deyimiyle, bu dersler "yalnızca siyasal yönlendirme konusunda değil, aynı zamanda Avrupa ve dünya tarihinin bu canalıcı noktasındaki komünist hareketin karşıkarşıya bulunduğu çözümleme ve inceleme konusunda da bir yenileniş hareketinin somut bir işaretini" oluştururlar.

Ama bunlar günceldir de. Togliatti'nin kurslarından çıkarılacak dersler, otoriter yönetim ve fa-

şizm tehlikesinin çok tehdit edici olduğu bir kapitalist bunalım döneminde imdadımıza yetişmiştir. Palmiro Togliatti'den (Komünist Enternasyonal içinde otuzlarda tanındığı adıyla *Ercoli'den*) başka hiç kimse, gericilik ve faşizmin her dönemde ve her ülkede somut ve özgül olarak incelenmesi gerektiğini bu kadar inandırıcı olarak ortaya koymamıştır. Ama eğer otuzlarda faşizme karşı verilen savaştan çıkarılması gereken genel dersler (bu savaşımın hem hataları hem de başarıları) unutulmaya bırakılmış olsaydı, bu çok acı bir şey olurdu.

Togliatti'nin Ekim 1934'te *Komünist Enternasyonal*'de yayınlanan "İtalyan Faşizminin Gücü Nerededir?" başlıklı yazısının bu kitabın ekinde yer alması çok yerindedir, çünkü böylece Dersler'in temel dayanağı olan faşizmin yorumu açık bir biçimde sergilenmiş olmaktadır.

Uluslararası işçi sınıfı hareketi içinde faşizmin niteliğinin daha iyi anlaşılması için verilen savaşın ve özellikle Komünist Enternasyonal içindeki sürekli polemik tartışmaların ayrıntılı bir tarihi henüz yazılmamıştır ve bunun bir an önce yazılması gerekir.

Komünist Enternasyonal'in Dördüncü Kongresi'ne sunduğu raporda (13 Kasım 1922), Lenin, Roma Üzerine Yürüyüş'ten birkaç hafta sonra, keskin bir uyarıda bulunmuştu:[1] "örneğin, İtalya'daki faşistler, İtalyanlara henüz yeterince aydınlanmamış olduklarını ve ülkelerinin Kara Yüzler'e[2] karşı he-

[1]V.İ. Lenin — "Rus Devriminin Beş Yılı ve Dünya Devrimi Olasılığı": Komünist Enternasyonal'in Dördüncü Kongresine Rapor, 13 Kasım 1922, **Bütün Yapıtları**, Cilt 33, s. 431.

[2]Kara Yüzler, Rusya'da Çarlık polisi tarafından devrimci hükümete karşı savaşmak için kurulmuş olan monarşist çetelerdi.

nüz güvence altına alınmamış olduğunu göstermek yoluyla bize büyük bir hizmette bulunabilirler." Lenin'in sözleri tehdidin farkında olduğunu gösteriyordu ve faşist tehlikeyi karşılamanın uygun biçimlerini bulmak için Komünist Enternasyonal'e, özellikle İtalyan komünistlerine, adeta bir savaşım çağrısında bulunuyordu.

Togliatti bu çağrıya verilen yanıt konusunda özeleştiride bulunmuştur: "Partimiz bu sözlere, Yoldaş Lenin'in bize söylediği bu son sözlere, yeterince değer vermemiştir..."[3]. Ama yine de, özellikle İtalyan Komünist Partisinin üyeleri çok şeyler yapmışlardır.

Faşist diktatörlüğün ilk deneyiminden geçenler İtalyan komünistleri oldu, en çok acıyı onlar çektiler, ve bu arada hem onun baskısından, hem de ona karşı savaşım deneyimlerinden çok şeyler öğrendiler. Faşizmin en ayrıntılı ve en sürekli incelemesinin *onlardan* gelmiş olması bu bakımdan doğaldır. Ama bunu yalnızca İtalyan Komünistleri yapmış değildir ve böyle bir savları da yoktur. Profesör Ragioneri, Pietro Secchia adında başka bir İtalyan komünistinin şu sözlerini aktarmıştır: "Evet, Komünist Partileri Komünist Enternasyonal'in şubeleriydi, ama bunların hepsi başta kendi ülkelerinde meydana gelen durumları ve olayları incelemekle sorumluydular, ve bu yüzden faşizmin incelenmesine temel katkının İtalyan Komünist Partisi'nden, özellikle Gramsci ile Togliatti'den gelmiş olması doğaldır. Ama onlar yalnız değillerdi, ve bu nokta ulusal yurtseverlik nedeniyle ya da İtalyan Komünist Partisini yüceltmek amacıyla, suskuyla

[3]Palmiro Togliatti — "Faşizmin Gücü Nerededir?", Ekim 1934. Bu cildin ekine bakınız.

geçiştirilmemelidir... Öteki ülkelerden çok sayıda komünist bilginler ve önderler —birkaç ad vermek gerekirse, Bukharin'den Thalheimer'e, Clara Zetkin'den Radek ve Dimitrov'a dek birçokları— faşizmin incelenmesine geniş ölçüde katkıda bulunmuşlardır."[4]

Ayrıca, diye ekliyor Pietro Secchia, Komünist Enternasyonal'in *Programı*'nı ve onun hazırlanmasına katkıda bulunan çeşitli taslakları ve tartışmaları da unutmamalıyız.

İngiltere'de Harry Pollitt faşizmin niteliği ve ona karşı nasıl savaşılacağı konusunda çok şeyler yazdı, ve 1934'te basılan R. Palme Dutt'ın, daha önceki bir çok incelemelerin meyvesi olan *Faşizm ve Toplumsal Devrim* adlı kitabı uluslararası Komünist hareket içinde çok iyi bilinmekteydi.

Kişisel deneyimiyle hem faşizmin baskısını hem de ona karşı savaşımının sorunlarını iyi bilen Togliatti'nin kendisi de 1922'den beri faşizmin niteliği üzerine yazılar yazıyordu. İncelemelerinin ilk dönemi Komünist Enternasyonal'in Dördüncü Kongresi için hazırladığı bir raporda (ki Bordiga[5] tarafından kullanılmadı) ve İtalya'daki durumla ilgili olarak 1923'te Komünist Enternasyonal'e gönderdiği çeşitli raporlarda anlatımını bulmuştur.

Sonraki dönemde, özellikle 1928-32 arasında, faşizm ile ilgili çalışmaları, değerli olmakla birlikte, bir dereceye dek o dönemin Komünist Enternasyonal'inin yanlış yaklaşımlarının çerçevesi içinde sı-

---

[4]Pietro Secchia — "L'azione svolta del partito communista in Italia durante il fascismo, 1926-32" (İtalya'da faşizmin hüküm sürdüğü 1926-32 yıllarında komünist partisinin gelişen eylemi), Fondazione Giangicamo Feltrinelle, **Annali** XI (1969), s. xvi.

[5]Bordiga — Bk. Birinci Ders Not 1.

nırlı kalmıştır, bu da, onun faşizmin yığınlarla olan ilişkisini ve gerekli anti-faşist yığın savaşımının özelliğini kavrama yeteneğini kısıtlamıştır.

1934 Ekim'inde yazdığı makalede ve 1935 yılında verdiği *Dersler*'de ise artık her türlü sekterliği bir yana bırakmıştır.

Faşizmin, bütün olaylar gibi, değişmez ve bitmiş bir şey olarak değil, ancak süreci, gelişmesi içinde anlaşılabilecek bir şey olduğunu görmeye başlamıştır. Faşizm, belli bir zamandaki sınıf güçlerinin dünya ilişkileri çerçevesi içinde, her ülkede, her dönemde somut ve özgül olarak incelenmesi gereken bir olaydır. Faşizmin kökenleri, yığınlar üstündeki etkisinin kapsamı ülkeden ülkeye köklü biçimde değişebilir.

Togliatti, "Faşizmin Gücü Nerededir?" adlı yazısında, "klişe ve anlamsız belirtmelere düşme tehlikesini", "sahte benzetmelerden uzaklaşma" gereğini vurgular. "İnsanın faşizmi incelerken, İtalyan faşizminin gelişmesi deneyimini öteki ülkelere mekanik olarak uygulamamaya dikkat etmesini" yineleme gereğini duyar. *Dersler* zamanındaki İtalyan ve Alman faşist hareketlerinin köken, biçim ve sınıf bileşimindeki önemli farkları tartışır. İlk dersinde şöyle der: "İtalya için doğru olanın mutlaka her ülke için doğru ve tutarlı olması gerekir diye düşünmeyin. Faşizm farklı ülkelerde farklı biçimler alabilir."

Togliatti, faşizmle etkili biçimde savaşmak için, onun ne olduğunun iyice bilinmesi gerektiğini anlamıştır. Faşizm, kapitalist yönetimin öteki biçimleriyle, özellikle (sınırlamaları ne olursa olsun) burjuva demokrasisiyle, ama aynı zamanda bir yığın tabanından yoksun olan açıkça zorlayıcı ve baskıcı

kapitalist yönetim biçimleriyle karıştırılmamalıdır. "Faşistleştirme" süreçlerinin ya da faşizme doğru gelişmenin çok çeşitli biçimlerini tanımak ve faşizm doğrultusundaki bütün eğilimlerle, bunlar daha başgösterir başgöstermez savaşmak zorunluydu.

Bu çerçeve içinde, Togliatti'nin *Dersler*'inin en değerli yönü, hem İtalya'da faşizme giden özgül yol hem de faşist yığın örgütlenmeleri ile ilgili olarak getirdiği somut çözümlemelerdir: örneğin çocuk, gençlik, öğrenci, sendika, ve hepsinden önemli olarak Dopolavoro (sözcük anlamı "iş-sonrası") örgütleri; boş vakitleri değerlendirme, kulüp, kültür, spor örgütleri; korporasyonlar, ekonomik ve toplumsal kuruluşların korporatif sistemi.

Ünlü makalesini yazdığı ve *Dersler*'ini verdiği 1934 ve 1935 yıllarında, Togliatti artık yaklaşımının temeli olarak, Moskova'da Kasım-Aralık 1933'te toplanan Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi'nin (ECCI) Onüçüncü Birleşik Oturumu'nda benimsenin ve sonradan Dimitrov'un faşizm ile ilgili parlak raporu üzerine Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresinde de onaylanan faşizm tanımlamasını kabul etmişti. Bu tanımlamaya göre, "faşizm, finans kapitalin en gerici, en şoven ve en emperyalist öğelerinin açık, terörcü diktatörlüğüdür. Faşizm tekelci sermaye için bir yığın tabanı oluşturmaya çalışır."[6]

Bu tanıma ulaşılmış olması, daha önceki çeşitli teorilerle —faşizmi küçük-burjuvazinin bir hareketi ve teorisi olarak gören reformist kavram; bonapartizm ile ilgili troçkist teoriler; Bordiga'-

[6]Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesinin Onüçüncü Genel Kurul Toplantısında kabul edilen Tez ve Kararlar, Modern Books, 1934, s. 5.

nın yaptığı gibi, burjuva demokrasisi ile faşizmi aynı şey sayan eski sekter komünist görüş; ikisinin de niteliğini tehlikeli biçimde biribirine karıştıracak şekilde, sosyal demokrasinin sosyal faşizm olarak tanımlanması gibi— karşılaştırıldığında, ileri doğru büyük bir adımdı.

Onüçüncü Birleşik Oturum'un kabul ettiği tanımlama aynı zamanda faşizmin bir yığın tabanı kazanma çabalarını vurgular. "Faşizm küçük-burjuvazi arasında tekelci sermaye için bir yığın tabanı sağlamaya çalışır, bunun için köylülüğe, zanaatçılara, büroda çalışanlara ve normal yaşam koşullarının dışına itilmiş olan memurlara, özellikle büyük kentlerde sınıflarından kopmuş öğelere çekici görünmek ister, ve aynı zamanda, işçi sınıfı içine sızmayı dener."[7]

Faşizmin bu *yığın* özelliği üstünde (1934 yazısında olsun 1935 *Dersler*'inde olsun) sürekli olarak diretmek Togliatti'nin anti-faşist savaşa özgül bir katkısıdır. Faşizmin *sınıf* niteliğini anlamalısınız, der Togliatti; eğer faşizmin *sınıf* niteliğini anlamazsanız, eğer emperyalizmi, tekelci sermayeyi anlamazsanız, faşizmi anlayamazsınız. Ama aynı zamanda, onun *yığın* özelliğini de anlamalısınız. Tekelci kapitalist diktatörlüğün faşist biçiminin özelliği, yığın desteğini kurmak için harcadığı sürekli çabalar, ve, başarılı olduğu yerde, yığın örgütlerini elinden geldiğince derinleştirmesi ve genişletmesidir. Tehlikeli gücü burada yatar, ama bu aynı zamanda onun Achilles topuğudur.*

---

[7] Aynı

* Aşil ya da Akhilleus bilindiği gibi Yunan mitolojisinin en ünlü kahramanlarından biridir. Annesi deniz tanrıçası Thetis tarafından bir topuğundan tutularak insanı ölümsüz kıldığına inanılan Styks ırmağına daldırılmıştır.

Faşizmin, çeşitli biçimler (ırkçılık, liberal milliyetçilik, seksizm, yahudi düşmanlığı, anti-komünizm gibi) alabilen demagojiye, demagojik yığın propagandasına gereksinimi vardır. Halka karşı uyguladığı kaba kuvvetin yanısıra, onu mümkünse yüzlerine gülüp ikna ederek, değilse zorla faşist örgütlere üye yapmak ve davasına kazanmak için elinden gelen çabayı harcar. Togliatti'nin Ekim 1934 yazısında belirttiği gibi, "faşist diktatörlüğün emekçi yığınlarla ilişkilerinde en önemli özellik, işte bu kaba kuvvet ve terör yöntemlerini, yığınları faşistlerce yaratılmış bir örgüt içinde toplamaya yönelik daha az zorlayıcı yöntemlerle birleştirmektir."

Derslerinin ilkinde, bu anlayışın önemini, temel karakterini vurgular: "faşizm terimi sık sık gericilik, terör vb. ile eşanlamlı olarak belirsiz bir biçimde kullanılıyor. Faşizm yalnızca burjuva demokrasisine karşı savaşımı belirtmez; faşizm terimini yalnızca bu savaşımla karşıkarşıya kaldığımız zaman kullanamayız."

Togliatti'nin 1934-35'te eriştiği faşizm anlayışında, faşizmin yalnız işçi sınıfına değil, tüm çalışan halkın toplumun bütün orta tabakalarının da çıkarlarına saldıran bir yönetim biçimi olarak görüldüğü açıktır. Ama onların gerçek çıkarlarına saldırırken, bir yandan da onları kazanmaya çalışır. Faşizm, işçi sınıfının potansiyel bağlaşıklarına karşı tutumundaki zayıf noktalarından, hepsinden çok da sekterlikten güç alır. Devrimcilerin gençleri ya da köylü-

---

Böylece vücudunun hiçbir yerinden yaralanamayacak ve öldürülemeyecekti. Ama topuğu dışarda kaldığı için Truva savaşı sırasında Truvalı Paris tarafından atılan bir okla topuğundan yaralanarak ölmüştür. Böylece **Aşil topuğu** terimi, batı dillerinde, yaralanabilen yer, duyarlı nokta anlamında kullanılagelmiştir. - Ç.

leri ihmal ettikleri ya da enternasyonalizmi anti-nasyonalizm ile karıştırdıkları, yani gerçek halkçı yurtseverliği ve emekçi halkın ülkenin geçmişindeki ilerici atılımlarla övüncünü yadsıdıkları yerde, faşizm hemen bundan yararlanmaya kalkar.

Belli bir ülkede faşizm o an için küçük-burjuvazi yığınlarının ve hatta işçi sınıfının bir kesiminin desteğini kazanmış olsa bile, bu, geçici olarak faşizm tarafına geçmiş olanların yeniden kazanılarak gerçek çıkarları için savaşmaya ve sonunda faşist yönetime karşı cephe almaya ikna edilemeyecekleri anlamına gelmez.

Lenin daha Birinci Dünya Savaşında, emperyalizmin, tekelci sermayenin, kapitalizmin daha önceki bir aşamasında kurulmuş olan demokrasi önlemlerinden bile korkacağını ve onlara saldıracağını görmüştü. 1916'da *Marksizmin Bir Karikatürü*'nde şunları yazmıştı: "Bu yeni ekonominin, tekelci sermayenin (emperyalizm tekelci sermayedir) siyasal üstyapısı, demokrasiden siyasal gericiliğe dönüştür. Demokrasi serbest rekabete karşılık düşmektedir. Siyasal gericilik ise tekelciliğe karşılık düşmektedir."[8]

Tekelci sermayenin açık diktatörlüğe, demokrasi saldırganlığına doğru kaçınılmaz bir yönelişi, eğilimi vardı. Üstelik, sosyalist demokrasinin olanaklarıyla karşılaştırdığı burjuva demokrasisinin *sınırlılığını* sürekli ve sert bir biçimde eleştirmiş olan Lenin, aynı zamanda demokrasi için savaşımın —kapitalizmin egemenliği altında demokrasinin savunulması ve yaygınlaştırılmasının— nasıl sosyalizm için savaşımın *temel* bir parçası olduğunu gör-

[8]V.İ. Lenin — "Marksizmin Bir Karikatürü", Ağustos-Ekim 1916, Bütün Yapıtları, Cilt 23, s. 43.

müş ve bunu tekrar tekrar açıklamıştı.

Lenin'in ölümünden sonra, özellikle 1927-31 döneminde, onun bazı son derece önemli ve canalıcı görüşleri Komünist Enternasyonal'de unutulmuş ya da çarpıtılmıştı; işte Togliatti, Dimitrov'la ve Fransız Komünist Partisi'nin önderleri ve daha başkaları ile birlikte, bu konudaki leninist yaklaşım çizgisini Komünist Enternasyonal içinde yeniden kabul ettirmek için savaşanlardan biriydi. Faşizmin teorik çözümlemesi ile ilgili çalışmaları ve faşizme karşı savaşıma katılışı sonucunda, faşizmin, tekelci kapitalist yönetimin en gerici bir biçimi olarak, demokrasiyi ne kadar tehdit ettiğini ve onunla savaşmak için en geniş tabanlı bir demokratik bağlaşma kurmanın zorunlu olduğunu, yığınların kapitalizm altında kazanmış olduğu bütün demokratik özgürlüklere değer vermek ve onların uyanık bekçiliğini yapmak gerektiğini gittikçe daha açık-seçik bir biçimde anladı.

Derslerinin birincisinde Togliatti, "Burjuvazinin bütün siyasal kurumlarında", diyordu, "gerici bir dönüşüme uğramak eğilimi vardır. ... Burjuvazi, kendisinin yarattığı şeye karşıçıkmalıdır, çünkü bir zamanlar gelişmesi için bir etken olan şey, kapitalist toplumun korunması yolunda bir engel haline gelmiştir. ... Burjuvazinin gericiliğe dönmek ve faşizme başvurmak zorunda oluşunun nedeni işte budur".

İlk bakışta, burada bir kadercilik, bir pasifizm tehlikesi olabilirdi. Mademki faşizme doğru yöneliş kaçınılmazdır, o halde onu beklemekten başka çare yok mudur? Sosyalizm ancak faşist bir diktatörlükten sonra gelecek sosyalist bir devrimle mi doğabilir? İkinci Enternasyonal içinde kaderciliğin çeşitli

biçimleri uzun süre hüküm sürmüştür, ama Komünist Enternasyonal içinde de zaman zaman kaderci eğilimlere rastlanmıştır.

Ama Togliatti kaderci eğilimlere daima şiddetle karşıçıkmıştır —örneğin, Komünist Enternasyonal'in Yedinci Kongresi'ne sunduğu savaş üzerine raporunda, savaşın kaçınılmazlığı görüşüne şiddetle karşıçıkışı bunu parlak bir biçimde kanıtlamıştır.

Otoriter ya da faşist bir yönetim biçimine doğru kaçınılmaz bir yönelim, *hiç bir biçimde bu yönelimin kaçınılmaz zaferi demek değildir.* Ayrıca, faşizm belirli bir ülkede *bir süre* muzaffer olsa bile, bu onun *geçici* bir zaferinden başka bir şey değildir.

Togliatti, 1935'te verdiği derslerin daha başında, "burjuva demokrasisinden faşizme geçişin önüne geçilemez ve kaçınılmaz olduğunu düşünmemeye dikkat etmelisiniz", diye bir açıklama yapıyor. "Niçin? Çünkü emperyalizm *zorunlu olarak* faşist diktatörlüğe gebe değildir.... Faşist hükümet biçimine doğru bir eğilim her yerde vardır, ama bu gene de, faşizm her yerde mutlaka gelir, demek değildir."

Eğer, Togliatti'nin Lenin Okulu'ndaki öğrencilere açıkladığı gibi, faşizm ansızın gelmiş olmayıp, onun salt korkuya değil de yığın örgütlerine ve yığın etkisine dayanan bir tarihi, bir evrimi varsa; eğer, açık bir gerici ya da faşist yönetime eğilim ne kadar güçlü olursa olsun, bu eğilimin zaferi kaçınılmaz *değil* ise; bundan çıkan sonuç şudur ki, faşizmi incelemenin, faşizmi tanımanın koşulu, onun gelişmesinin ve yayılmasının nasıl önleneceğini, ve egemenliğini kurmakta başarılı olduğu takdirde nasıl yenilebileceğini incelemektir.

Belli bir ülkede ve belli bir anda tekelci kapitalizmin eğilim gösterdiği gericilik türü, sınıf savaşı-

mının derecesine, anti-kapitalist birliğin ve bağlaşmanın özelliğine ve başka etkenlere bağlıdır. Bu her zaman faşizm değildir.

Togliatti'nin anti-faşist savaşımdaki uzun deneyimi faşizmin niteliğine ilişkin anlayışını derinleştirdi, ve bu nitelik üzerindeki çalışmaları savaşım anlayışına yeni boyutlar kazandırdı.

Dersler'inde, faşist örgütlerin hem *dışında* hem de *içinde*, gerek yasal (bunun mümkün olduğu yerlerde) gerekse yasa dışı yığın savaşımının nasıl geliştirileceğini açıklıyor. Faşist sendikalar içinde ve Dopolavoro örgütleri içinde savaşımı geliştirme üzerine çok ilginç önerilerde bulunuyor.

Ekim 1934 yazısında, kendiliğindenlik (spontaneite) eğilimlerine karşı, *hazırlık olmaksızın*, önderlik olmaksızın, yığınların bir gün faşizmi devirmek için ayaklanacakları, "günün birinde doğal olarak, kendiliğinden faşizmden uzaklaşacakları ve bize, yani proleter devrimine gelecekleri" düşününe karşı cephe alıyor, bu dar ve basit düşünceliliğe karşı polemiğe giriyor. "Onların bizim tarafımıza geçmelerini örgütlemeli, bunun yollarını araştırmalıyız" diyor. Faşizm eğiliminin yenilebileceği platformu araştırmak, işçilerin başladığı yerden başlamasını öğrenmek, hatta faşizmin etkisi altında kalanları bile şu ya da bu biçimde ilerici savaşımın içine sokmaya çalışmak ve her zaman için sosyalist devrime geçiş biçimlerini aramak gerekir.

Faşizme karşı savaşım akademik bir egzersiz (idman) değildir.

1927-28'de, diyor Togliatti, bu çok basitti. Parti merkezlerinde, totaliter biçimde bir faşist diktatörlüğün, faşizmi mutlaka proletarya diktatörlüğü izler, başka hiç bir rejim izleyemez anlamına gelip

gelmediği tartışılıyordu. "İlginç tartışmalar" diye yazıyor. Ama, "biz onlarla uğraşırken, faşizm yığın örgütlerinin temellerini atıyor, bizim parti örgütlerimiz ise, gericiliğin darbeleri altında, yıpranmaya, kendi kabuklarına çekilmeye, salt içe dönük ve sekter bir yaşamla yetinmeye, yığınlardan kopmaya başlıyorlardı. ... Biz proleter devrimin *tarihsel* kaçınılmazlığını ileri sürerken, işçi sınıfının devrimci savaşımını geliştirebileceği ve zafere ulaştırabileceği *siyasal* ve organik koşulları yaratmanın esas olduğunu unutmuştuk".

1934-35 yıllarında Togliatti, faşizme karşı savaşın hem siyasal hem de örgütsel alanlardaki bütün eski yanılgıların nedeninin "faşizmin etkilemeye ve binbir şekilde yola getirmeye çalıştığı halk tabakalarıyla teması yitirmemek amacıyla bütün çalışma yöntemlerimizi hızla ve kökten değiştirme yeteneğinden yoksun oluşumuzda aranması gerektiği" sonucuna varıyor.

1935'ten beri dünyada, emperyalizm, özellikle derin ve genel bir bunalım geçiren emperyalizm içinde, emekçi halk tarafından yüzyıllar boyu verilen savaşlar sonucunda kazanılmış demokrasinin her biçimine sürekli olarak saldırma eğilimi bulunduğunu gördük. Bugün hâlâ çok değişik biçimlerde, daha açıkça militarist ya da otoriter bir yönetim eğilimine, ve, birçok durumlarda faşist örgütlerin ve açıkça faşist eğilimlerin gelişmesine tanık olmaktayız.

Ama deneylerimiz bize, işçi sınıfı ve bağlaşıklarının geniş ve militan yığın hareketinin nasıl demokrasiyi savunabilecek ve genişletebilecek bir halk gücü geliştirebileceğini ve geniş demokratik bağlaşmanın halkı sosyalizm yönünde ileri doğru götü-

rebileceğini de göstermiştir. Hatta uzun süreden beri yerleşmiş faşist rejimlerin bile yenilebileceğini gördük.

Dünyadaki sınıf güçlerinin ilişkisi 1935'tekinden çok farklıdır. Sosyalizm çok daha güçlüdür ve kapitalizmin bunalımı daha derindir. Artık sosyalizme doğru ilerlemenin olanakları vardır. Ama her kapitalist ülkede güçlü anti-demokratik yönelimler, açık otoriter rejimin farklı biçimlerine doğru yönelimler, hatta sık sık faşizme doğru yönelimler olduğunu da kimse yadsıyamaz.

Dersler'ini bir eylem programına dönüştürme girişimine herkesten önce Togliatti'nin kendisi karşıçıkardı. Her ülkedeki ve değişik zamanlardaki gericiliğin her biçimini *somut ve özgül olarak* inceleme gereğini, sosyalizme giden yollar gibi, demokrasi için, gericiliğe karşı, faşizme karşı savaşımın da birçok farklı biçimler aldığını kimse onun kadar açık olarak görmemiştir.

Ama gerek uluslararası işçi sınıfı hareketinin, gerekse özellikle Komünist Enternasyonal tarihinin bir parçası olarak, bu kitabın içerdiği yazı ve derslerin incelenmesinden herkesin geniş ölçüde yararlanacağı inancındayım. Aynı zamanda, dünyada ve İngiltere'de gericilik ve faşizme karşı savaşımın temel sorunlarına yaklaşım yöntemlerine, ne biçim alırlarsa alsınlar faşist eğilimlerin tanınmasına, demokrasiyi savunmak ve yaymak için geniş bir emekçi halk birliğini geliştirme görevine, bu savaşın sosyalizm savaşımıyla ilişkisine ışık tutacakları da kesindir.

James KLUGMANN

Londra, Ekim 1975

BİRİNCİ DERS
FAŞİST DİKTATÖRLÜĞÜN TEMEL ÖZELLİKLERİ

KURSUMUZA başlamadan önce, "muhalifler" [ya da "hasımlar"] teriminin bizi siyasal yanılgılara sürükleyebilecek yanlış bir yorumunu önlemek için bu terim üzerine bir-iki söz söylemek istiyorum.

"Muhalifler"den sözettiğimiz zaman, faşist, sosyal-demokrat ve katolik örgütlere katılan *yığınlar*'ı düşünmüyoruz. Muhaliflerimiz faşist, sosyal-demokrat ve katolik *örgütlerdir*. Ama onlara mensup yığınlar bizim muhaliflerimiz değildir; onlar kendi tarafımıza kazanmak için her çabayı göstermemiz gereken işçi yığınlarıdır.

Konumuza gelelim: Faşizm nedir? Bu terimin şimdiye dek yapılmış en tam ve doğru tanımı nedir?

Faşizmin en kapsamlı tanımı Komünist Enternasyonal'in Onüçüncü Genişletilmiş Yürütme Kurulu toplantısında verildi. Bu tanım şöyledir: "Faşizm, finans kapitalin en gerici, en şoven, en emperyalist öğelerinin teröre dayanan açık diktatörlüğüdür."

Faşizm her zaman bu biçimde tanımlanmamıştır. Çeşitli aşamalarda ve farklı zamanlarda faşizmin başka başka, çoğu kez hatalı tanımları yapılmıştır. Değişik aşamalarda faşizm için yapılmış olan farklı tanımları incelemek ilginç olacaktır (ve bu, üstlenmenizi istediğim bir iştir).

Örneğin, Dördüncü Dünya Kongresi'nde, Clara Zetkin faşizm üzerine, hemen hemen tümüyle onun küçük-burjuva özelliğini göstermeye yönelik bir konuşma yaptı. Bordiga[1] ise, burjuva demokrasisi ile faşist diktatörlük arasında hiçbir fark görmemekte direterek, ikisini hemen hemen aynı şey gibi gösterip, bu iki burjuva hükümeti biçimi arasında bir tür dönüşme, birbirinin yerine geçme olduğunu söyledi.

Bu konuşmalarda şu iki öğeyi birleştirmek, birbirine bağlamak için hiç bir çaba harcanmamıştır: burjuvazinin diktatörlüğü ve küçük-burjuva yığınlarının hareketi.

Teorik bakış açısından, zor olan, bu iki öğe arasındaki bağlantıyı tam olarak kavramaktır. Ama bu bağlantı mutlaka anlaşılmalıdır. Eğer insan bu öğelerden yalnızca birincisi üzerinde durursa, faşizmin tarihsel gelişmesinin ve sınıf içeriğinin ana çizgisini göremez, onu gözden kaçırır; eğer yalnızca ikincisi üzerinde durursa, o zaman da gelecekteki olası gelişmeleri göremez.

Bu, sosyal demokrasinin bir yanılgısıdır. Kısa bir süre öncesine dek, sosyal demokrasi bizim faşizm üzerine söylediğimiz her şeyi yadsıdı, ona ortaçağ biçimlerine bir dönüş, burjuva toplumunun bir soysuzlaşması gözüyle baktı. Sosyal demokrasi bu tanımları, tamamen faşizmin büründüğü küçük-burjuva yığın karakterine dayandırdı.

Ama yığınların hareketi her ülkede aynı değildir. Hatta diktatörlük bile her ülkede aynı değildir. Kolayca işlenen bir hata için sizi önceden uyarmak isteyişimin nedeni budur. İtalya için doğru olanın başka her ülke için de doğru ve tutarlı olması gerektiğini düşünmeyin. Faşizm farklı ülkelerde farklı biçimler alabilir. Farklı ülkelerde yığınların örgüt biçimleri de farklıdır. Ayrıca sözkonusu olan dönemi de gözönüne almalıyız. Faşizm aynı ülkede değişik zamanlarda değişik özelliklere bürünür. Bu yüzden, iki öğeyi birden düşünmeliyiz. Faşizmin en tam tanımını demin görmüştük: "Faşizm finans kapitalin en gerici, en şoven, en emperyalist öğelerinin teröre dayanan açık diktatörlüğüdür."

Bu ne demektir? Ve neden tam bu anda, tarihsel gelişmenin bu aşamasında, bu biçimle, yani burjuvazinin en gerici ve en şoven tabakalarının açık, gizlenmemiş diktatörlüğü ile karşıkarşıya bulunuyoruz?

Bundan sözetmek zorunlu, çünkü bu sorun herkes için açıklığa kavuşmuş değil. Geçenlerde kafası bu tanımla dolu bir yoldaşa rastladım: Gramsci'nin, yazılarından birinde her devletin bir diktatörlük olduğunu söylediğini öğrenince şaşırıp kaldı.

Açıktır ki, burjuva demokrasisi ile diktatörlük karşıt kavramlar değildir. Her demokrasi bir diktatörlüktür.

Alman sosyal demokratlarının faşizmi tanımlarken nasıl bir tutum takındıklarına bakalım. Onlara göre, faşizm büyük burjuvazinin elinden iktidarı zorla almış ve onu küçük-burjuvaziye vermiştir, sonra da küçük-burjuvazi bu iktidarı büyük burjuvaziye karşı kullanmıştır. Bu tutuma bütün İtalyan sosyal demokrat yazarlarında rastlamak müm-

kündür: Turati, Treves vb..[2] Bu tutuma dayanarak stratejilerini saptadılar: bu stratejiye göre, faşizme karşı savaş bütün toplumsal tabakalar tarafından verilecektir vb.. Proletaryanın faşizme karşı savaştaki işlevi sorununu işte böylece örtbas ettiler.

Daha yakın zamanlara gelelim. 1932'de Almanya'da Komünist Partisi'nde en uçta duran grupları da kapsayan birtakım muhalefet akımları, faşizmin büyük burjuvazi üzerinde küçük-burjuvazinin diktatörlüğünü kurduğunu ileri sürdüler. Bu yanlış bir varsayımdı ve ister istemez yanlış bir siyasal yönelime yol açmıştır. Bütün "sağcılar"ın yazılarında buna rastlamak mümkündür. Bununla ilgili olarak, başka bir tanıma karşı da sizi uyarmak isterim. Faşizmden "bonapartizm" diye sözedildi miydi dikkatli olun. Bu troçkistlerin temcit pilavı gibi ikide-bir öne sürdükleri bir savdır ve Marx (18. Brumaire vb.) ile Engels'in bazı sözlerinden çıkarılmıştır. Ne var ki, Marx ve Engels'in kapitalizmin o gelişme döneminde geçerli olan çözümlemeleri, bugün emperyalizm çağına mekanik olarak uygulanınca yanlış olmaktadır.

Faşizmin bu "bonapartizm" olarak tanımlanmasından nasıl bir sonuç çıkar? Çıkan sonuç şudur: Egemen olan burjuvazi değil, burjuvazinin elinden iktidarı zorla almış olan Mussolini ve generallerdir.

Troçki'nin Brüning Hükümetini tanımlama biçimini anımsayın: "Bonapartist bir hükümet."[3] Troçkistler faşizmi öteden beri bu biçimde anlayagelmişlerdir. Bunun kökü nedir? Kökü faşizmi burjuvazinin diktatörlüğü olarak kabul etmemektir.

Faşizm, yani burjuvazinin açık diktatörlüğü niçin bugün, tam bu dönemde ortaya çıkmıştır? Bu sorunun yanıtını Lenin'in kendisinde bulabilirsiniz;

emperyalizm üzerine yazdığı yapıtlara bakınız. *Emperyalizmin ne olduğunu bilmiyorsanız, faşizmin ne olduğunu bilemezsiniz.*

Emperyalizmin ekonomik özelliklerini biliyorsunuz. Lenin'in verdiği tanımı da biliyorsunuz. Emperyalizmin özellikleri: 1) Üretim ve sermayenin yoğunlaşması, ekonomik yaşamda kesin rolü oynayan tekellerin oluşması; 2) Banka sermayesi ile sanayi sermayesinin birleşmesi ve finans kapitale dayanan bir malî oligarşinin doğuşu; 3) Sermaye ithalinin taşıdığı büyük önem; 4) Uluslararası kapitalist tekellerin ortaya çıkması, ve son olarak, büyük kapitalist güçler arasında (artık tamamlanmış gözüyle bakılabilecek olan) dünyanın paylaşımı.

Emperyalizmin özellikleri bunlardır. Bu özelliklere dayanarak, burjuvazinin bütün siyasal kurumlarının gerici bir dönüşüme uğrama eğilimi vardır. Bunu da Lenin'de bulacaksınız. Bu kurumları gerici kılmaya doğru bir eğilim vardır, ve bu eğilim, faşizm ile en tutarlı bir biçime girer.

Neden? Çünkü, sınıf ilişkileri ve kapitalistlerin kârlarını koruma gereksinimleri karşısında, burjuvazi işçiler üzerinde ağır baskı uygulamasını mümkün kılan biçimleri bulmak zorundadır. Üstelik, tekeller, yani burjuvazinin öncü güçleri yoğunluklarının en yüksek derecesine erişir ve eski yönetim biçimleri bunların genişlemelerine engel olur. Burjuvazi kendi yarattığı şeylere karşı cephe almak zorunda kalır, çünkü bir zamanlar onun gelişmesine etken olmuş olan şey bugün kapitalist toplumun korunması yolunda bir engel haline gelmiştir.

Burjuvazinin gerici bir niteliğe dönüşmek ve faşizme başvurmak zorunda kalışının nedeni budur.

Bu noktada sizi bir başka hataya karşı daha

uyarmalıyım: bu, *şematizm*'dir. Burjuva demokrasisinden faşizme dönüşümün karşıkonulmaz ve kaçınılmaz olduğunu düşünmekten uzak durmalısınız. Niçin? Çünkü emperyalizm *zorunlu olarak* faşist diktatörlüğü doğurmaz. Bazı pratik örneklere bakalım. Örneğin, İngiltere demokratik parlemanter bir rejimle yönetilen büyük bir emperyalist devlettir (her ne kadar burada da bazı gerici özelliklerin olmadığı söylenemezse de). Fransa'yı, Birleşik Devletleri vb. ele alın. Bu ülkelerde, faşist toplum biçimine eğilimler bulacaksınız, ama parlemanter biçimler gene de ayaktadır. Faşist hükümet biçimine doğru bu eğilim her yerde vardır, ama bu gene de faşizm zorunlu olarak her yerde egemen olacak demek değildir.

Böyle bir önermeyi ileri sürecek olursak, şematik bir hata yapmış oluruz, gerçekte varolmayan bir şeyi doğru diye göstermiş oluruz; aynı zamanda faşist bir diktatörlüğün kurulması olasılığının işçi sınıfının savaşçı ruhunun derecesine ve demokratik kurumları savunma yeteneğine bağlı olduğunu görmemekle çok büyük bir siyasal hata işlemiş oluruz. Proletarya karşıkoyduğu zaman, bu kurumları devirmek zordur. Demokratik kurumları savunma savaşımı genişler ve iktidar için savaşıma dönüşür.

Faşizmi tanımlamada üzerinde durulacak ilk öğe budur.

İkinci öğe, faşizmin yığın örgütlerinin niteliğidir. Faşizm terimi sık sık belirsiz bir biçimde gericilik, terör vb. ile eşanlamlı olarak kullanılıyor. Bu yanlıştır. Faşizm yalnız burjuva demokrasisine karşı savaşımı anlatmaz; bu terimi yalnızca bu savaşımla karşıkarşıya bulunduğumuz zamanlarda kullanamayız. Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere'de

—tipik bir faşizmin varolduğu herhangi bir yerde— gördüğümüz gibi, işçi sınıfına karşı savaş küçük-burjuva özelliği taşıyan yeni bir yığın temeli üstünde gelişmeye başlıyorsa, işte o zaman ve yalnız o zaman kullanmalıyız faşizm terimini.

Bu nedenle, faşist diktatörlük, burjuvaziyi ve küçük-burjuvaziyi örgütleyerek bir yığın hareketi oluşturmaya çalışır.

Bu iki hareket arasında ilişki kurmak çok zordur. Birini vurgulayıp ötekine aynı önemi vermemek çok zordur. Örneğin, İtalyan faşizmi gelişirken, Roma Üstüne Yürüyüş'ten önce Parti şu önemli sorunu bilmezlikten geldi: Büyük burjuvazinin, durumlarından hoşnut olmayan küçük-burjuva yığınlarını kazanmasına engel olmak. O zamanlar, bu yığınlar, eski asker ve subaylardan, zengin olma yolunda çeşitli yoksul köylü tabakalarından, ve, savaşın yarattığı, çevreleriyle uyum sağlayamayan birsürü insanlardan oluşuyordu.

Bütün bunların altında İtalya'ya özgü bir toplumsal olayın yattığını anlayamadık; onu belirleyen derindeki toplumsal nedenleri göremedik; eski askerlerin, uyumsuzların tek tek kişiler değil, bir yığın olduğunu ve sınıf özellikleri olan bir olayı temsil ettiklerini anlayamadık; onlara cehenneme dek yolunuz var! diyemiyeceğimizi anlayamadık. Örneğin, savaşta komuta görevlerinde bulunmuş olan uyumsuzlar evlerine döndüklerinde emir vermeyi sürdürmek istediler, kurulu düzeni eleştirdiler ve dikkate almamız gereken, ama dikkate almadığımız birdizi sorunlar ortaya attılar.

Görevimiz, bu yığının bir kısmını davamıza kazanmak, öteki kısmını da tarafsızlaştırarak burjuvazinin kendi çıkarları için kullandığı bir yığın

durumuna gelmesini önlemekti. Bu görevleri yerine getiremedik.

Bu, hatalarımızdan bir tanesiydi, başka bir yerde de yinelenen bir hata: orta tabakalardaki yalpalamaların ve burjuvazinin işçi sınıfına karşı kullanabileceği küçük-burjuva eğilimlerinin gözden kaçırılması.

Bir başka hatamız da, faşist diktatörlüğün sınıf özelliğini yeterince vurgulamamak olmuştur. Kapitalizmin zayıflığını faşist diktatörlüğe neden olarak gösterdik. Bordiga yaptığı bir konuşmada, faşizmi yaratmada kapitalizmin en zayıf öğelerinin —toprak burjuvazisinin— rolünü önemle vurguladı. Biz bu öncülden, faşizmin zayıf bir kapitalist ekonomisi olan ülkelere özgü bir rejim olduğu sonucunu çıkardık. Bu hata bir ölçüde bizim faşizmle uğraşmak zorunda kalan ilk insanlar oluşumuzla açıklanabilir. Daha sonra, faşizmin Almanya ve başka ülkelerde nasıl geliştiğini gördük.

Ama aynı anda başka bir hata işledik. İtalyan ekonomisinin niteliğini tanımlarken, köylük bölgelerde ne kadar, kentlerde ne kadar üretim yapıldığını saptamakla yetindik.

İtalya'nın sanayi ve maliyenin en çok yoğunlaşmış olduğu ülkelerden biri olduğunu hesaba katmadık; tarımın rolünü dikkate almanın yeterli olmadığını, ayrıca İtalyan sermayesinin çok ileri organik yapısını da gözönünde bulundurmak gerektiğini hesaba katmadık. İtalyan kapitalizminin her şeye karşın zayıf bir kapitalizm olmadığı sonucunu çıkarmak için, yoğunlaşmayı (temerküzü), tekelleri vb. görmek yeterliydi.

Bu hatayı işleyen yalnız biz değildik .Bunun çok yaygın bir hata olduğunu söyleyebiliriz.

Örneğin, buna benzer bir hata, 1931'deki faşist hareketin gelişmesini değerlendirirken Almanya'da yapıldı. Bazı yoldaşlar faşizmin püskürtüldüğünü, faşist diktatörlük diye bir tehdidin sözkonusu olmadığını, işçi sınıfı güçlerinin öylesine gelişmiş olduğu Almanya gibi sanayileşmiş bir ülkede böyle bir tehlikenin olamıyacağını ileri sürdüler. Faşizme giden yolu tıkadık, dediler. Buna ilişkin değinmelere Genişletilmiş Yürütme Kurulunun Onbirinci Toplantısında yapılan çeşitli konuşmalarda da rastlanabilir. Bu bizim yaptığımız hatanın aynısıydı: faşist yığın hareketinin büyüme olasılığını olduğundan düşük tahmin etmek. 1932'de aynı yoldaşlar, faşist diktatörlüğün Brüning Hükümeti ile zaten kurulmuş olduğunu, bu bakımdan faşist hareket ile ayrıca savaşmaya hiç gerek olmadığını ileri sürdüler.

Bu da bir hataydı. Onlar faşizme yalnızca burjuva kurumlarının gerici dönüşümü gözüyle baktılar. Ama Brüning Hükümeti henüz bir faşist diktatörlük değildi. Öğelerinin birinden yoksundu: İşçi sınıfına karşı savaşını başarıyla tamamlamasını ve böylece açık faşist diktatörlük için zemini hazırlamasını mümkün kılacak gerici bir yığın tabanı.

Görüyorsunuz, çözümleme yanlış olduğu zaman, siyasal yönelim de yanlış oluyor.

Böylece, başka bir sorun doğmaktadır: Faşist bir diktatörlüğün kurulması burjuvazinin güçlendiğini mi yoksa zayıfladığını mı gösterir?

Bu konu özellikle Almanya'da çok tartışıldı, bazı yoldaşlar, hatalı olarak, faşist diktatörlüğün yalnızca burjuvazinin zayıflamasının bir belirtisi olduğunu ileri sürdüler. Dediler ki: burjuvazi faşizme başvurur, çünkü eski sistemlerle işleri yönetemez, bu bir zayıflık belirtisidir.

Doğru, faşizm gerçekten, iç çelişmeler, burjuvaziyi demokratik biçimleri tasfiyeye zorlayacak bir noktaya eriştiği için gelişir. Bu bakış noktasından, bu, derin bir bunalımla karşıkarşıya bulunduğumuz, burjuvazinin karşıkoymak istediği devrimci bir bunalımın için için kaynadığı anlamına gelir. Ama işin yalnız bu yanını görmek bizi şu hatalı sonuca götürür: Faşist hareket ne kadar büyürse, devrimci bunalım o kadar keskinleşir.

Bu biçimde yargı yürüten yoldaşlar ikinci öğeyi, küçük-burjuvazinin seferber edilmesini, görmediler. Ve bu seferberliğin, bu öğenin demokratik yöntemlerden farklı yöntemlerle hükümet etmesine izin verdiği için burjuvaziyi güçlendirecek etkenler içerdiğini de görmediler.

Başka bir hata, kaderciliğin kucağına düşmek oldu. Bu Radek tarafından şöyle ifade edildi: Bu yoldaşlar sanıyorlar ki, Marx'ın kapitalizm ile sosyalizm arasında proletarya diktatörlüğü ile temsil edilen bir geçiş dönemi bulunduğu yolundaki savını değiştirerek kapitalizm ile sosyalizm arasında bir faşist diktatörlüğü döneminin bulunması gerektiği kabul edilmelidir.

Bu hata, perspektifin yitirilmesi ve faşizm bir kez iktidarı ele geçirdikten sonra artık her şeyin bittiğine inanmak anlamına gelir. Oysa Fransa'da olanlara bakın: Burjuvazinin güçlerinin toplanmasına proletaryanın güçlerinin yoğunlaştırılması ile karşılık verildi. Komünist Partisi faşizmin ilerlemesine karşı ustaca bir engel dikti. Bugün Fransa'da faşizm sorunu artık 6 Şubat'ta[4] olduğu gibi değildir; güçler dengesi değişmiştir. Faşizm tehdidi geçmiş değildir, ama ona karşı savaşıldı ve bu da burjuvazinin bunalımını ağırlaştırdı. Faşizm karşı-saldırı-

ya, yeni bir saldırı başlatmaya hazırlanıyor. Onu püskürtmek için güçlerimizi örgütlemeliyiz. Ve eğer ona bu açıdan bakmazsak sorunu anlayamayız. Sorun bir sınıf savaşı sorunudur. Burjuvazi ile proletarya arasında öyle bir savaş ki, burjuvazinin amacı en açık biçimiyle diktatörlüğünü kurmak, proletaryanın amacı ise ancak bütün demokratik haklarını savunma uğrunda savaşarak ulaşabileceği kendi diktatoryasını kurmaktır.

Bordiga, demokratik hakları küçümseyerek, bunlar için neden çarpışacakmışız diye sorduğu zaman, işte bu yüzden haksızdı. Ona göre, bu dönemde her şeyin cehenneme dek yolu vardı... Oysa Lenin, parti programı üzerine Bukharin ve Pyatakov ile tartışmasında, Bordiga'nın bu sorusunu daha 1919'da yanıtlamıştı. Bukharin ile Pyatokov, bugün emperyalizm aşamasına ulaşılmış olduğuna göre, programın daha önceki aşamaları hesaba katmasına artık gerek bulunmadığını ileri sürüyorlardı. Ama Lenin şu karşılığı verdi: hayır, biz bu aşamaları geçtik, ama bu, işçi sınıfının o aşamalarda elde ettiği kazançların bugün artık bir değer taşımadığı anlamına gelmez. Proletarya bu kazançlarını savunmak için savaşmalıdır. Proletaryayı zafere götürecek olan savaş cephesi demokratik haklar savaşımıyla sıkısıkıya kenetlidir.

Şimdi bir başka soruna, faşist ideoloji sorununa bakalım. Bu savaşımda faşist ideoloji neyi temsil eder?

Bu ideolojiyi çözümlediğimiz zaman, ne buluruz? Her şeyi. Bu eklektik bir ideolojidir. Her yerdeki bütün faşist hareketlerin ortak bir öğesi yırtıcı bir milliyetçi ideolojidir. İtalya ile ilgili olarak uzun boylu konuşmaya gerek yok. Bu öğe Almanya'da da-

ha da güçlüdür, çünkü Almanya savaşta yenilmiş bir ulustur, ve milliyetçi öğe yığınları toparlamakta daha da çok işe yaramıştır.

Bu öğenin yanısıra, başka kaynaklardan gelen çeşitli parçalar vardır. Örneğin sosyal demokrasiden. Örneğin sınıf işbirliği ilkesine dayanan korporativizm ideolojisi, aslında faşizmin değil, sosyal demokrasinin bir buluşudur. Ama sosyal demokrasiden de gelmeyen daha başka öğeler var; örneğin bütün faşizmlere ortak olmamakla birlikte İtalyan, Alman ve Fransız varyantlarında bulabileceğiniz bir kapitalizm anlayışı. Buna göre, emperyalizm tasfiye edilmesi gereken bir soysuzlaşmadır ve gerçek kapitalist ekonomi ilk dönemlerdeki kapitalist ekonomidir, onun için de yeniden ona dönmek gerekir. Bazı demokratik akımlarda, örneğin *Giustizia e Liberta*'da[5] bu kavrama rastlarsınız. Bu sosyal-demokratik bir ideoloji değil, sosyalizme doğru ilerleyen dünyayı geri çevirmek için küçük-burjuvazinin harcadığı çabaları yansıtan romantik bir ideolojidir.

İtalya ve Almanya'da faşist ideolojide yeni kavramlar ortaya çıkmaktadır. İtalya'da, kapitalizmi örgütleme öğeleri ile donatarak onu aşma çabasından sözedilmektedir. Burada, sosyal-demokrat öğe yeniden karşımıza çıkıyor, ama komünizmden de bir şeyler aşırıyorlar (planlama vb.).

Faşist ideoloji birdizi heterojen öğeleri içerir, Bunu unutmamalıyız, çünkü bu özellik bize faşist ideolojinin hangi amaca hizmet ettiğini açıkça gösterir. Emekçi yığınlar üzerinde diktatörlük kurma savaşındaki çeşitli hizipleri biraraya getirmeye ve bu amaca yönelik geniş bir hareket yaratmaya hizmet eder. *Faşist ideoloji bu öğeleri birleştirmek için yaratılmış bir araçtır.*

İdeolojinin bir kısmı, —milliyetçi kısmı— doğrudan burjuvaziye hizmet eder. Öteki kısmı birleştirici bir öğe görevini görür.

Faşist ideolojiye, sağlam ve tam olarak alışmış homojen bir şey gözüyle bakma eğilimine karşı sizi uyarırım. Faşist ideoloji tıpkı bir bukalemuna benzer. *Faşizmin belirli bir anda belirli bir ideoloji aracılığıyla ulaşmak istediği amaçları dikkate almadan bakmayın faşist ideolojiye.*

Temel çizgisi saldırgan milliyetçilik ve sosyal demokrasiye benzerliktir. Neden bu benzerlik? Çünkü sosyal-demokrat ideoloji aynı zamanda bir küçük-burjuva ideolojisidir, yani küçük-burjuva içeriği her iki ideolojinin ortak yönüdür; ama bu benzerlik kendini farklı ülkelerde ve farklı zamanlarda farklı biçimlerde gösterir.

Şimdi de kısaca gelecek dersin esaslarını gözden geçirelim. İtalya'da belirli bir zamanda, faşist diktatörlüğün örgütlenmesi sorunu nasıl ortaya kondu ve gerici hareket nasıl örgütlendi? İkinci dersin konusu bu olacaktır.

Sorunun kökenlerine dönelim. Bir yanda devrimci bunalım başgöstermiştir. Burjuvazi eski sistemlerle egemenliğini sürdürememektedir. Genel bir hoşnutsuzluk, bir işçi sınıfı saldırısı, genel grevler vb. vardır. Kısacası savaş-sonrası dönemini yaşıyoruz —bir devrimci bunalımdan geçiyoruz.

Bir etken özellikle göze çarpmaktadır: İtalyan yönetici sınıf için eski politikayı, 1912'ye dek uygulanmış olan politikayı, Giolitti'nin "reformist" politikasını uygulamanın olanaksızlığı. Bu, reformistler iktidarda olduğu için reformist bir politika değil, parlamentarizm kisvesi altında burjuva diktatörlüğünü canlı tutmayı hedef alan ve bazı grup-

lara ödünler vermeye dayanan bir politika olduğu için reformistti.

Bu politika savaş-sonrası dönemde artık ayakta kalamaz. Çünkü işçi ve köylü yığınları ona karşı başkaldırıyorlar.

Savaş-sonrası dönemde iki ana gelişme görülebilir: İtalyan Sosyalist Partisi'nin hızla büyümesi —ki bu yüzbinlerce üye ve milyonlarca seçmen demektir— ve, bölük-pörçük oldukları için birçok partilere ayrılmış olan köylü sınıflarının yeniden uyanışı. Halk Partisi bir köylü partisidir. Aynı zamanda güneyde köylü hareketlerine, toprak işgallerine vb. rastlıyoruz.

İşçiler ve köylüler saldırmak için kıpırdanıyor ve aralarında bir blok oluşturmaya başlıyorlar. Bu işçi sınıfı ile köylü saldırılarının biraraya gelişinin en ileri biçimlerine savaş-sonrası İtalya'sında rastlamak mümkündür. Bu durum, parlamentarist biçimlerin sona erdiğini haber vermektedir.

Burjuvazi parlamentarizmi tasfiye etmek zorundadır. Hoşnutsuzluk yalnızca işçiler arasında yaygınlaşmakla kalmamış, küçük-burjuvaziyi de içine almıştır. Küçük-burjuva, eski ordu mensupları hareketleri ve başka hareketler ortaya çıkmaktadır. Burjuvazi ve küçük-burjuvazi mevcut rejime artık katlanamıyorlar, onu değiştirmek istiyorlar.

İşte faşizm bu temel üzerinde doğar.

Küçük-burjuvazi arasındaki bu hareket ne zaman birleşik bir harekete dönüşür? 1920'nin başında değil, sonunda. Yeni bir etken işin içine girdiği zaman, burjuvazinin en gerici güçleri örgütleyici bir etken olarak işe karıştıkları zaman. Faşizm daha önce gelişmeye başlamış, ama henüz temel bir öğe haline gelmemişti.

Faşist hareket savaş sırasında doğar. Daha sonra, *fasci di combattimento*'da[8] sürer. Ama bazıları onu sonuna dek izlemeye yanaşmazlar. Örneğin, Nenni ile tartışmalarımızda biz ona Faşist diyoruz; oysa o belli bir noktada hareketten ayrılmıştır.[9] Başlangıçta faşizm sonuna dek elele yürümeyecek olan çeşitli ayrı-türden (heterojen) gruplardan oluşmuştu. Faşist hareketin kentlerdeki şubelerine bakınız. 1919-20'de, genel siyasal sorunları tartışan, birdizi sorular soran, bazı isteklerde bulunan çeşitli partilere mensup küçük-burjuva öğelerine rastlayacaksınız. Faşizmin ilk programı bu çerçeve içinde oluşmuştur. Piazza san Sepolcro programı[10] kent *fasci*'lerinin yönelimini yansıtan ve küçük-burjuva niteliği ağır basan bir programdır. Öte yandan, köylük bölgelerdeki Emilia ve benzeri yerlerdeki faşizmi ele alın. Öbüründen değişik olduğunu göreceksiniz; işçi sınıfına karşı savaşmak için silahlanmış müfrezeler biçimini alarak daha sonra, 1920'de, ortaya çıkmıştır. *Squadrismo*[11] olarak karşımıza çıkar. Uyumsuzlar, küçük-burjuvalar, orta toplumsal tabakalar harekete katılmaktadırlar. Ama bu doğrudan doğruya işçi sınıfına karşı bir savaş organıdır: Genel merkezinde hiç bir tartışma yapılmaz. Bu fark nereden ileri geliyor? Çünkü *burada toprak burjuvazisi örgütleyici bir etken olarak hemen işe karıştı.*

1921 ortalarından başlayarak kentlerde de müfrezeler oluşturulmaya başlandı; önce milliyetçilik sorununun en keskin olduğu Trieste'de, sonra güçlerin en yoğun ve gergin olduğu öteki kenetlerde. Müfrezeler kırsal modele göre kurulmuştur. Bunlar Torino'da fabrikaların işgalinden sonra oluşturulurlarken,[12] Emilia'da faşizm bu sırada zaten güçlü bir biçimde örgütlenmiş bulunuyordu.

1920'nin sonuna doğru burjuvazi örgütleyici bir etken olarak kentlere de müdahale eder ve faşist müfrezeler ortaya çıkar. Faşist hareket içinde birdizi bunalımlar, ilk iki yılın bunalımları başlar.

Şu konu tartışılmaktadır: *biz bir parti miyiz?* Roma Kongresi'nin, Augusteo'daki Kongre'nin[13] sorunu budur. Kongre diyor ki: bir parti durumuna gelmeliyiz. Mussolini karşılık veriyor: şimdilik bir hareket olarak kalalım. Mussolini daima en geniş yığınları birarada tutmaya çalıştı ve onun için de herkesten daha çok yandaş kazandı. Savaş işçi sınıfının örgütlerini açıkça yıkmak isteyenler ile içlerinde hâlâ eski ideolojilerin geniş izlerini taşıyanlar arasındaydı.

Mussolini, tehlikeli olabilecek D'Annunzio hareketine ihanet eder.[14] 1920'de fabrikaların işgallerine karşı olumlu bir tavır takınır, ama sonra tamamen değişir. Faşist hereket ile sanayicilerin kuruluşları arasında ilk açık temaslar yapılır. Saldırı başlamıştır. Bu Roma Üstüne Yürüyüş'e dek iki yıl sürecektir.

Örgüt etkeni işe karışmıştı. Toprak burjuvazisi squadrista *örgüt biçimini sağlamış, sanayiciler ise bunu kentlerde uygulamışlardı.*

İki öğe —küçük-burjuva güçleri ve büyük burjuvazi tarafından oluşturulan örgütsel etken— ile ilgili olarak ileri sürdüğümüz savın doğruluğu bu çözümlemeden çıkarılabilir.

Bu öğelerin birbirini nasıl etkilemiş olduğunu göreceğiz.

İKİNCİ DERS
BURJUVAZİNİN "YENİ TİP PARTİ"Sİ

DERSİMİZİN ilk kısmında, anımsayacağınız üzere, uluslararası ve İtalyan deneylerinin belgelerine dayanarak faşizmi doğru olarak tanımlamaya çalışmıştık. Faşist diktatörlüğün temel öğelerini tam bir aydınlığa kavuşturmaya çalışmış, bunun için de onun sınıf özelliğini, yani burjuvazinin en gerici kesimlerinin anlatımı olduğunu belirtmiş ve faşist diktatörlüğün kendine çekebildiği küçük-burjuva yığınlarının hareketinden oluşan ikinci öğe üstünde önemle durmuştuk.

Dersimizin tümünü, faşizm ile ilgili olarak yapılan yanılgılarla çeşitli öğeleri ve onların karşılıklı ilişkileri görülmediği için faşizmin bir süreç olarak, gelişmesi içinde, incelenmesine engel olan yanılgılarla savaşmaya ayırmıştık.

Dersin bir kısmı ise, faşist harekete katılan küçük-burjuva tabakalarını birarada tutmaya hizmet eden karışık, eklektik bir ideoloji olarak belirttiği-

miz faşist ideolojinin işlevine ayrılmıştı. Bu arada şematizm dediğimiz yanılgılara karşı da sizleri uyarmıştım. Bugün dersime yine, İtalya'da faşizmin tarihine ilişkin sorunlarından biri ile ilgili olarak şematizme saplanma tehlikesine karşı sizi uyarmakla başlamak istiyorum.

Faşizmin 1920'de, ya da Roma Üstüne Yürüyüş ile, diktatörlük rejimini kurmak için önceden tasarlanmış, önceden saptanmış bir plan uyarınca başladığına inanmak ciddi bir hatadır, çünkü bu rejim bugün, gördüğümüz biçimini alıncaya dek on yıl geçmiş, faşizm ancak bu süre içinde örgütlenmiştir. Böyle bir hataya düşmekten sakınınız.

Faşizmin gelişmesi ile ilgili bütün tarihsel olguları böyle bir anlayışla çelişir. Üstelik eğer insan böyle bir anlayışı benimserse, ister istemez faşist ideolojiye kapılır. Bu, o kimsenin şu ya da bu biçimde şimdiden faşizmin doğrudan ya da dolaylı etkisi altında bulunduğu anlamına gelir. Nitekim, yaptıkları her şeyin önceden saptanmış planlara uygun olarak yapıldığını kanıtlamaya çalışanlar faşistlerin kendileridir.

Dediğimiz gibi, bu doğru değildir. Ancak, bu yanılgıya karşı savaşmayı öğrenmek için onun üstünde durmak çok önemlidir, çünkü ona karşı savaşmakla siyasal alandaki olası sapmalara karşı da savaşmış oluruz.

Faşist diktatörlüğün doğru, gerçek kavramını bu yanlış kavramın karşısına koymalıyız. Faşist diktatörlük bugünkü biçimlerini almaya nesnel etkenler, gerçek etkenler tarafından itilmiştir —ekonomik durum ve yığın hareketleri yaratmıştır bu durumu. Bunu söylerken örgütlenme etkeninin hiç bir rolü olmamıştır demek istemiyoruz; ama

yalnızca bu etkeni görüp nesnel duruma, belirli bir anda yaratılmış olan gerçek duruma değinmezsek yazık olur. Burjuvazi elbette bir örgütleyici öğe olarak her zaman işe karışmıştır.

Eğer böyle yapmazsak, siyasal olanakların ne olduğunu tam olarak saptayamayız, izlemek istediğimiz eylem çizgisini, Parti'nin eylemini yönetmesi gereken çizgiyi çizemeyiz. Bunun önemini anlayabilirsiniz: eğer, belli bir zamanda, bir yığın hareketi şu biçimde değil de bu biçimde etkin olmuş olsaydı, diktatörlük farklı biçimlere bürünmüş olurdu.

Eğer, Matteotti bunalımı[1] sırasında, yığınlar gerçekte yapmış olduklarından farklı biçimde işe karışmış olsalardı, işlerin çığırı kuşkusuz değişirdi. Bunu bugün de görebiliriz. Partimiz daha etkin olarak işe karışınca, faşizmi belli sorunlarla uğraşmaya zorluyor: sendika yapısının değiştirilmesi, genel af, gençlik *fasci*'lerinin sorunu Ulusal Faşist Partinin örgütlenmesi, sosyal demokrasi ile uyum sağlamak için girişimler vb..

Faşizm, yığın hareketlerine karşı tepkisinde bütün bu sorunlar üzerinde durum almıştır. Eğer insan bunu görmezse, ister istemez faşizmin etkisi altına girer. Devrimci karamsarlığa kapılır —eğer zaten kapılmamışsa. Faşizmin zorunlu olarak bu yolu izlediği, başka bir yolu izlemiş olmayacağı, izlediği yolun kaçınılmaz olduğu görüşünü bir gerçek olarak kabul eden İtalya'daki küçük-burjuva tabakaları arasında böyle bir devrimci karamsarlık çok yaygındır.

Bu görüş açısına karşı savaşmalıyız, çünkü ancak bu sayede faşizmin gelişme umutlarının nasıl ekonomik durum ve sınıf savaşımının geleceğine bağlı olduğunu görebiliriz.

Faşizmin gelişme umutları bugünden saptanamaz; bu umutlar önceden saptanmış bir yol boyunca ilerlemezler. Bugün, her zaman olduğu gibi, faşizmin gidişi ekonomik durumun ve sınıf savaşımının gidişine bağlıdır.

Bunu belgeleyelim. Tüm kursumuz boyunca bunun üzerinde önemle duracağız, çünkü eğer faşizmin bugünkü ileriye yönelik projelerine durağan, önceden saptanmış sürgit projeler gözüyle bakacak olursak yapacak bir şey kalmaz. Devlet mekanizmasının sınıf ilişkilerinden doğan siyasal bir üstyapıdan başka bir şey olmadığını hiç bir zaman aklımızdan çıkarmamalıyız.

Bu noktayı açıklamak için İtalya'da faşizmin gelişmesini ele alalım.

Bu incelemeyi üç döneme ayıracağım: birincisi, Roma Üstüne Yürüyüş'e, 1922 yılının sonuna dek faşizm; ikincisi, 1922 ile 1925 yılları arasını kapsayan dönem ki, totaliter olmayan bir faşist rejim yaratma çabalarının dönemi olarak tanımlanabilir; üçüncüsü, 1925'ten 1930'a dek süren, totalitarizmin kurulması ve büyük ekonomik bunalımın başlaması dönemi.

Roma Üstüne Yürüyüş'e dek uzanan dönemin en belirgin özelliği, faşizmin kesin bir programdan yoksun oluşudur. Faşizmin 1919'dan 1922'ye dek birbirini izleyen tutumlarına bakacak olursanız, sürekli olarak değiştiğini göreceksiniz. Bu dönemde durumun ne olduğunu biliyorsunuz; bundan yukarıda sözetmiştik. Çeşitli öğelerin yeniden altını çizelim: derin devrimci bunalım; temel siyasal kurumların çöküşü; özellikle büyük işçi ve köylü yığınları arasında genel hoşnutsuzluk; devrimci işçi sınıfı ile köylü güçlerinin durumda bir değişiklik yaratmaya

ve bir blok oluşturmak için biraraya gelmeye yönelik eğilimi.

Bu dönemde burjuvazinin kendini kurtarmayı amaçlayan programı neydi? Burjuvazi değişik zamanlarda değişik programlar kabul etti.

İlk program, en tipik biçimiyle finans kapitalin bir temsilcisi olan Nitti'nin programıydı.[2] Nitti, büyük bankaların adamı, en büyük İtalyan bankası olan İskonto Bankası'nı örgütlemiş olan insandı. Ama Nitti aynı zamanda en ilerici, en ileriye-yönelik demokrasinin adamıydı. Nitti'nin programında iki ayrı öğenin birleştiğini görürüz —finans kapitalin üstünlüğü ve demokratik bir program; birincisi finans kapitalizmden yana, ikincisi ise toplumsal demagojinin en ileri öğelerinden biri olduğuna göre, ilk bakışta çelişkili gibi görünen iki öğe...

Bu program neyi temsil ediyordu? Burjuvazinin bir çıkış yolu bulma çabalarını. Nitti, toplumun köklü bir dönüşümün öncesinde olduğunu gördü. Cumhuriyetçi hükümet biçimlerine geçiş, hatta bir kurucu meclis olanaklarını gözden uzak tutmadı. Yalnız Halk Partisi ile değil, Sosyalist Parti ile de işbirliğini öngördü.

Nitti, onları yozlaştırmak amacıyla belirli guruplara ödünler verme politikasını sürdürdü, ancak bu politikayı daha da genişletmeye, daha ilerici güçlere de ödünler vermeye çalıştı.

Krallık Muhafız Birliği'ni yaratmış, bu konuda burjuvazinin en gerici öğelerinin dileklerine teslim olmuştu, ve daha sonra bunu tutumunu pekiştirmek için kullandı; ama aynı zamanda sosyal demokrasi ile flört etti, ilerici ekonomik önlemler üzerinde tartıştı vb..

Nitti'nin bu programını *fasci di combattimen-*

to'nun ilk programı ile, 1919 Piazza San Sepolcro programı ile karşılaştırın. Hemen hemen her noktada birbirlerine uyduklarını göreceksiniz. *Fasci*'nin programı cumhuriyetçi bir programdı, Nitti'ninki ise cumhuriyet üstüne bol bol lâflar eden bir programdı; *fasci* programı bir kurucu meclisten sözediyordu, Nitti de buna kapıyı kapamadı; birincisi kademeli bir varlık vergisi gibi anti-kapitalist önlemlerden sözediyordu, aynı önlemlerden Nitti de dem vurmuştur.

Bütün bunlarda İtalyan burjuvazisinin 1919'da ve 1920'nin ilk aylarında çok ileri siyasal manevralar aracılığıyla bunalımın üstesinden gelme çabalarını görebilirsiniz; bu çabalar *fasci di combattimento*'nun 1919 programında yansımıştır.

Ancak, Nitti'nin programı başarısızlığa uğradı, gerçekleşmedi. Durum bu programın tamamlanmasını olanaksız kılmıştır. Birdizi çelişkili etkenlerle karşılaşmış ve aşılmaz siyasal engellere takılıp kalmıştır.

Aslında, Nitti'nin programını yıkanlar proletarya ile güneyli köylüler olmuştur. Burjuvazinin reformist manevralarının hedefi olan bu yığınlar daha da ileri sorunlar ortaya atıyorlardı: iktidar sorunu, toprak işgali sorunu vb.. İşçi sendikalarının en çok geliştiği bir bölge olan Emilia'daki tarım işçileri, köylük bölgelerde özel mülkiyetin ta temellerini sarsan, toplumun dayandığı bütün temelleri yıkan sorunlar ortaya atıyorlardı. Nitti'nin programı kaçınılmaz olarak çökmeye mahkûm ütopik bir programdı.

Bunun üzerine burjuvazi bir deneme daha yaptı. Savaş-sonrası dönemde Giolitti[3] durumu kurtarmaya çalıştı. Giolitti yaşlı bir burjuva devlet ada-

mıydı. Savaş sırasında yenilgici bir hain! olmuştu. O da yarı-cumhuriyetçi tutumlar almış, örneğin Dronero söylevinde, savaş ilân etme yetkisini kralın elinden almak için Anayasayı değiştirmeyi önermişti. Ama Giolitti yine de monarşinin en sadık adamı olmuştu. Denilebilir ki, monarşiyi çağdaş bir çizgiye oturtarak örgütlemiş olan odur. Her şeye karşın, gene de cumhuriyetçi bir tavır takınma eğilimini göstermiştir.

Ama Giolitti'nin programı bir bakıma Nitti'ninkinden farklıydı. Giolitti, Nitti'nin programı başarısızlığa uğradıktan sonra iktidara geldi.

Giolitti'nin programında iki öğe bulabilirsiniz: bir yanda, faşizmin önemi ve ona proletaryayı ezmek için silahlı bir hareket olarak sarılmanın önemi; öte yanda ise, Sosyalist Partiyi ezme planı— devrimcileri partiden atmak, reformistleri tecrit etmek ve hükümeti ele geçirmek.

Giolitti'nin programı, 1921'de ve 1922'nin başına dek uygulamaya çalıştığı kadarıyla, gerici egemen sınıfların eski güçleri ile savaş-sonrası dönemde doğmuş olan iki büyük parti, yani Sosyalist ve Halk Partileri arasında parlamentoda işbirliği yapılmasına dayanan siyasal bir programdı. Ama, görmüş olduğumuz gibi, Giolitti'nin programı da destek için faşist harekete dayanıyor, ona proletaryanın kalelerini yıkmak için silahlı bir hareket gözüyle bakıyordu.

Giolitti'nin formülünün Torino'da *La Stampa*[4] tarafından ortaya konan formül olduğu söylenebilir: gerekli olan bir Giolitti-Mussolini-Turati hükümetidir.

Bu sıralarda neler olup bitiyordu? İtalyan burjuvazisinin önemli tabakaları bir silahlı savaş olma-

dan işin içinden çıkılamıyacağının farkına varıyorlardı. Fabrikaların işgalinden sonra, faşizme sarıldılar. Giolitti'nin programının siyasal ve toplumsal temeli işte buydu: bu araçlarla durumun üstesinden gelme çabası.

Bu dönemde Faşist Parti ne yapıyordu? Buna iyice dikkat edin. Faşist Parti içinde, burjuvazi içinde gördüğünüz aynı dalgalanmaları göreceksiniz. *Fasci di combattimento*'nun 1919 programı bir yana atıldı, faşizm siyasal bir parti olarak Parlamento'ya girdi ve Mussolini hiç bir devrimci yönü olmayan bir konuşma yaptı parlamento'da: Sosyalistlerle bir koalisyon hükümetini öngördü.

Faşizm, burjuvazinin ağır basan tabakaları tarafından ortaya konan çizgiye göre yön verir kendisine. Bütün kararların hep burjuvazinin bu tabakaları tarafından alındığını görürsünüz. Biçim değişebilir, ama öz hep aynı kalır.

Durum barış anlaşmasında siyasal anlatımını buldu.[5] Mussolini, Sosyalistlerle barış anlaşmasının imzalanması için Faşist Parti içinde savaştı. Sosyalistler —Komünistler partiden ayrılmışlardı[6]— sağ kanatlarından gelen baskı altında anlaşmayı kabul ettiler. Anlaşmayı Mussolini imzaladı, ama belgenin altında aynı zamanda sosyalist hareketin önde gelen liderlerinin de imzalarını bulursunuz...

Buna karşın bu planlar da —Giolitti'nin programı da— başarısızlığa uğradı. Niçin? Çünkü Nitti'nin toplumsal planını yıkan aynı etken işe karıştı: yığınlar araya girdi. Yığınların Giolitti'nin planına yanıtı, karşı-saldırılarını, faşizmin saldırısına karşı direnişlerini koymak oldu: *Arditi del popolo*[7] ortaya çıktı. *Arditi del popolo* siyasal bakımdan büyük bir önem taşır. Giolitti'nin planını çökerten öğeler-

den birini temsil ederler.

Barış anlaşması kısa ömürlü oldu. Toprak burjuvazisi ağır sanayi ve finans kapital onu yıkmaya çalıştılar. Mussolini'den daha uzlaşmaz olan Milliyetçiler proleter örgütlerini yıkmak için sonuna dek savaş çağrısında bulundular.

Bu nedenle plan hiç bir şey getirmedi. Sosyalist Partinin sağ kanatçıları, bunun doğrudan sonucu kendilerinin tecrit edilmesi olacağı için hükümete girmediler. Gerçekten de, Sosyalist Parti hükümete girmiş olsaydı, Genel Emek Konfederasyonu üyesi milyonlarca işçiden kopmuş olacaktı. İşçiler onları bırakırdı, ve bu yüzden, hükümette kendilerinden başka hiç kimseyi temsil etmemiş olurlardı. Turati sonunda Quirinal Sarayı'na[8] gittiğinde, bir gölgeden başka bir şey değildi. Artık hiç bir şeyi temsil etmiyordu; bir gücü değil, güçsüzlüğü temsil ediyordu.

Bu plan başarısızlığa uğrayınca, tek bir yol kaldı: Roma Üstüne Yürüyüş. Buradan, Roma Üstüne Yürüyüş'ün aynı zamanda burjuvazinin bir kısmını da hedef almış olduğunu, generallerin ateş açmaya hazır olduklarını vb. söyleyenlerin nasıl saçmaladıklarını görebiliriz. Bütün bunlar gerçeklere ters düşmektedir.

Burjuvazinin içinde büyük bir savaşım olduğu, birçoklarının Giolitti'nin iktidara dönüşüne karşı çıkmış olduğu doğrudur; ama burjuvazinin çeşitli katmanları arasındaki bu savaşım yalnızca yığınların savaşımını yansıtmaktaydı.

Burjuvazinin ağır basan tabakaları —bankalar, büyük sanayi, Genelkurmay— hepsi de Roma Üzerine Yürüyüş'te faşizm ile birlikti. Hatta monarşi bile benzer bir tutum içindeydi, çünkü saray faşizm

sorununu daha önce ortaya atmış ve çözmüştü. Üstelik, Vatikan da faşizmin arkasındaydı. Bu nedenle, ağır basan tabakalar uyum içindeydi; çizgileri faşizmdi.

Bu sırada Faşist Parti içinde birdizi çok önemli değişiklikler oldu. Bunların başında kuşkusuz cumhuriyet sorununun tasfiyesi gelir. Bu ön-sorun Roma Üstüne Yürüyüş'ten yalnızca üç hafta önce Mussolini'nin Udine konuşması ile çözüldü. Faşist Parti böylece İtalya'nın o andaki durumunda bir hükümet partisi olarak kendini ortaya koydu.

Aynı anda, proleter direnişin duyarlı noktalarına karşı saldırıya hız verilmiş ve bu direnişin üstesinden gelinmişti. Emilia ve Toscana'nın proleter kaleleri yerlebir edildi, yerel yönetimi Sosyalistlerin elinde bulunan kasaba ve kentlerin büyük çoğunluğu saldırıya uğradı; ulusal azınlıkların devrimci hareketi Trento bölgesinde tümüyle silinirken, Trieste'de görülmemiş bir teröre yeşil ışık yakıldı. Böylece, İtalyan proleter hareketinin gücü bakımından canalıcı mevziler yok edildi. Burjuvazi için başka çıkış yolu yoktu; artık başka hiç bir örgütlü burjuva gücü farklı bir plan öneremezdi.

Başka nasıl bir plan olabilirdi ki? Olsa olsa bir tane vardı: proletaryanın devrimci savaşımı. Tek çözüm buydu. Şimdiye dek yararlandıklarımızın çok ötesinde olanaklar doğmuştu bizim için. Örneğin, *Arditi del popolo*'yu ele alın, yeter. Ama Roma Üstüne Yürüyüş'ten sonra artık güçler dengesi açıkça aleyhimize dönmüştü.

Komünist Partisi için daha iyi, daha doğru bir politika çizgisi bize daha büyük olanaklar verebilir, savaşı kesinleştirebilirdi. Hoşnut olmayan yığınların hepsini birleştirebilen ve onları geniş bir savaş

cephesi içinde toplayabilen bir Komünist Partisi politikası kuşkusuz durumu değiştirebilir ve devrimci bunalım olanaklarını yeniden açabilirdi.

Ama o anda güçler dengesi bizim aleyhimizdeydi.

Bu sorunu niçin ele alıyorum? Başlangıçta söylediğim şeye bir kez daha dikkatinizi çekmek, onu açıklamak ve faşizme karşı savaşa hiç bir zaman bitmiş gözüyle bakılmaması gerektiğini anlatmak için. 6 Şubat'ta Fransa'nın durumuna bakın.[10] Bazıları her şeyin bittiğini sanabilirlerdi; durum Parti'yi şaşkına döndürmüştü. Ama Parti hemen toparlandı, ve, ustaca bir birleşik-cephe politikası sayesinde, halk yığınlarının başına geçmesini, onları arkasından sürüklemesini, faşizme karşı savaşa yöneltmesini, faşizmin saldırısına karşı güçlü bir engel kurmasını bildi.

Bunu hiç bir zaman unutmamalıyız. Komünist Partisi faşizmde bir çatlak, bir gedik bulabildiği her anda, durumu yeniden lehimize çevirmek ve savaş olanaklarını yeniden açabilmek için, ona kesin vuruşu indirmesini bilmelidir.

Roma Üstüne Yürüyüş'ten sonra faşizmin programı neydi? Bu sırada Faşist Partide yeni bir dönem açıldı —totaliter olmayan bir faşist rejim kurma çabaları dönemi.

Roma Üstüne Yürüyüş'ten sonra hükümeti kurmakla görevlendirildiğinde, Mussolini bir an için bile tüm-Faşist bir kabine oluşturmayı düşünmedi. Bir koalisyon kabinesi oluşturdu ve hatta hükümette Sosyalistlere bile yer verdi.

Bir gün, Parlamento'da Buozzi ve Baldesi[11] ile yaptığım bir konuşmayı anımsıyorum: "Mussolini hükümette bize de yer verdi", dediler. "Ne yapabili-

riz? Düşmanın silah tehdidi altındayız; kabul etmekten başka çaremiz yok." Eğer hükümete girmedilerse, bununla övülmeleri yersizdir. Onları istemiyen burjuvaziydi. Giolitti'nin işbirliği planı altından çok sular geçmişti.

Orta düzeydeki Faşist Parti kadroları —squadristi— bir yandan, burjuvazinin en gerici öğelerini temsil eden Milliyetçiler, öbür yandan, Sosyalistleri hükümete alma girişimine karşıçıktılar.

Gene de böyle bir girişime geçildi. Ama —iyi dikkat edin— çözümü, faşizmi diktatörlüğü daha güçlü bir biçimde örgütlenmeye zorlayan birdizi nesnel zorluklar ve gerçek sorunlar karşısında bu girişim başarısızlığa uğradı.

Artık 1922, '23, '24 yıllarındayız, göreli bir istikrar dönemine yaklaşıyoruz. İtalya'da göreli bir istikrarın bütün sorunları ortaya konmuştu. Faşizm ne yapabilirdi? Yalnızca efendilerinin, yani burjuvazinin emirlerini yerine getirebilirdi. Bu dönemde hiç eksik olmadığını söyleyebileceğimiz ilk bunalım başladı: faşizmin politikası ile başlangıçtaki yığın tabanı arasındaki çelişmelerden doğan bir bunalım. Kadrolar ve taban ya eski programa bağlı kaldı, ya da burjuvazi tarafından paylaşılmadan tek başına iktidarı ele geçirmeyi düşünmeye başladı.

Arditi'yi, müfreze liderlerini, uyumsuzları, subayları ele alın. Toplumsal bir grup olarak, bir süreden beri iktidarı ele geçirmeyi beklemişlerdi. Bir kez ele geçirilince iktidar artık onların olacaktı. Bu gruplar, küçük-burjuvazinin iktidarı ele geçirebileceğini, proletarya ile burjuvaziye egemen olabileceğini, kendi planlarına göre toplumu örgütleyebileceğini vb. sandı, bu gibi hayallere kapıldı.

Faşizm iktidara gelince, bu hayaller gerçeğin

duvarına çarpıp yıkıldı. İktidara geçer geçmez, faşizmin ilk işi burjuvaziden yana ekonomik önlemler almak oldu. Burada konuyu aşırı biçimde basitleştirmekten sakınmalıyız. Ücretler dondurulmadı. Almanya'da bile o zamana dek ücretlere büyük ölçüde bir müdahale olmamıştır. Niçin? Çünkü burjuvazi bütün sorunlarla birden uğraşamaz. Burjuvazi o sıralarda, devlet aygıtını yeniden örgütlemek, sürekli olarak yeni istekler ileri süren ve devlet aygıtını yavaş yavaş ele geçiren küçük-burjuvazinin hoşnutsuzluğunu gidermek ve şimdilik yenilmiş olan, ama burjuvazinin saldırısının baskısı altında güçlerini kolayca yeniden toplayabilecek durumda bulunan emekçi yığınları ile uğraşmak gibi sorunlarla karşı-karşıya bulunuyordu.

Burjuvazi önce sınıf savaşımını ertelemeye, bu öğenin işin içine girmesini ve egemen öğe durumuna gelmesini engellemeye çalıştı. Burjuvazi bazı ekonomik sorunları çözme olanağına kavuştuğu ölçüde istikrardan yararlandı. Sanayinin elini kolunu bağlayan savaş aygıtı silahtan tecrit edildi; daha önceki dönemde alınan bütün sınırlayıcı önlemler kaldırılarak sermayeye geniş özgürlük verildi, insiyatifleri desteklendi vb..

Faşizmin, ücretlere karşı saldırıya geçerek sınıf davasını keskinleştirmeden çeşitli sorunlarla uğraşmasına izin veren nesnel etken, faşist iktidarın, istikrar döneminin başlangıcı, İtalyan ekonomisinde bir düzelme, bir canlanma ile aynı zamana rastlamasından başka bir şey değildi.

Gene de bu, faşizm için en zor bir dönemdi, çünkü faşizmin bugünkü programı ile küçük-burjuva yığınlarının özlemlerini dile getiren ilk programı arasındaki çelişkiler bu dönemde suyüzüne çıkma-

ya başladı. İlk yılda bu zorlukların, bu çelişkilerin tepkisi ne oldu?

Faşist kampın dışında muhalefet akımları kaynaşmaya başladı. Bu hareketler küçük-burjuvazinin güçlerini, hatta böylece bu güçlere karşı savaşa zorlanmış olan faşist kampın içindekileri bile etkiledi. Eğer onlara gözyummuş olsaydı, faşizm, yığın tabanının sarsıldığını, hatta çöktüğünü görecekti.

Faşizm önce Halk Partisi ile hesaplaştı; Halk Partisi onun vuruşlarını yöneltmesi gerektiği ilk düşmandı. Halk Partisine mensup bakanlar hükümet politikasına karşıçıkıyorlardı. Faşistler daha sonra faşizme hasım bir tutum içine giren gruplara ve partilere karşı cephe alacaktı. Yeni kurulmuş olan bu grup ve partilerin, özellikle faşizmin almış olduğu önlemlerin yükü altında ezilen küçük ve orta burjuva tabakaları arasında güçlü bir tabanı vardı. Ekonomik yoğunlaştırmayı başlatan, küçük özel mülkiyeti yıkan, küçük köylülerin vergi yükünü ağırlaştıran vb. önlemlerdi bunlar. Hoşnutsuzluk bu dönemde giderek arttı, hatta Faşist Partinin içine dek nüfuz etti. İki nedeni vardı bu durumun: halkı hoşnut edememiş olmak ve ta baştan beri devlet aygıtına egemen olup eski adamların yerine yenilerini getirerek ona işlerlik kazandırmanın zorluğu. Matteotti bunalımı bu zorluklardan kaynaklandı.

Matteotti bunalımının başlangıcında, egemen etken işçi sınıfı değildi. Birdizi olaylar bunu açıkça gösterir: örneğin, Güney'de, Roma'da, Napoli'de, Torino'dakinden daha fazla kaynaşma vardı. İşçi sınıfı ancak sonradan işe karıştı, güçlerini yeniden toparlayıp egemen etken durumuna geldi. Partimiz ancak 1925-26 yıllarında başa geçerek gerçekten öncü güç oldu.

Niçin? Çünkü nesnel durum, İtalyan kapitalizminin sözde-istikrarının özelliği, tam olarak ortaya çıktı. İşçilere karşı saldırılar ve ücretlere müdahaleler başladı, işsizlik aldı yürüdü, hayat pahalılığı arttı ve özellikle ekonominin ve üretimin yoğunlaşması ve merkezileşmesi süreci bu dönemde daha büyük boyutlara ulaştı. Ekonominin bu büyüyen yoğunlaşmasından cesaret bulan egemen burjuva sınıfları, işçi sınıfının örgütlenmesine karşı daha keskin bir saldırıya geçmek için iyice birleşmeye başladılar.

Matteotti bunalımının kökenleri, merkezdeki büyük burjuvazi ile tabandaki küçük-burjuvazinin yalpalayan öğeleri arasındaki çelişkilerde aranmalıdır dedim. Proletarya ancak son anda kesin etken olarak kendini gösterdi. Birdizi nesnel etken de —ekonomik ve sınıfsal etkenler— aynı anda işe karıştı. Örneğin, istikrar —sermayenin genişleme özgürlüğü— finans kapitali güçlendirdi, üretimin yoğunlaşmasını ve merkezileşmesini daha da pekiştirerek faşist diktatörlük içinde finans kapitalin egemenliğini sağladı.

1923 ile 1926 arasında, siyasal yaşama doğrudan tepkiler olan birdizi değişiklikler başgösterdi. Finans kapitalin egemenliği, bütün direnişleri kırmış olması, siyasal planda burjuvazinin en gerici bir platformda birleşmesine yol açtı.

Totalitarizm doğmuştu. Faşizm totaliter olarak doğmamıştı; burjuvazinin ağır basan tabakaları ekonomik ve dolayısıyla siyasal birliğin en yüksek derecesine erişince öyle oldu.

Totalitarizm faşist ideolojinin doğal sonucu olmayan başka bir kavramdır. Faşizmin yurttaş ile devlet arasındaki ilişkileri üzerindeki ilk düşünce-

lerine bakacak olursanız, anarşik bir liberalizmin öğelerine rastlarsınız: devletin özel işlere karışmasını protesto vb. gibi. Oysa, totalitarizm, arada meydana gelen değişikliğin ve finans kapitalin üstün duruma gelişinin bir anlatımıdır.

Sorunun bu siyasal yönüne ancak şöyle bir geçerken değinebileceğiz. Totalitarizm sorununun nasıl konulduğunu incelerken, daha önceki dönemde ortaya konulmuş olan sorunları da görmelisiniz. Burjuvazi, cephesinde değişiklik yaptı; faşizmin de kendi cephesinde değişiklik yapması gerekiyordu. Bu değişiklik Faşist Parti içindeki tartışmaların, savaşımların ve değişmelerin başlangıcına işaret eder. Partide ve faşist sendikalarda hararetli tartışmalar başladı. Partideki savaşın odak noktası, Faşist Partinin işlevleri ve parti - devlet ilişkileri sorunuydu.

Faşist anlayış, aşırı orta kadrolarca benimsenen anlayış, partinin devlet organlarına egemen olması gerektiği yolundaydı. Parti dizginleri elinde tutmalıdır: parti il sekreterinin yetkisi valininkinden üstün olmalıdır diyen Farinacci[12] tarafından benimsenen görüş buydu.

Milliyetçi Federzoni ile Rocco'nun[13] düşünceleri başkaydı. Onlara göre, devlet önce, devlete tabi olan parti sonra gelmeliydi.

Mussolini bu iki görüş arasında bir denge kurmaya çalıştı. Matteotti döneminde, Farinacci'yi kullandı; ama totalitarizm sorunu ortaya çıkınca, Rocco'ya yaklaşıp şu kesin formülü ortaya koydu: her şey devlet içinde olacak, hiç bir şey devlete karşı olmayacak.

Yeni önlemler alındığında bu süreç tamamlandı. Faşist Parti milliyetçi propaganda vb. için, kü-

çük ve orta burjuvaziyi devlete bağlamak için, işçileri etkilemek için devletin elinde basit bir araç haline geldi.

Sendikalar sorunu daha önemliydi. Bunun çerçevesi nasıl çizildi? Yazık ki, bunu ancak kısaca özetleyebileceğiz. Sendika sorununda yüzde-yüz bir yön değişme vardı.

Faşist sendika üyeliği ile ilgili rakamları ele alın. Başlangıçta üye sayısının hayli düşük olduğunu görebilirsiniz. O zamana dek, faşizm yığınları *örgütlemiyor, tersine, örgütlerini dağıtıyordu.* 1920 ile 1923 arasında, faşist sendikalar yüzbinlerce işçiyi örgütledi, ama sınıf sendikalarından ayrılan işçiler milyonlarla sayılabilirdi. Faşizmin bu dönemdeki amacı işçilerin örgütlerini parçalamaktı.

Bu, Matteoetti dönemine dek sürdü. Faşizm işçileri örgütlemeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Ama totalitarizm sorunu ortaya çıktığında, faşizm devleti totaliter biçimde örgütleme yoluna saptığında, cephe değişti: faşizm artık işçileri kendi sendikaları içinde örgütlemek zorundaydı; artık onları sınıf sendikalarından koparmakla yetinemezdi, onları kendi hesabına örgütlemek zorundaydı.

Bu sorun nasıl çözüldü? Burada da birçok aşamalardan geçildi. Çözümün temeli, sendika tekelini kuran, atelye ve işyeri komitelerini kaldıran vb. 1926 yasasıdır. Bu sendika tekeline dayanılarak sözde yığınlar fethedilmeye başlandı.

Sonradan bir başka değişikliğin daha meydana geldiğini unutmayın. 1926, 1927, 1928 yıllarındaki totalitarizm 1931'deki totalitarizmin benzeri değildi. Bu son değişiklik ülkenin ekonomik durumundaki değişimden, İtalyan ekonomisindeki bunalımdan lieri gelmişti.

Bu bunalım ne zaman başladı? 1929 sonu ile 1930 başında. Ama daha 1927'de bunalımın habercilerine rastlandığını belirtmiştik. Bu haberciler, üretim aygıtının büyümesi, sanayinin yoğunlaşması vb., kapitalizmin tüm teknik ve örgütsel gelişmesi sonucunda gelişen ekonomik çelişkilerdi. Bu gelişme önce kapasite fazlasına yol açtı. Sonra, 1926'da, üretim masraflarını kısma zorunluluğu kendisini şiddetle duyurmaya başladı ve böylece ücretleri durdurmaktan başka çare kalmadı.

Bundan sonra faşizm artık hiç bir zaman totalitarizm yolundan ayrılmayacaktı. Bu bir zorunluluk olmuştu. İşçi sınıfına karşı savaş iyice gelişti, ta bugüne dek sürdü.

1929 sonunda bunalım keskin bir biçim alınca, öncelik taşıyan sorun değişmişti. Yığınların örgütlerini bozmak artık yeterli değildi; başka bir şeye gereksinim vardı. Yığınların rejime yabancılaşması faşizmin yığın tabanının daralması demek olabilirdi. Bu sorun son derece keskinleşti.

Böylece, faşist politikanın ikinci yönü —yığın politikası— sahnede boygösterdi. Yığın tabanındaki çatlamalarla uğraşmak ve anti-faşist hareketlerin büyümesine karşıkoymak için yığın politikasına başvurmak İtalyan burjuvazisi için ekonomik durumun ve sınıf ilişkilerinin doğurduğu bir zorunluluktur.

Durum görünürde 1930'dan bugüne dek olduğu gibi kaldı; ama sorun had bir sorundur ve çok sayıdaki tutum değişikliklerinde, yeni korunma önlemlerinde vb. yansımaktadır.

Bu yeni korunma önlemlerinden bir tanesi çok önemlidir: 1932 ortalarında Rocco'nun tasfiyesi. Bu, faşist totalitarizmin niteliğinde kesin bir değişikli-

ğin belirtisi, sözümona halk politikasının başlangıcıydı.

Bugün faşizm, yığınları örgütleri içinde toplamak, onları faşist diktatörlüğün aygıtına bağlı tutmak için çok büyük bir çaba harcamaktadır. Faşist Partinin, gençliğin, sendikaların örgütlenmesi gibi sorunlar hâlâ totaliter bir bakış açısından ele alınmakta, ama biraz farklı bir biçimde ortaya konmaktadır.

Dünkü ve bugünkü derslerde göstermek istediğim şey şudur: faşizme tam ve kesin bir biçimde belirlenmiş bir şey olarak bakılmamalıdır; faşizm hiç bir zaman oturmuş bir şey, bir şema ya da model olarak değil, tam tersine, ekonomik durum ve yığınların savaşı gibi gerçek etkenlerden doğan birdizi gerçek ekonomik ve politik ilişkiler dizisinin bir sonucu olarak görülmelidir.

Totalitarizmin bizim savaşımımızı engellediğini düşünmek yanlıştır. Totalitarizmin yığınlara demokratik kazançlar için savaşın yolunu kapadığını düşünmek yanlıştır. Evet, yanlıştır. Faşizm bizi böyle düşünmeye zorlamak için çalışıyor. Faşizm, bizi her şeyin bitmiş olduğuna, kendimizi ona uydurmaktan başka çare olmayan yeni bir döneme girmiş olduğumuza inandırmaya çalışıyor.

Bu görüşe en ufak bir ödün verilmemeli, tersine ona şiddetle karşıçıkılmalıdır. Yığınların savaşımında kaydedilecek her ilerleme faşist diktatörlük sorununa farklı biçimler verir. Diktatörlükte yeni değişiklikler meydana getirmek için bugünkü yığın hareketlerini yoğunlaştırmak yeterlidir. Faşizm her yığın hareketi karşısında cephesini değiştirir. Bunu daha önce de görmüştük.

Açıkladığım faşizm anlayışı politikamızın te-

meli olmalıdır. Doğru bir politik çizgi ancak bu temel üzerinde saptanabilir.

Totalitarizm partimizin savaşım yolunu kapamaz, ona yeni yollar açar.

Bizler, faşizmin bize açtığı yeni savaşım yollarını her zaman bir çırpıda göremediğimiz için yanılıyoruz.

Bu başarısızlık, çözümleme ve siyasal yetenek eksikliğinden ileri gelmektedir. Ama Parti bunu anlayabildiği sürece, faşist diktatörlük sorununu yeniden ortaya koymakta başarılı olacaktır.

ÜÇÜNCÜ DERS
ULUSAL FAŞİST PARTİ

EĞER daha önce anlattıklarıma ve özellikle faşizm iktidara gelmeden önce, daha doğrusu savaştan önce burjuvazinin güçlerinin siyasal örgütlenişi ile ilgili olarak söylediklerime dikkat etmezlerse, korkarım ki yoldaşlar için bugünün İtalya'sında Faşist Partinin varoluşunun nedenini anlamak kolay olmayacaktır.

Burjuvazi hiç bir zaman güçlü, birleşik bir siyasal örgüte sahip olmamıştır; hiç bir zaman parti biçiminde bir örgütü olmamıştır. Bu, İtalya'nın savaştan önceki durumunun özelliklerinden biriydi. Savaştan önce, bir partinin adına, özelliğine sahip bir burjuva siyasal örgütüne rastlayamazdınız; yani, yığınlarla bağlantılı, kesin bir programa ve tüm ülkede eşit bir eylem çizgisi olan merkezî bir ulusal örgüt demek istiyorum. Böyle bir örgüt bulmak için istediğiniz kadar çaba gösterin, bulamazsınız.

Bu siyasal olay İtalyan ekonomisinin yapısının doğrudan bir sonucudur. Bu siyasal zayıflık, büyük

sanayinin, bir bakıma üstün olmasına karşın, henüz ulusun tüm ekonomik yaşamını düzenlemekte yetersiz oluşundan ileri geliyordu. Tarım ekonomisi İtalyan ekonomisinde hâlâ büyük bir ağırlık taşıyordu, son derece kalabalık olan ve büyük bir rol oynayan orta tabakalar da ağır basıyorlardı.

Ne kadar arasanız da, örneğin İngiltere'de olduğu gibi, bir dayanışma özelliğine, bir programa, ulusal ölçüde uygulanan bir siyasal çizgiye, bir yoğunluğa sahip olan ve iktidarda birbirini izleyen iki tipik parti örneğine —Liberaller ve Muhafazakârlar— İtalya'da rastlayamazsınız. İtalya'da böyle bir şey yoktur.

İtalya'da, bunun yerine, bir burjuva düşün akımını tümüyle ifade edecek bir ulusal parti biçimini elde edemeyen birdizi parti ve siyasal gruplar vardı.

Ama eğer bu partilerin ve grupların siyasal ve örgütsel sağlamlığına bakacak olursanız, aynı sonuçlara varırsınız: ayırım çizgileri keskin değil, tersine belirsizdir; ve, gruplar büyüdükçe parti nitelikleri azalır. Sayıca en büyük olan grup Giolitti'cilerdi, ama o bile bir siyasal parti değildi. Her milletvekili, bir örgüt olarak hiç bir zaman kendi bölgesinin dışına çıkmayan bir grup tarafından kendi bölgesinde seçilirdi. Örneğin, Torino'da bir Liberal Monarşist Birlik vardı. Bu kümeler sağlam bir biçimde örgütlenmiş bir partinin oluşmasına elverişli değillerdi.

Oysa, Sol'a doğru, işçi yığınlarını toplayan örgütlere doğru gittikçe, değişik bir manzara ile karşılaşacaksınız. Burada aradığınız partiyi bulacaksınız.

Savaş-öncesi Millet Meclisi'nde en sağlam burjuva partisi Radikal Partiydi. Niçin? Çünkü tabanı

büyük ölçüde Kuzey'in işçi yığınlarından oluşuyordu. Radikal Parti, Sosyalist Parti ile aynı zeminde doğan ve sonra burjuva demokrasisi çizgisine sapan bir partiydi. Ama kuruluş dönemindeki özelliği proletarya tabakaları hesabına savaşmasıydı, bunun için daha o zamandan bir parti biçimini almıştı.

Savaş-öncesi dönemdeki tek parti, tek gerçek parti, Sosyalist Partiydi. Sosyalist Parti Milano'da ve Cagliari'deki seçimlerde aynı kimseyi aday gösterebilecek tek partiydi. Oysa, örneğin Torino ve Bari'de aynı Liberal adayın seçimlere katılması düşünülemezdi.

O zamanlarda, burjuva güçlerinin bloku, birdizi parlamento-içi ve parlamento-dışı uzlaşmalar aracılığıyla kurulurdu. Bu, örneğin 1890'dan 1898'e dek uzanan dönem için ve Giolitti dönemi için geçerlidir.

Üstelik, Kuzeydeki burjuva siyasal grupları ile Güneydekiler arasında çok belirgin bir fark bulacaksınız. Kuzeyde, geniş kapsamlı siyasal gruplara, liberal bir parti oluşturma eğilimlerine rastlarsınız. Burjuva güçlerini birleştirme sorunu, o zaman için henüz çözülmemiş olsa bile, basında yer almakta ve tartışılmaktaydı.

Şimdi bir de aşağı doğru, Güney'e ininiz. Orada, bunu bile bulamayacaksınız. Orada, burjuvazinin örgütlenmesi yerel ve hatta kişisel çıkarlara dayanan daha da bölük-pörçük bir örgütlenmedir. Radikal Parti, Sosyalist Parti, Cumhuriyetçi Parti (ki bu sonuncusu, göreceğimiz gibi, artık sözcüğün gerçek anlamıyla bir parti olmaktan çıkmış, ulusal bir karakteri olmayan, yalnız birkaç yerde üsleri bulunan bir kalıntı haline gelmişti), Güney'de belirgin bir yerel damga taşırlar. Örneğin, Sosyalist Partiyi

ele alın. Napoli'de Sosyalist Partinin tarihi İtalya'nın öteki bölgelerindekiyle aynı değildi. Bazı bakımlardan, öteki burjuva örgütlerine benziyordu. Bu benzerlik gruplar arasındaki savaşımlarda, kişisel entrikalarda vb. görülebilirdi. Sicilya'da da durum aynıydı. Orada, örgütlü muhalefet özel bir biçim aldı, hatta bir parti kuracak kadar ileri gitti. Reggio Emilia'daki[1] reformist bölünme (hizipleşme) zamanında, "Sicilya" Reformist Partisinin tabanında bazı örgütler ayrılarak Messina, Catania ve benzeri yerlerde uzun süre bağımsızlıklarını korudular.

İtalyan burjuvazisi, her ne kadar siyasal bir parti kimliği taşımasa da, bir tek birleşik siyasal örgüte sahipti: Farmasonluk. Savaştan önce, Farmasonluk burjuvazinin tek siyasal örgütüydü. Yalnız İtalyan devletini birleştirme savaşımında değil, yalnız İtalya'nın ulusal kurtuluş savaşında değil, aynı zamanda İtalyan burjuvazisinin çeşitli gruplarının siyasal bakımdan birleştirilmesi sürecinde ve büyük burjuvazinin küçük ve orta burjuvazi üstündeki etkisinin pekiştirilmesinde de çok önemli bir rol oynadı. Bildiğim kadarıyla, bu dönemdeki Farmasonluğun yapısı üzerine elimizde rakamlar yoktur. Ama olsaydı, mutlaka küçük-burjuvazi ve ücretliler yüzdesinin yüksek olduğunu gösterirlerdi. Buna iyi dikkat edin, çünkü daha sonra Ulusal Faşist Parti içinde de tıpkı aynı özellikleri bulacaksınız.

Yasallığın güvenilecek bir şey olmadığı, ve bu yasallığın hem yönetenler hem de yönetilenlerce sık sık çiğnendiği bir toplum içinde, küçük-burjuvazi kendisinin çıkarlarını savunan bir örgüt olarak Farmasonluğa katıldı. Bu bir tür karşılıklı yardımlaşma derneğiydi. Ücretliler mesleklerini ilerletmek

için, bazıları ise daha yüksek makamlara geçmek için Farmason oldular. Ama tarım burjuvazisi ve sanayiciler de Farmasonluğa özeniyorlardı. Burjuvazi için, Farmasonluk savaş-öncesi İtalyan toplumunda en yaygın ve birlikçi bir yapıyı temsil ediyordu.

Savaş-sonrası dönemde siyasal sahnede iki büyük parti göründü. Savaştan önce de varolan ve savaş patlamadan aylarca önce burjuvazi ile bağlarını koparmış bulunan (aslında, Farmasonluktan kopuşu savaştan birkaç ay öncedir) Sosyalist Parti, bir sınıf karakteri olan ve tüm İtalya ölçüsünde yayılmış bulunan özerk, bağımsız bir partiydi. Bir de Halk Partisi.[2]

Halk Partisi, İtalyan toplumunda, kentlerde köylerde oturan küçük-burjuva tabakalarının, köylülerin, o zamana dek bütün siyasal partilerin tabanını oluşturmuş olan tabakaların örgütünü, siyasal partisini temsil eden yeni bir olaydı. O zamana dek bütün partilerin tabanını bu kent ve köy küçük-burjuvazisinin tabakaları oluşturuyordu.

Özel programı ile Halk Partisi, sekter bir temele dayalı olarak özerk biçimde örgütlenmişti. Katolik Kilisesi'nin amaçlarına göre, Halk Partisi, Sosyalist Partinin ilerleyişini yavaşlatmayı hedef alması gereken bir örgüt olarak düşünülmüştü ve gerçekten de öyleydi. Bu amaca ulaşıldı. Ama Halk Partisi aynı zamanda İtalyan burjuvazisinin geleneksel siyasal yönetim yapılarını kırmaya yöneldi, ve bunu bir ölçüde başardı da... Bu, savaş-sonrası bunalımını derinleştiren olaylardan biri olmuştur.

Bu yüzden, savaştan sonra burjuvazinin sorunu kendi özerk örgütünü yaratmak oldu.

Başlangıçta Faşist Parti bu görevi üstlenmek

istemedi. Ama burjuvazinin en gerici tabakalarının diktatörlüğünü kurmak için işçilere karşı giriştiği savaşım ve diktatörlüğünü güçlendirme savaşımı sırasında bu görevi üstlendi ve sonuna dek yerine getirdi.

Faşist Partinin başlangıçta ne olduğunu daha önce görmüştük. İktidarı alışından önce ve hemen sonra varlığının bu ilk döneminde Faşist Partiyi ele alalım. Partinin 3. kongresi olan ve Augusteo Sarayı'nda toplanan Roma Kongresi zamanına ilişkin Faşist Parti üyeliği üzerine istatistikler vardır. Bu istatistikler 151 bin üyeyi kapsıyor: bu, parti üyelerinin toplam sayısıydı. Bu 151 binden, 14 bini tüccardı (tüccar teriminin çeşitli kimseleri kapsadığını not edin —bunlar hep zenginlerdi), 4 bini sanayici, 18 bini toprak sahibi, 21 bini öğrenci ve öğretmen, 10 bini meslek sahibi, 7 bini kamu görevlisi, 15 bini ücretli müstahdem, 25 bini fabrika işçisi ve gemici, 27 bini tarım işçisiydi.

Eğer bu rakamları incelerseniz —ki biraz kuşkuyla karşılanmaları gerekirse de yine bir şeyler belirtirler— mutlak olarak en yüksek sayının tarım işçilerine ilişkin olduğunu göreceksiniz. Tarım işçileri çoğunlukla Emilia'dan, Faşizmin ilk döneminde onun başlıca yığın tabanını oluşturan köylük bölge küçük ve orta burjuvazi tabakalarından gelmekteydiler.

Ama eğer sanayicileri, tüccarları, toprak sahiplerini, öğrencileri (aslında bunlar ötekilerin çocuklarıydı) ve meslek sahiplerini ele alırsak, elimizde 67 bin üye kalır, yani toplam sayının yarısı. Bir de, 22 bin ücretli ve devlet memuru var ki, bu da, gördüğümüz gibi oldukça büyük bir sayı. 25 bin sanayi işçisi ve gemici var: en çok tartışılabilecek olan bu

rakamdır. Ama doğruluğunu kabul edecek olsak bile, toplam üye sayısı içinde partinin niteliğini saptayanların bu 25 bin kişi olmadığını görebiliriz. Partinin niteliğini belirleyen 67 bin burjuva ve 27 bin ücretliydi. *Faşist Parti, ücretliler üzerinde güçlü bir etkisi ve işçi sınıfı ile tarım işçileri arasında uzantıları olan, ama burjuva niteliği ağır basan bir partiydi.*

Faşist Partinin iktidara gelmeden önceki niteliği böyleydi. Parti o dönemde henüz küçük ve orta burjuva yığınlarının damgasını taşıyor, devrimci eğilimli sorunlara eğiliyordu. *Fasci di combattimento*'ların ilk programı da henüz tümüyle bir yana itilmemiş, Faşist Parti daha burjuvazinin vurucu gücü durumuna dönüşmemişti.

Faşist Parti iktidara geçince, kendine ikili bir amaç çizdi. Birdenbire değil, giderek biçimlenen ilk amaç, İtalyan burjuvazisinin bütün öteki partilerini ve genel olarak bütün siyasal partileri yıkmaktı. Bu amaç başlangıçta ortaya konmadı, ama faşist diktatörlüğün gelişmesinin gidişi içinde, siyasal ve ekonomik zorlukların üstesinden gelme savaşımının gidişi içinde biçimlendi.

Faşist Parti İtalyan burjuvazisinin öteki partileri ile bağlaşma kurmaya çalışarak işe başladı. 1921'de daha iktidara gelmeden, Faşist Parti kendisini seçmenlere öteki çeşitli burjuva partilerinin bağlaşığı olarak sundu. 1924 seçimlerinde, iktidara geldikten sonra bile, ve, seçimlerin faşist denetim altında yapılmış olmasına karşın, Faşist Parti salt faşist adaylardan oluşan bir listeyle katılmadı seçimlere. Faşist adayların yanısıra, eski muhafazakârlar, eski liberaller ve Giolitti'ciler de vardı. Hatta yanılmıyorsam Giolitti'nin kendisi de Mussolini

ile aynı listede yer almıştı. Böylece 1924 seçimlerinin milletvekili adayları arasında, İtalyan burjuvazisinin birsürü eski siyasal partilerinin temsilcilerine rastlamak mümkündür.

Faşist Partinin tutumunun ne olduğunu görüyorsunuz. 1921'de öteki partilerle ortaklaşa seçimlere katılmış olmasına karşın, yalnız otuz milletvekili çıkarmıştı. 1924'te üçte-iki oranında ezici bir çoğunluk kazandı. Seçmen oylarının yarısını alanlara sandalyelerin üçte-ikisini veren yeni seçim yasası sayesinde ve İtalyan burjuvazisinin eski liberal ve muhafazakâr partileri ile oluşturulan blok sayesinde bunu başardı. Bu dönemde, İtalyan burjuvazisinin öteki oluşumlarına karşı takınılan tavırda eski Giolitti'ci yöntemin kalıntılarına rastlamak mümkündür.

Ama öteki siyasal partileri yıkma sorunu hemen, yani 1923, '24, '25 yıllarında ortaya çıktı. Faşist Parti, ilkin, yığın tabanı faşizmin başlangıçtaki kendi yığın tabanına benzeyen partilere saldırdı. Böylece, Reformist Partiden önce Halk Partisine, Komünist Partiden önce Reformist Partiye saldırdı. Niçin? Halk ve Reformist Partilerine karşı savaşım bu dönemde bize karşı olduğundan daha büyük bir şiddetle sürdürüldü, çünkü bu partilerin yığın tabanı faşizmin başlangıçtaki yığın tabanına benziyordu: onlar küçük ve orta burjuva tabakalarına, köylü tabakalarına sesleniyorlardı; faşizmin bir yığın partisi olmak için kendi saflarında yer almalarını istediği aynı tabakalara sesleniyorlardı. Bu yığın tabakalarını kazanmak ve elden kaçırmamak için, yoğun bir siyasal savaşımda anlatımını bulan keskin bir rekabet başladı.

Öteki partileri yıkma programının kapsamı ge-

nişledi ve sonunda eski siyasal partileri yasa dışı bırakan 1925-26 yasaları çıkarıldı. Bu yasalar üstelik savaş-öncesi dönemde İtalyan burjuvazisinin tek örgütü olan Farmasonluğu da yıkmak için bir saldırı belirtisiydi.

Faşizm, Farmasonluğa karşı oldukça geç— 1925 yılında— saldırıya geçti, ama hareket çabucak gerçekleştirilerek sonuna dek götürüldü. Faşist Parti, Masonluğun varlığına gözyumamazdı; çünkü Faşist Partinin hedefi İtalyan burjuvazisinin tek partisi olmaktı. Bu tek parti olma sorunu özellikle 1925 ve 1926'da ortaya atıldı. Bu andan itibaren Farmasonluğa artık tahammül edemedi. Masonluğun ölüm çanı çalmıştı, ve, bütün öteki siyasal partiler yok olmalıydı.

Bu sıralarda faşizmin siyasal planı genişledi. Böylece faşizmin evriminin ikinci aşamasına gelmiş oluyoruz. Burjuvazinin en gerici tabakalarının açık diktatörlüğüne karşıçıkan partilerin yalnızca yıkılması artık yeterli değildi; Faşist Parti aynı zamanda bu partilerin kadrolarını kendi safları içinde özümlemeli ve böylece örgütsel bakımdan da egemen sınıflar arasında birliği gerçekleştirmeliydi.

Dokümanların 25'inci sayfasında bu durumun bir fihristini bulacaksınız. Burada eski siyasal partilerin Faşist Parti tarafından ne zaman yıkıldığı ve soğrulduğunu (özümlendiğini) göreceksiniz. 1920 ve 1922'de Romagna ve Emilia'daki Cumhuriyetçilerin çoğu ve Cumhuriyetçi Partinin dışındaki Mazzini'ci gruplar Faşizm tarafından yutuldu. Mayıs 1923'te Milliyetçi Parti ile Faşist Parti birleşti. Bu birleşmenin çifte bir anlamı vardı. Bir yandan, burjuvazinin en gerici gruplarının örgütsel bakımdan Faşist Parti'nin egemenliğini sakınmaksızın kabul et-

tiği anlamına gelmektedir; öte yandan, bu birleşme Faşist Partinin gelişim çizgisini değiştirmiştir. Bu dönemde Faşist Parti içinde köklü bazı değişmelerin meydana geldiğini göreceksiniz. Yunanistan ve Roma için söylenenler bu iki parti için de söylenebilir. Birleşmeden önce Milliyetçi Parti küçük bir partiydi. Bazı yerlerde, Milliyetçiler Faşistlerin saldırısına bile uğramışlardı. Böylece şimdilik Milliyetçiler fethedilmişti. Ama daha sonra yenenler onlar oldu.

Faşist diktatörlüğün karakterinin anlaşılması için bu son derece önemli bir olaydır. Bir Milliyetçi olan Rocco'nun faşist diktatörlüğün düzenleyicisi oluşu bir rastlantı değildi; bir başka Milliyetçi olan Bottai'nin[3] faşizmin ileri gelenlerinden biri oluşu da bir rastlantı değildi. Her aşamada, devletin ve partinin temel sorunlarını çözmek için Faşistlerle Milliyetçiler arasında bir savaş cereyan etmiştir. Bu sorunlara çözümün özü daima Milliyetçi Partiden gelmiştir; bu çözümün özü hep açıkça gerici ve burjuva nitelikte olmuştur.

Üçüncü aşamanın özelliği, İtalyan demokrasisi birliklerinin dağıtılmasıdır —Nitti'ci demokrasi, liberal demokrasi, radikaller, sosyal demokrasi, İskoçya Farmasonluğu vb. silinip süpürüldü. Bugün bu toz edilmiş İtalyan demokrasilerinin, savaş-öncesi yıllarda varolan bu demokrasilerin temsilcileri, sağ kalanları İtalyan ekonomisinin en yüksek mevkilerine yerleştirilmişlerdir. İtalyan ekonomisinin en yetkili adı, bu partilerden birinin lideri olan Beneduce'dir.[4] Onun gibi daha başkaları da İtalyan ekonomisinde önemli görevlere getirilmişlerdir.

1923 yılında, başlarında Cesare Alessandri[5] bulunan Gironde'un aşırıcıları (maksimalistleri) Fa-

şist Partiye katıldılar. Ağustos 1924'te sıra, yalnız faşistlere yandaş olmakla kalmayıp tümüyle faşist olmuş olmalarına karşın ayakta kalabilmiş olan Halk partisinin göbekçilerine geldi. 1922 yazında ve Ekim 1925'te sıra, Salandra'dan[6] Giolitti'nin partisinin sağ kanadına dek uzanan sağ-kanat liberallerine geldi. Son olarak, 1927'de Rigola ve arkadaşları[7] faşizm kampına geçtiler: bunlar fiilen Faşist Partiye girmediler, ama bir ölçüde ona bağlandılar.

Şimdiye dek söylenenler, eski örgütlerin yıkılması ve eski kadroların özümlenmesi sürecini gösterir. Sorunun keskinleşmesi bu ana rastlar; partinin bunalımı bu anda başladı. Niçin?

Faşist Partinin bunalımlarına kısaca değinelim.

Bunalımın temel nedeni, İtalyan küçük ve orta burjuvazisi içindeki, burjuvazinin en gerici tabakalarının açık diktatörlüğünün kurulmasına başlangıçta karşıçıkmış olan faşist örgütlü yığınlar içindeki çelişmelerdi.

İtalyan faşizminin bunalımları öteki hareketlerin —örneğin, Alman faşizminin— bunalımları ile karıştırılmamalıdır. Orada, orta tabakaların, işsizlerin vb. hoşnutsuzluğunun çok daha büyük bir rolü vardır. İtalya'da, bunalımlar bu özelliği göstermezler; işçi yığınları henüz Faşist Partinin arkasında değildi.

Partiye karşıçıkanlar, yerel Faşist Parti örgütlerinin ve köylük bölgelerdeki küçük-burjuva yığınlarının, faşist diktatörlüğün baskısına dayanamayan küçük-burjuva liderleriydi; Roma Üstüne Yürüyüş'ten sonra, faşizmin bütün yerel örgütlerindeki hoşnutsuzluk ve bölünmenin nedeni buydu.

Bununla ilgili gerekli bilgiyi, 1925-27 bunalım-

larını inceleyen eski Yoldaşımız Pasquini'nin[8] bir yazısında bulabilirsiniz.

Örneğin, Forni neydi? Savaş-sonrası dönemin tipik bir kızgın küçük-burjuvası, köylük-bölge kapitalistlerinden para alan, ama gene de İtalyan siyasal yaşamında önemli bir rolü olduğunu sanan biri. Aynı şey Sala, Misuri vb.[9] için de söylenebilir. Her faşist örgütte ayaklanmalar planlayan, başkaldırmaya eğilim gösteren ve bunalımlara yol açan bir muhalif lider tipine rastlamak mümkündü.

Ancak, hepsi bu yola sapmadı. Birçoğu devlet aygıtı, burjuvazinin ekonomik aygıtı içinde soğruldu. 1923'te, Faşistler, başlıca korporasyonların, özellikle sigorta şirketleri gibi önemli yol gösterme işlevleri olmayan korporasyonların yönetim kurulu üyesi listelerinde yer almaya başladılar.

Bu dönemde, hırsızlık, dolandırıcılık vb. yoluyla kapitalist olmaya, ekonomi alanında öncü bir rol oynamaya çalışan Faşistlerin bu işgalinden kaynaklanan birdizi ünlü skandallara rastlanır. Bu önemlidir, çünkü paradoksal bir biçimde, Faşist Partinin İtalyan büyük burjuvazisinin partisi durumuna dönüşmesini yansıtır.

Bölünmez bir parti olma sorununu çözmek isteyen Faşizm bu isyancılığa bir son vermek zorundaydı. Böylece Mussolini bu görevi üstlendi: amaç Faşist Partinin kadrolarını değiştirmekti. Mussolini'nin şu anlayışı formülleştirmesi bu zamana rastlar: Faşist Parti iktidarı ele geçirdiği aynı kadrolarla iktidarını koruyamaz.

Eski kadrolara karşı savaşım kolay ve tekdüzeli bir süreç değildi. Bu kadrolar gruplara, tabandaki üyelere bağlıydı. Faşist Parti liderliğinin yapısını inceleyecek olursak, kadrolarda gerçek bir değişik-

liğin meydana gelmesi için 1927 yılına dek beklememiz gerektiğini görürüz. 1927'deki kadrolar artık 1919 kadroları değildi; yerlerini köy kapitalistleri, sanayiciler, kapitalistlerin öğrenci oğulları vb., ya da burjuvazinin ekonomik yapısında lider durumuna gelmiş olan Faşistler almıştı. Bu süreç böylece 1927'de hemen hemen tamamlandı. Ama sorun çok ciddi bir sorundu ve Faşist Parti içinde bu değişikliği gerçekleştirmek için şiddetli bir savaşım sürdürülmüştü. Bu savaşım, ideolojik açıdan partinin rolü sorunu üstünde, örgütsel açıdansa partiye kimin öncülük edeceği sorunu çevresinde odaklaşmıştı.

Birinci sorun —yani Faşist Partinin ve onun devletle ilişkisinin tanımlanması sorunu— ile ilgili en ilginç nokta, sözkonusu sürecin sonucu olarak, çıkış noktasından tümüyle farklı bir anlayışa yol açmış olmasıdır.

Mussolini Faşist Partiyi bir *hareket* sayarak yola çıkmıştı. Bu, tek başına, partinin egemen olması, her şeyi kapsaması gerektiği anlamına geliyordu. Mussolini'nin başlangıçtaki düşüncesi ve anlayışı buydu. Ama Augusteo'daki Kongre'de bu anlayış bırakıldı.

Daha sonra, açıkça iki ayrı tutum göze çarpar: (1) Partiyi egemen öğe olarak gören tutum ki, bu, eski küçük-burjuva kadrolarının ve Farinacci'nin görüşüydü; (2) Milliyetçi Partinin eski muhafazakâr öğeleri, Federzoni ve Rocco tarafından savunulan ve partinin devlete tabi olmasını öngören tutum. 1923'ten 1932'ye dek bu iki tutum arasında sürekli dalgalanmalar oldu. Kesin sonuç ne oldu? Bunu, Ulusal Faşist Parti Tüzüğünde göreceksiniz. Bu Tüzüğü okurken, ayrıntılar (bir müfrezenin nasıl örgütlendiği vb.) üzerinde boşuna zaman harcama-

manızı, yalnızca siyasal anlam ve önemi üzerinde durmanızı salık veririm.

Birinci madde şöyle diyor: Ulusal Faşist Parti devletin hizmetinde bir sivil milis örgütüdür. Bu ne demektir? Partinin varlığı resmen onaylandığı anda, parti kimliğinin yadsınması demektir: Parti artık bir parti değil, bir militir; üstelik, devlet hizmetinde bir militir. Demek ki, üstün ve egemen durumda olan devlettir.

Parti ile devlet arasında şiddetli çatışmalar çıkmıştı. İllerde devleti vali, Faşist Partiyi parti il sekreteri temsil ediyordu. 1923'te bu çatışma tüm aygıtı çökertmişti. Parti sekreteri valiye emir vermek istiyordu. Bu bunalımları hafifletmek için çeşitli yollar denendi: Faşist valiler atandı vb..

Bu savaşımda en şiddetli bunalım 1924 ve 1925 yıllarına rastlar. Faşizm o yıllarda yenilginin tam eşiğine geldi. Belirli bir noktada nerdeyse iktidarı yitirecekti. Bu dönemde onun örgütsel formülünü nasıl değiştirmek zorunda kaldığına dikkat edin. Partinin devlet içinde özümlenmesi süreci askıya alınmalıydı. Eski kadrolar geri döndü. Farinacci 1924'te Faşizmi kurtardı. Mussolini de 1924 yılında birdizi konuşmalar yaptı —Senato'daki konuşmasından 3 Ocak konuşmasına[10] dek— ama Farinacci, tüm İtalya ölçüsünde, eski ideolojiye dayanarak ve partinin ilk biçimine dönülmesini savunarak kendisine arkaçıkmamış olsaydı, bunların hiç bir yararı olmayacaktı.

Böylece, Faşist Partinin nasıl cephe değişiklikleri yaptığını, parti ile devlet arasındaki ilişkiler ve Faşist Partinin egemenliğini örgütleme sorunlarının nasıl ortaya konduğunu görmüş oluyoruz.

Gördüğümüz gibi, 1925 yılı parti için kritik yıl-

lardan biri olmuştur. Faşizm Farinacci ve eski kadrolar tarafından kurtarıldı. Bu ayrıntı dikkate değer; akılda tutulmalıdır. Yakından bakacak olursanız, ne zaman gergin bir siyasal durum ortaya çıksa, ne zaman yığın hareketleri genişlemeye yüztutsa, faşizmin hemen bu tür manevralara başvurduğunu görürsünüz.

Böylece, 1932-33'te gençlik sorunu doğdu, yığın hareketleri büyüdü, Komünist Partimizin etkisi arttı, ve, faşizm hemen eski kadrolarını geri çağırdı.

Ancak bugün Faşist Partinin kadro sorunu 1924'tekinin aynı değildir. Artık eskisi kadar tehlikeli değildir. Faşist Parti güçlenmiş ve devletle iyice kaynaşmıştır. Eski küçük-burjuva ideolojisi büyük ölçüde tasfiye edilmiştir. Bugün eski kadrolar kısmen düşmüş, tasfiye edilmiş, hapse atılmış ya da gözaltına alınmıştır. Bazan bunlar, göçmenler arasında provokatör olarak yeniden ortaya çıkmakta ya da Faşist Parti tarafından kullanılmaktadırlar, ama artık politika çizme yetkileri yoktur. Partinin ve onun devletle ilişkisinin tanımlanması üzerine tartışma da eski şiddetini yitirmiştir.

Bugün, 1932'de onaylanan formül ülkede fiilen varolan ilişkileri temsil eder; ama bunun gerçekleştirilmesi Faşist Partiye birdizi iç bunalımlara, birdizi çatışmalara, bazı insanların tasfiye edilmesine vb. maloldu.

Bu dönüşümün 1927'de gerçekleştirildiği söylenebilir. Burjuvazinin ağır basan öğeleri parti örgütünün bir parçasıydı; Faşist Partide zaten büyük bir ücretli ve kamu görevlileri yığını vardı; fabrika işçileri ve tarım işçilerinin sayısı henüz çok azdı. 1927'de durum buydu.

Böylece, Faşist Partinin devletle ilişkisi sorunu

çözülmek üzereydi; kesin bir çözüme doğru gidiliyordu. Faşist Partinin iç yapısı değiştirilmekteydi.

Gerçekte, Faşist Parti bir parti olmaktan çıktı. Burada onun diyalektik gelişmesini görebilirsiniz; daha üst bir düzeye geçerek tutumu yavaş yavaş değişti. Faşist Parti bir parti olmaktan çıktı. Parti-içi bütün tartışmalar sona erdi.

Artık partide siyasal tartışmalar yoktur. Faşist Parti politikasında bir değişiklik yaptığı zaman, üyeleri tıpkı öteki yurttaşlar gibi bunu gazetelerden okuyup öğrenmektedirler. Partinin politikasının saptanmasına hiç bir biçimde katılmazlar. Her türlü Parti-içi demokrasi ortadan kalkmıştır. Parti bürokratik biçimde yukarıdan örgütlenmektedir.

En üst kademede Faşizm Büyük Konseyi tarafından seçilen Direktörlük (Başkanlık Divanı) vardır. Faşizm Büyük Konseyi bir parti örgütü bile olmayıp, parti, devlet, bankalar, sanayi vb. temsilcilerinden oluşan bir devlet kuruluşudur. Faşizm Büyük Konseyi, Faşizme bağlı İtalyan burjuvazinin ileri gelen gruplarının özel örgütüdür.

Direktörlük yetkisini ve iktidarını buna borçludur. İktidar, yukarıdan aşağı doğru yerel direktörlüklere ve tabandaki Faşist örgütlerin başlarına dayanmaz.

Faşist Partinin iç yaşamının ölü olduğu söylenebilirdi. Resmen her yıl bir Genel Kurul toplantısı yapılır, ve üyeler, yapılan konuşmaları sessizce dinlerler. Eski Başkanlık Divanını aklarlar ve yenisini onaylarlar. Ama bu aslında yalnızca bir onaylama, demokratik seçimlerle hiç bir ilgisi olmayan bir formalitedir.

Gene de Faşist Partide hiç bir iç yaşam olmadığını sanmak yanlış olur. Niçin? Çünkü Faşist Parti

kadroları, özellikle orta kadrolar, tabandaki üyelerle temasta olanlar arasında, düşünmeden, durumu yargılamadan edemiyenler vardır. Her gün temas halinde oldukları yığınların etkisi altında kalırlar.

Siyasal tepkiler bu kadrolardan gelir. Hangi yoldan ve ne biçimde? Paradoksal bir biçimde. Bu tepkiler ancak en yüksek düzeye ulaştıkları zaman ortaya çıkarlar. Örneğin, Bologna'daki Arpinati olayına[11] bakın. Bu ancak, Faşizm artık ona gözyumamadığı zaman, bu grup Faşizmin karşısına başka bir program, resmî programdan apayrı bir program ortaya koyduğu suyüzüne çıktı.

Bu süreç pek öyle gözle görülmez. Belki hoşnutsuzluğun daha büyük olduğu, faşist örgütlerle yığınların arasında daha yakın ilişkilerin bulunduğu, polisin yardım elinin kentlerdeki kadar güçlü olmadığı köylük bölgelerdeki Faşist Parti örgütlerinde bu süreç daha kolay izlenebilir. Yığınların şikayetlerinin ayyuka çıkmaya başladığı Emilia'da son zamanlarda meydana gelen büyük ölçüde başkaldırma olayının nedenini de burada aramak gerekir.

Bu olay, faşizmin üye kaydı konusunda uygulanan genel kuraldan bir yıl için ayrılmak zorunda kaldığı 1933-34'te oldu. Üye kaydı yıllık faşist kampanyalar aracılığı ile yapılır; normal yol budur. Yalnız bazı anlarda partinin kapıları ardına dek açılır. Bugün bu yol terkedilmiştir. 1933-34'te herkes üye olmaya çağırıldı ve işçileri de partiye almak için büyük bir çaba harcandı.

Kampanya meyvelerini verdi, bu yadsınamaz. Üyelerin sayısı aşağı-yukarı 700-800 bin dolaylarında arttı. İşçilerin daha önce de Faşist Partiye tek-tük katıldıkları olmuştu; örneğin FİAT'ta ve 1932 yılının başlarında öteki bazı fabrikalarda. Ama üye

sayısında büyük bir sıçramaya ancak 1934 yılında rastlarız. Yılın başında 1.099.000 olan üye sayısı, aşağı-yukarı 800.000 dolayında artarak ve kuşkusuz geniş işçi yığınlarını da kapsayarak yıl sonunda 1.850.000'e yükseldi.

Bu yeni güçler şıringasının sonuçlarından biri, bürokratlaştırma normlarının sıkılaştırılması olmuştur: yığın konuşmamalıydı. Ama bunun bir sonucu daha olmuştur: Faşist Partinin kıyısında-köşesinde bazı siyasal yaşam biçimleri ortaya çıkmıştır. Buna kentlerden çok köylük bölgelerde rastlanır.

Daha bu gelişmenin sonuna gelmedik. Önümüzde İtalya nüfusunun ve tüm İtalyan burjuvazisinin geniş tabakalarını kucaklayan 1.800.000 üyeli bir Faşist Parti var. Bugün İtalyan burjuvazisinin başka hiç bir örgütü yoktur. Çok az istisnalarla, Faşist Parti üyesi olmayan tek bir burjuva yoktur. Burjuvazinin eski siyasal biçimleri kökten tasfiye edilmiştir.

Bu, burjuvazi için bir güçlenme öğesidir. Parti her ne kadar bir parti olma özelliğini yitirmişse de, İtalyan burjuvazisinin ideolojisinde geniş ölçüde bir birlik sağlamıştır. Bu da burjuvaziye güç katıyor. Bu unutulmaması gereken çok önemli bir noktadır.

Faşist Partide İtalyan burjuvazisi, emekçi sınıflar üzerinde açık bir diktatörlük uygulamaya elverişli yeni tipte bir siyasal örgüt bulmuştur. Üstelik, birdizi başka yapılar ve bağlar aracılığıyla, Faşist Parti, İtalyan burjuvazisine işçi yığınları üzerinde her an için silahlı bir baskı yapma yeteneğini veren bir örgüt olmuştur. Nitekim, Faşist Parti kendine koşut bir kuruluş olan bir milis yaratmıştır. O da bazı dönüşümlere uğramakla birlikte silahlı bir parti örgütü olma özelliğini korumuştur. Milis, her

ne kadar ordudan bir şeyler almışsa da, *Carabinieri* müfrezelerinden ve ordudan ayrı bir şeydir. Milis aracılığıyla, parti geniş halk yığınlarını denetlemektedir. Bu, faşist diktatörlüğün gücünün temel dayanaklarından biridir.

Burada da çelişkilere rastlanır. Ama siyasal yaşamın yokluğu milise belirli bir sağlamlık, bir bütünlük vermeyi zorlaştırmaktadır; bu da bize, ilerde göreceğimiz gibi, milis içinde bazı çalışmalar yapabilme olanağını sağlamıştır. Ancak, bu çelişkileri ve Faşist Partinin her şeye karşın bir güç olduğunu görmemek yanlış olur.

Alt düzeyde, Faşist Parti üyeliği bir bağlılığı temsil eder —az çok geniş ölçüde bir ideolojik ve örgütsel bağlılığı. Bir anlamda denilebilir ki, partiye katılmış olan işçiler bir tür askerî üniforma giymişlerdir. Asker, durumdan hoşnut değildir, ama ne yapsın ki askerdir, bir üniforması vardır, baş eğer, söz dinler ve devrimci bir bunalım olmaksızın başkaldıramaz.

Bu bağlar ancak bizim partimizin kararlı çabalarıyla koparılabilir. Bu bağların kendikendine kopacağını düşünmek yanlıştır. Tabanda, fabrikalarda yaptığımız çalışmalarda karşılaştığımız direnişler, belki bir ölçüde bu bağın nasıl koparılması gerektiğini iyice anlayamayışımızdan ileri gelmektedir. Sloganlarımızı bu üniformalı işçilere nasıl uyduracağımızı ve amaçlarımızı nasıl onlara göre saptayacağımızı her zaman bilemiyoruz. Onların ruhsal durumlarını ve onları savaşıma sürükleyecek yolları her zaman kestiremiyoruz.

Bu, yasal olanakları kullanma taktiklerimizin pratik uygulanışında daima akılda tutmamız gereken bir noktadır.

DÖRDÜNCÜ DERS
FAŞİZMİN ASKERÎ VE PROPAGANDA ÖRGÜTLERİ

ŞİMDİYE dek, Faşist Partinin kuruluşundan ve gelişmesinden sözettik; yeni tüzüğünün resmen yürürlüğe konuluşundan buyana saptandığı ve pekiştirildiği biçimiyle Faşist Partinin örgütlenme tipini ve faaliyetinin siyasal karakterini betimledik.

Özelliğini belirten öğenin, nasıl her türlü iç demokrasi biçimlerinin yokluğu, tartışma yokluğu, gerçek bir siyasal yaşam yokluğu olduğunu vurguladık. Partinin nasıl bir *sivil milis* karakterini taşıdığını; parti organlarında nasıl hiç bir seçim yapılmadığını; kısacası, demokratik kurumları tasfiye eden ve açık bir diktatörlük kuran partinin nasıl bu karakterine karşılık düşen belirgin bir bürokratik özellik taşıdığını gördük. Faşist Partinin karakteri diktatörlüğün şu özelliğine karşılık düşer: her türlü demokrasi biçiminin tasfiyesi.

Mussolini'nin Lenin'den kopya ettiği *yeni tür* bir parti yarattığı yolundaki sözlerinde bir gerçek payı bulunuşunun nedeni budur. Bu öğe —demok-

rasisinin her biçiminin tasfiyesi, partinin diktatörlük biçimlerine uyarlanışı— partiye gerçekten bazı yeni özellikler getirmiştir.

Ancak, bu partinin örgütsel biçimlerinin değişmez bir şey olmayıp partinin gelişmesinin gidişi içinde biçimlendiğini ve Mussolini tarafından önceden görülmemiş olduğunu hiç bir zaman gözden uzak tutmamalıyız.

Faşist Partinin örgütlenme biçiminin ulusun yaşamı üzerindeki etkisinin doğrudan bir sonucu, demokratik bir rejimde anlatımını çeşitli partiler arasındaki çatışmalarda bulacak olan savaşımların ve kaçınılmaz çelişmelerin bizzat Faşist Partinin içine getirilmiş olmasıdır.

Bugün faşist örgütlerin bazılarını inceleyeceğiz.

Bugünkü örgütlenme biçimiyle Faşist Parti, ulusun tüm yaşamı üzerinde, nüfusun bütün tabakaları üzerinde denetim kurabilir mi? Kuşkusuz kuramaz, çünkü aynı derecede bürokratlaşmış, yalnızca günümüzde kalan homojenliği içinde kısırlaşmış, bütün toplumsal tabakaların gereksinimlerini karşılayacak bir çizgiden yoksun kalmıştır.

Bugün İtalya'da Faşist Partinin bir üyesi olmak ne demektir? Üyelerden bazıları siyasal olarak etkindir, görevleri vardır, siyasal bir işlev görürler. Ama üyelerin büyük çoğunluğunu ele alacak olursanız, siyasal bakımdan pasif olduğunu görürsünüz. Ama buna karşın, gene de parti üyesidirler. Neden? Çünkü birsürü zorlamalarla partiye katılmaları sağlanmıştır. Bu zorlamalar iki türlüdür: doğrudan ve dolaylı zorlamalar. Dolaylı zorlamalara örnek olarak şunları sayabiliriz: herhangi bir kamu hizmetinde çalışabilmek için partiye üye olmak zorunlu-

dur; yarışmalı kamu hizmeti sınavlarını kazanmak için mutlaka parti üyesi olmak gerekir; eğer parti üyesi değilseniz, bugün İtalya'da ne yazman, ne dosya memuru, ne öğretmen, ne de üniversite profesörü olabilirsiniz. Bu tür zorlamaların bütün serbest meslekleri de kapsadığını düşünecek olursanız, onların daha da genişlediğini görürsünüz: bütün avukatların, gazetecilerin vb. parti üyesi olmaları zorunludur. Eskiden bu konuda en az baskı altında kalan doktorlar bile bugün bu zorlamanın kapsamı içine girmişlerdir. Faşist Partiye katılmadan, bugün bir kamu sağlığı doktoru (hükümet tabibi) bile olamazsınız.

Böylece görülüyor ki, sırf çalışıyor olmaları, daha doğrusu yaşamak için çalışmak zorunda olmaları yüzünden, küçük ve orta burjuva yığınları ister istemez Faşist Partiye üye olmaktadırlar.

Başka bir zorlama biçimi, fabrikalarda işçilere uygulanan açık zorlamalardır. Gerçi, çalışmak isteyenlerin mutlaka partiye üye olmaları zorunluluğu henüz bir yasa hükmü değildir. Ama, örneğin, biri parti üyesi olan, öteki olmayan iki işsizden biri işe alınacaksa, faşist olana öncelik tanınır. Görülüyor ki, işçiler arasında da daha önceki geleneksel ilişkiler bir ölçüde değişikliğe uğramıştır. Gerçi emek gücü hâlâ eskisi gibi satılmakta ve patronlar tarafından satın alınmaktadır. Ama siyasal örgütlerin elemanları bugün bu geleneksel ilişkilere de nüfuz etmeye başlamışlardır.

Bu zorlamalar karşısında, Faşist Parti üyeleri yalnız siyasal bakımdan pasif olmakla, politikaya karışmamakla kalmamakta, ayrıca üye olmaya zorlandıkları Faşist Parti ile olan bağları da gevşemektedir. İtalyan Komünist Partisinin bölge liderlerin-

den biri bir raporunda bize şunu anlattı: bir gün büyük bir ticaret kooperatifinde çalışan birine rastlamış ve adamın ağladığını görmüş. Bu büyük bir sanayi kentinde olmuş. Yoldaşımız "niçin ağlıyorsun?" diye sorunca, adam partiye katılmak için kırk liret ödemek zorunda olduğunu söyleyerek çaresiz durumda kaldığından yakınmış. Bunun üzerine, "öyleyse niye katılıyorsun?" diye sormuş. Adam, ilk personel kesiminden atılmamak için, diye yanıtlamış. Yoldaşımızın, "öyleyse sen bir faşist değilsin" sorusunu da, "faşist mi?! Faşistleri şeytan alsın!" diye yanıtlamış.

İşte size bir Faşist Parti üyesi. Bu adam nasıl etkin bir üye olabilir? Faşist Parti örgütüyle olan bağları salt ekonomik bir bağdır. Sırf ailesini geçindirmek zorunda olduğu için Faşist Partili olmuştur. Aradaki siyasal bağlar çok gevşektir.

Bu örneği genelleştirirseniz, durumun her yerde böyle olduğunu görürsünüz. Faşizm, yığınları denetlemek istiyorsa, mutlaka başka örgütler yaratmak zorundadır. Niçin? Çünkü bu örgütleri yaratmadığı takdirde, bu tabakalar ya partiden ayrılacak ya da Faşist Parti içinde bir hareket yaratacaklardır. Oysa, Faşist Parti, özellikleri yüzünden, faşizmin bizzat kendisini tehlikeye sokmadan böyle bir hareketliliği kaldıramaz.

Faşist Parti üyelerinin faaliyetlerini, partiye koşut bir örgüt, örneğin *Opera Balilla*[1] üyelerinin faaliyetleriyle karşılaştıracak olursanız, *Balilla*'nın Faşist Partiden çok daha etkin olduğunu göreceksiniz. Aynı şey partiye koşut bütün örgütlerde göze çarpar. Faşist Parti yalnız küçük bir etkin çekirdeği olan geniş yığınlardan oluşan büyük bir örgüttür. Bu çekirdek, özel çıkarlara dayanarak yığınları ör-

gütlemeye hizmet etmekte, biçimlerini faşizmin somut amaçlarına uydurmaktadır.

Bütün faşist örgütler üç tipe ayrılabilir: askerî, propaganda-askerî ve sendikal tip örgütler. Bu üç tür arasındaki fark pek belirli değildir. Milis'i birinci, Genç Faşistleri ikinci, faşist sendikaları da üçüncü türe örnek olarak gösterebiliriz. Bu örgütlerin bazı ortak noktaları vardır. Örneğin, askerlik öncesi eğitim gruplarının hem Milis hem de Genç Faşistlerle ortak bir yanı vardır; kamu hizmetlileri (büro işçileri, demiryolu işçileri vb.) dernekleri bir bakıma sendikaları andırırlar, ama aslında sendika değillerdir.

Bu örgütlerden bazılarını inceliyelim.

Milis ile başlayalım. Bu konuda elimizde epey malzeme vardır, ama yine de yeterli sayılamaz. Birinin çıkıp daha fazlasını bulması, örneğin Milis'in tüzüğünü ele geçirmesi iyi olur.

Elimizde olan malzeme bize iki önemli şeyi göstermemektedir: 1) faşizmin iktidara gelişinden bugüne dek Milis'in uğradığı değişiklikleri; 2) milislerin mensup oldukları toplumsal sınıflar bakımından değil de görevleri ve askerî yükümlülükleri bakımından iç tabakalaşmasında meydana gelen dönüşümü. Bugün, Milis'in on yıl hizmetle yükümlü bir temel çekirdeği vardır. Bu, Milis'in karakteristik bir öğesidir. Daha önce yoktu. Daha önce, Milis bir *squadristi* örgütüydü. Bugünkü noktaya varması epey zaman aldı. Başlangıçta faşizm, devletin sorumluluğunu almak istemediği eylemler için Milis'i (ordu olarak değil) *squadrismo* biçiminde kullanmak istemişti. Totalitarizm bütün dallarda örgütlenmeye başlayınca, Milis şimdiki biçimini almaya başladı.

Bugün, Milis'in profesyonel askerlerden oluşan bir çekirdeği var. İkili bir işleve sahiptir: sözcüğün en geniş anlamıyla siyasî bir polis olarak iş görür— tamı tamına polis olarak değil de, toplumsal baskı için bir alet olarak. Bu noktada bir gözlemde bulunmak gerekir: son yıllarda, faşizm Milis'i ancak çok önemli durumlarda kullanma eğilimini göstermiştir; ufak çapta hareketlerde yalnızca polisi ve *carabinieri*'leri kulllanmıştır. Bu eğilim bir bakıma bir güvensizliği göstermektedir. Bugünün ekonomik çelişkilerinin sınıfsal özelliğini anlamak kolaydır; basit köylüler bile bunu anlar. Bu yüzdendir ki, birkaç kez milisler başkaldıran köylülere karşı yürümeyi reddederek onlara katılmışlar, patronlara karşı verilen savaşta köylülerin yanında yer almışlardır. Ama bu eğilimin bir yönü daha var: Milis, daha geniş ölçüde toplumsal hareketlere karışmak, özellikle iç savaşta müdahale etmek için eğitilmektedir. Bu amaç için gerçek bir eğitim görmektedir. Ufak çapta yerel çatışmaları değil, geniş yığın hareketlerini bastırmak için yetiştirilmektedir. İşlevi ordunun işlevine benzetilebilir; yalnız Milis, askeri disiplinin yanısıra bir de siyasal disiplinden geçirilmiştir. Bugün Milis iç savaşta kullanılan bütün silahları kullanacak biçimde eğilitiyor: tüfekleri, makineli tüfekleri, tankları vb.. Üstelik, uçakları, radyoyu, zehirli gazları vb. kullanmak için de eğitiliyor. Aynı zamanda siyasal doktrin öğretiminden de geçiriliyor.

Milis'in ikinci işlevi İtalya'nın askerlik kurumu ile ilgilidir. Milis gelecekteki subay kadrolarını oluşturmaktadır. İşlevi, silahsızlandırılmış Almanya'da, 100 bin kişiyi profesyonel asker olmak üzere eğiten Reichswehr'in işlevine benzer. Eğitim, Milis'i

gerektiğinde yığınları zaptü rapt altına alacak bir askerî birlik haline getirmektir. Onun içindir ki, İtalya'nın silahlı kuvvetlerini düşündüğümüzde, yalnızca orduyu, zorunlu askerlik süresini vb. ele almakla yetinemeyiz. Faşizm zorunlu hizmetin süresini de azaltabilir. O, Avrupa'nın öteki devletlerinde, örneğin Fransa'da yürürlükte olan geleneksel biçimlerden farklı bir askerî örgüt kurabilir. Faşizmin askerî örgütü, hazır eğitilmiş kadroların varlığına ve yığınların askerileştirilmesine dayanır. Milis bu tür bir örgütü gerçekleştirme planının esas noktalarından biridir.

Milis'in toplumsal yapısının ordunun yapısına çok yakın olduğunu unutmamalıyız. Milis'in artık köylük bölge kapitalistlerinin yönettiği eski tip müfrezelere vb. benzemeyişi de çok önemli bir noktadır. Örneğin, Fransa'da ordunun gönüllü birlikleri için yapılageldiği biçimde, işsiz-güçsüz kimselerden oluşan gruplar Milis'e alınmaktadır. Bu nokta çok önemlidir. Çünkü bize orduda olduğu gibi Milis içinde de çalışma olanakları sağlamaktadır.

Şimdi yalnız askerî olmayıp, aynı zamanda propaganda araçları olan örgütlere geliyoruz: *Balilla*, Gençlik Öncü Kolları ve Genç Faşistler. *Balilla* kuruluşları on dört yaşına kadar olan çocukları içine alır. Gençlik Öncü Kolları eskiden gençleri Faşist Partiye katılıncaya dek örgütlerlerdi, ama sonra Öncü Kollar ile Genç Faşistler arasında bir ayrım yapılmaya başlandı. Öncü Kolları, çocukları on yedi yaşına gelinceye dek örgütlemelerine karşılık, Genç Faşistler bu çocuklarla onyedi yaşından Faşist Partiye üye olabilecekleri çağa dek ilgilenmektedirler.

Bu örgüt de bir çırpıda yaratılmadı; birçok denemelerden, sınamalardan sonra oluşturuldu.

Balilla örgütü 1926-27'ye dek gönüllü niteliğindeydi. Sonra zorunlu oldu; ama yüzde-yüz değil, yüzde-doksan zorunlu. Köylüler çocuklarını *Balilla*'ya kaydettirmeye zorlandılar. Bu yükümlülüğü, yerine getirmemeleri halinde, para cezası olarak ödemek zorunda kalacaklardır.

Zorunlu kayıt genel kuraldı.

Bu örgüt ile Faşist Parti örgütü arasında büyük bir fark vardır; zorunluluk niteliği birincisinde ikincisinden çok daha belirgindir. Tam doğruyu söylemek gerekirse, fabrika işçisi Faşist Partiye katılmak zorunda değildir. Ama okula giden oğlu *Balilla*'ya katılmak zorundadır. İşte burada bu örgütün zorunlu niteliğini görüyoruz. Aynı şey Gençlik Öncü Kolları için de doğrudur; biraz daha gevşek olmakla birlikte, burada da zorunluluk niteliği vardır. Genç Faşistlere gelince, zorunluluk burada da vardır ve daha özel bir biçime bürünmüştür. Bu yığın örgütleri ile Faşist Parti arasındaki farkı göstermek için en çok bu Genç Faşistler üzerinde durmak istiyorum.

Bir Faşist Parti üyesinin görevleri nelerdir? Ne yapmak zorundadır? Ulusu sevmek, anayurda hizmet etmek vb. gibi genel yükümlülüklerin dışında çok az şey yapmak zorundadır: yılda bir kez genel kurul toplantısına katılmak, bazı gösterilere katılmak, evine en yakın kulübe sık sık uğramak, hepsi o kadar. Aslında kulübe gitmek bile zorunlu değildir.

Buna karşılık, Genç Faşistlerin her şeyden önce satın alıp her zaman giymeleri gereken bir üniformaları vardır. Sık sık —hemen hemen her pazar—biraraya gelirler, askerî öğretim görürler vb.. Üstelik, Genç Faşistlerin tüm üyeleri kapsayan as-

kerî tipte bir örgütlenmesi ve disiplini vardır. Müfreze başı bütün gençlerle sürekli temas halindedir. Üst birimlerden son üyeye dek inen bir hiyerarşi vardır. Faşist Partide bu yoktur. Genç Faşistler her gün müfreze başının kim olduğunu bilir; evindeyken her an müfreze başının kendisini çağırabileceğini bilir. Kampa gitmek zorundadır (geçen yıl elli faşist gençlik kampı örgütlendi); bu da Faşist Parti üyeleri için sözkonusu bir başka zorunluluktur.

Bu yükümlülüklere baktığımızda, bunların, bu yan örgütte Faşist Partinin kendisindeki yükümlülüklerden çok daha fazla olduğunu göreceksiniz. Bu örgütün ilk özelliği budur.

İkinci özellik, bu daha büyük zorunluluklara karşın, bu yan örgütün Faşist Partiye oranla daha belirgin bir yığın karakteri taşımasıdır. *Balilla* üyelerinin sayısına bakın: bir milyondan fazla, nerdeyse toplam parti üyeleri kadar. Daha 1930'da, 1.300.000 *Balilla* üyesi varken partinin yalnızca bir milyon üyesi vardı. *Balilla* örgütünün belli yaş sınırları içindeki (altı yaşından on dört yaşına dek) nüfusu kapsamasma karşılık, Faşist Partinin nüfusun çok daha büyük bir kısmını kapsadığını düşünecek olursanız, bu yığın özelliği daha da açık biçimde ortaya çıkar. Aynı şey Genç Faşistler için de söylenebilir. Yaratıldığı günden buyana, Genç Faşistler örgütü yarım milyon dolayında değişen sayıda üyeye sahip olmuştur. Bu örgüt de yalnızca belirli yaş gruplarını kapsar: on sekizden yirmi bire dek. Bunu Faşist Partinin üyesi olan erişkin nüfus yığını ile karşılaştırırsanız, Genç Faşistlerin yığın özelliği daha da açıklık kazanır. Ama buna karşın, Genç Faşistlerin yükümlülükleri daha fazladır. Bunda açık bir çelişki var. Bu çelişki nasıl çözülür?

Daha büyük zorlamalarla.

Balilla'dan yukarıda sözettik. Şimdi Genç Faşistleri görelim. Genç Faşistler örgütü 1930'da, faşist diktatörlük için nazik ve tehlikeli bir dönemde, kuruldu. O sıralarda, Katolik Gençlik[2] sorunu henüz çözülmemiş, ama bunalım başlamış, yığınların militanlığı artmaya ve Komünist Partisinin çalışmaları hızlanmaya yüztutmuştu.

Faşist Parti 1930'da, Gençlik Öncü Kollarından geldikleri halde, Faşist Partiye girmeyen gençleri kendisine bağlama sorununu ortaya koydu. Faşist Partinin siyasal bir yaşamı yoktu. Gençler öteki örgütlerin üyeleri gibi kıskıvrak bağlanamıyorlardı. Gençlerin on sekiz yaşına eriştikleri zamanla Faşist Partiye katıldıkları zaman arasında bir boşluk vardı. Faşist Partinin amacı Genç Faşistleri yaratarak bu boşluğu doldurmaktı.

Bu örgüt doğduğunda üye sayısı 380 bindi, 1931'de katolik örgütlere karşı savaş sırasında 800 bine fırladı, 1932'de yarım milyonun altına düştü, yani üyelerinin yarısını yitirdi. 1932 yılı çetin savaşımlarla geçti. Komünist Partisi gelişti, Genç Faşistlerin azalmasına karşılık Genç Katoliklerin sayısı hızla arttı. Bu yıl içinde ayrıca birçok Genç Faşist ler bize, bizim Gençlik Federasyonumuza geçtiler. Emilia, Toscana vb. gibi eyaletlerde hızla örgütlenmeye başladık.

Böylece Faşizm bize karşı ve Katoliklere karşı tepkisini gösterdi. Genç Faşistler örgütü 350 bin üye kazandı, ancak 1933'te yeniden 450 bine düştü.

Bu dalgalanmalar bir ölçüde üye kaydında kullanılan zorlamalardan ileri geliyordu. Gençler işsizdi. Fabrikalar kapalıydı. İleriye ümitle bakamıyor, işsizliği benimsemeye başlıyorlardı. Üniversiteleri

bitiren öğrenciler bütün kapıları kapalı buluyorlardı. Böylece, devrimci ideoloji ile kolayca aşılanabilecek, güvensiz, ne yapacağını bilmeyen, bocalayıp duran bir yığın oluşuyordu. Faşizm gençlerin devrimci ideolojinin etkisinde kalmasını önlemeye çalışmaktadır.

Genç Faşistlere üye kaydı sorunu ile ilgili değişik raporlar var elimizde. Bazı bölgelerde gençler bu örgüte gönüllü olarak katılmakta, bazılarındaysa zorla üye kaydedilmektedirler. Arada elbette bir fark vardır. Ama duruma bir tüm olarak baktığımızda, gençlerin Genç Faşistlere katılmasını sağlamak için uygulanan baskılar ile erişkinlerin partiye katılmasını sağlamak için uygulanan baskılar arasında bir karşılaştırma yapmanın mümkün olmadığını görürüz. Gençlere "katılmazsanız iş bulamazsınız" denemez! Gençler nasılsa iş bulamayacaklardır. Bu tehdit onları korkutamazdı.

Böylece, bürokratik baskılarla "gönüllü" üye kaydına karar verildi, ama bu arada zora başvurmakta da bir sakınca görülmedi. Böylece Genç Faşistleri kıskıvrak bağlamak için çeşitli projeler yapıldı, gençleri üye kaydetmek için öteki örgütlere oranla daha büyük baskılara başvuruldu ve Genç Faşistlere ağır yükümlülükler yüklendi. Bütün bunları gözönünde tutmazsak, bizim Gençlik Federasyonunun Genç Faşistlere karşı izlediği politikayı anlayamayız. Genç Faşistlerin bu özelliği nedeniyledir ki, bizim Gençlik Federasyonumuz onlara karşı olağanüstü gözüpek ve atak bir politika uygulamaktadır.

Bir de askerlik öncesi eğitim gruplarına bakalım. Askerlik öncesi eğitim grupları, başlangıçta, bir parti örgütü olmaktan çok, doğrudan orduya bağlı

bir devlet örgütüydü. Hemen hemen tümüyle gönüllüydü. Ancak, kursu bitirenlerin askerlik hizmet süresinin kısaltılması, özel müfrezelere ve belli yerlere atanma vb. gibi bazı avantajlar sağlama biçiminde dolaylı baskılar da yok değildi. Ve bu durum gönüllü niteliğini bir ölçüde azaltıyordu.

Askerlik öncesi grupları bir devlet yasası ile zozunlu bir örgüte dönüştürüldü ve Faşist Partinin doğrudan denetimi altına girdi. Faşist Parti bu örgüt aracılığı ile gençleri doğrudan doğruya etkilemektedir. Faşizm Genç Faşistler örgütünü kurarken, askerlik öncesi gruplarını kaldırmadı; onları sürdürdü. Faşist Parti, gençlik sorununun zor bir sorun olduğunu ve iki örgütle daha kolay çözülebileceğini bilmektedir. Askerlik öncesi eğitim gruplarıyla her şey değilse bile birçok şey başarılabilir. Aynı şey, yukarıda gördüğümüz gibi, üyeliklerinde olağanüstü büyük dalgalanmalar sözkonusu olan Genç Faşistler için de söylenebilir. Askerlik öncesi eğitim grupları Genç Faşistlere yardım etmeli ve Genç Faşistler de askerlik öncesi eğitim gruplarını desteklemeliydi.

Bu örgütlerin son özelliği, liderliğin Faşist Partiden gelen etkin çekirdekten oluşmasıdır. Bu konuda ilginç rakamlar var elimizde. Faşizm, gençlik örgütlerini siyasal ve askerî bakımdan yönlendirmek için hemen hemen 50 bin Faşist kullanmaktadır. Yaklaşık yarım milyon Genç Faşist bulunduğunu düşünecek olursanız, her on gence bir erişkin lider düştüğünü görürsünüz. Bu etkin çekirdek, bu öğretmenler, çoğu kez milislerdir, ve genellikle, Faşistlere bu iş için özel bir ücret ödenmektedir. Faşist Partinin etkin çekirdeği tüm rejimin bağ dokusunu temsil eder.

Faşist Parti ile bu örgütler arasında başka bir bağ biçimi, bürokrasinin gençlik kuruluşlarını yönetmesinden ileri gelen örgütsel bağdır. Bildiğiniz gibi, kısa bir süre öncesine dek Genç Faşistler il parti sekreterlerinin denetimi altındaydılar. Şimdiyse il parti sekreterlerinin Genç Faşistleri yönetmesine karar verilmiştir. Bu tüm hiyerarşik kademeler için böyledir: parti sekreteri Genç Faşistlerin komutanıdır vb.. Partinin Genç Faşistleri doğrudan yönetmesi işte bu biçimde uygulanmaktadır.

Bu da Genç Faşistlerin faşizmin en önemli sorunlarından ve en kritik noktalarından birini oluşturduğunun faşistlerce kabul edilişinin başka bir yoludur.

Sendikalara gelmeden önce, Faşist Üniversite Grupları hakkında da birkaç söz söylemek istiyorum. Bunların saflarında, hepsi de küçük ve orta burjuvazinin öğeleri olan 60 bin genç insan var. Ayrıca, 230 bin üyeli bir totaliter örgütleri bulunan devlet memurları, 130 bin üyesi ile demiryolu işçileri gibi sendika kurma hakları olmayan kategorileri içine alan faşist birlikleri de anımsamalıyız. Ancak bütün bu örgütler içinde faşist diktatörlüğün iç sorunları bakımından en ilginç olanı kuşkusuz Faşist Üniversite Gruplarıdır.

Öteki örgütlerden farklı olarak, Faşist Üniversite Grupları içinde aydın olarak etkin olmaya eğilimli kimseler vardır. Bunlar faşist diktatörlüğün sorunlarını incelemeye, onları tartışmaya düşkündürler. Bu sorunlar başka yerlerde tartışılmaz. Faşist hiyerarşi temsilcileri arasında bu sorunların hiç biri tartışılmaz; üniversite öğrencileri arasındaysa tartışılır. Faşizm onlara bir ayrıcalık tanımak zorunda kalmıştır: *Littoriali della cultura.*[3] Bu, re-

jimin en ilginç buluşlarından biridir. Gazetelerin bunlar üzerinde yazdıklarını okuyunuz, çok şey öğrenirsiniz. Kuşkusuz, bu yazılar sınanmış ve sadık gazeteciler tarafından kaleme alınmış ya da gözden geçirilmiştir, ama gene de ortaya birtakım sorunlar çıktığını görebilirsiniz. Öğrenciler, sınıflar arası işbirliğinin niteliğini, bu işbirliğinin şu anda ne gibi bir özellik gösterdiğini, işçilerin patronlarla gerçekten aynı haklara sahip olup olmadıklarını vb. tartışmaktadırlar. Diktatörlüğün temellerini tehlikeye sokabilecek olan bütün sorunların suyüzüne çıktığını görebilirsiniz. Sık sık kapitalizmin aşılıp aşılamayacağı sorunu ortaya çıkar. İtalyan ekonomisinin niteliği tartışılmaktadır. Kuşkusuz, tartışma faşist terimlerle sürdürülmektedir; ama grupların, faşizmin izin verdiği sınırların ötesine geçmeye başladıklarını ve faşizmin ideolojik yapısını yıkmaya yönelik bir eleştiriye doğru gittiklerini görebilirsiniz.

Bu, bizim çalışmamız açısından çok ilginç bir sorundur. Genç Faşistler arasında olduğu gibi, burada da, ideolojik tartışma zemini üzerinde başlayan ve bu insanlara zorla benimsetilen ideolojiyi çürütmeye yönelik özel bir çalışma biçimine girişme olanağına sahibiz.

Şimdi de faşist örgütler içindeki tüm politikamızın hareket noktası olan bir soruyu inceleyelim.

Faşizmin bunalımlarına, bu bunalımların özelliklerine, bunların bize verdiği çalışma olanaklarına yukarıda değinmiştik. Faşist Parti henüz totaliter değilken, bu bunalımların belirli özellikler taşıdığına dikkat etmelidir. Bunların altında, Faşist Partinin iktidarı ele geçirdiğinde başlattığı küçük ve orta burjuva kadrolarının yırtıcı kapitalist politikaya

karşı direnişi, savaşımı yatar. Bu öğelerin yığınların çıkarını kollamak için protestoda bulundukları sanılmamalıdır. Forni, Padovani[4] vb., küçük ve orta burjuvazi tabakalarının, komuta etme, yönetme özlemini duyan grupların hoşnutsuzluğunu dile getiriyorlardı. Bu savaşım onları devlet örgütüne karşı cephe almaya, devlet örgütüyle çatışmaya itti. Gerçi bazı yerlerde —örneğin Napoli'de— yığınlar adına da konuşuyorlardı, ama bu, sırf bu yerlerin özelliğinden, proletaryanın egemen olmayışından, geniş küçük ve orta burjuva yığınlarının ve lunpenlerin bölünüşünden ileri geliyordu. Lunpen proletarya bir lideri yüceltmek için seferber edilebilir, ama siyasal platformlar üzerinde seferber edilemez. Bu özelliğe zaman zaman başka yerlerde de rastlanıyordu: örneğin, Milano'da Giampaolizm[5] diye bir akım vardı. Giampaoli'nin başkaldırı hareketi yarı-canilere, lumpen proletaryaya, Milis'in saflarında bulunan ve kendi kişisel çıkarlarına hizmet etmek için eski tip eylem müfrezelerine dönmek isteyen eski *squadristi*'lere dayanır. Ama Milano'da aynı zamanda büyük bir sanayi proletaryası vardır. Bunun için, Giampaoli, işçileri de ilgilendiren sorunlar ortaya attı: örneğin, işçilerin fabrika düzeyinde temsil edilmeleri, başlangıçta Napoli'deki ile aynı özelliklere sahip olan bu başkaldırı hareketi, Milano gibi bir sanayi kenti ile temasa gelince farklı bir karaktere büründü. Giampaoli'nin başkaldırı hareketinin açık bir sendikal niteliği vardı.

Faşist Parti, yığınları örgütlemeye ve yarı-faşist, askerî, yarı-askerî, propaganda ve sendika örgütlerini yaratmaya çalışan tek, totaliter parti kimliğine bürününce, bu başkaldırıcılığın, parti içindeki bu bunalımların niteliği değişti.

Bunalımların doğmasına yol açan olayların eskisinden farklı özellikleri vardır. 1930'dan beri, işçi sınıfına bağlı öğelerin önayak olduğu birdizi başkaldırmalar, sınırlı yerel olaylar olmuştur. Milis'ler grevlerde yer almış, faşistler patronlara karşı gösteriler düzenlemiş, ve fabrikalarda gösterileri yönetmişlerdir. 1930'da Milano'da patronlara karşı protesto yürüyüşleri faşistlerce başlatılmıştı.

Bu, ağırlığı olan, bizim için büyük önem taşıyan bir öğeydi; ve bu, Milis içinde ve özellikle Genç Faşistler arasında partidekinden (her ne kadar Milis sayıca parti kadar büyük değilse de, önem bakımından önde gelir) daha güçlü olarak bulacağınız bir öğedir. Genç Faşistler içindeki protesto ve başkaldırılar son yıllarda sürekli olarak artmıştır. Bu, bu örgütün daha önce de üzerinde durduğumuz niteliğinin doğrudan bir sonucudur. Yığınlar kendi güncel çıkarları konusunda daha kolay harekete geçirilmekte, ya da aygıtın baskısına vb. başkaldırmaktadır. Gençlik örgütleri içindeki bu başkaldırma olayları özellikle önemlidir ve bize çok geniş bir eylem alanı sağlar.

Bugünün başkaldırı ve karşıçıkma olayları ile geçmiştekiler arasında fark vardır. Eskiden bu bunalımların niteliğini görmek için derin bir çözümlemeye gitmek gerekirdi; etkin olan küçük-burjuva öğesini görmek her zaman mümkün değildi. Bugün, bu hareketlerin niteliğini ayırdetmek çok kolaydır.

Bir örnek olarak, Almanya ile bir karşılaştırma yapılabilir. Bu karşılaştırma iki tür diktatörlük arasındaki farkları ve benzerlikleri çok açık olarak gösterir. Ben öteden beri bu iki faşizmin birbirine karıştırılmamasında ısrar ettim. Aradaki farkın temel öğesi, Alman faşizminin daha iktidara gelme-

den geniş bir yığın hareketi olmakta başarılı olmuş olmasıydı. İktidarı demokratik seçimlerle kazanabilmişti – gerçi bu sınırlı bir demokrasiydi, zorbalıkla ve şiddet eylemleri ile daha da sınırlandırılmıştı, ama gene de Nazi Partisi oyların yüzde kırkından fazlasını kazanabilmiştir. Bu, İtalyan ve Alman faşizmleri arasındaki birinci farklılıktır.

İkinci farka gelince, Alman faşizmi iktidarı almadan önce, küçük ve orta burjuvazinin ve tarım işçilerinin desteğine sahip olmanın yanısıra, işsizler yığınını da saflarında bulunduruyor ve onların aracılığıyla bir kısım fabrika işçilerini ve büyük köylü yığınlarını etkileyebiliyordu.

Alman faşizminin bunalımlarının ve iç savaşımlarının bambaşka özellikler gösterişinin nedeni budur. Ortak öğeler, büyük burjuvazinin açık diktatörlüğüne karşı küçük ve orta burjuva kökenli faşist liderlerin başkaldırılarıdır. Ama Almanya'da bu başkaldırılar daha kuvvetle hissedilir. Bunlar aynı zamanda, faşizmin bütün sorunları, özellikle [ekonomik] bunalım sorununu çözeceğine inanan, ama bugün artık faşizmin hiç bir sorunu çözemiyeceğini gören, faşizm tarafından kazanılmış, örgütlenmiş ya da en azından etkilenmiş fabrika işçilerinin, işsizlerin, köylülerin hoşnutsuzluğunu da yansıtırlar.

Bu olay İtalya'da daha sınırlı bir ölçüde görüldü. İşçilerin ve köylülerin hoşnutsuzluğu faşist örgütler içinde ancak sonraları, son zamanlarda suyüzüne çıktı. Bunun da nedeni, bugün Faşist Parti ve yan örgütlerince totaliter yapı içine sokulmuş olan yığınların geçmişte birdizi eski örgütlerin yapısı içinde saflanmış olmalarıydı.

30 Haziran[6] olayı ile Matteotti bunalımını kar-

şılaştırın. Benzer öğeler vardır. Her iki olayda da bazı muhalifler —Matteotti ve bazı faşist liderler— öldürüldü. Faşizm tarafından örgütlenmiş küçük-burjuva tabakalarında dalgalanmalar vardı: Matteotti döneminde Milis seferberlik buyruklarına uymadı; 30 Haziran'da ise, Kahverengi Gömlekliler büyük hoşnutsuzluk gösterdiler. Ve bu yüzden dağıtılmaları ve yeniden örgütlenmeleri zorunlu oldu.

İtalya'da başka partiler vardı, ve, yığınların hoşnutsuzluğu öteki partilerin, Aventinus* partilerinin[7] dalgalanmalarında anlatımını buldu. Bu bir ölçüde Almanya'da da olmuştur, ama oradaki durumun temel özelliği bu değildir. Almanya'da faşizmin başlıca özelliği faşist partinin bunalımı olmuştur. Kahverengi Gömlekliler, fabrika örgütleri, koruma müfrezeleri arasında bir dağılma, bir çözülme meydana gelmiştir. Burada da bunalım aynı çizgiyi izlemiştir. Sosyal demokrasiyi, katolikleri vb. yeniden örgütlemek için çaba harcandı. İtalya'da Matteotti döneminde meydana gelen olaya benzer bir olay olmuştur; ama Almanya'da hâlâ rüşeym halinde bulunmasına karşılık, İtalya'da başlıca olaydı bu. Almanya'da yığınlar zaten faşist örgütler içindedirler; İtalya'da ise, büyük ölçüde eski örgütlerin dışındaydılar, ama henüz yenilerinin içine de girmemişlerdi.

İtalya'da, faşizmin iktidarı ele geçirdiği günlerden yavaş yavaş uzaklaşıp içinde bulunduğumuz döneme yaklaştığımızda, yığınların hoşnutsuzluğunun faşist örgütlerin içindeki iç savaşımları şiddetlendirdiğini görürüz. Başkaldırma olayları gittikçe artmaktadır; bunlar eskisinden farklı olarak, yığın-

* Roma'nın ünlü yedi tepesinden biri.

ların faşist örgütlere karşı ve güncel istekler için belirli sloganlar altında savaşım biçimini almaktadır.

Bunun son örneği olan Arpinati olayına[8] bakalım. Bu muhalefet hareketi, öncekilere oranla daha yüksek bir düzeydedir. Şimdiye dek hiç kimse —ne Sala ne de Giampaoli— Faşist Partininkilerden farklı hükümet programları önerecek kadar ileri gitmemişti; karşıkoyma hareketleri il parti örgütleriyle sınırlı kalmıştı. Ama Arpinati, diktatörlüğü örgütlemek için farklı bir plan önermektedir. Bu ileri doğru bir adım, faşist örgütler içinde meydana gelmiş dönüşümlerin bir sonucu olan ileri doğru bir adımdır. Bugün, bu liderler yığınlarla temas halindedirler; oysa, 1924 ve 1925 yıllarındaki eski müfrezelerin halkla pek temasları yoktu. Bu bunalımlar bugün daha derin bir anlam taşımaktadır. Arpinati, İtalya'da faşizmin tabanını oluşturmuş olan Emilia'nın küçük ve orta toprak burjuvazisinin hoşnutsuzluğunu dile getiriyor; çünkü küçük ve orta toprak burjuvazisi yüksek kiralar, küçük toprak mülkiyetinin yıkılması, tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesi ve büyük çiftçilerin rekabeti yüzünden yoksullaşmaktadır.

BEŞİNCİ DERS
FAŞİST SENDİKALAR

BU DERSTE ve bir sonrakinde en karakteristik yığın örgütlerini daha ayrıntılı bir biçimde inceleyeceğiz: faşist sendikaları ve Dopolavoro[1] sistemini. Sendika kurslarında bunlardan size sözedilmiş olsa bile, faşist sendikalardan ben de sözedeceğim, çünkü faşizm üzerine ders verip de sendikalardan sözetmemek olanaksızdır. Ancak, bu konuyu daha önce de incelemiş olduğumuz için, biz onu burada daha çok siyasal bakış açısından derinliğine inceleyeceğiz. Bu hem sizlerin bilginizi tazelemeye, hem de sorunu siyasal ve gelişimsel bakış açısından ortaya koymayı öğrenmenize, faşist sendikaların nasıl değişik gelişme aşamalarından geçerek bugünkü biçimlerini aldıklarını anlamanıza yardımcı olacaktır.

Faşist sendikalar faşizmin başlıca yığın örgütleridir, ama bu her zaman böyle olmamıştır. Faşizm öteden beri sendika örgütleri kurmayı amaçlamıştır, ama bu eğilim kendini her zaman aynı biçimde

göstermemiştir. Faşizmde niçin böyle bir sendika örgütleri yaratma eğilimi vardır? Faşizm, işçi tabakalarını —fabrika işçilerini, tarım emekçilerini vb.— doğrudan etkileme ve onları örgütsel bir biçimde kendine bağlama sorununu ortaya atmıştır. Bu yüzden, sendika sorunu Faşist Parti için her zaman için güncel bir sorun olagelmiştir.

Bu eğilim faşizmin karakteristik özelliklerinden biridir. Bu eğilime savaş-öncesi Fransız milliyetçileri arasında da rastlarsınız, ama onlar sorunu farklı bir biçimde ortaya atmışlardır. Yalnız İtalyan faşizmi (ve öteki faşizmler) ulusal bir sendika örgütü yaratma sorununu gericiliğin emrine verilecek zorunlu bir araç olarak ele almışlardır.

Bundan sözederken, faşizmin kadrolarının kimler olduğunu ve büyük ölçüde sendikacılıktan geldiklerini unutmamalıyız. Bunlar, sendikal bölünme sırasında İşçi Konfederasyonu'ndan kopmuş, sonra da savaşa girme konusundaki bölünme sırasında sendikacılıktan ayrılmış olan kimselerdir.[2] Bu adamların yığın hareketleri üzerinde oldukça geniş bilgileri vardı; bu hareketlerin nasıl örgütlenmesi gerektiğini biliyorlardı. Birkaç teori ortaya koyarak, ulusal sendikacılık diye bir kavram geliştirdiler. Faşist sendikaların ideolojisinin kökünde bu kavram yatar.

Bu kavramın kökenleri nelerdir? Daha sonra faşist ideoloji içinde gelişen bütün öğeleri rüşeym halinde içeren bir anlayıştır bu. Başlangıçta, kendilerine marksist diyen ideolojilerin bazı kalıntılarını içeriyordu. Ulus düşününü sınıf kavramı ile bağdaştırmaya çalışan sinsice çabaları yansıtıyordu. Sonra ulusun sınıflar-üstü olduğundan falan dem vurmaya başladı.

Ulusal sendikacılığın teorisyenlerine bu yolları açan, yalnızca gerici burjuvazinin kendisi değil, aynı zamanda, işçi hareketinin saflarında etkin bir rol oynamış ve bir ölçüde hâlâ da oynamakta olan kişilerdi.

Bunlar İtalya'nın yoksul bir ulus olduğunu ileri sürüyorlardı: kapitalist uluslara karşı proleter bir İtalya... Bu düşünler, eskiden Sosyalist Partinin üyeleri olan, şimdi de sendikacı olmuş kimselerce ortaya atılıyordu: Enrico Ferri, Labriola vb..[3] Savaş patladığı zaman sendikalist harekette bu temele dayanan bir bölünme oldu. Kopan kadrolar Faşist Partide sendika sorununu ortaya atanlardı ve bugün hâlâ faşist sendikaların başındadırlar.

Hiç bir zaman unutmamalıyız ki, Rossoni,[4] tarım işçilerini örgütleyen biriydi ve Po Vadisinde zaman zaman çok büyük bir rol oynamıştır. Razza'nın[5] da Apulia'da tarım işçilerinin örgütleyicisi olduğunu unutmayalım. Mussolini'nin bir zamanlar Sosyalist Partinin liderlerinden biri olduğunu da unutmayalım. Geçmişleri, bu adamların, yığınları denetim altına almak için neler yapmak gerektiğini hükümet liderlerinden daha iyi bilmelerini sağlamaktadır.

Faşizm sendika sorununu ta başından beri ele almış, ama hep aynı yöntemi izlememiştir. Sorunun çözümüne —faşist sendika tekelciliğine— ancak birdizi girişim ve deneylerden sonra varmıştır. Faşist sendikacılığın değişik deneylerini asit testine tabi kılan yığınların savaşımıdır. Bu, onun değişik çözüm yolları aramasına neden olmakta, sendika sorununun çerçevesini sık sık değiştirmesine yol açmaktadır.

Faşist sendikalar konumu faşist diktatörlüğün

ve faşizmin yapısı içinde en hareketli konumdur; en hareketli, çünkü sınıf ilişkileri bu alanda doğrudan ve hemen yansır.

Bu, işçilerin herhangi bir yığın örgütünün, hatta en gerici olanının bile, ister istemez sınıf savaşımına sahne olacağı, sınıf savaşımı için bir sıçrama tahtası olacağı yolundaki leninist tezin doğruluğunu kanıtlar.

Bu bizim, faşist sendikalar içinde çalışma taktiklerimizi saptamada hareket noktamızdır.

İtalya'da sendika hareketinin gelişmesindeki farklı aşamaları görmek ilginçtir. Elinizdeki defter size rakamlar veriyor, ama bunlar biraz karışıktır. Gene de, İtalya'daki durumun çeşitli gelişme anları içinde, bir yandan Genel İşçi Konfederasyonu'nun güçleri, öte yandan faşist sendikalar arasında bir karşılaştırma yapmak ilginç olur. Savaş-öncesi rakamları, 1921 ve 1922'ye dek, yani savaşı izleyen yıllara ilişkin olanlarla; sonra da 1923 ve 1924 rakamlarıyla, yani faşizmin iktidara gelmesini izleyen yıllara ilişkin olanlarla karşılaştırmak ilginçtir.

Bu rakamlar bize ne söylüyor?

Başta, savaş-öncesi 600.000 üyesi olan Genel İşçi Konfederasyonu'nun nasıl 1919'da bir milyonu geçtiğini ve 1920'de, 1921 yılı için de geçerli olan, 3.600.000 sayısına ulaştığını gösterirler. Savaş-öncesinden savaş-sonrası rakamlara geçerken bir sıçrayış, bir atlayış görüyoruz; sonra 1919 ile 1920-21 yılları arasında daha da büyük bir sıçrama. Bu, İtalya'daki durumda meydana gelen değişmelerin sendika üyeliğine nasıl yansıdığını gösterir. İtalyan toplumundaki yığınların atılımı kendini şiddetle duyurdu; buna direnemeyen İtalyan toplumu için bu, işçilerin ve emekçilerin çoğunluğunun sınıf sen-

dikalarına katıldıkları ve *disiplinli bir savaşım sürdürdükleri* anlamına gelir. Bu heybetli sınıf gücü İtalyan toplumunun sahnesinde görünerek reformist liderlerin çabalarına karşın, günden güne gelişen bir savaşım vermeye başladı.

Toplumsal ilişkilerdeki bu değişim ister istemez siyasal ilişkilerde de bir değişime yol açmıştır: ya yığınların devlet yapısı içine alınması, ya da proletarya diktatörlüğü. İtalyan kapitalizmi yığınların devlet yapısı içine alınmasını kabul edebilirdi. Nitekim, faşizm bunu ayağını basacak sağlam bir yer olarak kullanmıştır. Faşizm önce sınıf örgütlerini yıktı, ama sonra işçi sınıfı örgütlerini yeniden kurmaya ve onları faşist diktatörlüğün yapısı içine sokmaya koyuldu. Genel teorik bakış açısından, sorun şu biçimde ortaya konuldu: yığınları örgütlü tutalım, ama örgütlerine gerici bir karakter verelim.

Giolitti aynı amaca farklı bir yoldan ulaşmayı önerdi. Onun izlediği yol, reformist liderleri yozlaştırma yoluydu. Ama Giolitti'nin politikası başarısızlığa mahkûmdu, çünkü yığınların baskısı karşıkonamayacak kadar güçlüydü.

İster istemez akla gelen öteki yol iktidar için savaşımdı. İşçi sınıfı örgütlenip olgunlaştıkça, örgütleri genişledikçe, iktidar sorununu ortaya atmadan savaşımı sürdürmek olanaksızdır. Ama iktidar sorunu ortaya atılınca burjuvazi işe karışır. Böylece, üçüncü yol ortaya çıkar: faşist diktatörlük yolu.

Rakamlar yalnız iki çıkış yolu bulunduğunu açıkça göstermektedir: ya proletarya diktatörlüğü ya da faşist diktatörlük. Bu rakamları inceleyelim.

31 Aralık 1920 tarihi itibariyle, 2.180.000 Genel İşçi Konfederasyonu üyesinden 760.000'inin tarım işçilerinden oluşan yoğun bir yığın olduğunu görü-

yoruz. Sonra yapı işçilerinin, metal işçilerinin, dokuma işçilerinin vb. her birinin 140.000 ile 180.000 arasında üyesi olan büyük örgütleri gelir. Büyük yığının tarım işçilerinden oluştuğunu görüyoruz. Genel İşçi Konfederasyonu'nun toplumsal yapısı buydu. Bu yapının sonraki değişikliklerde büyük bir ağırlığı olmuştur.

Daha sonra, faşizm iktidara geçer geçmez, Konfederasyon'un resmî yıl-sonu istatistikleri 1923 yılında toplam üye sayısını 212.000 olarak vermiştir. Bu 212.000 üyenin bir çözümlemesini yapacak olursak, bir şey hemen göze çarpar: 760.000 tarım işçisi 20.000'e inmiştir. Bu etkili güç hemen hemen tümüyle yokolmuştur.

Şimdi de faşist sendikalara ilişkin rakamları ele alalım. Faşizm iktidara gelmeden, faşist sendika örgütlerine üye olan 558.000 işçinin yarısı —276 bin işçi— tarım kesiminden geliyordu. 1924'te faşist sendikaların 1.764.000 üyesi vardı; bunların 694 bini tarım işçileriydi. Bu rakamların hepsi eleştiriye açıktır; doğru olmadıkları kolayca gösterilebilir. Ama ortada yadsınamıyacak bir olay vardır: o da birçok örgütlü işçinin faşist sendikalar kampına geçmiş olmasıdır. Bu, faşizmin köylük bölgelerde Genel İşçi Konfederasyonu'na, tarım işçileri örgütlerine indirdiği başlıca vuruştur. Faşizmin ilk kez başarılarıyla övünebileceği bu alandı. Bu övünmenin gerçeğe dayanan bir temeli vardı. Rakamlar rastgele verilmemişti; köylük bölgelerde oluşan bir değişikliği, bazı köylük bölge yığınlarının gerçekten faşist sendikalara kaydıklarını yansıtıyorlardı. Bu durumu daha iyi anlamak için, faşizmin ortakçı, kiracı ve yarıcıları da sendikalarına aldığını gözönünde bulundurmalısınız.

Böylece 1924 yılına gelmiş bulunuyoruz; yani faşist diktatörlüğün ilk dönemi içindeyiz. Bu sırada sendika sorunu nasıl ortaya kondu?

İlk bakışta —dışardan bakıldığında diyelim— sendika sorunu öteki sendikalarla rekabet zeminine oturtuldu. Önceleri, faşizm iktidarı ele geçirinceye dek, bu hareket hiç bir yere götürmemişti. Orada burada bazı şeyler olmuş, ama bu, yığınları kazanma sorununu çözmemişti. Yığınların yanılması ancak iktidarın ele geçirilmesinden sonra, görünürde rekabet yönü korunduğu halde, gerçekte devlet aygıtının baskısı işe karışınca başladı. Bu dönemde son derece ilginç bir olay, istatistiklerin her kategoride faşist sendikalar lehine gösterdiği kaymadır. Yığınların bir kısmı katolik örgütlerde kaldı, ama bugün bizi bunlar ilgilendirmiyor.

Ancak bu dönemde grevleri kim yönetti? Atelye komitelerinin çoğuna kim egemendi? Genel İşçi Konfederasyonu.

Bu ne demektir? En ilerici işçilerin çekirdeği, örgütün bel kemiği sınıf sendikalarında kaldı demektir. Yığınlar da, hatta faşist örgütlere geçmiş olanlar bile, hâlâ Genel İşçi Konfederasyonu tarafından yönetiliyorlardı demektir. Örneğin, on bin metal işçisi İtalyan Metal İşçileri Federasyonu'nda[6] kaldı. Ama 10.000 işçi, Genel İşçi Konfederasyonu üyelik kartını artık taşımasalar bile, gene de Konfederasyon'un direktiflerine uyan bütün öteki metal işçileri üzerinde büyük bir etkisi olan bir çekirdek oluşturdu.

FİAT metal işçilerinin 1925 grevine bakalım. İnsiyatif faşist sendikalardan geldi. Rekabet yoluyla binlerce işçiyi kendi saflarına almayı başarmışlar, şimdi de aynı yoldan genel ve parça başına üc-

retlere zam istekleriyle yığınları kazanmaya çalışıyorlardı. Bu çabaları boşa gitti. Niçin? Çünkü Torino'da sendikaların yönetici çekirdeği olan komünistler sorunu doğru biçimde ortaya koydular: Demek böyle konuşuyorsunuz? Demek grev istiyorsunuz? Güzel, öyleyse greve gideceğiz. Grev çağrısı yapıldı ve grev İtalyan Metal İşçileri Federasyonu'nun yönetimine geçti. Bu yasal olanakların sonuna dek kullanılmasının bir örneği olup çok ilginçtir. Faşist sendikacılığın, rekabet zemini üzerinde gelişemiyeceğini gösterir.

İtalya'nın bütün fabrikalarında atelye komitelerinin seçiminde aynı şey oldu. Faşist sendikaların çoğunluk kazandığı tek bir örnek *anımsamıyorum.* Daima yenildiler, oyların ancak en küçük bir yüzdesini toplayabildiler. Yalnız bir-iki yerde yüksek yüzdeler elde ettiler; örneğin, 1925 sonunda FİAT'ın Lingotto fabrikasında reformistlerle bir koalisyon yönetimi kurdukları zaman. Orada Komünistler tek başlarına kalmışlar ve 1923'te İtalyan Metal İşçileri Federasyonu'nun kent ölçüsündeki liderliğini kaybetmişlerdi.

Faşist sendikaların gelişmesini anlamak için akılda tutulması gereken bir başka önemli nokta da, devlet yapısının ağırlığını kullanarak yığınları etkileyebilmeleriydi. Bunu unutmamalıyız. Ama aynı zamanda, işçilerin faşist sendikalara katılıncaya dek gösterdikleri büyük direnişi de unutmamalıyız. Bu da, bizim bu sendikalar içinde çalışmamız için hazır bir zemin bulunduğunu gösterir.

Faşist sendikalara çelişmesiz, çatışmasız yekpare bir blok olarak bakılmamalıdır. Faşist sendikalarda sürekli savaşımlar verilmekte, sınıf ilişkileri ve örgüt biçimleri sürekli olarak değişmektedir.

Faşizm, sorunu rekabet zemininde çözemedi. Reformistlerin yardımıyla bile başarıya ulaşamadı. Faşizm kendi örgütüne sahip olmasına karşın, sınıf örgütlerine egemen olamadığını gördü. Bir iş uyuşmazlığı doğar doğmaz, faşist sendikalar bir yana itiliyor ve savaşım Komünistlerin önderliğinde sürüyordu. Genel İşçi Konfederasyonu liderleriyle yapılacak bir anlaşma sayesinde faşist sendikalara yeni bir canlılık kazandırmaya çalışıldı. 1923 ile 1926 yılları arasında Genel İşçi Konfederasyonu bünyesinde meydana gelen değişiklikler bununla açıklanabilir. 1926'nın Genel İşçi Konfederasyonu 1922'nin Genel İşçi Konfederasyonu değildir. Örgütsel açıdan bambaşkaydı. Faşistleştirilmişti. Her şeye karşın, 800.000 oyluk bir azınlık kazanabildiğimiz Verona Kongresini yapmış olan örgüt değildi artık. Konfederasyon'un 1923 Milano Kongresi'nde bu artık mümkün değildi. Genel İşçi Konfederasyonu'nun yapısı değişmişti. 1924'te, tüm örgüt bürokratlaştırıldı ve yukarıdan örgütlendi. Bu, burjuvazinin gerici sendikalarını yaratmakta olduğu aynı zamana rastlar. Genel İşçi Konfederasyonu'nun reformist liderleri burjuvaziyle aynı süreçleri izlediler ve durmadan burjuvaziye hizmet ettiler. Ama faşizm bu zemin üstünde bile sorunu çözemedi.

Genel İşçi Konfederasyonu'nun dönüşümüne karşın, çevirdiği entrikalara karşın, üyelerinin büyük kısmı —ki etkin çekirdeğinden daha önce sözetmiştik— gittikçe Komünistlerin etkisi altına girdi. Canalıcı nokta buydu. Liderlerin zaten tümüyle faşistleştirilmiş olduğu ve yığınların başkaldırmaları onları Komünistlere yaklaştırdığı bir sırada olağanüstü yasalar sahneye çıktı.

20 Şubat'ın[7] bu nedenle bizim için çok büyük

önemi vardır. *Bu tarih, yığınların reformist liderlerce izlenen çizgiden kopuşunu noktalamıştır. Bu nedenle, 20 Şubat'ın son derece büyük bir siyasal ve tarihsel değeri vardır.*

Sorunu reformistlerin yardımıyla bile, rekabet zemini üzerinde çözmenin olanaksızlığı karşısında, faşist sendikalar için tek bir çıkış yolu kalıyordu: totalitarizm zeminine geçmek. Böylece birdizi faşist çalışma yasaları çıkarıldı: Vidoni Sarayı Anlaşması, 3 Nisan 1926 tarihli yasa, İş Yasası vb..[8] Bu yasalar faşist sendikalar tekelini kurdu.

Faşist sendikalar tek yasal sınıf örgütü, toplu iş sözleşmeleri yapmaya yetkili tek örgüt haline geldiler. Fiilî sendikalar kurma hakkı hâlâ vardı, ancak bunların iş sözleşmeleri yapma hakları yoktu. Dolayısıyla sendika kurma hakkı yalnızca sözde kalıyordu.

Notlarımıza göre, bir tek *de facto* sendika kurulmuştur. Dolayısıyla şunu da anımsatalım ki, Katolikler, iki yıl öncesine dek Katolik Eylem alanı içinde inceleme grupları[9] adıyla sendika tipi örgütler kurmayı sürdürmüşlerdir. Bu örgütler, Kilise ile faşizm arasında patlak veren son anlaşmazlığa dek ayakta kaldılar.

Faşizm sendika alanında totalitarizmi kurunca, sorun çözülmüş oldu. Ancak sorun yeni biçimler altında yeniden ortaya çıkacaktı. Böylece tipik bir cephe değişikliğine rastlıyoruz.

Başlangıçta, faşizmin bütün çabaları sınıf karakteri taşıyan yığın örgütlerini yıkmaya yönelmişti. 1926'dan sonra faşistlerin çabaları faşist yığın örgütleri yaratmaya yöneldi. Bu değişiklik en açık biçimiyle sendika alanında görülür. İstatistikler eski sınıfsal sendika örgütlerinin ortadan kalktığını

ve faşist örgütlerin geliştiğini göstermektedir.

Vidoni Sarayı Anlaşması ve 1926 sendika yasasının ayrıntıları üstünde durmayacağım. Aradığınızı dokümanlar içinde bulacaksınız.

1926 yasasından sonraki sendika yapısının tek-biçimli olmadığını söyleyebiliriz. Bir kez, kategoriden kategoriye büyük farklar vardı. Bu, bazı kategorilerde faşizmin eski sınıfsal sendikalarla birleşerek ve eski Konfederasyon'un aygıtını tümüyle kendine malederek kendi öz sendikalarını yaratmada başarılı olmasıyla ilgilidir. Başka kategorilerde ise, sınıf örgütleri tümüyle yıkıldı ve faşist sendikalar yenibaştan yaratıldı.

Basımevi işçileri birinci türe bir örnek olarak gösterilebilir. Basımevi işçileri alanında, faşistler Konfederasyona bağlı örgütleri yıkamadılar. Konfederasyona bağlı bu örgüt uzun süre kadrolarını ve üyelerini ayakta tutmayı başardı. Basımevi işçileri örgütünün direnişinin kaynağını, eski loncalara benzeyen niteliğinde aramak gerekir. Ne oldu? Örgüt tası tarağı toplayarak faşizme geçti. Denilebilir ki, faşist sendika örgütüne katılmayan bir tek basımevi işçisi kalmamıştı. Bunların hepsi faşist kampa geçtikten sonra, basımevi işçilerini yeniden bir sınıf örgütü içinde toplama çabalarımız başarılı olmadı. Bu örgüt tümüyle faşist sendikalara geçti, çünkü basımevi işçilerinin örgütsel biçimleri bu geçişe elverişliydi. Aynı şey cam yapımcıları, şapkacılar ve başka bazı lonca benzeri kategoriler için de söylenebilir.

Ama metal işçilerine, kimya işçilerine, dokuma işçilerine —kısacası, sınıf temeline dayanan bir örgüte sahip kategorilere— geldiğimizde, onların örgütlerini yıkıp yenilerini yaratma sorununun or-

taya çıktığını görürüz. Tabandaki üyeler düzeyinde, basımevi işçilerinin faşist örgütlerinde büyük değişiklikler bulamazsınız. Aynı örgüt biçimleri korundu. Aynı büro kullanıldı. Tahsildarlık, kategorilere ve alt kategorilere ayrılma, bir kategoriden ötekine geçişin sendikaca denetimi sistemi vb. —bunların hepsi korundu. İş sözleşmesinin yapısı bile değiştirilmedi. Öteki örgütler için aynı şey söylenemez.

Bu konuda ikinci bir gözlem, 1926'dan beri süren gelişmelerinin gidişi içinde faşist sendikaların geçirdiği değişikliklerle ilgilidir. Faşist sendikalar dört-beş kez biçim değiştirmiştir. Şimdiki biçimleri birdizi çaba ve savaşımların sonucudur. 1927'de, faşist sendika liderleri Genel İşçi Konfederasyonu'na benzer bir işçi örgütü yaratmak istediler. Yapı, zanaat federasyonları üstüne oturtulacak, sonradan bunlar bir konfederasyon içinde, Faşist Sendikalar Konfederasyonu içinde, birleştirilecekti. Faşist sendikalar içindeki çalışmalarımız alanında en büyük hatayı işte bu anda yaptık.

İşçi Konfederasyonu ile aynı yapıya sahip olmaları nedeniyle, bu örgütler bize belki bir daha görülmeyecek çalışma olanakları sağlıyordu. Ancak şimdi bu olanaklara kısmen yeniden kavuşmuş bulunuyoruz. 1927-28'de, biz hiç bir çalışma yapmadığımız halde, faşist sendikalar bunalım içindeydiler. Bu bunalımın belirtileri, işyeri sendika temsilcileri üzerindeki tartışmalarda, faşist sendikaların 1928 Roma Kongresi'nde toplanış biçiminde vb. görülebilir.

İşyeri sendika temsilcileriyle ilgili olarak, faşist sendikaların yalnız Genel İşçi Konfederasyonu'nun örgütsel biçimlerini kullanmayı sürdürmek is-

temekle yetinmeyerek, aynı zamanda onunla aynı haklara sahip olmak istediklerini görebiliriz. Fabrika içinde temsil edilmek istiyorlardı. Ama Vidoni Sarayı Anlaşması bunu yasakladı. Anlaşma, fabrika içinde hiç bir örgüte izin verilmez, diyordu. Böylece, işyeri komitelerini ortadan kaldırma sorunu çıktı. Bu yüzden, faşist sendika liderleri Vidoni Sarayı Anlaşmasının yeniden gözden geçirilmesini istediler. Mussolini hakemlik yaptı ve patronlardan yana çıktı. Mussolini, fabrika içinde tek bir iktidar olmalıdır, dedi.

Roma Kongresi de birçok bakımlardan ilginçtir. Üzerlerinde hiç durmamış olduğumuz faşist memurlar, bu kongrede tıpkı bizim bugün yoldaşlarımıza faşist sendikalarda konuşmalarını söylediğimiz gibi konuştular. Patronların almakta olduğu önlemleri sert bir biçimde eleştirdiler.

Faşist sendikaların yapısının onları bir denetim aracı haline getirecek biçimde değiştirilmesi gerekiyordu. Çok sayıdaki değişiklikler bu sırada başladı. Bu değişiklikler hep yerel sendikaların işleyişi sorunuyla ilgiliydi.

İlkin, sendikalar yerel örgütlere dayandırıldı. Sonra, bunlar bir yana bırakıldı ve il düzeyinde kongreler yapıldı. Böylece, sürekli dalgalanmalarla, 1932'ye gelmiş bulunuyoruz. Faşist sendika aygıtı faşist örgütsel düzenin disiplinini kırmaya ve yerel sendikalar yaratmaya başladı. Faşist sendikalarda hep fabrikalarda sendika temsilciliği isteme ve kazanma eğilimi vardı. Böylece fabrika düzeyinde faşist sendika temsilciliği yayılma eğilimi gösterdi ve bu hemen hemen her yerde görüldü. *Yerel sendikalar ve işyeri sendika temsilciliği faşist sendikalar için en kızgın savaş alanıydı.*

1932 ve 1933'te, yerel örgütler ve işyeri sendika temsilcilerine güçlü bir vuruş indirildi —bu, faşist sendikalar içinde büyüme eğilimi gösteren yığın hareketlerini bastırmak için 1932'de alınan birdizi önlemlerin sonucu olarak çıkarılan Ocak 1933 yasasıyla gerçekleştirildi.

Bazıları bunun faşist sendikacılığın sonu olduğunu söyler. Bu doğru değildir; daha doğrusu, yalnızca sözcük anlamıyla doğrudur. Yasadan buyana, faşist sendikalar gene vardır, aynı sorunlar gene vardır. Bunun bir anlatımına Eylül 1934 Yasasında rastlanır.

Bu yasa yerel sendikaları tanıdı ve onlara iş sözleşmeleri yapma işlevini verdi. Tüm faşist sendika örgütü alt düzeydeki memurların seçimle iş başına gelmeleri esasına göre değiştirildi. Eskiden bu memurlar yukarıdan atanıyordu. Şimdi, *liderler —esas itibariyle, yerel sendikaların* işyeri temsilcileri, sekreteri ve yönetim komitesi üyeleri— genel kurul toplantılarında seçilmektedirler.

Bizi en çok ilgilendiren bu noktadır. Bu dönüşümler neden 1934'te meydana geldi? Bu şöyle açıklanabilir: Faşizm şimdilik korporatif devleti örgütleme işiyle uğraşmaktadır, ve, 1934 sendika yasası bu örgütlenişin öğelerinden biridir. Yasa, korporatif devletin demokratik ya da yarı-demokratik bir temel üzerinde örgütlenmekte olduğu izlenimini vermek amacıyla çıkarılmıştı; ve bu, tam burjuva demokrasisinin bütün biçimlerinin bir yana bırakıldığı, Parlamento'nun kaldırılmasından sözedildiği, ikinci halkoylamasının[10] yapıldığı bir zamana rastlıyordu. Faşizm, yığınlara yaklaşmak amacıyla sendika yapısını değiştirmektedir.

İncelemelerinizde en önemli yasaların karşılaş-

tırmalı bir çözümlemesini yapmalısınız. 1933 yasası hâlâ bir savaşım yasasıdır, ama işçilerin bizzat faşist sendikalar içinde çıkarlarını dile getirme çabalarına karşı savaşımın yasasıdır. Yasa, sendikaları olabildiğince bürokratlaştırdı. 1934'te başka bir zikzağa, yığınlarla sendikalar arasında daha yakın bir temas kurmak amacıyla daha "demokratik" biçimleri kullanma çabalarının bir başka örneğine rastlıyoruz.

Faşist sendikaların en zayıf noktaları, çalışmamızı üstünde toplamamız gereken noktalar nelerdir?

Esas olarak bunlar üç tanedir: 1) fabrika düzeyinde fabrika ve sendika temsilciliği; 2) yerel sendika ve genel kurul toplantısı; 3) iş sözleşmesinin yapılması.

Faşizm sürekli olarak bu noktaları tartışıyor, sürekli olarak örgütsel biçimlerini değiştiriyor. Çalışmamızı burada toplamalıyız.

Hatta son dönemlerden sonra bile, faşist sendikanın İtalya'da hiç bir zaman tek-biçimli olmadığını anımsamalıyız. Raporlarında, tabandaki yoldaşlarımız ve yerel liderlerimiz bölgeden bölgeye dikkate değer farklar bulunduğunu belirtiyorlar. Kaç örnek alırsak alalım, gene de her zaman bazı bölgesel farklar olduğunu görüyoruz. Tavrımızı saptamada bu önemlidir.

Örneğin, sendika toplantıları: bunlara katılmalı mıyız, yoksa katılmamalı mıyız? Önceleri, Parti bunları boykot etmemizi emretmişti. Bazı kentlerde faşist sendikalar, toplantılara katılmaları için işçilere karşı zor kullanmak zorunda kaldılar. Bugün, bu toplantılara gitmeliyiz diyoruz. Bugün, faşistler artık işçileri toplantıya katılmaya zorlamıyorlar; iş-

çiler kendiliklerinden katılıyorlar bu toplantılara. Ama Güney'den ve aynı zamanda Kuzey'deki bazı yerlerden aldığımız Parti raporlarından, sorunun bu yerlerde hâlâ 1927'deki gibi ortaya konulduğunu öğreniyoruz. Hâlâ toplantılara gitmeyi reddeden ya da çekimser bir tavır alan çok sayıda işçiler bulacaksınız.

Örneğin, bir toplantıda, bir konuşmacı soluk almak için birkaç saniye sustuğunda, işçiler konuşmanın bittiğini sandıkları görünümünü vererek toplantıyı terkediyorlar. Bu bir gösteri, ama bir pasif direniş gösterisidir. Bir savaşım değildir. Örneğin, Napoli'de sendika toplantıları yapılmakta ve Faşist Üniversite Gruplarına bağlı propagandacılar gelip bu toplantılarda konuşmaktadırlar. Bu toplantılar iş sorunlarını tartışmak için düzenlenmektedir. Öyleyse ne yapmalıyız? Bu toplantıları sendika sorunlarının tartışıldığı toplantılar haline getirmeliyiz. Oysa, yoldaşlarımız bu toplantıları baltalamaktadırlar. Konuşmacıları tedirgin etmek için yersiz alkışlamalara gidiyorlar. Toplantıların yönü-yöntemince sürdürülmesini engellemek için her yola başvuruyorlar vb.. Apullia'da sendika toplantıları hiç yapılmıyor; hatta sendika merkezine işçilerin ancak birer birer gelmeleri için önlemler alınıyor. Burada, yeni bir sorun çıkıyor ortaya. Ne yapmalıyız? Bana kalırsa, faşist sendikaların toplantı yapmalarını istemeliyiz. Faşist sendika memuruna şöyle demeliyiz: çıkarlarımızı nasıl savunduğunuzdan sözedin biraz! Bu noktadan ilerlemeliyiz.

Ama yalnız değişik yerlerde değil, aynı yerde bile farklı biçimler var. Örneğin, La Spezia'da, geçen yılın gösterilerinden sonra faşist sendika toplantıları yasaklandı. Bu durum karşısında, yoldaş-

lar ne yapacaklarını şaşırdılar ve eylemlerini durdurdular. Ne yapmalıydık? Özel araçlarla biz kendimiz sendikaları toplantıya çağırmalıydık.

Çalışmamızı faşist sendikaların örgüt biçimlerine ve yaşamına uyarlamak en zor şeylerden biridir. Bu alanda birçok hatalarımız ve başarısızlıklarımız olmuştur.

İş sözleşmesinin yapılış biçimi bir başka zayıf noktadır. Bunları kimler yapmalıdır? Yasaya göre, yerel sendika. Ama bildiğim kadarıyla, o yapmıyor. Sözleşmeleri bölgesel bir planda yapmak ve sonra onaylamak üzere Korporasyonlar Meclisi'ne getirme eğilimi görülmektedir. İşte bizim çalışmamız için yeni olanaklar. Burada da savaş alanı değişmektedir. İş sözleşmesi bölgesel düzeyde yapıldığı zaman, demeliyiz ki: sözleşmenin bölgesel düzeyde yapılmasını istiyoruz. Burada biz faşist yasalar zemininde hareket ediyoruz, ancak faşist örgütler içindeki çelişmeleri keskinleştirmek ve yığınları harekete geçirmek için böyle yapıyoruz.

Ama faşist sendika örgütleri içindeki çalışmamızın ana ekseni faşist işyeri temsilcileri olmalıdır. Her işyerinde bir sendika temsilcisinin bulunmasını ve seçimle iş başına gelmesini istemeliyiz.

İş sözleşmelerinde, bilinmesinde yarar olan hükümler vardır. Örneğin, FİAT sözleşmesi parça başına ücretlerin uygulanmasını denetleme konusunda işçi komitelerine yetki veriyor. Yoldaşlarımız bunu farketmemişlerdir; oysa, bu çok önemli bir sorundur.

Bu savaş alanında, gerektiği zaman, en geri biçimlerden işe başlamalı, örneğin, sendika ödentilerinin toplanması için bir tahsildar atanmasını ısrarla istemeliyiz. Sonra, tahsildar aracılığıyla, onun

işlevlerini genişleterek, bir işyeri temsilcisi seçtirmeye çalışmalıyız.

Bu sorunu her ortaya attığımızda, sorun yer değiştirmekte, daha keskin biçimde ortaya atılmakta ve faşizm önceki emirlerini kaldırmaya zorlanmaktadır.

Faşist sendikalar içinde yasal olanakları kullanma çabalarımızda bu örgütün bir sınıf ilişkileri bütününü temsil ettiğini; ve faşizmin gelişmesinin çeşitli dönemlerinde, ve hatta aynı dönem içinde, çeşitli yerlerde faşizmin uğraşmak zorunda kaldığı farklı durumlara göre, bunun faşizm tarafından nasıl farklı biçimlerde kavranıldığını her zaman anımsamalıyız.

Ama bu konuyu tartışma saatinde daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

ALTINCI DERS
"DOPOLAVORO"[1]

YAPTIĞIMIZ incelemede, faşizmin çeşitli yığın örgütleri arasında mevcut farkların altını çizdik; ve bu farklara dayanarak, bu örgütler içindeki çalışmamızda taktiklerimizi, tavrımızı ve uygulanacak biçimleri nasıl saptadığımızı gördük. Bu arada, dışardan olduğu kadar, içerden de çalışmamız gerektiğini belirttik. Önce, bir yığın örgütü olmaya doğru giden siyasal örgütü, yani partiyi ele aldık. Sonra, en tipik örneği Genç Faşistler olan askerlik ve propaganda örgütlerinden sözettik, ve, yığın karakterleri zorlayıcı olduğu için, öncekiler kadar geniş olmayan sendikalar üzerinde durduk.

Bugün faşist örgütlerin en geniş olanına geliyoruz. Sözcüğün dar anlamında örgütler diyorum, ve bu çekinceyi ileri sürüyorum, çünkü başka örgütler de vardır: Kış Yardımı bir örgüttür ve bütün öteki faşist örgütlerden çok daha büyük bir yığını kucaklar, ama üyelik kartları, merkezleri ya da üyelik ödentisi yoktur.

Dopolavoro her zaman sayısal olarak faşizmin en büyük örgütü olmamıştır, ama amaçları, kökenleri, örgütsel biçimleri bakımından en genişidir. Faşizm daha ilk *fasci di combattimento* zamanında Dopolavoro'yu icat etmiş olmakla övünür. Bu doğru değildir. Bunların spor ve kültür faaliyetlerine vb. önayak olduğu doğrudur, ama bu henüz Dopolavoro değildi. Faşizm ancak çok sonraları, 1926'da olağanüstü yasaların öngününde, gerçek bir yığın örgütü yaratma sorunuyla karşılaştı.

Bu örgütün 1926 yılının başında kurulduğunu belirtelim —faşizmin gelişmesi üzerine bir fikir edinebilmemiz için tarihler üzerinde durmak yerinde olur. Faşizmin gelişmesine ilişkin olarak söylediklerimizi anımsarsanız, bu örgütün korporatif devleti kurmaya yönelik önlemlerden biri olduğunu kolayca anlarsınız. Dopolavoro kurumu korporatif devletin örgütlerinden biridir.

Dopolavoro doğduğu zaman rekabet sorunu ile karşıkarşıya gelmedi. Öteki [faşist] örgütlere benzer biçimde kuruldu. 1926 sıralarında, sendikalar da artık rekabet zemini üzerinde hareket etmiyorlardı; tekelleri vardı ve bu bakımdan hiç bir rekabet sorunları yoktu. Bunun başka nedenleri de vardı: *yığınların eğitim, kültür ve spor gereksinimlerini karşılamaya yönelik merkezî bir sınıf örgütü yoktu İtalya'da ve hiç bir zaman olmamıştı.* İtalyan işçi hareketinin özellikle savaş sonrasındaki en ciddi başarısızlıklarından biri buydu. Bazı girişimlerde bulunulmuştu, ama bunlar hep yerel nitelikteydi (örneğin, Torino'da). Bu arada, eskiden beri varolan örgüt biçimlerine bağlı birlikler de vardı. Örneğin, Venezia Giulia'da geniş bir kültürel birlik, kulüpler vb. ağı vardı; ama bu, İtalya Venezia Giu-

lia'yı ilhak ettiği zaman Avusturya sosyal demokrasisinin kendisine bırakmış olduğu bir mirastı.

Bu alanda ne gibi örgüt biçimleri vardı? Her yerdeki başlıca özellikleri, örgütlerin çok küçük ölçüde ve iddiasız oluşlarıydı: bir akşam eğlencesi, bir bardak şarap içmek için bir yer ve benzeri şeyler sağlamaktan öteye gitmiyorlardı. Zamanın örgütlerinin çoğuna bu açıdan bakılmalıdır. Emilia'da, bu gibi amaçları olan birçok şarap kulüpleri vardı. Bu kulüplere Piemonte'de ve genellikle bütün şarap imal eden bölgelerde rastlamak mümkündü. Yığınlar şarap bunalımı ile savaşmanın bir aracı olarak bu tür örgütler kurdular. Bu bakımdan tipik olan bir şey, Novara'da bu kulüplerin üyelerinin her hafta belli bir miktarda şarap içmek zorunda oluşlarıydı.

Bu tür kuruluşlar Güney'de yoktu, ya da çok azdı —bunun nedeni Güney'de emekçi halkın örgüt biçimlerinin çok sınırlı oluşuydu.

Spor dernekleri savaştan önce ve savaştan hemen sonra büyümeye başlamışlardı. Sosyalist Parti bu tür örgütler kurmak için çaba harcadı, ama partideki spora karşı şartlanmalar yüzünden fazla başarılı olamadı.

Ancak son yıllarda, 1922, '23, '24 ve '25'te, gerçek sınıf örgütleri yıkıldığı ya da yıkılmaya yüztuttuğu, sendika kurulları, sınıf sendikaları, kooperatifler vb. dağıtıldığı ya da ortadan kaldırıldığı zaman, mahalle, zaman zaman kent, hatta bazan fabrika düzeyinde spor dernekleri kurma eğilimine tanık olunmaya başlandı.

Bu söylediklerimiz, daha önceleri işçilerin spor dernekleri olmadığı anlamına gelmez. Örneğin, Torino'da büyük bir dağcılık derneğimiz vardı. Mila-

no'da ve özellikle Lombardia'da birçok küçük dernekler vardı. Ancak bunlar sınırlı ve yerel nitelikte kuruluşlardı. İtalya'da hiç bir ulusal örgüt yoktu; mevcut örgütlerin ise kongre toplantıları yapılmıyordu.

Yığınlar kulüplerden, kooperatiflerden vb. çekilerek bu örgütlere katılıyorlardı. Sanayiciler bu eğilimi desteklediler ve fabrika spor gruplarının kurulmasını kolaylaştırdılar. Özellikle futbol oynamak amacıyla birçok fabrikada spor dernekleri kuruldu. Bunlar oldukça başarılı oldular. Örneğin, FİAT işçileri spor derneği oldukça gelişti, ama bu patronların katkısıyla oldu. *İşçileri sınıf savaşımından uzaklaştırmak için* patronların insiyatifiyle fabrika düzeyinde birçok eğlence dernekleri kuruldu.

Bu konuyu taktiklerimizi saptamada önemli olduğu için açtım. Faşist diktatörlük Dopolavoro'yu örgütledi ve, yığınlara bir ölçüde yararlı olarak, İtalyan işçi yığınlarının doğal bir gereksinimini bir dereceye dek karşılayarak yığınları bu örgüte katılmaya zorladı.

Şunu söylersem telâşa kapılmayın: Dopolavoro İtalyan işçilerinin gereksinmelerinin bazılarını karşılamaktadır. Ne demek istediğimi açıklayacağım.

Şunu akılda tutun ki, Güney kentlerinde, kasabalarında ve köylerinde rastlanılabilen tek kulüp, efendilerin kulübüydü. Bugün hemen hemen her kasabada yerel bir Dopolavoro vardır. Bunlar, zorunlu örgütler olarak tanımlanabilir, ama işçi bu sayede akşamı geçireceği bir yer, soğuk havada ısınabileceği, kâğıt oynayabileceği, eğer parası varsa bir bardak şarap içebileceği vb. bir yer bulabilmektedir. Bu örgütler yığın örgütleri olarak çok önemlidirler, çünkü faşizmin yığınları kendine bağlamak

için döktüğü birer zincir halkası gibidirler.

Faşizm, iki milyon üyesi olan, Faşist Partiden ve hatta faşist sendikalardan daha geniş bir faaliyet alanını kapsayan, binlerce yerel şubesi bulunan böylesine kapsamlı bir örgütü kurmayı nasıl başarmıştır? Bu örgütü nasıl yaratmıştır?

Faşizm kısmen yeni örgütler kurmuş, kısmen de yığınların Dopolavoro'nun kurulmasından önce kendileri için meydana getirmiş oldukları eğlence ve kültür kuruluşlarının çeşitli biçimlerini ve o dönemde kurulmakta olan bütün yeni örgütleri yutmak için elinden gelen her şeyi yapmıştır. *Bunun için, Dopolavoro faşist diktatörlüğün en karmaşık örgütlerinden biridir.* Dopolavoro Faşist Parti gibi yekpare bir örgüt değildir; ne Genç Faşistler gibi yapısal olarak homojen bir örgüt ne de faşist sendikalar gibi tek kalıptan çıkma bir örgüttür.

Evet, karmaşık bir örgüttür. Yalnız birçok şubeleri olmakla kalmayıp, örgütün izlediği amaçlara ya da temasta olduğu yığınlara bağlı olarak, aynı zamanda, belli bir yerde, belli bir alanda öteden beri varolan örgüt biçimlerine dayalı olarak farklı dalları vardır.

İlk farklılaşmaya, çeşitli dallar ve çeşitli faaliyet alanları arasındaki ilk farklılaşmaya bakalım. Bu alanda, yığın karakterleri çok sınırlı olan örgütler bulacaksınız. Örneğin, Dopolavoro'ya bağlı bazı spor derneklerinin profesyonel bir niteliği vardır. Genellikle, kulüp olan bütün spor dernekleri —örneğin, Juventus— (ki bunlara katılmak için ya profesyonel ya da zengin olmanız gerekir) bu kategoriye girer. Bunlar yığın örgütleri değildirler. Bunların faaliyeti kendi bölgelerindeki en iyi atletlerden bazılarını seçmek ve onları profesyonel yapmak-

tır. Sözcüğün en dar anlamıyla, sanatlarla ilgili dernekler de bu türdendir —örneğin, *il Carro di Tespi.*[2] Faşizm bir yığın tiyatrosu yaratmaya da çalışmış, ama başarılı olamamıştır. Geçen yıl, Floransa'da Roma Üstüne Yürüyüş'ten alınmış bir olayı sahnelemeye vb. girişilmiştir. Faşistlerin kendi gazetelerinin satır aralarını okuyarak bu girişimin tam bir fiyaskoyla sonuçlandığını görebiliriz. Yığınlar bunlardan yavaş yavaş usandılar ve çekip gittiler. Yığın tiyatrosu ile faşizmin ideolojik temeli arasında bir çelişme vardır. Bu çabalar, yurtsever, ulusalcı yönü hedef aldığı zaman, olumlu görünür. Ulusalcı duyguların etkisinde kalarak bu denemeleri benimseyecek insanlar bulmak daha kolaydır. Ama bu alanda fazla bir şey yapılmamaktadır. İtalyan Risorgimento'sunun* en ünlü ve sevilen kişileri —örneğin, Garibaldi— dışarda bırakılmaktadır. Onlar faşizmi tedirgin eder; faşizmin işine gelmez. Bu nedenle, bu örgütler kültür bakımından daha yüksek düzeyde olan tabakalara seslenirler.

Dopolavoro örgütlerinin esası farklı bir karakteri, gerçek bir yığın karakteri taşır. İşçi yığınlarıyla doğrudan temastadırlar, işçilerin bazı gereksinimlerini karşılarlar, işçilerin kendileri tarafından yaratılmış ve faşizm tarafından Dopolavoro içine alınmış çok sayıda dernekleri kapsarlar.

Faaliyet dalına göre ayrımın yanısıra, bir de birlik türü bakımından bir ayrım olduğunu söylemiştik. Birkaç tür birlik ya da dernek vardır. Buradaki amacımız bakımından iki ana tipe ayırabi-

---

* İtalyanlar, "diriliş" anlamına gelen bu terimi bir yandan İtalyan kültürünün 18. Yüzyılın ikinci yarısında "yeniden doğuşunu", öte yandan da İtalya'nın birliğine ve özgürlüğüne kavuşacağı günü belirtmek için kullanırlar. Burada ikinci anlamda kullanılmıştır. -Ç.

liriz bunları: *Dopolavoro tarafından soğrulmuş olan eski işçi kulüpleri ve Dopolavoro'nun kendi kurduğu kulüpler*. Tip bakımından bir ayrım daha yapabiliriz: fabrika düzeyinde kurulan Dopolavorolar ile bölge düzeyinde kurulanlar.

Bu çeşitli türler arasındaki oranlar nelerdir? Eski ve yeni birlikler arasındaki ayrımla ilgili rakamları elde etmek olanaksızdır; faşizm böyle bir ayrım yapmamaya özellikle dikkat eder. Ama yine de bölge liderlerimiz ve yerel örgütlerimiz tarafından bize verilen bilgilerden bu oranın ne olduğu üzerine bir fikir edinebiliriz. Köylük bölgelerde eski kulüplerin, kentlerde ise yenilerinin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Eski kulüplere genellikle bir işçi sınıfı kültür kuruluşları ağının eskiden beri bulunduğu yerlerde rastlanmaktadır. Bunlar bir noktada direnişi bırakıp Dopolavoro sistemine katılmışlardır. Örneğin, böyle geniş bir kuruluşlar ağının bulunduğu Novara eyaletinde, bu kulüplerin yöneticileri örgütlerini yıkılmaktan korumak ve biriktirmiş oldukları fonları alıkoyabilmek için, zamanı gelince bu örgütlerin faşistleştirilmesine izin vermeyi yeğ tuttular. Üyeler başlangıçta buna direndiler, ama sonra boyuneğdiler. Torino'da ise faşizmin ilerlemesine sonuna dek direndiler. Faşistler sendikaları ve kooperatifleri yıktılar, semt kulüplerini birer birer yokettiler. Semt kulüpleri, eski sosyalist üyeler onlara sosyalist örgüt niteliği vermek için savaşmış olduklarından, çok belirgin biçimde siyasal bir karaktere sahiptirler. Novara'dakinin tersine, Torino'daki örgütlerin çoğu yeni kurulmuş kulüplerdir. Ancak Torino'da bile tek-tük eski örgütlere rastlanır ve bunlar Kızıl Yıllar sırasında büyük ölçüde ihmal ettiğimiz örgütlerdir.

Uzun bir süre bağımsız olarak kalmış aile kulüpleri, semt kulüpleri, spor kulüpleri vb. vardır. Bu tür örgütlerden bir tanesi, yoldaşların çok geç katıldığı ve şimdi Dopolavoro sisteminin bir parçası olarak eski yapısını koruyan Torino Ailesi'dir.

Torino'daki Dopolavorolarda eski semt kulüplerini bulamazsınız; Novara'da, Emilia'da, Venedik'te, Lombardia'da, hatta Milano'nun kenar semtlerinde ise bunlara rastlarsınız.

Şimdi başka bir noktayı inceleyelim: firma düzeyindeki örgütlerle bölge düzeyindeki örgütler arasındaki farkı. 1933'te 18.000 yerel Dopolavoro'dan yalnız 3.000'i firmalar ya da işyerleri düzeyinde kuruldu. Bunlar küçük bir azınlıktı. Bu, Dopolavoro'nun karakterini iyi gösterir. Dopolavoro üyeliği ile ilgili istatistiklere bakacak olursanız, toplumsal bileşiminin karakteristik olduğunu görürsünüz. 1930'da, Dopolavoro'nun bugünkü gibi 2.000.000 değil, henüz 1.300.000 ile 1.400.000 arasında üyesi varken, bunların 600.000'i sanayi işçisi, 260.000'i köylüydü vb.. Sosyal bileşimini ele alacak olursanız, sanayi işçilerinin nasıl ağır bastığını, toplam örgütlü güçlerin kabaca yarısını oluşturduğunu, hatta istatistiklerin başka kalemler altında verdiği demiryolu işçilerini ve öteki ulaşım işçilerini de katarsak, yarıyı da geçtiğini göreceksiniz.

Fabrika düzeyindeki gruplara ilişkin 1933 rakamlarını ele alacak olursanız, 2.000.000 toplam üyenin yalnız bir kısmının 3.000 firma içinde yer aldıklarını görürsünüz. Bu demektir ki, işçilerin hepsi firma düzeyindeki örgütlerde değil, bir kısmı da bölge örgütlerinde toplanmıştır. Dopolavoro sistemi son derece dallı-budaklıdır. Aslında yerel bir Dopolavoro nedir? Firmalarında bir Dopolavoro bu-

lunan işçiler, çoğunlukla bunun yerine bir semt örgütüne gitmeyi yeğ tutarlar; orada hoşlandıkları ve katılmak istedikleri faaliyet alanını daha kolay bulabilirler.

Çeşitli tür örgütler arasında ayrıca yapısal bir fark da vardır. Bu fark eski ve yeni kulüpler arasında açıkça bellidir. Eski bir kulüp Dopolavoro sistemine katıldığı zaman ne oluyor? Görevliler tartışırlar, ne yapılması gerektiği üzerinde konuşurlar vb.. Bu tartışmalar denetçilerin denetimini kabul anlamına gelir. Kural olarak, denetçi bir kez örgüte girince, demokratik biçimler kalkar. Ama bu ancak kısa bir süre devam eder. Genellikle bir süre sonra yine eski duruma dönülür. Yıllar geçtikçe, yeni bağlar gevşer, eski alışkanlıklar geri gelir.

Oysa, yeni kulüplerde örgüt, tipik olarak faşisttir. Bunlara üye olan ve etkileri altında kalan yığınlar zorla, dolaylı baskılarla örgüte katılmaya itilmişlerdir. Demokratik örgüt biçimlerinden kesinlikle iz kalmamıştır. Burada, sırf görevlilerin seçilmesi sorununu ortaya atmak bu yığını parçalayabilir. Ama yığından gelen baskı altında, bu kulüpler bile daha demokratik bir niteliğe bürünmekte, görevlileri seçimle iş başına getirmeye doğru bir eğilim görülmektedir; ve yığının güvenini kazanmış elemanlar ön plana geçmekte ve resmî görevleri üstlenmeye çalışmaktadırlar.

Böyle bir eğilim vardır. Bu eğilimden yararlanarak ve bu örgütlerin üyelerin bazı gereksinimlerini karşıladığını da hesaba katarak, taktiklerimizi saptarız.

Firma düzeyindeki kulüpler daha az demokratik ve daha sıkı bir denetim altındadırlar; onların içinde çalışmak bizim için daha zordur. Bunun

tek bir örneğine bile rastlanabileceğini sanmıyorum. Bu başka bir durumla da ilgilidir: firma Dopolavoro'sunda üyelik çoğu kez zorunludur, çünkü üyelik ödentisi ücretlerden stopaj yoluyla kesilir. Böylece, teorik olarak, firmada çalışan herkes, varsa, Dopolavoro üyesidir. Ancak bunun da istisnaları vardır. Ama bu Dopolavoro'ya kimler gitmektedir? İşçilerin hepsi değil. Eski işçiler devam etmezler; yalnız genç işçiler giderler.

Torino'da, hem semt kulüpleri hem de firma Dopolavoroları vardır. Bu ikinciler çok daha çekicidir, çok daha iyi donatılmıştır, ama eski işçiler bunlara gitmezler. Firma Dopolavoro'sunda belki de yalnızca yeni işçileri, —piknikler, ski ve paten kayma vb. gibi eski ve yaşlı işçilerin alışık olmadığı ve çekici bulmadığı eğlence ve avantajlardan yararlanmak isteyen gençleri— bulacaksınız. Eski işçi burada kendini sanki yabancı bir ülkedeymiş gibi hisseder. Semt Dopolavoro kulüplerinde ise eğilimlerine ve zevklerine daha uygun bir ortam bulur. Orada bir bardak şarap içebilir. Orada bulunmaktan pek sıkılmaz.

İki tür arasındaki başka bir fark da, firma Dopolavoro'sunun etkin, önde gelen elemanlarının zaten küçük-burjuva özelliklerine sahip üyeler oluşudur. Bir yoldaş, Kooperatifler Birliği Dopolavorosunun sadık müdavimlerinin büro işçileri olduğunu anlattı. Buraya giden üretim işçileri azmış. FİAT Dopolavorosu'nda da etkin üyelerin çoğu büro işçileridir.

Bunda bir tehlike vardır. Proleter özelliğini yitirme eğiliminde olan öğeler ön plana çıkıyor; bu örgütlere üye işçilere bir küçük-burjuva karakteri aşılamak için çaba harcanıyor. Bazıları şöyle dü-

şünmeye başlıyor: eğer patron ya da ustabaşı ile aram iyi olursa, bu belki benim için daha hayırlı olur. Ve böylece sınıf savaşımının dışına düşüyorlar.

Bu bir tehlikedir, savaşmamız gereken bir tehlikedir. Bununla yeterince savaşmıyoruz, ve bu, büyük bir eksikliktir.

Yerel Dopolavorolar ne yapar? Birsürü faaliyetlerde bulunurlar. İşçilere sağlanan yararlar çok yönlüdür. Özel çalışma koşulları, tiyatro ve sinema biletlerinde indirim, bazı büyük mağazalardan satın alınan yiyecek ve giyecek maddelerinde, gezi ödemelerinde indirim gibi avantajlar elde ederler. Sonra yaşam koşulları da bir ölçüde iyileşir, bir tür rahata kavuşurlar. Bazı durumlarda Dopolavoro karşılıklı yardım işlevlerini yüklenir; örneğin, iş kazası geçirmiş, sakatlanmış işçilerin muhtaç ailelerine yardım eder vb., vb..

İşçiler sporla uğraşmamalıdır diye düşünmeyi bırakmanın zamanı gelmiştir. En küçük avantajlar bile işçilerce kötü karşılanmaz. İşçi daima kazancını düzeltmek için en ufak şeyi arar. Yalnızca akşamları bir odada oturup radyo dinleyebilmek bile zevk veren bir şeydir. Sırf kapının üstünde Faşist simgesi var diye, bu odaya girmeyi kabul eden işçiye sövüp sayamayız.

Dopolavoro'nun faşizmin en geniş örgütü olduğunu, burada taktiklerimizin başka yerlerdekinden daha geniş olması gerektiğini, çünkü, Dopolavoro'nun kuruluş biçimi ortada olduğuna göre, burada öteki örgütlerde olduğundan daha geniş tabakalarla ilişki kurabileceğimizi unutmamalıyız.

Gençlik Federasyonu'nun ve Parti'nin Dopolavoro karşısında aldığı tavır her zaman bugünkü gi-

bi olmamıştır. Gençlik Federasyonu'nun aldığı ilk tavır şuydu: *Dopolavoro'dan çıkalım!* 1926 ve 1927'deki tavır buydu. Birtakım tartışmalar oldu, bazı yoldaşlar bunun doğru olmadığını söylediler, ama alınan karar bu oldu. Bu tavır Parti ve Komünist Gençlik Enternasyonal'i tarafından eleştirildi ve sonuçta daha ileri bir adım olmakla birlikte gene yanlış olan yeni bir tavır alındı: *Dopolavoro*'yu *parçalamak için ona katılalım.*

Bu tavırlar neden yanlıştı? Çünkü yığınlar, sunduğu avantajlar için Dopolavoro'ya katıldığı sürece, onları örgütün dışında tutma umudumuz yoktur. 1926 sonunda, artık böyle bir umudumuz yoktu. Evet, yığınlar nereye gidiyorsa, bizim de oraya gitmemiz gerekir. Ama bu tavırların yanlış olmalarının başka nedenleri de vardır. Dopolavoro'nun parçalanmasını istiyorduk. Ama bunun karşılığında *bugün* fabrika işçilerine, köylülere, büro işçilerine biz kendimiz ne verebiliriz? Hiç bir şey. Bu tavrı almak demek işçilere şunu söylemek demektir: sporla uğraşmamalısınız, kendinizi yeraltı faaliyetinden başka hiç bir kültürel faaliyete vermemelisiniz, eğlence için hiç bir yeriniz olmamalı. Bu yönergeler, yığınların bu temel gereksinimlerini tümüyle görmezden gelen Sosyalist Partinin eski tutumunu anımsatır.

Şunu iyice bilmeliyiz ki, yığınlar Dopolavorolara gitmekle iyi ediyorlar; çünkü, faşizme karşı savaşım sorununu, belli gereksinimlerini karşılama sorunu ile bağdaştırabiliyorlar; çünkü, bu örgütleri direniş merkezlerine, faşizme karşı savaşım merkezlerine çevirebilirler.

Öyleyse, ayrı ayrı yerel şubeler arasındaki farklara yeniden ağırlık verilmelidir. Birçok bölgelerde,

üyelerin ilgi duydukları işçi kulüpleri, zorlayıcı sayılamıyacak olan örgütler vardır.

Ama bu düşünce bir yana, *eğer Dopolavorolara gitmeme yoluna, yalnızca onları dağıtmak için çalışma yoluna girersek, genç işçi yığınları arasında, hatta yalnız genç işçiler değil, genel olarak işçi yığınları arasında örgütleme çalışmaları yapma şansını yitirmiş oluruz: bu örgütlere üye işçiler için kitaplık bir şey demektir, bir gezi, bir piknik vb. bir şey demektir. Eğer bunları gözönünde tutmazsak, kendimizi yığınlardan koparmış oluruz.*

Çizgimiz, pişmanlık ve sakınma duymaksızın Dopolavoro'ların içine girmek olmalıdır. Dopolavorolar'da, faşist sendikalar içinde olabildiğince daha ileri biçimler ve amaçlarla çalışarak sınıf savaşımına öncülük etmeliyiz.

Dopolavoro'ya girme sorununun nasıl ortaya çıktığına bakalım. Bu alanda katı direnişlerle karşılaştık, hâlâ da karşılaşıyoruz. Bu direnişi yapan yoldaşlar, yalnız yığın örgütlemesi yapma olanağını yitirdiklerini değil, aynı zamanda kişisel açıdan, polis baskısına uğramak açısından da kendilerini hoş olmayan bir duruma soktuklarını anlamıyorlar. Dopolavoro'nun üyesi olan bir yoldaş, polisin tanıdığı bir kimse olsa bile, şu ya da bu biçimde polis denetiminden kaçınmak için önünde birsürü olanaklara sahiptir.

Tipik bir örnek verelim: hapisten çıkan yoldaşlar hiç bir zaman kendiliklerinden Dopolavoro'ya uğramıyorlar. Soruyoruz: hapisten çıktığınız zaman, vaktiyle üye olduğunuz kulüplere yaklaşmaya çalıştınız mı? Hemen hiç birinin bu örgütlere uğramadığını öğreniyoruz. Bunun bir ahlâksızlık olduğuna, aralarında derin bir uçurum bulunduğuna

inanıyorlar. Faşist örgütler oldukları için bunlara gitmenin doğru olmadığını sanıyorlar. Çizgimizi açık-seçik ortaya koymalıyız: *en eski, en tanınmış yoldaşlar bile Dopolavoro'ya katılabilirler ve katılmalıdırlar, atılıncaya kadar da orada kalmalıdırlar.* Ve, bazı durumlarda onların Dopolavoro'dan atılmalarına çalışılması bizim için bir savaşım öğesi olabilir. Eğer kalmak istediklerini, buna hakları olduğunu, çünkü ödentilerini düzenli olarak ödediklerini vb. söyler ve bunda diretirlerse, belki de çoğunluğu kendi yanlarına çekebilirler ve çoğunluğun sevgisini kazanabilirler. Onların hatalı tavırları aynı zamanda eski partililerin, Faşist ambleme dehşetle bakan yaşlı işçilerin davranışını yansıtır. Onların bu duyguları, bir ilkenin ne demek olduğunu bildiklerini gösterme bakımından saygıyla karşılanacak bir şeydir. Ama tavırları yanlıştır, çünkü kişi, ilkelerine böyle sarılmaz; yoksa bizler inzivaya çekilebilir, bir ormana gidip orada komünizme tapınabilirdik.

Görevimiz bu örgütlere katılmak ve onların içinde ilkelerimiz için savaşımı örgütlemektir. Bu savaşımda, en temel dürtülerden işe başlamalıyız. İşte bu örgütler, faşizme direnmek için, bu bakımdan biçilmiş kaftandır. Bu nedenle bu örgütlere mutlaka katılmalıyız. Hatta parti merkezinde bile, bazı yoldaşlar bu doğru olmayan tavrı takınmışlardı, ama yenildiler. Onlara dedik ki: fabrika işçilerinin yığınlarla ilişki kurmalarına yardımcı olacak yerde, faşizmin yarattığı ve işçi sınıfı ile partinin eski militanları üzerindeki faşist baskıların sonucu olan siyasal sınırlamalara ve bölünmelere kapılıyorsunuz.

Evet, bu örgütler içinde çalışmaya koyulmalı-

yız. Ama nasıl? İşte bu noktada taktiklerimizi genişletmeliyiz. Bir örgüte onu bölmek ya da yığınlardan kopuk olarak çalışmak için girmiyeceğiz. Örneğin, bazı yoldaşlar şu formülü önerdiler: Dopolavoro'ya katıl ve ayrı faaliyetler örgütle; Dopolavoro gösterilerde bulunduğu zaman, yoldaşlarımız başka yere gitsinler. Bunda yalnız bir tek doğru öğe var; yani, yoldaşların birbirleriyle bağ kurması, bir hizip, bir muhalefet grubu olarak çalışması. Ama bütün bunlar yığının arasında, yığınla teması hiç yitirmeksizin yapılmalıdır. Milliyetçi amaçlarla örgütlenmiş olsalar bile, büyük gösterilere gitmemek bir hatadır. Eğer milliyetçi bir gösteri varsa —örneğin, Savaş Ölüleri Anıtını ziyaret— yoldaşlar buna katılmalı mı katılmamalı mı? Elbette katılmalıdırlar. Yalnız birkaç durumda gitmemelerine izin verilebilir: Yoldaşlarımız, gitmeme kararını örgüt içinde işçilerin çoğunluğuna açıkça onaylatabilecek kadar güçlü oldukları zaman. Ama bu noktaya ulaşmak için çoğunluğu zaten kazanmış olmak zorunludur. Eğer bin ya da iki bin işçi bir gösteriye giderse, yığınla teması korumak, ona seslenmek, kuşkular uyandırmak, gösterinin örgütleyicileri ile yığınlar arasında çelişkiler yaratmak için, bizden de elli kişi gitmelidir. Bu bizim görevimizdir.

Bugün izlediğimiz temel çizgi, *Dopolavoro örgütlerinin işçiler tarafından ele geçirilmesidir.* Bu da çok tartışılmıştır; bundan daha önce sözetmiştik. *"Dopolavoro işçilere!"* sloganı haklı olarak eleştirildi, çünkü bu durumuyla Dopolavoro'nun ele geçirilip bir sınıf örgütüne dönüştürülebileceği hayalini yaratabilirdi. Faşist diktatörlükte bir çözülme olmaksızın, bu olanaksızdır. Ama tek bir Dopolavoro örgütü teslim alınabilir mi? Evet. İşçilerin

eğilimi bu yönde mi? Evet. Örgütlerde bunun ilkel bir biçimine şimdiden rastlamak mümkündür. Önce Dopolavoro'nun merkezi ele geçirilir. Son zamanlarda, bazı Dopolavoro merkezlerinde yıkıcı (!) şarkıların söylendiği bile anlatılıyor. Bu başlıbaşına bazı özgürlüklerin kazanılması demektir. Sonra, yönetimi ele geçirmeye çalışılır. Bu önce gizli biçimlerde denenir: örneğin, eski memur, denetçiyi kabul eder, ama bildiği gibi davranmaktan vazgeçmez. Bu ilginç, ama tehlikeli bir eğilimdir. Eğer biz bu eğilimin başına geçip onu yönlendirmezsek, bu yalnız faşizmi rahatsız etmekle kalmayacak, ayrıca örgüt bu duruma uyum sağlayacaktır. Faşizmin bu örgütlere karşı her zaman açıkça tepki göstermemesinin nedeni budur. Faşizm duruma uyum sağlamasını bilir; böylece, eski memur, faşizme uyum sağlamadığını sanır, ama eninde-sonunda ona gerçekten uyum sağlar. Tehlikenin yattığı yer budur: işçi ve eski memurların faşizme uyum sağlamaları.

Bu tehlikeyle savaşmanın yolu, faşizme karşıçıkma eğiliminin başına geçerek ona bir sınıf içeriği vermektir. Yığınların bilinçsizce yaptıklarını bilinçli olarak yapmalarını, daha sonra da ileri atılmalarını sağlamalıyız. Bu örgüt, çeşitli biçimler alabilen faşizme karşı bir faaliyet merkezi haline getirilmelidir.

Elbette, "Mussolini'nin kurşuna dizilmesini iste!" diyemeyiz. Yoksa, kendimizi açığa vuracağımız için bir hata işlemiş oluruz. Dopolavoro'dan atılırız, işçilerin çoğunluğu arkamızdan gelmez ve iş böylece biter. Eylemimizi odaklaştıracağımız sorunlar Dopolavoro'nun kendi içinde bulunmalıdır. Dopolavoro'ya özgü istekler —spor, kültür vb. ile ilgili istekler— ve demokratik istemler ileri sürmeliyiz.

Birinci alanda çok az şey yaptık. Gençlik Federasyonu bu gibi isteklerde bulunmakla bir şeyler yapmıştır. Spor alanında, şovinizme karşı savaşım alanında bazı faaliyetler göze çarpmakta, ama birçok başka alanlarda hemen hemen hiç bir şey yapılmamaktadır. Örneğin, kültür alanında, sınıfsal içerikli kitaplarla bir kitaplık kurmaya çalışan bazı yoldaşlarımız oldu. Ama bu bile ancak yarım-yamalak yapıldı. Oysa, kültürel çalışmalar yapılmalıydı; bugün İtalya'da yıkıcı sayılan Gorki, Tolstoy ve daha başka yazarların yapıtları dağıtılmalı ve açıklanmalı, bu kitaplardaki düşünler faşizmin düşünleriyle karşılaştırılmalı, bu yolda çabalar harcanmalıydı. Bu alanda bile çelişkiler yaratılabilir. Ama bu zor bir iştir.

Hele bu yöntemin en yüksek düzeye ulaşması, ulusal bir gösteri niteliğine bürünmesi çok zordur. Zor, ama olanaksız değildir.

Kitaplığa Sovyetler Birliğinden sözeden kitaplar getirtilmesini istemek —İtalya'da hâlâ yasal olan bu gibi kitaplar vardır— ve Sovyet sorunlarını tartışmaya başlamak gerekir. Bu biçimde yasal ya da yarı-yasal bir Sovyetler Birliği Dostları derneği kurulmuş olur. Örneğin, Trieste'de bir Dopolavoro Sovyetler Birliğine bir gezi düzenlemiş, Odesa'ya dek gitmiş ve yerel örgütlerle ilişki kurmuştur. Dönüşlerinde geziye katılanların hepsi tutuklanmıştır. Ama yine de bir şeyler başarılmıştır. İşin en ilginç yanı da, bunun Trieste gibi, yoldaşlarımızın henüz düşman örgütleri içinde çalışma üzerine hiç bir şey bilmedikleri ve bu konuda isteksiz oldukları bir yerde gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Bir başka eylem türü de, isteklerde bulunmaktır. Faşist denetçi defolsun! Yönetimin üyelerce de-

netimi. Görevlere seçimle gelmek, gibi. En küçük bir olay bile bir sıçrama tahtası olarak kullanılmadığı sürece, bu alanda iyi bir iş yapılamaz. Örneğin, örgütün kasasından bir şeylerin çalındığına ilişkin söylenti mi var, hemen kasanın açılmasını ve denetlenmesini isteriz.

Firma Dopolavoroları alanında savaş çok daha zordur. Burada, seçimle iş başına gelme isteği çok ileri bir istektir. Bu, tüm örgüt yapısının dağılması demektir. Bu ancak uzun çalışmalardan sonra başarılabilir. O halde ne yapmalıyız? Dopolavoro'ya iki yüz işçi sokmalı ve yoğun bir güç olarak birdizi yığın çalışmaları yapmalı ve çelişmeler yaratmalıyız.

Yerel Dopolavoroları ele geçirme ve elimizde tutma durumuna gelebiliriz ve gelmeliyiz. Bu, onların Faşist etiketini hemen atacağız demek değildir. Ama bu örgütler, aslında faşizme muhalefet ruhu içinde çalışmakta ya da hiç değilse kendi içlerinde hâlâ demokratik örgüt biçimlerini korumaktadırlar. Dopolavoro'ya katılmalı ve onun içinde Komünist hücreler meydana getirmeliyiz.

Dopolavoro'nun aynı zamanda Parti hücreleri, sendika grupları vb. için bir örtü olarak kullanılabileceğini unutmamalıyız. Bu olanak birçok yerlerde özerk örgütler yaratma olanağıyla başbaşa gider. Özerk bir örgüte sahip olma olanağı varsa, onu yaratmalıyız. Bu alanda yapılmış olan şeyler henüz çok azdır.

Bir noktada, bu özerk örgütler Dopolavoro'ya katılmaya zorlanmaktadır. Bu durumda ne yapmalıdırlar? Durumu tartışmak ve sonuna dek direnmek gerekir. Ama Dopolavoro'ya katılmaktan ya da dağılmaktan başka hiç bir çıkış yolu yoksa,

o zaman Dopolavoro'ya katılmalı ve sürekli olarak yığınlara bağlı kalmalılar. Nitekim bu örgütler, bir çok durumlarda, öteki yerel Dopolavorolarla bağlantı kurmak için bize sağlam birer dayanak noktası olarak hizmet edebilirler.

Değinmem gereken öteki konular üstünde durmaya vaktim yok; onun için bunları ister istemez tartışma saatine erteliyorum. Ancak Dopolavorolardan ne biçimde yararlanabileceğimizi ve bu konuda mevcut bütün olanakları en geniş biçimde kullanmanın gereğini yeterince belirttiğimi sanıyorum.

YEDİNCİ DERS
KORPORATİVİZM[1]

BUNDAN sonraki iki dersi korporativizm sorununa ayıracağız. Normal olarak, bu konu iki ders tutmaz; ama biz bu derste Politbüromuzda bu konu ile ilgili olarak yapılan bir tartışma üzerinde biraz uzun boylu durmak istiyoruz.

Bu tartışma korporativizm sorununun ilk bakışta göründüğünden daha karmaşık olduğunu göstermekte, *korporativizm sorunu üzerinde* düşün ayrılıklarına ve yanlış anlaşılmalara Parti'nin ileri gelenleri arasında bile rastlanabileceğini kanıtlamaktadır. Bu nedenle, korporativizm sorununu çok yakından incelemek, ve, korporativizm, faşizmin finans kapitalin en gerici ve şoven tabakalarının sınıf diktatörlüğünü maskelemeye çalıştığı boş sözlerden ve sloganlardan başka bir şey değildir, demekle (ki bu aslında doğrudur) yetinmemek gerekir. Evet, bu aslında doğrudur, ama ancak kısmen. Yalnız bununla yetinirsek sorunu bir tüm olarak ve bütün yönleriyle açıkça göremeyiz. Çünkü korporativizm

yalnızca bir propaganda aracı, faşizmin yığınları elde etmek için kullandığı demagojik bir slogan olmayıp, aynı zamanda bir gerçektir. Bunu görmezlikten gelemeyiz. Korporativizm faşizmin İtalyan toplumuna ve özellikle devlet faaliyetinin belirli yönlerine verdiği ve vermeye çalıştığı örgüt biçimidir.

Faşizm kendisi için her zaman korporatif terimini kullanmıştır. Ama *korporativizm* sözcüğü her zaman aynı anlama gelmemiştir. Faşizm, bir daha söyleyelim, kendini daima korporativizm olarak ilan etmiştir. Bunun, faşist devletin totaliter olmasının yeterli olmadığını, onun aynı zamanda korporatif olması gerektiğini söyleyen Mussolini tarafından da yinelendiğini göreceksiniz. *Korporasyon* sözcüğüne daha Faşist Partinin ilk belgelerinde, partinin ilk tüzüğünde rastlayacaksınız. Ama bu sözcüğe karşılık düşen gerçek, faşizmin gelişmesinin farklı anlarında başka başkadır. Faşizm ister ki, insan onun rasyonel gelişmesine inansın ve en son alınan önlemleri faşizmin çeşitli gelişme aşamalarında planladığı bir eylemin tamamlayıcısı olarak görsün.

Faşizm bu noktada çürütülmelidir. Ama bir anlamda korporativizm faşist devlet örgütünün eylemini taçlandıran bir şey olarak görülebilir ve görülmelidir. Üstelik, uluslararası alanda *faşizm* ve *korporativizm* kavramlarının bugün genellikle eşanlamda kullanıldıklarını akılda tutmamız gerekir. Tipik bir faşist diktatörlüğün bulunduğu ülkeleri ele alın —örneğin, Almanya ve Avusturya'yı: her ikisinde de korporatif bir devlet kurma çabalarına rastlayacaksınız. Korporativizm Avusturya ve Alman faşizminin sloganıdır. Faşist hareketin henüz gelişmekte olduğu ve daha iktidara gelmediği ülke-

leri ele alın: hareketin ideolojik ve propaganda sloganlarından biri korporativizmdir. Örneğin Fransa'ya bakın: korporativizm sloganı bütün faşist grupların propaganda silahlarından biridir. Ve bu *korporativizm* sloganı yürürlükteki devlet örgütüne, yürürlükteki ekonomik sisteme karşıt bir sistem olarak gösterilir. Yani korporativizmin farklı bir sistem olduğu söylenir. Bir de İngiltere gibi faşist hareketin büyük ölçüde gelişmiş olmadığı, ama yine de günden güne serpilip büyüdüğü bir ülkeye bakın. Çeşitli nedenlerle, İtalyan faşizmine en yakın faşist hareket budur. Onun da temelinde korporativizmi örgütleme programı yatar; İngiltere'yi korporatif temeller üstünde yeniden örgütlemeyi önerir. Faşist bir devletin ya da faşistleştirme eğiliminin zaten varolduğu öteki ülkelere gelince, korporativizm bunlarda faşizmin tamamlayıcı öğelerinden biridir.

Buna, bir öğe daha eklenmelidir: henüz faşist diye tanımlanamayacak olan, yalnızca ekonomik alanda müdahale eğiliminin bulunduğu hareketler vardır. Ama faşizm bu durumlarda böyle bir müdahaleyi korporativizm olarak, korporativizm ilkelerinin bir uygulanışı olarak yorumlar. Örneğin, Roosevelt'in durumu budur.

Bu bize korporativizmin sorunlarını incelemenin büyük önemini, ve, faşist propagandanın maskesini indirme, özellikle İtalya'daki deneylere dayanarak korporativizm gerçeğini kanıtlama zorunluluğunu gösterir.

Değinmek istediğim başka bir nokta, korporativizmin ideolojisidir. Burada da dikkatli olmalıyız. Korporativizm bölünmez değildir, kendi mantığı üstünde duran bir şey de değildir; son derece çeşitli ve karmaşıktır. Korporativizmin birçok yorumları

vardır. İtalya'da "sosyalist" diyebileceğimiz bir yorum, *Problemi del lavoro*[2] tarafından yapılmış bir yorum vardır. Burada korporativizme, ekonominin örgütlenmesi alanında sınıf işbirliği ilkesinin gerçekleştirilmesi gözüyle bakılır.

Ama başka yorumlar da vardır, hatta bizzat faşist kampın içinde bile yorumlar çeşitlidir. Bildiğiniz gibi, korporativizmin özel mülk korporasyonları temeli üzerinde örgütlenmesi gerektiğini savunan aşırı bir düşünce akımı —biz ona "aşırı-solcu" bir akım diyoruz— vardır. Bu yoruma göre, korporasyonların maliki üretim etkenleri olmalıdır. Ferrara Konferansında[3], Profesör Ugo Spirito'nun desteklediği, ama çoğunluğun benimsemediği ve karşıçıktığı tez buydu. Ama sonraları bu yorum yeniden ortaya çıktı. Ferrara Konferansında bile Spirito açıkça kınanmadı. Ve böylece, bu tez bugün de zaman zaman meydanı boş bulup ortaya çıkabilmektedir. Bazı küçük dergilerde ileri sürülüp açıklandığını göreceksiniz.

Korporativizmin bu yorumu, korporativizm kavramının faşizme nasıl bir manevra olanağı sağladığını gösterir: çünkü her türlü düşünü, hatta "yıkıcı" sayılabilecek olan düşünleri bile kapsamına alabilir —örneğin, özel mülkiyet korporasyonu düşününü ki, bu ister istemez kapitalistleri mülksüzleştirmenin zorunlu olduğu sonucuna götürür.

Yorumlardaki bu çeşitlilik korporativizmin incelenmesini zorlaştıran sorunlardan biridir, çünkü korporativizm teorisyenlerinden birinin ya da ötekinin söyledikleri ile gerçek sorunu birbine karıştırmamız tehlikesi vardır; söylenileni yapılanla, Faşizmin söylediklerini İtalyan yaşamının gerçeği ile karıştırmamız tehlikesi vardır.

Temel noktalar nelerdir? Orta çağlarda bir lonca[4] neydi? Aynı zanaatı yapanların birliğiydi —ayakkabıcılar, terziler vb.. Bu nedenle ortaçağ loncasının birleştirici bir niteliği vardı, çünkü kapitalist sistem henüz gelişmemişti, üretimin temeli henüz el zanaatlarıydı. Ve bu nedenle, proleterlerle kapitalistler arasında bir ayrım yoktu. Görülüyor ki, lonca bugün anlaşıldığından farklı bir şeydi.

Faşizm, korporasyonu iki öğenin bileşimi olarak betimler: kapitalist ve proleter. Bu özellik ortaçağ loncasında yoktu. Faşizmin ortaçağ loncasına yaptığı bütün değinmeler (ki bunlar, ilk yıllardaki kadar sık olmasa bile, hâlâ yapılmaktadır) tamamen anlamsızdır. Bugünün gerçeği kapitalist rejimin gerçeğidir ve orta çağlardan çok farklı bir şeydir; yalnız kapitalist rejimin değil, çelişmelerin, sınıf savaşımlarının en yüksek noktasına eriştiği yüksek bir gelişme aşamasındaki kapitalizmin gerçeğidir, ve, kapitalist sistemin yıkılması sorunu güncel bir görev olarak ileri sürülmektedir.

İkinci nokta, korporativizmin işbirlikçi yönüdür. Bu, gerçekte son derece önemli bir öğedir. İtalya'da, Faşistler korporativizmden sözettiklerinde, sınıf işbirliği zorunluluğunu ve işbirliği aracılığı ile sınıf savaşımının kaldırılması zorunluluğunu belirtmek isterler. Bu yalnız İtalya'da değil, bütün ülkelerde, korporativizmin sınıf savaşımını ortadan kaldırma aracı olarak kullanıldığı her yerde böyledir. Böylece faşist sendikaların, tamamen farklı bir nitelikte olmalarına karşın, başlangıçta kendilerini niçin sendikal korporasyonlar olarak adlandırdıkları kolayca anlaşılmaktadır. Kuruluş kongrelerinde, faşist sendikalar *korporasyonlar* adını aldılar, çünkü bunlara hem patronlar hem de işçiler, hem ka-

pitalistler hem de proleterler katılıyordu, ya da, daha doğrusu katılabiliyordu. Faşist sendikacılığın bu loncavari yorumu faşizmin kendi korporatif ideolojisi temeli üstünde bir şeyler kurma çabalarından bir tanesidir.

Ama sınıf işbirliği olarak korporativizm hiç de faşizmin bir buluşu değildir. Bir yandan sosyalizmin aşırı sağ-kanat akımlarından, İkinci Enternasyonal içinde doğmuş anti-marksist küçük-burjuva akımlarından türemiştir. Bundan başka, Proudhon'culuğun bazı öğelerini yansıtan Fransız sosyalist hareketinin sağ kanadında da rastlarız ona. Açık bir reformist sapmadır: korporativist kampta, örneğin, *Problemi del lavoro* ile karşılaşmanızın nedeni budur. Bu aynı zamanda, bu alanda arasıra bazı sosyalist siyasal sürgünlere rastlayışımızı da açıklar; örneğin, bazan *Avanti!*'de[5] de korporativizm lehinde yazılar bulursunuz.

Sınıf işbirliği olarak korporativizmin ikinci kökenine, daha doğrusu ikinci temas noktasına katolikliğin toplumsal ideolojisinde rastlarız. Biliyorsunuz ki —ve katolik hareketten sözettiğimizde bunu daha açık göreceğiz— Papanın piskoposlara gönderdiği *Rerum novarum* ve *Quadragesimo anno*[6] başlıklı genelgelerde, faşizmin korporatif propagandasına karşılık düşen alıntılar bulacaksınız. Katolik Kilisesi ve Vatikan'ın esas olarak İtalyan Korporativizmini kabul etmesi, ve faşizmin, Katolik Kilisesi'ne İtalya'da olduğundan daha yakından bağlı olduğu Avusturya'da, hemen devlet aygıtını korporatif bir temele oturtmaya kalkışmış olması birer rastlantı değildir.

Sınıf işbirliği, korporatif ideolojide altını çizmemiz gereken bir noktadır.

Kapitalistlerle proleterlerin ortak bir örgütü aracılığıyla sınıf işbirliğini gerçekleştirmek hedef olduğu sürece, korporativizm yapılabilir mi? Bu alandaki sonuçlar yapılabilir olmadığını gösteriyor. Bu nokta üstünde fazla durmayacağım; tüm faşizm kursu boyunca bunu zaten gösterdik. Ve, gördük ki, faşizmin politikası sınıf çelişmelerini azaltmaktan çok keskinleştirmektedir. Bir ölçüde bu çelişmeleri giziemeyi başarmıştır, ama bastırmayı başaramamıştır; ve, göreceğimiz gibi, bu çelişmeler bizzat korporativizm alanında da ortaya çıkacaktır.

Ama ikinci bir nokta daha var, ve, bugün vurgulanması gereken bu noktadır. Yeni bir ekonomik örgüt biçimi yaratma çabası olarak korporativizmden sözetmek istiyorum. Bugün, faşizm için en önemli nokta budur. Bu anlamsız değildir, hatta haklı bile gösterilebilir. Faşizmin ilk dönemindeki korporativizm propagandasını incelerseniz, bu öğeyi bulursunuz, o zaman henüz egemen öğe değildi. Ama zamanla ilerlemiş ve özellikle son zamanlarda ön plana geçmiştir. Sosyalist rejime karşıt bir rejim, ama aynı zamanda kapitalist rejimi de aşan yeni bir rejim olarak düşünülen korporativizmin bu ikinci öğesi son zamanlarda üstünlük kazanmıştır. Mussolini'nin söylevlerinde bu kavramın anlatıldığını göreceksiniz. İlk zamanlarda Mussolini kapitalist rejimin varolmaya hakkı olduğunu söyleyerek kapitalist toplumu açıkça savunmuştur. Hatta liberal kanıtlar (argümanlar) bile kullanmıştır. Son zamanlarda ise, bunun yerine, bu yeni öğenin doğduğunu görebilirsiniz. Mussolini, bir gün bunlımın "sistemde bir bunalım mı yoksa sistemin bunalımı mı" olduğundan emin değildir; bir başka gün, bunalımın sistemin bunalımı olduğunu ve kapitalist

sistemin aşılması gerektiğini ilân eder. Bu tür bildiriler az-çok açık olarak yapılmaktadır. En açık olanını Milano fabrika işçilerine verdiği söylevde[7] bulacaksınız, ama bunları birdizi faşist belgelerde de bulabilirsiniz; örneğin, 13 Aralık'ta Korporasyonlar Yüksek Kurulu tarafından kabul edilen bir karar tasarısında bulabilirsiniz. Orada şu formülü bulacaksınız: "Korporasyonlar Ulusal Meclisi, devlet himayesi altında, İtalyan halkının zenginliğini, siyasal gücünü ve refahını artırmak amacıyla üretim güçlerinin bütünsel (entegral), organik ve birlikçi (üniter) disiplinini sağlayan bir araçtır."

Bu çok önemli bir kesinlemedir. Biraz daha alçaktan da olsa, Mussolini'nin Milano'da yaptığı bir konuşmada da aynı tanımlamaya rastlayacaksınız. İkisinde de egemen öğe, ekonominin bütünsel, birlikçi organizasyonunun korporasyonlar aracılığı ile gerçekleştirilmesi kavramıdır. Faşizmin korporatif propagandasında son zamanlarda ağır basan kavram budur.

Aynı kavramı, 1934'te rejimin yıllık gizli toplantısında verilmiş olan söylevde de bulacaksınız. Kavram yinelenmiş "sistemin bunalımı" düşünü vurgulanmıştır. Bir kez bunun doğruluğu kabul edilirse, der Mussolini, o zaman başka bir sisteme, bizim sistemimize varmak için çalışmak zorunlu olur: "disiplinli, güçlenmiş, uyumlulaştırılmış bir ekonomi: amaç, her şeyden önce, üreticilerin kendilerinin (müteşebbislerin, teknisyenlerin, işçilerin) kollektif çıkarları; araç, toplumun tümünü temsil eden, yani olayın öbür yüzünü, tüketim dünyasını da kapsayan devlet tarafından yaratılmış korporasyonlar."

Burada kavram daha da eksiksiz, daha da iş-

lenmiş biçimde görünür. Neden bu bildiriler son birkaç yıl içinde ortaya çıkıvermiştir? Çünkü bunlar bunalım yıllarıdır. Faşizmin korporatif propagandasının, sınıf işbirliği propagandasından yeni bir sistem propagandasına, örgütlendirilmiş kapitalizm olarak bile değil, kapitalizmden de kopmuş örgütlü bir ekonomi olarak sunulan bir sistem propagandasına geçmiş olmasının nesnel bir temeli vardır.

Evet, bütün bunlar gerçek bir temele dayanır: faşizm çok ciddi bir ekonomik bunalıma, ülkenin tüm ekonomisinde yansımaları olan ve sınıf ilişkilerinde değişikliklere yol açan bir bunalıma gelip çatmıştır. Kapitalizmin bunalımını hafifletmek için faşizm ne yapmıştır? Gördüğümüz gibi, sermayenin yoğunlaşmasını teşvik etmiş olan bir politika, tüm ülke ekonomisinde finans kapitalin egemenliğine yol açmış olan bir politika izlemiştir. Faşizmin politikasının nasıl sermayenin yoğunlaşmasından yana olduğunu ve tüm politikasının nasıl finans kapitalin durumunu güçlendirmeyi hedef aldığını gördük. Korporativizmin, korporatif propaganda ve ideolojinin son günlerde aldığı biçimlerin gerçek temeli budur.

Bu gerçek temel yalnız İtalyan faşizmi ile sınırlı değildir. Buna İtalyan faşizminde olduğu kadar, öteki birçok ülkelerin faşizminde de rastlanır. Bu anlamda, faşist korporativizm özgün bir şey değildir: her ülkede bir çıkış yolu, yürürlükteki durumun üstesinden gelmenin bir yolu olarak sunulan çarenin daha karmaşık, daha organik bir formülasyonunu ortaya koyma çabasından başka bir şey değildir; kapitalistlerin sözüm ona "planlama" çabalarının bir formüle bağlanmasından başka bir şey

değildir. Hemen hemen her yerde plandan sözedildiğini biliyorsunuz. Ve, burjuva teorisyenleri, burjuva iktisatçıları ekonomiyi planlama gereğinden, üretimi örgütleyerek anarşinin üstesinden gelme gereğinden sözetmekten hiç usanmıyorlar. Sorunun çeşitli yönleri vardır, ama bu aslında tek bir şeye indirgenebilir. Bir yandan, bugünkü bunalım karşısında, proletarya devrimi korkusu karşısında şaşkına dönen, paniğe kapılan burjuvazinin bazı gruplarını görüyoruz. Öte yandan da, burjuvazinin bunalımın üstesinden gelmek için kullanmayı amaçladığı yolları gizlemeye, maskelemeye çalıştığını görüyoruz. Bu yollar, tüm ülke ekonomisinde finans kapitalin egemenliğini, güçlünün güçsüze üstünlüğünü örgütlemek; birdizi önlemler aracılığıyla, işçi sınıfına karşı, emekçi yığınlara karşı girişilecek saldırıları düzenlemektir. Gerçek budur; ekonomik örgütlenme ideoloji ve propagandasının nedeni ve temeli budur.

Ekonomiyi bir plana göre örgütlemek istediklerini söylüyorlar. Bu mümkün müdür? Biliyorsunuz ki, bunu ilke olarak yanıtlıyor ve bunun olanaksızlığını gösteriyoruz. Niçin olanaksızdır? Olanaksızdır, çünkü ancak kapitalist ekonominin dayandığı ilkenin yıkılması koşuluyla bir plan getirilebilir. Kapitalist ekonomi, kapitalistler iyi niyetli insanlar olmadıklarından değil, kâra dayandığı için anarşiktir. Ancak kapitalist toplumun dayandığı ilkeleri yıkan bir devrimden sonradır ki, planlamadan sözedilebilir. Yoksa ekonomiyi planlamak *mümkün değildir*. Sovyetler Birliğinde ekonomi planlanabilir, çünkü kapitalist rejim devrilmiştir ve işçi sınıfı ekonomiyi yeni ilkeler temeline dayanarak örgütlemektedir.

Burjuva ekonomisi alanında planlama denemeleri nasıl bir şeydir? Bunlar kapitalizmin ağır basan, en güçlü tabakalarının müdahalesinden; finans kapitalin, devlet aygıtı, devlet makinesi aracılığıyla ülke ekonomisinin örgütlenmesine müdahalesinden başka bir şey değildir. Kapitalist planlamanın program yapma çabaları bunalımın baskısı altında meydana gelmiş olanları propaganda terimleri içinde formül haline getirmekten başka bir şey değildir; finans kapitalin egemenliğini genişletmekte olduğu ve tekelini kurmaya çalıştığı bütün büyük emperyalist ülkelerde olup bitenlerin demagoji terimleri içinde bir formülleştirilmesinden başka bir şey değildir.

Planlama çabalarıyla temel çelişmelerin ve uzlaşmazlıkların üstesinden gelinebilmekte midir? Kesinlikle hayır! Tersine, çelişkiler büsbütün keskinleşmektedir. Gelişen üretim güçleri ile sürekli olarak düşen tüketim kapasitesi arasındaki ana çelişme şiddetlenmektedir. Öteki çelişkiler de artmaktadır. Kapitalist gruplar arasındaki savaşım büyük tekelci tröstlerin geniş ölçüde yayılmasıyla şiddetlenmektedir. Üretimde anarşinin kaynağı olan özgür rekabet görünürde bastırılmakta, ama ayrı ayrı tekeller içinde ve bunların arasında daha geniş ölçüde olmak üzere yeniden yaratılmaktadır.

Bugün İtalya'da planlı bir ekonominin hangi öğeleri vardır? Bu noktada da savlar ileri sürerken dikkatli olmamız gerek. Sanırım İtalya'da devlet müdahalesinin üretim güçlerinin gelişmesini sınırladığını ileri sürmek doğru olmaz. Hatta yeni fabrikalar açmaya sınır koyan yasa bile böyle bir amaca yorulamaz; bu, belli öğeleri güçlendirmek amacına yönelik bir devlet müdahalesinden başka bir

şey değildir. Gerçekte, yeni fabrikalar ve tesisler açmak için yapılmış olan başvuruların, birkaçı dışında, hepsi kabul edilmiştir. Bu yasa, yalnızca, devletin elinde bulunan bir kurul aracılığıyla, egemen durumda bulunan ve bu durumlarını gün geçtikçe daha da güçlendirmeye çalışan grupların egemenliğini gösterir. Bu ekonomik bir plan değildir. Devlet, "başka ayakkabı yapmayın, çünkü satın alan yok, elimizde kalır" demiyor. Devlet, müdahalesiyle, bu yeni fabrikalar daha açılır açılmaz, ayakkabıları üreten büyük kapitalistlere bankalar tarafından ödeme yapılmasını istemektedir. Bu gibi müdahalelere sanayi ve tarım alanlarında rastlayacaksınız; tarımda, yalnız konsorsiyumlar kurmakla kalmayan devlet, ayrıca tarımın en güçlü öğelerinin çıkarlarını kollayarak, orta ve zayıf öğeler üzerinde egemenliklerini kurarak "buğday savaşı"nı örgütlemektedir. Planlama şuna gelmektedir: bir yandan, yeni tekeller yaratmak, daha önce var olanları güçlendirmek, üretim alanında üstünlüklerini güvence altına almak; öte yandan, işçi yığınlarına karşı girişilecek saldırıları örgütlemek.

İtalyan basınında sık sık sözü edilen bu yasalar, standart tipte pamuk ipliği ya da kumaş üretmek için pamuklu imalatçılarının bir korporatif konsorsiyum kurmaları —bütün bunlar gerçekte ne demektir? Bunlar üretimin büyük tüketiciler yığını için daha elverişli bir biçimde örgütlenmekte olduğu anlamına mı gelmektedir? Kesinlikle hayır. Bu önlemlerin amacı, çok miktarda yeni makineler, yeni dokuma tezgahları kurmadıkları için bu standart malları imal edemeyen birdizi ufak dokuma fabrikalarını üretimin dışında bırakmaktır. Devletin (yani en güçlü tekel gruplarının) müdahalesi

bu amaca hizmet eder; devlet yasaları aracılığıyla, İtalyan ekonomisinde egemen olan öğeleri güçlendirmeye hizmet eder.

Ama yukarıda değindiğimiz başka bir öğe daha var: devlet işçi yığınlarına karşı saldırıyı desteklemek için müdahale etmektedir. Başka hiç bir ülkede devlet, İtalyadaki gibi, geniş ölçüde ve bütün olanaklarıyla, ücretleri indirmek için müdahale etmemiştir. Bu acaba kapitalist ekonomiyi örgütlemek midir? Hayır; bunun işçi yığınlarına yöneltilmiş bir saldırıdan başka bir şey olmadığı açıktır. Bu anlamda, yeni etkenler, korporativizmin üçüncü öğesi ile bağlantılı etkenler vardır ki, bunları şimdi tartışacağım.

Faşizm bu yönde neler başarabilmiştir? Hiç bir şey başaramadığını söylemek düpedüz yanlış olur. Her şeyden önce, işçi yığınlarına yöneltilen saldırının güçlendirilmesinde başarılı olmuştur; ikincisi, yalnız işçi yığınlarına yöneltilen saldırıyı değil, ayrıca egemen durumda olan büyük üreticiler, büyük sanayiciler tarafından itilip kakılan ve bir yana atılan küçük ve orta burjuvazi kesimlerine karşı yöneltilen saldırıyı da örgütleyebilmiştir. Ama bir nokta daha var: Faşizm, bu büyük tekelleri oluşturanlar için bunalımın sonuçlarını azaltabilmiş midir? Kuşkusuz, faşizm burada başarılı olmuştur. Bu nedenle, bunalımın çeşitli yönlerini incelerken, üretim eğrisini incelerken, insan bunun önemini asla unutmamalıdır. Bu olay, yalnız işçi yığınlarına karşı saldırıyı başlatmayı ve Mussolini'nin onlar için açıkça, "gidip kemiklerini kırmalısınız" dediği en zayıf öğeleri tasfiye etmeyi değil, aynı zamanda bu tekel grupları için bunalımın sonuçlarını hafifletmeyi de mümkün kılmıştır. Böylece, bunalımın ge-

lişmesini, biçimlerini ve sonuçlarını incelerken, insan ikinci yönüyle korporativizmi dikkate almazlık edemez. Sınıf işbirliği olarak korporativizm değil, sanayinin, bankaların en yüksek tabakalarının —tek bir sözcükle, *finans kapitalin*— egemenliğini örgütleyen bir öğe olarak korporativizm...

Bu nedenle, sözkonusu olan yeni bir sistem değil, en yüksek aşamasında, yani emperyalizm aşamasında kapitalist sistemin kendisidir. İtalyan emperyalizmi öteki ülkelerden daha belirgin bir karaktere sahiptir. İtalyan emperyalizmi üzerine söylediklerimiz doğrudur: ham madde vb. bakımından yoksun olduğu için en zayıf emperyalizmlerden biridir. Ama örgütlenişi ve yapısı açısından, kuşkusuz en geniş ölçüde gelişmiş olanlardan biridir.

Şimdi üçüncü öğeye geliyoruz. Buraya dek iki öğeyi gördük: işbirliği öğesi ve örgütlenme öğesi. Üçüncü öğe ise şudur: *korporativizm faşist devlet olmaksızın düşünülemez;* korporativizm Faşist Parti olmaksızın düşünülemez; tüm demokratik özgürlükler sistemi yok edilmeden düşünülemez. Faşizm ile ilgili belgelerde bu nokta üzerinde, açık, kesin savlar bulacaksınız. İşte, örneğin, Ferrara Konferansı üzerine *Gerarchia*'da[8] çıkan bir yorum. Korporatif sistemin temellerini açıklamaya çalışan ve hiç bir özelliği olmayan bu yazıda şöyle denilmektedir: "Birinci nokta: korporatif örgütlenmeyi ele alan bilimsel bir inceleme, tarihsel bir olay olan faşist devrimden ve onun ruhu olan siyasal anlayıştan tecrit edilemez."

Bu savın, bizim de kabul ettiğimiz kesin bir anlamı vardır: korporativizm faşizm olmaksızın düşünülemez. Her yerdeki bütün faşizmlerin korporativizm propagandasını ele alın. Bunların parlamen-

tarizme karşı, 1789'un ilkelerine karşı olan polemiklere sıkısıkıya bağlı bulunduğunu göreceksiniz; demokratik özgürlükleri yoketme, demokrasiyi yıkma savaşımı ile bağlantılı olduğunu göreceksiniz.

Bu aynı zamanda, korporativizmin İtalya'da neden geç örgütlendiğini de açıklar. Korporativizm ancak bütün demokratik özgürlükler tasfiye edildikten, işçiler bütün temsil edilme olanaklarından yoksun bırakıldıktan, bütün siyasal partiler kapatıldıktan, sendika özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplantı özgürlüğü ve her türlü anlatım özgürlüğü kaldırıldıktan sonra örgütlenebilmiştir. Korporativizmin siyasal önkoşulu buydu. Siyasal bir diktatörlük olarak faşizm varolmadan, bu diktatörlüğü uygulamanın aracı olarak Faşist Parti varolmadan korporativizm düşünülemez. Korporasyonlarda Faşist Partinin nasıl son söz sahibi olduğunu görüyoruz. Önemli korporasyonlar bile, Faşist Parti tarafından onaylanmamış bir şey yapamazlar. Korporasyonlar Yüksek Kurulunda 268 işveren temsilcisi, 268 işçi temsilcisi ve bunların yanısıra teknik uzmanların 137 temsilcisi ile Faşist Partiden 66 kişi vardır. İşçilerin temsilcileri sanayicilerin elinde oyuncak olmayıp gerçekten işçi temsilcileri olsalardı bile, parti, görüldüğü gibi, müteşebbislerin ağır basmasını sağlamıştı. İtalya'da korporativizm ilkesi nasıl örgütlendi? Uzun bir süreç içinde, dönüşlerle, dönemeçlerle, deneylerle örgütlendi. Faşist Parti, faşizm, hep korporativizmden sözetti. Ama yasallaştırma girişimi ancak 3 Nisan 1926 tarihindedir. O tarihte bir Korporasyonlar Bakanlığı ve bir Korporatif Merkez Komitesi kurmanın gereği belirtildi, ama korporasyonların kendisi örgütlenmedi. Böylece, 1926'dan 1934'e ve günümüze dek paradoksal bir

durum ortaya çıktı: korporativizm vardı, Korporasyonlar Bakanlığı vardı, ama korporasyonlar yoktu.

Ama yine de devletin ekonomik yaşama müdahalesi gerçekleştirildi; bu, Korporasyonlar Bakanlığı ve çeşitli ekonomi bakanlıkları aracılığıyla başarıldı. Ancak son yıllarda, ekonomik bunalımın son döneminde, faşizmin, bunalımın en alt noktasından ekonomik durgunluğa geçişe —işsizlikte bir düşme olmaksızın, işçi sınıfının yaşam ve çalışma koşullarında bir düzelme olmaksızın gerçekleştirilen bir geçişe— bağlı bazı zorluklarla karşıkarşıya kaldığı sırada yasalar çıkarılmaya başlandı. Bu durum işçi yığınlarını ezen kademeli bir baskıya ve egemen grupların durumunu sağlama bağlamaya yönelik önlemlere yol açtı. Özellikle son birkaç yıl içinde bu alanda devlet tarafından daha geniş ölçüde bir müdahaleye tanık oluşumuzun nedeni budur. Banka sistemini merkezileştiren büyük malî kurumların meydana getirildiğini gördük; iflas etmek üzere olan bankalara, Mussolini'nin açıkça "bize milyarlara maloldu" demekten çekinmediği devlet müdahaleleriyle malî yardımlar, kefaletler sağlandığını gördük. İşte tam bu sırada, korporasyonlar yasallaştırıldı ve böylece korporasyonlu bir korporativizme ulaşıldı. Bu sırada faşizmin ekonomik politikası, ülkenin ekonomik yaşamında finans kapitalin egemenliğinin örgütlenmesi en yüksek noktasına erişti.

Bütün bunlar korporatif rejimin gerçek ilişkiler temeline dayalı olarak örgütlendiğini gösterir. Bu, ekonomik bunalımdan doğan gerçek ilişkileri maskelemek için başvurulan bir demagojiden ve propagandadan başka bir şey değildir, çeşitli kapitalist gruplar arasındaki gerçek çelişkiyi gizleme

çabasından başka bir şey değildir. Bu aynı zamanda, İtalyan korporativizmi ile öteki ülkelerin korporativizmleri arasındaki farkları açıklar.

Alman korporativizminde, yapısal açıdan büyük bir fark görürüz. Alman korporativizminde gerçek anlamda sendikalar yoktur. Bunun nedenini daha önce açıklamıştık. İtalya'da korporativizm, faşizm işçi sınıfına saldırıp örgütlerini yıktıktan ve işçi sınıfını mevzilerinden geri çekilmeye zorladıktan sonra örgütlendi. Almanya'da ise korporativizm sendikaları yıkmadan iktidarı ele geçiren bir harekete bağlıdır, onun için orada bu sendikaların varlığını sürdürmek İtalya'da olduğundan çok daha tehlikeli olurdu. İtalyan faşizmi Alman faşizmi ile tartışmaya girişerek, Alman korporativizminin sendikaları olmadığı için gerçek bir korporativizm olmadığını söyler. Gerçekte, orada sınıfsal nedenlerle yoktur sendikalar. Alman işçi sınıfı çok güçlüdür ve Almanya'da bir sendika örgütü İtalya'ya oranla çok daha tehlikeli olurdu.

Ama İtalya'da da sendikaları korporasyonlara dönüştürerek tasfiye etme eğilimi vardı. Bu eğilimin nedeni, bu dönemde, yani 1932 ve 1933 yıllarında, partideki fabrika işçilerinin ekonomik bunalımın baskısı altında doğrudan doğruya sendikaların içinde direnişe geçmiş olmalarıydı. Sanayicilere en yakından bağlı faşist grupların bazıları sendikaları tasfiye etmeyi önerdiler. Sendikacılığın tasfiyesi sanayicilerin işine gelecekti; şimdiki durumlarında bile sendikalar işçilerin yararlanabileceği bir sınıf örgütüdür. Bu nedenle, duruma açıklık getirmek için "aşırı sağ" diyebileceğimiz bir eğilim, sendikaları tasfiye etme eğilimi doğdu.

Biz bu eğilime fazla önem verdik. *Stato Ope-*

raio'da[9] çıkan yoldaş Nicoletti'nin bu konuyla ilgili bir yazısını okursanız, sendikaların artık işinin bittiği kanısında olduğunu göreceksiniz. Ama faşizm sendikaları tasfiye edemezdi, çünkü Faşist Partinin kendi içinde buna karşıçıkanlar oldu. Sendikaların tasfiyesi yığınları denetim altında tutmayı zorlaştırabilirdi. Sendikaları tasfiye etmekle faşizm yığınları denetlemek için gereksinim duyduğu ve daha bir süre gereksinim duyacağı araçlardan birini parçalamış olurdu. Başka bir düşün ise, gördüğümüz gibi, ayrıcalıkları ortadan kaldırmanın bir aracı olarak devlet müdahalesinden yana olan Spirito tarafından savunulmuştu. Bu eğilime kuşkusuz ancak söylevlerde ve gazetelerde rastlamak mümkün olabilirdi.

Tutulan yol, sendikaların varlığını sürdürerek korporasyonları örgütlemek oldu. Ama sendikalar korporasyonlar içinde gerçekten temsil edilmekte midir? Bakalım. Bu önemli bir sorundur. Sendikalarla korporasyonlar arasında bir fark var mıdır? Bazı yoldaşlar farkın yalnız bir derece farkı olduğunu, korporasyonların sendikaların uzantısı olduğunu söylüyorlar. Bu görüş yanlıştır. Fark nicelik ve derece değil, *nitelik* farkıdır. Üzerinde durulacak nokta, yalnızca devlet müdahalesinin daha fazla olması değildir; sorunun önemi başka yerdedir: sendikalar yığın örgütleridir, korporasyon ise bürokratik bir organizmadır. Farkın yalnız bir derece farkı olduğunu söyleyen faşizmdir. Ama biz gerçeklere bakalım: sendikalarda, az ya da çok, şu ya da bu biçimde, sesini duyurabilen bir yığın vardır; oysa, korporasyonlar işçilerin ulaşamadığı bürokratik bir organizmadır.

Korporasyonlar nasıl örgütlenir? Yapıları ne-

dir? Yasaya göre işlevleri nedir ve nasıl çalışırlar? Yirmi iki korporasyon bulunduğunu biliyorsunuz: bir grup tarım kesimini, ikinci bir grup sanayi kesimini, üçüncüsü hizmet faaliyetlerini kapsar. Bu korporasyonlar ilk kurulan tahıl korporasyonundan sonuncusu olan turizm korporasyonuna dek uzanır. Uzun süre tartışıldı: korporasyonlar iş koluna göre mi yoksa ürüne göre mi örgütlenmelidir? Bu boşuna bir tartışma değildi. İş kollarına göre örgütlenmiş korporasyonların anlamı ne olacaktı? Onların içinde işçilerin ve patronların temsilcileri yine yüzyüze geleceklerdi; gene sınıf çelişmeleri doğacaktı. Oysa, ürün temeline dayanan bir örgüt, belli bir ürünün üretilmesine katkıda bulunan bütün iş kollarının hem patronlarını hem işçilerini temsil eden bir örgüttür. Örneğin, tahıl korporasyonunda un değirmenleri, ekmek fırınları, pasta ve tatlı sanayii. tahıl ticareti patron ve işçilerinin, tarım uzmanlarının vb. temsilcileri vardır. Bahçecilik ve çiçekçilik korporasyonunda, turunçgil yetiştiricilerinin, meyve özü imalatçılarının ve hatta kimya sanayiinin bile temsilcilerini bulacaksınız.

Bu iki tür korporasyon arasında fark vardır. Faşizm niçin bu yolu seçti? Söylevlerde ve yazılarda bu çok iyi açıklanıyor: iş kolu temeline dayanan bir örgüt, korporasyonlar içine sınıf çelişmelerinin sokulması, patronlar ile işçilerin gene karşıkarşıya gelmeleri sonucunu verecekti. Bu da, korporasyonların iki sınıfsal sendika örgütü arasında bir işbirliği organından başka bir şey olmadığı anlamına gelecekti.

Ürün temeline dayanan korporasyonda ise, farklı bir öğe ön plana geçmektedir: en güçlü grubun iradesini en zayıf gruba zorla kabul ettirmesi.

Korporasyonlarda hangi sorunlar tartışılır? Gazetelere bakacak olursanız, tek tartışılan şeyin değişik sanayici grupları arasındaki ilişkileri ve üretimi örgütleme sorunları olduğunu görürsünüz. İşverenlerle işçiler arasındaki ilişkiler tartışılmaz, ama ilerde elbette bunlar da ele alınacaktır. Ama şu bir gerçektir ki, faşizm bu yolu seçmekle, korporasyonların niteliğinin sendikalarla korporasyonlar arasında kesin bir kopmayı belirlediğini göstermek istemiştir.

Bir korporasyonun yapısı nedir? Korporasyon, işverenlerle, işçilerin, teknik uzmanlarla Faşist Partinin "eşit" temsili esasına dayanır. Ama bu "eşitlik" ancak bir hayaldir. Daha önce de gördüğümüz gibi, çalışanların temsilcileri (ki bunlar sendika memurları arasından bürokratik biçimde seçilirler) işçilerin gerçek temsilcileri olsalar bile Faşist Partinin ve teknik uzmanların temsilcilerince ağırlık gene patronlara verilecektir. Korporasyonların tek bir başkanı vardır: Mussolini. Bu gerçek, başlıbaşına, korporasyonların örgütlenmesinde siyasal etkenin üstünlüğünü göstermeye yeter.

Yasaya göre korporasyonların işlevleri nelerdir? Korporasyonların "üretici faaliyetleri düzenleme ve örgütleme" işlevlerinden başka bir de danışma ve arabulma organı olarak bazı görevleri vardır. 44. Madde şöyle der: Korporasyonlara, üretimi artırmayı hedef alan bütün girişimleri teşvik etme ve destekleme yetkisi verilmiştir. Danışmanlık işlevleriyle ilgili olarak, bu kuruluşlar üretime ilişkin bütün sorunlar üzerinde görüşlerini bildirebilirler. Arabulma işlevlerine gelince, işçilerle müteşebbisler arasındaki uyuşmazlıklarda bir uzlaşma sağlamaya çalışma görevi korporasyonlara verilmiştir.

Korporasyonların yasa koyup koyamıyacakları sorusu çok tartışılmıştır. Bottai[10] yasa koyabilecekleri görüşünü savunanlardan biridir. Bottai'ye göre, korporasyonlar aynı zamanda yasama yetkisine de sahip olmalıdırlar (yani bir tür *parlamento* olarak çalışmalıdırlar). Gerçekte, hiç bir şey yapılmadı. Bütün bunlar, faşizmin kampanyası ile karşılaştırıldığında, korporativizm gerçeğinin ne kadar zayıf olduğunu gösterir.

Korporasyonların işleyişine gelince, bu konuda söylenebilecek şeyler daha da azdır. Bugüne dek, üç korporasyon toplandı: dokuma, canlı hayvan ve balıkçılık, ve taşımacılık korporasyonları. Hangi sorunlar tartışıldı? *Lavoro fascista*'daki[11] raporlar ve yazılar, işverenlerle işçiler arasında değil de sanayicilerin kendi aralarında çok şiddetli tartışmaların geçtiğini gösteriyor. Bunun bir örneğine daha önce Carrara'daki mermer sanayiinde rastlanmış, çimento imalatçılarıyla kavga çıkmıştı. Mermer üreticileri ürünlerini satabilmek için İtalya'da her evin mermerden yapılmasını istiyorlardı. Çimento imalatçıları ise buna karşıçıkıyorlardı, ve böylece, aralarında kavga çıktı. Canlı hayvan korporasyonunun toplantısında, hayvan ithalatını düzenleyen bir yasa tasarısı hazırlayacak bir komite kurulmaya karar verildi; mezbahaları, et ve balık pazarlarını düzenleyen yönetmelikleri yeniden gözden geçirmek için oylamaya gidildi ve son olarak *tonbalığı* ticaretine nelerin girmesi gerektiğini tanımlamada işbirliği yapılması isteğinde bulunuldu(!).

Başka bir korporatif toplantıda, Parmesan peynirinin üretimi için tek bir zorunlu konsorsiyum kurma kararı alındı. Bu yeni bir şeydir; tekel kurmaya doğru atılmış bir adımdır.

Görülüyor ki, korporasyonların bütün faaliyeti, koruyucu önlemler, tarifeler vb. biçiminde devlet müdahalesini istemekten başka bir şey değildir. Bu arada, devletin yeni tekeller yaratma yolunda da müdahalelerde bulunduğunu görüyoruz. Toplantılar kapalı kapılar ardında yapılır, sanayiciler kavga eder ve hükümet karar verir.

Dersimizi bitirmeden önce, son bir noktaya değinmek istiyorum. Korporasyonlar ne yaratabilirler? Ne değerleri olabilir? Yarın, tekellerin dışında ve üzerinde üretimi düzenleme yolunda gerçek bir yararları olabilir mi? Bir şey yapabilecekleri açıktır. Geçmişi, savaş yıllarını, savaş amaçları için ekonomiyi düzenleyen sanayi seferberliği komitelerinin kuruluşunu anımsayalım. Korporasyonların bu gibi işlevleri olabilir. Bu bakış açısından, savaş koşulları içinde üretimin örgütlenmesi için korporatif bir yapıya kesinlikle gereksinim vardır.

Sonuç olarak, anımsanacak ana noktalar şunlardır: 1) Korporatif rejim, tam bir siyasal gericilikten, her türlü demokratik özgürlüklerin yıkılmasından ayrılamayan bir rejimdir; 2) korporatif rejim ileri bir ekonomik aşamaya karşılık düşer ve finans kapitalizmin ülke ekonomisindeki durumunu güçlendirmeye çalıştığı bir araçtır; 3) büyük işçi yığınlarını denetimi altına alabilmesi için devlet biçiminin totaliter olması gerekir; 4) korporasyonlar, işçi yığınlarının kendilerini kurtarma çabalarını bastırmak için birer araçtırlar; 5) korporasyonlar sınıflararası işbirliği ideolojisinin propagandası için birer araçtırlar; 6) "anti-kapitalits" bir ideolojinin maskesi arkasına gizlenen korporasyonlar kapitalist rejimin en gerici örgütlerinden birini oluştururlar.

YEDİNCİ DERS (DEVAM)
KORPORASYONLAR KARŞISINDA BİZİM POLİTİKAMIZ

SON derste, korporasyonların ne olduğunu gördük; ve onların yalnız faşist propaganda ve demagoji kalıpları içinde değil, İtalyan siyasal yaşamının ve faşist diktatörlüğün örgütsel yapısının bir modeli olarak gerçekte ne olduklarını açıklamaya çalıştık. Gördük ki: 1) korporasyonlar siyasal gericiliğin bütün demokratik özgürlükleri ve işçilerin bütün örgütlenme olanaklarını kısma sisteminin ayrılmaz bir parçası olan örgütlerdir; 2) İtalyan ekonomik yaşamında finans kapitalin egemenliğini sağlama amacına yönelik bugünkü devlet eyleminin benimsenmiş bir biçimidirler; 3) devlet müdahalesi sistemli olarak korporatif sistem aracılığıyla gerçekleştirilmekte, ve, finans kapitalin mevzilerini sağlamlaştırma ve işçi sınıfına karşı saldırıya geçmesine izin verme amacını gütmektedir; 4) korporasyonlar sınıflararası işbirliği propagandasının birer aracıdırlar; 5) son olarak, korporasyonlar, İtalyan ekonomisinde egemen durumda olanların, anti-ka-

pitalist bir lafazanlık maskesi arkasına saklanarak ve yığınları sınıf savaşımından saptırarak politikalarını rahatça sürdürmelerini sağlayan bir çerçevedir.

İşçi sınıfının korporasyonlar karşısında takınması gereken tavır sorunu ne biçimde ortaya konmuştur? Ve partimizin bu konudaki tutumu ne olmalıdır? Bu iki soru birbirine sıkısıkıya bağlıdır. Bu nedenle genel olarak işçi sınıfının ve işçi hareketinin bu sorunla ilgili olarak nasıl bir tutum içinde bulunmaları gerektiğini incelemeye çalışacağız.

Doğru bir ilkeye, ülkede mevcut güçler ilişkisinin siyasal bir incelemesine, işçi sınıfı hareketinin ve partinin taktik sorunlarının doğru bir çözümüne dayanmazsak, bu sorunu doğru dürüst halledemeyiz.

Sosyal demokrasinin korporasyonlara yönelik tutumlarının ne olduğunu görerek başlayalım. Defterinizde sosyal demokrasi üzerine ayrıntılı bir açıklama bulacaksınız. Sosyal demokraside üç düşünce akımı vardır (ki, bunlar temelde ikiye indirgenebilir). İlk akım İtalyan sosyal demokrasisinde bir aralık üstünlük kazanır gibi oldu ve resmî ya da yarı-resmî tutum halini aldı. Sonra, kısmen Partimizin etkin karşıçıkışıyla, bu durum değişti. Özetlemek gerekirse, bu akım *Problemi del Lavoro,* Caldara ve onu izleyen başkaları tarafından temsil edildi.[1]

Bunlar korporasyonlara karşı olumlu bir tutum, işbirlikçi bir tutum takındılar. Olumlu tutum ne demektir? Bu, korporasyonlar kurumuna, faşizmin işçi sınıfından yana bir adımı olarak bakmaktır. Rigola ve Caldara'nın tutumlarını açıklamak için öne sürülebilecek en kaba özür budur. Ama eğer Rigola'nın ve *(Avanti!'*nin Paris baskısında ya-

yınlanmış) Caldara grubunun izleyicilerinin yazılarını okursanız, başka ve daha önemli özürler bulabilirsiniz. Örneğin; *Avanti!*'de çıkan "K..." imzalı bir yazıya bakın, ne diyor: "İtalya'da, kendimizi ister istemez tek cepheli bir durum içinde buluyoruz. Hiç bir çalışma, düşünce açıklama olanağı görmüyoruz. Hiç bir çıkış yolu yoktur. Ülkenin siyasal yaşamına karışmak için korporasyonlara sıkısıkıya sarılmalıyız."

Burada ileri sürülen iki sav var. Birincisinin Sosyalist Partinin resmî liderlerince bile, örneğin Pietro Nenni'nin bazı yazılarında ve birdizi başka yazılarda, değişik biçimler altında yinelendiğini görüyoruz. Bu savlar şu demeye geliyor: korporasyonlar üzerine Rigola ve Caldara'nın düşünce ve tutumlarının temeline inecek olursak, bunların faşizmin etkin biçimde kapitalizmi aşmakta, kapitalist olmayan bir üretim sistemine doğru, sosyalizme doğru ilerlemekte olduğunu kastettiklerini görürüz.

Bu savlar nasıl sunulmaktadır? Yığınları değil (çünkü bu tartışmalar genellikle onlara ulaşamaz) ama bu sorunları tartışmaya alışık olan öğeleri yanlış yöne yöneltebilecek biçimde...

Bildiğiniz gibi, marksizmin tutumlarından birine göre, sosyalist toplumun öğeleri kapitalist toplum içinde olgunlaşır. Bu tez Lenin, Stalin ve bütün ortodoks marksistler tarafından yinelenir. Bu tez kapitalizmin alaşağı edilmesinin zorunluluğunu güvenceye alan etkenlerden biridir. Geçmişte bile, işçi hareketinin önderleri, bu görüşe dayanarak, marksizmi devrimci bir kaderciliğe indirgemişler ya da o anda ortaya çıkan sorunların Alman kapitalizmi tarafından çözülmekte olduğunu bildirmişlerdir. Bu tutuma her zaman ve her ülkede rastlayabilir-

siniz. Daha sonraları özellikle Rusya'daki Ekonomistlerin arasında rastlarsınız. O zaman İtalya'daki tek marksist olan Antonio Labriola'yı[2] iyice incelerseniz onda da bu kadercilikten izler bulacaksınız, ve, burjuvazinin o andaki gelişmesine, yaptığı şeylere, emperyalizmin belirtilerine, başka ülkeleri boyunduruk altına alma savaşımına, genişleme kavgasına, bizi sosyalizme doğru yönelttikleri için kabul etmemiz gereken şeyler gözüyle bakma eğilimini bulacaksınız.

Bu yüzdendir ki, Labriola Afrika'da İtalyan genişlemesini haklı gösterecek kadar ileri gitmiştir. (1904'te verdiği ünlü mülâkatta takındığı tavır hâlâ hatırlardadır.) Bu genişlemeyi desteklemeliyiz, demişti, çünkü bizi sosyalizme yaklaştırıyor. Bu tutumda marksizmden hiç bir iz kalmadığı açıkça bellidir. Tersine, incelemiş olduğumuz bugünün koşulları gözden uzak tutulmuş, sosyalizmin bu koşullara dayanarak kurulduğu ve savaşımın gerçek koşullara dayandırılması gerektiği unutulmuş, böylece bu doğru tutumdan açıkca yanlış bir tutuma kayılmış, ve kapitalizmin, kendi ekonomik koşullarının baskısıyla, sosyalizm sorununu kendiliğinden ortaya atması ve çözmesi gerektiği ileri sürülmüştür.

Rigola'nın, Caldara'nın tutumları budur; ve aslında, Pietro Nenni'nin başlangıçtaki ideolojik tutumu da bundan başka bir şey değildir. Caldara'nın korporativizm sistemini nasıl sergilediğini görüyorsunuz. Temelde korporativizmi şöyle belirliyor ve haklı göstermeye çalışıyor: burjuvazi bu sistem sayesinde sosyalizmi bir ölçüde gerçekleştiriyor. Bu, ülkenin ekonomik yaşamında finans kapitalin egemenliği sosyalizmin bir ölçüde gerçekleştirilmesidir demekle aynı şeydir. Bu formülde sosyalizmin ne

anlama geldiğini görebilirsiniz: Caldara sosyalist devrimin nesnel temellerini sosyalist hareketle karıştırmaktadır. Bu esaslı bir hatadır. Bugün, kapitalist ekonomi gelecekteki sistemin temellerini kuruyor, ama sosyalizmi gerçekleştirmiyor. Caldara bir şeyi tam karşıtına dönüştürecek kadar, yani burjuvazinin en gerici ve en mutlak diktatörlüğünü işçi sınıfının diktatörlüğüne dönüştürecek kadar ileri gidiyor. "Sosyalizm propaganda evresinin dışına çıkmış ve günlük yaşama girmiştir" ve "burjuvazi sosyalizmin gereksindiği kadarına sahip çıkmıştır" gibi formüllerle korporativizm yalnız haklı gösterilmiş olmuyor, ayrıca "devletin dışında hiç bir şey" formülü —işçiler üstündeki baskının kaynaklarından biri olan bu formül— sosyalizm diye yutturuluyor. Caldara'nın tutumu budur. Korporasyonların kuruluşu üzerine yazdığı yazılar ve yorumlarda bunu görürsünüz.

Ama Rigola daha da ileri gidiyor. Rigola eylemlerinde daha serbesttir. 1927'den beri faşizmle açık işbirliği yoluna sapmıştır. Rigola bir şey daha söylüyor: korporasyonlara özgürlük eklenirse, korporasyonlar iyi ve yararlı olarak kabul edilebilir, diyor. Kısacası: korporasyonlar oldukları gibi kalsalar da demokratik biçimde örgütlenmeleri koşuluyla, sosyalizm gerçekleştirilmiş olur. Bu akımın matematiksel formülü şöyle ifade edilebilir: korporasyonlar + özgürlük = sosyalizm. Bir ara, bu *Avanti!*'nin ve sosyalist yöneticilerin formülüydü. [Bu noktada, Yoldaş Ercoli, Nenni'nin tutumunu göstermek için sosyal demokrasiyi ele alan defterin 20. sayfasından birçok alıntı yapıyor —*Metni kopya eden.*]

Korporasyonlar kurumlaştırıldıktan hemen sonraki dönemde bu temel üzerinde pek çok propagan-

dalar yapıldı; hatta Sosyalist Partinin sağ-kanat öğeleri ve Fransa'daki yeni-sosyalistler daha da ileri gittiler. Formül şuydu: korporativizme özgürlük ekleyin, işte size sosyalizm! Rigola bu esasa dayanarak faşizmle işbirliğini yoğunlaştırdı; Caldara aynı esasa dayanarak korporatif rejimin yapısı içinde işbirliği önerdi. Bir ara, Sosyalist Parti de bu tavrı almak üzereydi. Sosyalist Partinin bu eğilimi, bu konuda elinden geleni yapan Partimizce önlendi.

Bazı yoldaşlar ampirik olarak şu sorunu ortaya koyabilirler: Sosyalist Partinin içyüzünü daha iyi meydana çıkarmak bakımından bu eğilimi kendi haline bırakmak bizim için daha iyi olmaz mıydı? Soruna bu biçimde bakmak yanlış olurdu. Bu, soruna siyasal eylemciler olarak değil de, propagandacılar gibi bakmak olurdu. Eğer Sosyalist Parti faşizm ile açıkça işbirliğine gitseydi, işçi hareketine ağır bir darbe olurdu bu; belki bu darbenin pek fazla bir önemi olmazdı, göğüslenebilirdi, ama yine de o zaman için pek hoş bir şey olmazdı. Yığınların hiç değilse bir kısmını korporativizm alanına sürükleyebilirdi. Sosyalist Parti ile birleştik, birleşik cephe anlaşmasını yaptık ve böylece bu darbeyi önledik.

Sosyal demokrasinin yanlış tutumlarının kaynağını görüyor musunuz? Birdizi yanlış ilkelerden hareket edilmiş, yanlış siyasal tutumlar benimsenmiştir. Rigola'nın, Caldara'nın Nenni'nin korporasyonlar üzerine yazdıkları bütün yazıları okuyun. Hepsinde devrimci savaşımın gelişmesi olanağını yadsıyan tümüyle olumsuz yargılara rastlayacaksınız. Caldara halkın tutuculaştığını söylüyor; binlerce işçi sınıfı militanı hapishanelerde olduğu halde, halk ya onları anımsamıyor ya da birtakım kandırılmış hayalciler gözüyle bakarak benimsemiyor.

Bu siyasal bir hatadır; birincisi ise bir ilke hatasıydı. Sonra taktik hatalar var: Zor bir durumda bulunuyoruz; ülke yaşamına müdahale etmek için tutunacak bir dal aramalıyız. Bu belki korporasyonlar olabilir. Yığınları harekete geçirmek için, ülkede işe karışmalı, faşist legaliteyi, yasal olanakları kullanmalıyız derken, ilk bakışta bu tutumun bizim tutumumuzla ortak bir yanı var gibi görünüyor. Ama aslında bu iki tutumun çok farklı olduğunu açıkca görebilirsiniz: bizim tutumumuz yalnız yığınların savaşımının gelişmesine, devrime bakar; Caldara'nın tutumu ise burjuvazi ile işbirliğine, burjuvazinin yer aldığı savaş alanına, bir sözcükle faşist diktatörlüğe yöneliktir. Bizim taktiklerimiz ileriye, onlarınki geriye doğru bakar. İki tutum arasındaki fark, Lenin ile Stalin tarafından, devrimci ve reformist taktikler arasındaki farklardan sözederlerken çok güzel belirtilmiştir.

Kısacası, Partimiz *Stato Operaio*'nun[3] Aralık 1933 sayısında çıkan bir çağrı ile korporativizm konusundaki tutumunu ta ilk andan saptamıştır. Bu çağrı korporativizmin dayandığı ilkeleri formülleştirmiş, bizim politik tutumumuzu belirlemiştir. Korporativizmi faşizmin, finans kapitalin en gerici, en şoven tabakalarının egemenliği olarak tanımlamıştır. Bu çağrıda, bugünkü durumdan çıkmanın devrimci yolu belirtilmiş, faşistlerin önerdiği faşist korporativizm yolunun tam karşıtı olarak ortaya konulmuştur. Ancak bu daha çok propaganda amacına yönelik bir karşılaştırmadır. Bizim tavrımız şudur: korporativizm konusundaki tutumumuzu saptamak, buna kesinlikle karşı olduğumuzu ilân etmek, korporatif örgütün karakteri konusundaki tutumumuzu da, onun gerici sınıf niteliğini belirterek

ortaya koymak, ve, yığınlarla ilişki kurabilmemizi, faşizme karşı geniş bir yığın hareketi geliştirebilmemizi sağlayacak bir alanda hareket etmek.

Kısmî savaşımlarla yığınların hareketini günden güne genişletmeliyiz. Parti, İtalya'nın siyasal durumuna uygun doğru sloganları atmasını bilmelidir: kısmî isteklerle yetinmeyerek, yığınları faşist legaliteyi parçalamaya sürükleyecek sloganlar olmalıdır bunlar. Bu amaç, yani legaliteyi darmadağın etme amacı, daha yüksek düzeyde eylemlere geçmemizi sağlamalıdır; en ufak isteklerden, işçileri en yakından ilgilendiren işyeri temsilciliği, sendika temsilciliği vb. için savaşımdan grev çağrılarına dek gitmeliyiz. Bizim yolumuz budur. Bundan başka, ücret kesintisi yapılmadan kırk saatlik çalışma haftasının uygulanması için, ücretlerin indirilmemesi için savaşmalı ve sendika özgürlüğü istemekte direterek bu konudaki savaşımımızı da sürdürmeliyiz. Hareket ilerlerse, daha ileri bir siyasal nitelik taşıyan sloganlar ortaya atma sorunu, güncel bir sorun haline gelir. Ama bu, koşullara göre yapılmalıdır; bundan tartışma saatinde sözedeceğiz.

Son tartışma konumuzla ilgili birkaç söz daha söyleyerek dersimizi bitirelim.

Sınırları ve hareket noktası şuydu bu tartışmanın: Parti korporasyonlarda işçi temsilcilerinin özgürce seçilmesini istemeli, ajitasyonunu bu noktada odaklaştırmalıdır. Tartışma bu istekle ilgiliydi ve ileri sürülen bütün düşünceler bu isteği desteklemişti.

Partinin bu isteği kabul edemeyeceği açıktır. Onu desteklemek için ne gibi gerekçeler ileri sürüldü ve biz bunlara ne biçimde karşılık verebiliriz? Bu noktayı inceleyelim.

Aslında, faşist sendikalar ile korporasyonlar arasındaki ilişkiler nelerdir? Sendikalar ile korporasyonlar arasındaki fark bir nitelik farkıdır: sendikalar yığın örgütleridir, korporasyonlar ise bürokratik organlardır. Bazı yoldaşlar, korporativizmin faşist sendikacılığın uzantısı olduğunu ya da korporasyonların faşist sendikaların tamamlanışı olduğunu söylüyorlar. Sorunu bu biçimde ortaya koymak yanlıştır; bunu yapmaya çalışan faşistlerdir. Korporasyonlar yığınların hareketlerini frenler.

Bu konuda birçok örnekler verebilirim. Faşist sendikalar içinde yığınların savaşımı gelişince, konu bir uzlaşma zemini bulmak için korporasyonlara götürülür. Böylece ajitasyon sona erer. Eylemi ileri doğru götürecek bir yoldaş çıkmazsa, her şey orada biter. Delegasyonun Roma'ya gitmesi sağlanınca, bu işin sonu olur. Her yerde buna benzer durumlar olmuştur. Bu birinci tutum, yani korporasyonların sendikaları tamamladığı görüşü yanlıştır.

İleri sürülen ikinci bir sav, korporasyonların ne olması gerektiği ile gerçekte ne oldukları arasındaki çelişkiyi gözler önüne sermeyi amaçlar. Bugün, yeni bir aşamaya giriyoruz. Eskiden örgütlerin eşit temsil esasına dayanacağı söylenirdi. Eğer böyle bir örgüt olsaydı, denirdi, bu eşit olmayan, ama demokratik temel üzerinde çalışmak nesnel olarak mümkün olacaktı. Ama işçi temsilcileri işçi değillerdir; patronların ve Faşist Partinin temsilcileridirler. Sanırım, şunu söylemeliyiz: faşizm, korporasyonlarla ilgili vaatlerini yerine getirmiyor ve onları yalnızca bürokratik bir yapı olarak yaratıyor.

Bu ayrım doğru mudr? Her şeyden önce, faşizmin bugün, olmayı amaçladığından ne bakımdan farklı olduğunu anlamak, faşist propagandanın

hangi temasını bir karşılaştırma ölçüsü olarak almak gerektiğine bakmalıyız. Üç korporativizm anlayışı olduğunu biliyoruz: 1) Entegral (bütünsel) korporativizm, mülkiyet korporasyonları; 2) sendikaların dağıtılmasını gerektiren bir korporativizm; 3) sendikaların yanısıra, onlarla birlikte gerçekleştirilen bir korporativizm.

Gerçek korporatif ideoloji nedir? Gerçekte, bir korporatif ideoloji yoktur. Değişik ideolojilerin parçaları vardır: işbirlikçi, anti-kapitalist, gerici ideolojiler. Bunların hiç biri ötekilerden ayrılamaz, ve bugün, yeni bir şey diye sunulabilecek hiç bir şey yoktur. Bir sıçrama yoktur; mantıksal bir gelişme vardır.

Saf korporativizm önerisinde ne vardır? Bu en tehlikeli öneridir. Korporativizmin işçiler için faşizme oranla bir ilerleme olup olmadığı, işçi sınıfının çıkarlarını savunma olanaklarının geçmişe göre daha büyük olup olmadığı sorusuna verilecek yanıtın anahtarı bu öneridedir.

Ama bu soruyu sormak demek faşist propagandanın bir kısmını kabul etmek demektir. Bu öneriyi onaylamak demek, faşistlerin korporatif rejim üzerine söylediklerini gerçek ve doğru olarak kabul etmek demektir. Korporativizm, işçi sınıfının sesini duyurabileceği ve kendi çıkarlarını savunabileceği yeni bir örgütlenme biçimi değildir. Korporativizmin karakterini önemsemekte ısrar etmekle, insan ister istemez onu tümüyle kötü olmayan bir şey olarak kabul etmek zorunda kalır. İnsan önce, korporativizm şu ya da bu yolla gerçekleştiriliyor, diye düşünmeye başlar. Sonunda da şöyle der: eğer korporativizm olduğundan farklı olsaydı vb..

Korporativizm farklı bir biçimde örgütlenebilir

mi? Bir savaşım alanı haline getirilebilir mi? Elbette ki hayır. Faşist propaganda ve demagoji bu düşünceyi ileri sürebilir, ama işin gerçeğine indiğimizde, korporativizmin ancak bugünkü biçimiyle varolabileceğini görür, başımızı bu gerçeğe çarparız.

Üçüncü sorun, siyasal bakımdan en geniş kapsamlı olanıdır. Deniyor ki: eskiden İtalyan toplumu parlemanter kurumlar temeli üstünde örgütlenmişti. Bugün artık parlamento yoktur, parlamentarizm dönemi bitmiştir, kapitalist toplum farklı temeller üstünde örgütlenmektedir. Niçin korporativizme karşı, parlamentoya karşı almaya alışık olduğumuz aynı tavırları almayalım? Biz parlamentoya da karşıçıkıyorduk, ama yine de parlamentoya girdik. Korporasyonlarda da buna benzer biçimde davranmalıyız.

Bu, tipik doktriner tartışma biçimidir. Görünüşe göre doğrudur. Bu sava dayanarak, çekimserlikle suçlanabiliriz. Ama işin içyüzü nedir? Aslında, bu biçimde us yürüten yoldaşlar gerçeği basitleştiriyor ve onu bir şemaya indirgiyorlar.

Biz, her şeyden önce, parlamentarizme her zaman karşı değiliz. İlke olarak, Sovyetlerden yanayız; ama parlamento isteyen komünist partileri de vardır —örneğin, Bulgar, Romen ve Yugoslav komünist partileri. Bu durum, yığınlar böyle bir gereksinimi şiddetle duydukları zaman ve özellikle bir burjuva-demokratik devrimi sözkonusu olduğunda ortaya çıkar.

Ama, parlamentoya niçin gireriz? Lenin diyordu ki: "Burjuva parlamentosunu ve bütün öteki gerici kurumları dağıtıncaya dek, onların içinde çalışmalıyız." Bu, korporativizme de uygulanır mı? Evet, eğer iş bununla biterse. Ama Lenin devam ediyor:

"İşçiler onların içinde olduğu için, yığınlar da onların içindedir." Lenin hiç bir zaman bütün burjuva kurumlarına girmeliyiz dememiştir. Yığınların bulunabileceği bütün kurumlara girmemiz gerektiğini söylemiştir. Lenin'in parlamento ile ilgili tutumu, parlamentonun bir anlamda bir yığın örgütü, yığınların gözlerini çevirdiği bir kürsü, yığınların kulaklarını verdiği bir kürsü olduğunu kabul eder.

Ayrım ölçütü, sendika ile korporasyon arasındaki, parlamento ile korporasyon arasındaki ayrım çizgisi budur. Parlamento daima bir ölçüde bir sonuç, bir varış noktası, yığınların bir kazanımı, burjuva-demokratik devrimin bir zaferidir. Burjuva-demokratik devrimini hangi yığınlar yapar? Proleter, yarı-proleter ve köylü yığınları. Parlamentonun bu yığınlara bağlı bir şey olarak görülmesi gereğinin nedeni budur. Hatta parlamentoların en gericisini, Duma'yı ele alın; onun bile yığınlarla sıkı ilişkiler içinde olduğunu göreceksiniz, çünkü Duma, devrimci bir zaferin bir kalıntısı, yığınların çıkarlarının savunulmasını bekledikleri bir kürsüydü.

Ama yığınlar korporasyonlara gerçekten umutla bakarlar mı? Bir korporasyon, konacak yeni gümrük vergilerini tartışmak, Parmesan peyniri için bir konsorsiyum kurmak için toplandığında, yığınlar buna kulak veriyorlar mı? Eğer korporasyonlar, insanların seslerini duyurabilecekleri birer kürsü olsalardı, o zaman onlara karşı başka bir tavır alırdık.

O halde, parlamentarizm dönemine artık kapanmış gözüyle mi bakmak gerekir?

Avrupa'da faşist ülkeler vardır. Tüm dünyada topu topu üç büyük demokratik devlet vardır. Faşist diktatörlük burjuva diktatörlüğünün üstün bir biçimi olmak yolundadır. Ama bu, parlamento yo-

lunun kapalı olduğu anlamına mı gelir? İspanya'da bunun tipik bir örneğiyle karşılaşırız. İspanya'da özel biçimde bir faşist diktatörlük vardı, çünkü İspanya burjuva-demokratik devriminin birçok öğelerine hâlâ rastlanıldığı bir ülkedir. Primo de Rivera'nın faşist diktatörlüğü devrildi. Kimin tarafından? Yığınların savaşımıyla. Meclis ve parlamento aracılığıyladır ki, burjuvazi yığınlarla ilişki kurmaya çalışmıştır.

Korporasyonların ne olduğunu gördüğümüz zaman, onları parlamento ile karşılaştırmanın anlamsız olduğunu hemen anlarız.

Ama bazıları, onların içyüzünü meydana çıkarmak için özgürlük isteğinde bulunmanın zorunlu olduğunu söylüyorlar. Yineliyorum, bu doktriner tutumun bir yanılgısıdır. Faşistler ne diyor diye gazeteleri okumak ve sloganlarımızı buna göre atmak doğru değildir. Örneğin, *Lavoro fascista*'da işçi denetimi üzerine bir yazı okudum. Bugün İtalya'da işçi denetimi ne anlama gelir? Ücretlerin indirilmesine karar verilir. İşçiler merkez büroya giderler, sanayicilerle buluşurlar, kendilerini korkutan ve üst sınıra ulaşılmış olduğuna ikna eden faşistlerle buluşurlar. O halde ne bekleyebiliriz? Sınıf savaşımını körükleyecek yerde işçileri işbirliğine mi sürükleyelim? İşte Komünist Enternasyonal'in dediği bu yüzden doğru ve haklıdır: işçi denetimi ancak devrimci bir durumda doğru bir slogandır.

Bazı yoldaşlar, zaten gerçekleştirilemeyecek olduğuna göre böyle bir istekte bulunmanın tehlikeli olmadığını söylüyorlar. Ne var ki, yığınlar gerçekleştirilemeyecek amaçlar için harekete geçmezler. Bu isteği öne sürmek demek faşist rejimde demokratik bir reform istemek demektir; Caldara'nın yap-

tığı gibi, faşizme özgürlük aşılamaya çalışmak demektir; faşist rejimin demokratlaştırılmasını amaçlayan bir siyasal slogan ortaya atmak demektir: meyvesini hemen değil de bir süre sonra vermesi beklenilen bir slogan.

Bu andaki sloganlarımız nelerdir? Sorunun canalıcı noktası budur. Bu sorun, faşizmin yığınlar üzerindeki etkisinin, yığın hareketinin gelişme derecesinin, faşizmin ve İtalya'daki durumun nelere gebe olduğunun tam ve doğru bir değerlendirilmesi ile yakından ilgili bir sorundur. Eğer bu üç soru doğru olarak yanıtlanmazsa, ciddi yanılgılara düşebilir ve Partimizin çizgisini saptırabiliriz.

Faşizmin yığınlar üzerindeki etkisi nedir? Korporasyonların yığınlar için, bir zamanlar parlamentonun oynadığı rolü oynamasını sağlayacak bir etkisi var mıdır? Böyle bir etkisi yoktur. Parlamentonun vaktiyle ne demek olduğunu düşünün. Halk eline gazeteyi aldığında ilkin parlamento haberlerine göz gezdirirdi. Burjuva basını da parlamentoya ağırlık verirdi; gazetelerin birinci sayfalarını parlamento haberlerine ayırırdı. Parlamento tüm ülkenin gözlerini çevirdiği bir kürsüydü. Faşizm işte parlamentoyu bu yüzden, yığınlarda ajitasyon yaratmaya yarayan bir kürsü olduğu için yıkmıştır. Korporasyonlarda buna benzer bir şey var mı? Kesinlikle hayır. Faşizmin yığınlar üzerindeki etkisinin, yığınların faşist rejime bağlı oldukları, ona tıpkı demokratik rejime bağlandıkları gibi bağlandıkları anlamına geldiğine inanmak yanlıştır. Evet, yığınlar arasında ideolojik bir etki vardır; yığınların belirli gereksinimlerini karşılayabilen bazı faşist örgütlere katıldıkları doğrudur. Ama büyük yığınların korporativizme yürekten bağlılığı asla sözko-

nusu değildir. Olsa olsa bazı işçi gruplarının şöyle dediklerine rastlayabiliriz: bakalım korporativizm sonunda neye benzeyecek? Apulia'da şöyle diyorlar: güya toprak köylülere verilecekmiş; bekleyelim bakalım, korporativizm bu alanda ne yapacak?

Örneğin, FİAT'da işçilerin Bedaux sisteminin ne sonuç vereceğini bekledikleri kuşkusuzdur. Bu anlamda faşizmin etkisinden sözedilebilir. Yığınlar bazı faşist kurumlara girmekte, ya da daha doğrusu, güncel gereksinmelerini karşıladıkları sürece onlara yaklaşmaktadırlar.

Partinin eylemini yöneltmesi gerektiği savaş alanı hâlâ güncel istekler, yığınları seferber edebilecek istekler alanıdır. Milano'daki bir işçiye deyin ki: "Ücret kesintisi olmaksızın, kırk saatlik iş haftası için çarpışmalıyız, ücretlerin indirilmesine karşı savaşmalıyız" vb.. Ve göreceksiniz, yığın mitingleri, protestolar, hareketler hemen başlayacaktır. Bunun yerine onlara, "korporasyonlara bir delegasyon gönderelim" deyin, hiç kimse sizi dinlemeyecektir. Dinlemezler, çünkü bu istek (faşizmin) *yığınlar üzerindeki etki derecesine karşılık düşmez.* Faşizmin içyüzünü sergilemekte anahtar, *temel güncel istekler, yasal olanakların sonuna dek kullanılması, yığınların ajitasyonu ve onları savaşıma yöneltme çabasıdır.*

Hepsi bu kadar mı? Hayır. Bunun yanısıra Partimizin siyasal sloganları da olmalıdır; yoksa ekonomizme yuvarlanırız. Siyasal isteklerimiz olmalıdır. Ne gibi? Bu isteklerin mutlaka demokratik bir içeriği olmalıdır; kamu özgürlükleri mutlaka egemen olmalıdır. Hangi demokratik istekleri ileri sürebiliriz?

SEKİZİNCİ DERS
KÖYLÜK BÖLGELERDE FAŞİZMİN POLİTİKASI

BUGÜN işleyeceğimiz konu en geniş, en karmaşık, en zor konulardan biridir. Tek bir derste, köylük bölgelerde faşizmin politikasının temellerini açıkça anlatmak zorundayız. Birçok yoldaşımız bu sorunun İtalyan ekonomisine ve Partimizin politikasına ayrılan kurslarda yapılan tartışmasını daha önce izlemişlerdir. Onlar için, bu bir yineleme olacaktır. Ama ötekilere bu konu daha zor gelecektir. Bu nedenle, bize ayrılmış olan çok sınırlı süre içinde, dersi gereksiz biçimde ağırlaştırmamak için fazla ayrıntılara girmemeye çalışacağım.

Bu dersimizde, faşizmin köylük bölgelerde neler yaptığına kuşbakışı bir göz atmak ve bunları faşizmin tüm ülkede yaptıklarıyla karşılaştırmak istiyorum. Faşizmin son birkaç yıl içindeki, yani ekonomik bunalım yıllarındaki politikasının politik ve toplumsal sonuçlarını kısaca göstermeye ve bu alandaki politikamızı saptamak için nasıl bu sonuçlara dayanmamız gerektiğini kanıtlamaya çalışacağım.

Hareket noktası olarak defterinizin 4. sayfasındaki bir tümceyi alacağım. Bu sayfada şöyle deniyor: "Bugün, tarım işçilerinin çeşitli tabakaları her gün biraz daha artan bir hızla durmadan yoksullaşmaktadırlar."

Bu doğru mu? Ve ne dereceye dek doğru? Bu sav nasıl yorumlanmalıdır? Bunu yanıtlamamız gerekiyor.

Her şeyden önce, ister köylük bölge bunalımını ister faşizmin köylük bölgelerdeki politikasını hedef alsınlar, bu tür savları, faşizmin politikasının ve köylük bölge ekonomik bunalımının köylü nüfusun mutlak bir yoksullaşmasına yol açtığı anlamına geldiği biçiminde yorumlamaktan kaçınmalıyız. Bunu ileri sürmek yanlış olurdu; çünkü bunalımın *bütün* köylü tabakaların genel bir yoksullaşmasına yol açtığı doğru değildir. Bunalım yalnızca *belli köylü tabakalarının* yoksullaşmasına neden olmakta, başkalarını ise güçlendirmektedir.

Bu sorun üzerinde uzun boylu duramayacağım. Ama, kabaca olup bitenleri gözünüzün önünde şöyle canlandırabilirsiniz: köylük bölgelerde, çalışan köylüler kadar zengin köylüler, tefeciler, bankalar da vardır. Bunalım tarım ürünleri fiyatlarının düşmesine yol açar ve işletme masraflarını karşılayamayan ufak ve orta çiftçileri borçlanmaya zorlar. Ama bu borcu veren kimdir? Eğer bir kimse borç alıyorsa, ona bu borcu veren biri var demektir. Borç, ya daha zengin bir toprak sahibi, ya bir tefeci, ya da bir banka tarafından verilir. Bu olay yaygınlaştığı zaman, daima onun iki yönünü açıkça görebiliriz: bir yanda, günden güne borca giren, sonunda gırtlağına dek borca batan, toprağını ipotek etmek zorunda kalan köylüler vardır; öte yanda, bu borçla-

rı veren ve gittikçe zenginleşen tabakalar vardır. Bu ikinci tabakaları oluşturan kimlerdir? Daha önce söylediğimiz gibi, zengin köylüler, tefeciler, bankalar. Bu basit olgudan hareket ederek bile, sorunun iki yüzünü açıkça görebilirsiniz: bir yanda gitgide daha da yoksullaşan yoksullar ve öte yanda gitgide daha da zenginleşen zenginler.

Bu olgunun sonuçlarına baktığınızda ne görüyorsunuz? Borçlarını ödeyemeyen yoksul ve orta köylülerin bu yükün altından kalkamayarak topraklarını satmak zorunda kaldıklarını görüyorsunuz. Ama burada da sorunun iki yönü vardır: eğer bir kimse toprağını satarsa, onu alan bir kimse de var demektir. Vergilerin ve borçların yükü altında ezilen yoksul köylü ve orta köylü, topraklarını satmaya zorlanır. Ama bunların toprakları, kendilerine borç veren kimse tarafından, zengin köylü, daha çok toprağı olan köylü, tefeci, banka vb. tarafından satın alınır.

Bu çok basit bir örnektir, ama olayın çok daha köklü yönleri vardır.

Biz bunu bunalımla olan ilişkisi bakımından tartıştık. Şimdi de bu olayın faşizmin köylük bölgelerdeki politikası bakımından nasıl göründüğüne bakalım. Faşizm köylük bölgelerdeki politikasını ekonomik bunalımın patlamasından önce yürütmeye başladı. Tarım bunalımının daha da önce başladığı doğrudur, ama şiddetlenmesi 1926-1927 yıllarına rastlar. Tarım ürünlerinin fiyatında ilk büyük düşüş bu dönemde olmuştur.

Faşizmin köylük bölgelerdeki politikasının bütün köylülerin yoksullaşmasına yol açmış olduğunu kabul etmek doğru değildir. Olaylara nesnel açıdan, siyasal açıdan bakmalıyız. Böyle bir savda bulun-

mak, faşizmin köylük bölgelerdeki yığın tabanını, siyasal desteğini, böyle bir taban ve destek oluşturma umutlarını yitirdiğini ya da yitirmek üzere olduğunu (faşizmin bu politikası yıllarca sürdüğünden, her halde "yitirdiğini" demek daha doğru olur) söylemek anlamına gelir. Bu doğru değildir. Faşizmi köylük bölgelerde destekleyenleri kısaca inceleyelim. Bu tabakalara ne oldu? Bugün faşizmi köylük bölgelerde kimler destekliyor? Kuşkusuz, bir değişiklik görüyoruz. Ama bu değişiklik hiç bir zaman faşizmin köylük bölgelerdeki dayanağının, tabanının yıkıldığı anlamına gelmez. Faşizmin sınıf tabanında değil, yığın tabanında bir kayma olmuştur.

Faşizm iktidarı ele geçirdiği zaman köylük bölgelerdeki tabanını kimler oluşturuyordu? Eğer İtalyan köylü nüfusunun dağılımını gösteren 1911 ve 1921 yıllarına ilişkin rakamları ele alacak olursanız, faşizmin o yıllardaki sayımlara dayanan resmî istatistiklerinin köylü mülk sahiplerinin sayısında bir artmayı gösterdiğini göreceksiniz —yalnız genel bir artma değil, ayrıca küçük ve orta işletmelerin sayısında bir artma. Bu, 1911'den 1921'e dek uzanan dönemle ilgilidir. Ama bu dönemde ne oldu, anımsıyor musunuz? Bütün yan etkileri ve sonuçlarıyla savaş patlak verdi. Savaşı hemen izleyen dönemde, yeni küçük toprak sahibi tabakalarının oluşması yönünde bir eğilim görüldü.

Burada da, olayın iki yönünü görmeliyiz. Yalnız bir yönünü görmek yanlış olur. Toprak satın alarak küçük mülk sahipliği oluşturma doğrultusunda bir eğilim vardı. Ama, başka bir eğilim de vardı: Kamulaştırma yoluyla, toprak işgali yoluyla küçük toprak mülkiyeti yaratma eğilimi.

Niçin madalyonun iki yanını görmeye dikkat

etmeliyiz diyorum? Çünkü eğer toprak satın alma eğilimi varsa, belirli bir siyasal durum var demektir. Bu durumda, bazı yoksul ve orta köylü tabakaları "zenginleşmişlerdir" ve toprak sorunlarını toprak satın alarak çözmeye eğilimlidirler. Bu tarım reformu yoludur. Bu ne demektir? Devrimci eylem yoluyla değil, yeni köylü tabakalarının toprak satın almaları yoluyla tarım alanındaki mülkiyet ilişkilerini değiştirmeyi amaçlayan bir hareket sözkonusudur demektir. Örneğin, bunun yalnız dağlık alanda değil, ovalarda da yaygın bir olgu olduğu Emilia'da bu eğilimin bazı öğeleri vardır.

Ama bir tüm olarak İtalya'da iki olaydan hangisi daha önemliydi? Reform yolu mu yoksa devrim yolu mu? Devrimci yolun ağır bastığını kesinlikle söyleyebiliriz. İtalyan köylüleri büyük yığınlar halinde devrimci eylem yoluyla toprakları işgal ediyorlardı. Yeni topraklar satın alma, toprak sorununu tarım reformu yoluyla çözme eğilimine oranla, devrimci toprak işgalleri doğrultusundaki bu eğilim ağır basan bir toplumsal ve siyasal olaydı.

Bu durumda faşizm ne yaptı? Savaş-sonrası dönemde hangi tabakalardan destek gördü? Her şeyden önce, ilk dürtüyü veren tarım kapitalistlerinden destek gördü. Ama tarım kapitalistleri faşizmin tek desteği değildi. Faşizme köylük bölgelerde, özellikle Emilia'da, belirli bir yığın tabanı sağlayan şey, aşağı-yukarı o sıralarda bir ölçüde zenginleşmiş olan ve daha fazla toprak satın alarak işletmelerini genişletmeye ve büyütmeye çalışan birçok orta köylü tabakalarının desteği olmuştur.

Bu tabakalar neden faşizme destek oldular? Çünkü savaş-sonrası durumda, tarım emekçileri hareketi ve köylük bölge hareketinin baskısı altında

kaldılar. Sosyalist Parti bu hareketlere yanlış bir yön veriyor, bu tabakaların kent proletaryası ve köylü yığınlar ile bağlaşma kurmalarına engel oluyordu.

Doğal bir zenginleşme eğilimi bu faşizme kayışı büsbütün körüklüyordu. Örneğin, Bologna ile Ferrara illerinde, yalnız orta tabakaların değil, en yoksul tabakalardan bazılarının bile faşizmi desteklediklerini göreceksiniz. Bir köyün ne demek olduğunu unutmamalısınız. Sınıf savaşımının henüz gelişmediği bir toplum biçimidir köy. Köylerde sınıf savaşımı çok yavaş gelişir. Bir grup belli bir yönde hareket ediyorsa, öteki gruplar da, toplumsal durumları farklı bile olsa, aynı yolda hareket ederler. Çünkü borçlu, işçi vb. olarak birinci gruptakilere bağımlıdırlar. Sınıfsal durumlar keskin biçimde belirlenmemiştir. Avukatın, noterin, borç verenin tutumları önemlidir, çünkü bunlar nesnel olarak bu tutumlarla çelişki halinde bulunan öğelerde kaymalara yol açarlar. Savaştan sonra faşizm köylük bölgelerdeki durumunu bu yollardan pekiştirebilmiştir.

Faşizmin ilk programının nasıl bir program olduğunu da biliyorsunuz. Gerçi bunun sonradan bir yana bırakılan bazı radikal hükümleri içerdiğini biliyorsunuz. Faşizm devrimci harekete karşı cephe aldı. Bu tutumu çok açıktı. Ve diyebilirim ki, faşizm fabrika işçilerinin hareketinden de önce tarım işçilerinin hareketine ve köylük bölgelerdeki devrimci hareketin gelişmesine karşıçıkmıştır. Asıl vuruşunu tarım devrimi akımının büyümesini ve yayılmasını önlemek için vurmuştur. Ve, bu sıradadır ki, tarım reformunu desteklemeye başlamıştır.

Eğer 1921'deki faşist yayınlara, özellikle Emi-

lia'nın birçok bölgelerindeki gazetelere bakacak olursanız, faşizmin proleter örgütleri körleştirmek için yeni küçük ve orta toprak sahipleri tabakaları yaratma niyetini dile getirdiğini göreceksiniz. Bu yeni *mülk sahibi* tabakalarının, toprak satın alma yoluyla oluşması isteniyordu.

Faşizm iktidara geldiğinde, köylük bölgelerdeki faşizmin nesnel tabanının ne olduğunu kısaca gözden geçirdik. Faşizm iktidara gelince köylük bölgelerde ne yaptı? Faşizmin iktidarı aldıktan hemen sonra nasıl bir politika izlediğini biliyorsunuz. Ücretlere doğrudan doğruya yüklenmeksizin, açıkça, kapitalistlerin durumunu güçlendirmeye yönelik bir politikaydı bu; kapitalistlere kendi işlerinde ve ülkenin ekonomik yaşamında büyük bir özgürlük tanıyan, sanayi sermayesinin ve banka sermayesinin üstünlüğünden yana olan, ve hepsinin üstünde, sanayinin gelişmesini teşvik eden bir politika. Bütün derslerimizde, faşizmin İtalyan sanayiini geliştirmek için hiç bir şey yapmamış olduğuna inanmanın yanlış olduğunu vurguladık. Faşizm iktidarı aldıktan sonra, hem nicesel açıdan, hem de teknik ve örgütsel açıdan sanayide güçlü bir gelişme oldu. Bu, faşist diktatörlüğün ilk yıllardaki ekonomi politikasının başlıca karakteristik çizgisiydi.

Bu politika köylük bölgelerde hemen bir tepki yarattı. Bunun etkileri, yığın tabanının tümüyle yitirilmesi biçiminde değil, köylük bölgelerde derin bir hoşnutsuzluk yaratma ve yeni küçük ve orta toprak sahipleri tabakalarının oluşması sürecini durdurma biçiminde duyuldu. Bu süreç sona erdi. Küçük toprak mülkiyetinin ortadan kalktığı söylenemez. O halde gözlerinizin önünde olan olay nedir? Finans kapitalin ve sanayi sermayesinin duru-

munun ülkenin genel ekonomisi içinde güçlendiğini görebilirsiniz. Sanayinin gelişmesi dolayli olarak köylük bölgelerin yoksullaşmasına yol açtı. Bunun nedeni, yalnızca sanayinin eldeki sermayenin büyük bir kısmını yutması değil, aynı zamanda faşizmin sanayicilerden yana ve emekçi çiftçilere karşı bir politika uygulamasıydı.

Bu, özellikle Matteotti bunalımı dönemi sırasında, köylük bölge tabakaları arasındaki dalgalanmaları açıklar. Faşizmin iktidara geçer geçmez uygulamaya başladığı politika karşısında, beklediklerinden çok farklı olan bu politika karşısında paniğe kapılan köylük bölge küçük ve orta burjuvazisinin dalgalanmalarıydı bunlar. Faşizmin politikası, köylük bölge küçük ve orta burjuvazisinin değil, öteki toplumsal tabakaların —bankacıların ve kapitalistlerin— durumunu güçlendirmeyi amaçlıyordu.

Bu durum akılda tutularak, faşizm kendi tarım politikası sorunu ile uğraşmaya başladı. Totaliter bir devlet yaratma sorunu ortaya konulduğunda bu sorun daha da büyük bir önem kazandı.

Faşizmin bu politika sayesinde başarabildiklerine gözlerimizi kapamamalıyız; ve elde edilen bazı sonuçlara da gözlerimizi kapamamalı, tersine bunları incelemeliyiz. "Buğday savaşı", "geniş kapsamlı toprak iyileştirilmesi", "tarımın ekonomik örgütlenmesi", "tarımda ücretli emeğin evrelendirilmesi" gibi sorunlara gülüp geçmek yanlıştır. Büyük bir hatadır. Bu alanların her birinde, gerçekler, zaman zaman etkileyici gerçekler, faşizmin ortaya attığı sloganları yanıtlamaktadır. İtalya'nın köylük bölgelerinde sınıf ilişkilerini değiştirmeye yönelik gerçeklerdir bunlar. Burada gözönünde bulundurmamız gereken siyasal sonuçlar vardır.

Faşizmin genel sloganlarından kısaca hangilerini inceleyelim? Hepsinden önce "buğday savaşı"; ikincisi, "geniş kapsamlı toprak iyileştirmesi"; üçüncüsü, (konsorsiyumlar denen şeylerin kurulması yoluyla) tarım ekonomisini örgütleme girişimleri; daha sonra da, "tarımda ücretli emeğin evrelendirilmesi" politikası ve "yerli sömürgeleştirme" politikası. Bunlar ana noktalardır. Bunları derinliğine değil, kısaca inceleyeceğiz.

"Buğday savaşı"na bakalım. Hepiniz bu "savaş"ın hedefini, amacını biliyorsunuz. Faşizm, bu kampanyanın amacının İtalya'da buğday üretimini artırmak, "her İtalyana yetecek kadar buğday üretmek" olduğunu söylüyor. Başka bir deyişle, öteden beri bir tarım ülkesi olan İtalya'nın iç tüketim için buğday ithal etmesini durdurmak istiyorlar. Bu kampanya, basit ve demagojik bir biçimde şöyle sunuluyor: "Her İtalyan, İtalyan ekmeği yemelidir. Eğer bunu başaramazsak, bir savaş çıktığında herkesi beslemek için yeterli ekmeğimiz olmayacak."

Gerçekte "buğday savaşı" ne demektir? "Buğday savaşı", daha fazla buğday üretmek için İtalyan ekonomisi baştanbaşa değiştirilmeli, yeniden düzenlenmeli demektir. İtalya'da işlenmemiş fazla toprak bulunmadığını biliyorsunuz. Bir miktar sürülmemiş toprak varsa, bunun nedeni, bu toprakların ürün vermesi için büyük sermayeyi gereksinmesidir. Bunlar verimsiz, belki de hiç işlenmemiş olan topraklardır. Bu nedenle, buğday üretimini artırmak için İtalyan tarım ekonomisinin eksenini değiştirmek zorunludur. Faşizm ne yaptı? Bu alanda olumlu sonuçlar elde etti mi? Hayır diyemeyiz!— Buğday hasadını gözle görünür biçimde artırabildi.

Ama bu ilerleme nasıl başarıldı? iki yoldan başarılmıştır. Her şeyden önce, aşağı-yukarı her yerde, hatta eskiden yalnızca sebze ve meyve yetiştirilen topraklara bile bugün buğday ekilmektedir. Buğday ekilen toprakların toplam yüzölçümünde bir büyüme olmuştur. Ama en önemli nokta bu değildir. En önemli nokta, İtalya'da her hektar toprak için ortalama buğday veriminin bugün eskisine oranla çok daha yüksek oluşudur. Bugün İtalya'da bir hektar ortalama 14 kental[1] üretmektedir — oldukça yüksek ortalama verim. Eskiden ortalama verim 10 ile 11 kental arasında oynuyordu. Şimdi, 14 kental üretiliyor, ve, bu 14 kentali üretmek için elbette bir şey yapılmış olması gerekir. Burada artık sorunu kavrayabiliriz. 10 kental yerine 14 kental hasat kaldırmak ne demektir? Bu, toprağın daha entansif (yoğun) biçimde işlenmiş olduğunu, daha iyi makineler kullanıldığını, ya da eskiden yalnızca ilkel aletler kullanılmışken şimdi makineli tarıma geçildiğini gösterir; daha çok gübre kullanılmış olduğunu gösterir. Kısacası, hektar başına eskisine oranla daha çok sermaye harcanmış demektir.

Buradan başlayarak, ekonomik alandan toplumsal ve siyasal alanlara geçiyoruz. "Buğday savaşı"nın bu başarılı sonuçları vermesi için, buğday ekiminde hektar başına daha çok sermaye yatırmanın zorunlu olduğunu görebiliriz. Ama buğday yetiştirmek için ne kadar çok sermaye harcanırsa, buğdayın satış fiyatı o kadar yüksek olur; yoksa, bu alana daha büyük sermayeler yatırılmazdı. Böylece faşizm buğdayın fiyatını yüksek tutmayı amaçlayan bir politika getirmek zorunda kalmıştır: buğdaya ithalat vergisi koymuştur. Buğdaya konulan ithalat vergisi "buğday savaşı"nın en önemli kısmı-

dır. Buğday ithalat vergisi olmadan "buğday savaşı" düşünülemez. Buğday ithalat vergisinin İtalya'daki buğday fiyatları ile dünya pazarındaki fiyatlar arasında çok büyük farklara yol açtığını biliyorsunuz. Ama hektar başına buğday üretimini artırmak için devlet daha başka türlü müdahalelerde de bulunmaktadır: buğday yetiştiren çiftçilere primler, yarışmalar, gübre kullanımı için özel kredi koşulları vb.. Ancak, bunlar yardımcı müdahale biçimleridir; asıl müdahale buğdaya konulan ithalat vergisidir.

Sorunun daha ayrıntılı bir biçimde incelenebilmesini sağlamak için bu konu üzerinde bir şey daha söylemek gerekiyor. Herkesin anlayacağı bir dilde anlatılması çok zor olan bir noktadır bu. Anlamanız için elimden geleni yapmaya çalışacağım.

Hektar başına 14 kentalin tüm İtalya'da elde edilen verim olduğunu sanmayın. Değildir. Tüm İtalya'da bir hekter 14 kental verim vermez. Hektar başına 14 kental çok farklı rakamlardan çıkarılmış bir ortalamadır. Sardinya için ortalama 10 kentalden düşüktür, 9, hatta 8 kentale dek inmektedir. Öte yandan Lombardia'nın bazı bölgelerini ele alacak olursanız, ortalama verimin zaman zaman hektar başına 30 kentalin üstünde olduğunu görürsünüz. Şimdi, hektar başına 8 kental üreten çiftçinin durumuyla 30 kental üreten çiftçinin durumunu karşılaştırırsanız, köylük bölgelerde faşizmin politikasının ne-menem bir şey olduğunu anlarsınız.

Tarlalarından hektar başına 30 kental buğday hasat eden kimdir? Hektar başına 30 kental buğday alanlar, büyük toprak sahipleri, en verimli topraklara sahip olanlar, en büyük ve özel araç ve gereçlerle donatılmış olarak bol miktarda kimyasal güb-

re kullanabilenler, yani büyük tarım kapitalistleridir. Açıktır ki, hektar başına 30 kental buğday üretmenin birim maliyeti, hektar başına yalnız 8 kental buğday üretmenin birim maliyetinden çok daha düşüktür. Bu ise, buğday ithalat vergisinin hektar başına 8 kental hasat edenleri değil, 30 kental elde edenleri koruduğunu gösterir. Kuşkusuz, bu mutlak anlamda doğru değildir. Eğer, buğday ithalat vergisi olmasaydı, hektar başına 8 kental hasat edenler buğday bile ekemiyeceklerdi. Bunlar genellikle ürettikleri bütün buğdayı kendileri tüketen bağımsız çiftçilerdir. Buğday ithalat vergisi, pazar için üretmedikleri sürece onları etkilemez. Oysa, pazar için üretim yapan orta köylünün genellikle sermayesi kıttır ve buğdayını daha tarladayken, olgunlaşmadan satmak zorundadır. Alım fiyatı saptanmadan satar buğdayını. Burada faşist politikanın bir özelliğini görürüz. Bazı yıllar, buğday ithalat vergisi harman arifesinde, yani orta köylüler ürünlerini alivre satışla elden çıkardıktan sonra artırılmıştır. Burada eşitsizlikler görebiliriz. Buğday rekoltesi büyük kapitalistleri, tefecileri, bankaları koruyacak biçimde satın alınır. Bu da, büyük çiftliklerine yatırdıkları sermayeye karşılık olarak, büyük ölçüde buğday yetiştirenlere hükümetin verdiği bir ödüldür.

Buğday ithalat vergisinin ve "buğday savaşı"nın tüm mekanizması üretkenliği yüksek, ortalama verimi yüksek çiftlikleri gözetmeyi amaçlar. Zarara uğrayanlar ise, bütün ürettiğini tüketen, eskiden başka ürünler ekmekteyken bunalımın sonucunda bu ürünlerin fiyatı birdenbire hızla düştüğü için buğday ekmek zorunda kalan küçük çiftçilerdir. Oysa, büyük üreticiler, büyük çiftçiler, tarım kapita-

listleri ve hatta bazan büyük kiracı ve ortakçılar çok büyük kârlar elde etmektedirler.

Ama "buğday savaşı", aynı zamanda nüfusun tümü için ekmeğin fiyatını da artırır. Bu nedenle, "buğday savaşı" büyük üreticiler, en zengin köylük bölge tabakaları lehine bütün işçilere, tüm nüfusa yüklenen bir tür haraçtır. "Buğday savaşı" köylük bölgelerde bir farklılaşma sürecine, faşizmin bulduğu ve şiddetini artırdığı, ama aynı zamanda kısmen iteledi bir sürece karşılık düşer. "Buğday savaşı" aracılığıyla köylük bölgelerde nasıl bir temel sonuç elde edilmektedir? Tarıma daha büyük bir sermaye yatırılmaktadır. Bu da, daha büyük bir sermaye yatırımı yoluyla, "buğday savaşı"nın köylük bölgelerde sermayenin, bankaların, para babalarının durumunu güçlendirdiğini gösterir. "Buğday savaşı" yüzünden, kimyasal gübreler, tarım makineleri vb. imal eden büyük tröstler son derece güçlü bir duruma geldiler. Örneğin, Montecatini kimyasal gübre üretiminin yüzde 100'ünü denetimi altında bulundurmakta, gübreyi belirli fiyatlarla, tekel durumu nedeniyle istediği gibi yüksek tuttuğu fiyatlarla satmaktadır. Finans kapital, bankalar, köylük bölgelere gitgide daha çok nüfuz etmektedir. "Buğday savaşı" köylük bölgelerde finans kapitalin egemenliği demektir.

Esas bakımından, "buğday savaşı"nın ana sonuçları şunlardır: üretimin genişlemesi aslında daha büyük sermaye yatırımlarından ileri gelmektedir; hektar başına verimin artışı büyük üreticileri, büyük çiftçileri, büyük kapitalistleri güçlendirmektedir; ve aslında buğday ithalat vergisi nedeniyle elde edilen bu artış köylük bölgelerdeki en zengin öğelerin, tarım kapitalistlerinin, bankaların, finans

kapitalin durumlarını güçlendirmektedir.

Faşizmin köylük bölgelerdeki öteki siyasal sloganlarına bakalım: "geniş kapsamlı toprak iyileştirilmesi." Bu nedir? Burada da faşizmin söylediklerine gülüp geçmemeliyiz. Faşizm iki milyon hektarlık toprağı iyileştirmek için yılda iki milyar liretlik bir yatırım gerektiren görkemli bir plan yaptı. Faşizm bu planı gerçekleştirememiştir. 1932-33 planında (dikkat edin: *planında*) yüzde 9 oranında bir kısıntı yapmak zorunda kaldı; plan 1933-34'te yüzde 36, 1934-35'te yüzde 56 oranında küçültüldü ve son olarak 1935-36 için yüzde 79'luk bir kısıntı öngörüldü. Yineliyorum: bu kısıntılar plan üzerinde yapılmıştır; uygulanmasına başlandıktan sonra ise, planda geniş ölçüde ek kısıntılara gidilmiştir.

Toprak iyileştirilmesinin ne demek olduğunu biliyorsunuz. Toprağı iyileştirmek demek, bugün yalnız işlenemez değil, aynı zamanda oturulamaz durumda olan bataklık araziyi üretken duruma getirmek demektir; drenaj yapmak ve sonra işlemek demektir. Yani iki türlü iyileştirme işlemine gerek var: çalı çırpıyı temizlemeyi hedef alan hidrolik iyileştirme ve toprağı sürüp ekme.

Bu planları uygulamak için gereken nedir? (Bir kez daha yineliyorum: faşizmin yaptıklarıyla alay etmemeliyiz. Zaten bunlarla ne bakımdan alay edebiliriz? Faşizmin toprak iyileştirmesinden elde ettiği sonuçlarla övünüp şişinmesiyle mi? Evet, bu sonuçlar pek öyle övünülecek sonuçlar değildir, aslında pek az şey başarılmıştır. Ancak köylük bölgelerde elde edilen toplumsal sonuçlar, kapsamlı toprak iyileştirmenin köylük bölgelerdeki sınıflar ve sınıf grupları arasında yol açmış olduğu yer değiştirmeler azımsanacak gibi değildir.) "Kapsamlı

toprak iyileştirilmesi" toprakta, tarımda bir sermaye yatırımı demektir. "Hidrolik iyileştirme" için çok büyük sermaye gereklidir. Tarımsal iyileştirme için daha da büyük miktarlarda sermayeye gereksinim vardır. Devletin aldığı karar üzerine, toprak sahipleri iyileştirme çalışmalarına başlamak zorundadırlar. Devlet belirli yardım biçimleri ile müdahale eder. Toprak sahipleri konsorsiyumlar oluşturmak zorundadırlar. (Küçük toprak sahipleri bunlara yalnız birkaç bölgede katılmaktadır —örneğin, İstria'da, Sardinya'da vb..) Olan şudur ki, küçük ve orta toprak sahipleri, yıllar yılı, konsorsiyum masraflarının altından kalkamazlar. Böylece, konsorsiyumlarda küçük toprak sahibinin toprağı kamulaştırılır, orta toprak sahibi borçlandırılır ve eninde-sonunda onun da toprağı kamulaştırılır. Böylece büyük toprak sahipleri konsorsiyumlarda küçük ve orta toprak sahiplerine oranla durumlarını güçlendirmiş olurlar. Görülüyor ki, bunlar bugünün *en belirli toplumsal sonuçlarıdır*. Bunu küçümsemek doğru olmaz.

İtalya'da toprak iyileştirmesinin büyük bir önemi vardır. Lombardia gibi verimli bir bölgeyi ele alın: yüzyıllar boyunca büyük sermaye yatırımlarıyla iyileştirilmiş geniş topraklar uzanmaktadır. Yatırım bugün bunalım nedeniyle daha yavaş bir tempo ile sürmektedir, ama yine de sürmektedir. Ve son derece ilginç bir sosyal olayın eşliğinde gerçekleştirilmektedir —köylük bölgelerde sınıf farklılaşmaları derinleşmekte, zenginler daha da zenginleşmekte, yoksullar daha da yoksullaşmaktadırlar.

Ama bugünkü toprak iyileştirme çalışmalarıyla dünkü arasında bir fark var mıdır? Bazı alanlarda hayır, bazılarında evet! Unutmamalıyız ki, sa-

vaştan önce İtalya'dan çok büyük göçler oldu. Bu göç akımı, esas olarak, çalışmak için Amerika'ya giden ve İtalya'ya para gönderen köylülerden, tarım emekçilerinden oluşuyordu. Bazı bölgelerin tarımsal iyileştirmesine belirli tabakaların bu "zenginleşmesi" yol açtı. Ama bu, savaş-öncesi yılların bir özelliğiydi. Bugün, göç olayı kalmamıştır. Tarım işçilerinin göç eğilimi, yurt dışındaki tarım emekçileri ile küçük köylülerin tasarrufları sayesinde küçük ve orta işletmelerin oluşması olgusu bugün artık göze çarpan bir toplumsal olay olmaktan çıkmıştır.

Yeni işletmelerin özellikleri nelerdir? Faşizmin yerli sömürgeleştirme denen süreç için ne gibi önlemler aldığına bakalım. 1928'den itibaren, altı bin köylü ailesi bir bölgeden başka bir bölgeye yerleştirildi. 1933-34 yıllarında, bu ailelerin toplam sayısı iki bini buldu. Bu, aileler drenajın tamamlandığı, tarım iyileştirilmesine başlandığı yerlere yerleştirildiler. Bu olguya koşut olarak, bu ailelerle konsorsiyumlar arasında birdizi ilişkiler kuruldu. Bu yeni sözde "toprak sahipleri"nin yazgısı konsorsiyumlara borçlanmaktı, ve bu borç, tarım bunalımı ağırlaştıkça günden güne artmaktadır. Ancak en karakretistik kırsal olay bu değildir. En karakteristik olay, kapitalist sızmalardır; faşizmin köylük bölgelerdeki politikasının, kapitalistlerin, büyük toprak sahiplerinin ve finans kapitalin durumunu güçlendirmek amacıyla gerçekleştirdiği birdizi başka değişikliklerdir. Konsorsiyumları kastediyorum.

Konsorsiyumlar nedir? Belli bir ürünü yetiştirenlerin kurmak zorunda oldukları ve görevleri ürün fiyatlarını saptamak olan birliklerdir. Bu konsorsiyumlarda, küçük ve orta üreticiler büyük üreticilerle karşıkarşıya kalırlar: onların acımasına

terkedilmişlerdir. Konsorsiyum, küçük ve orta çiftçilere boyuneğdirmek için büyük çiftçilerin elinde bir araçtır. Ürün fiyatları büyük üreticilerce saptanır. Toprak iyileştirilmesi konsorsiyumlarında, daha önce gördüğümüz gibi küçük ve orta işletmeleri sınırlama ve kamulaştırma eğilimi vardır.

O halde, faşizmin köylük bölgelerde uyguladığı politika üzerinde söylediklerimize, özellikle toprak sahibi işletmeciyi ezmeyi amaçlayan malî politikayı eklemeliyiz. Toprak sahibi işletmeci, çalışmayan toprak sahibine oranla iki kat vergi öder: hem tarım işletmecisi olarak hem de emekçi olarak vergilendirilir. Bugün, özellikle köylük bölgelerde vergilerin ne kadar çok olduğunu biliyorsunuz. Yükümlü, bir atlı arabası olduğu için, bir domuz kestiği için, bir köpeği olduğu için, bir tüfeğe sahip olduğu için vergi öder: Özellikle küçük ve orta çiftçilere ağır gelen bu ezici vergiler onların durumunu sürekli kötüleştirir.

Sonuç ne olmuştur? Sonuç, 1927'den beri İtalyan'ın köylük bölgelerinde küçük ve orta çiftçilerin sayısında bir azalma eğilimi ve savaş-sonrası dönemde ortaya çıkan küçük ve orta işletmelerin kaybolması yolunda bir eğilimdir (eğilim diyorum, çünkü buna bir olup-bitti gözüyle bakılmamalıdır). Bu eğilim dağlık ve engebeli bölgelerde ovalarda olduğundan daha güçlüdür, ama her yerde vardır. Burada bir kez daha, faşizmin ekonomik politikasının nasıl ne güçlülerin —tarım kapitalistlerinin, zengin köylülerin, finans kapitalin— durumunu daha da güçlendirdiğini görebiliriz.

Tarla ve çiftliklerin açık artıma yoluyla satışına ilişkin rakamlar bu bakımdan ilginçtir. Bunların sayısı 1927'de 1.620'ydi, 1929'da 2.600'e, 1930'da

3.400'e, 1931'de 4.000'e yükseldi, 1932'de ise 5.800'e çıktı. 1927 ile 1932 arasında kabaca dört katı bir artış görüyoruz. Bu eğilime İtalyan tarım ekonomisinin tümünde rastlanabilir. Faşizm ise bunun tersini söyler. Faşizm topraksız tarım işçilerinin giderek azaldığını ve yeni ortakçı ve küçük çiftçi tabakalarının ortaya çıktığını söyler.

Bu doğru mudur? Hayır, doğru değildir! Yoldaş Marabini'nin yazısını dikkatle okursanız, bunun nasıl doğru olmadığını gösteren çok geniş bir dokümantasyon bulursunuz.[2]

Şimdi de "tarımda ücretli emeğin evrelendirilmesi" adı verilen faşist politikanın ne demek olduğunu kısaca görelim. Tarımda böyle bir politikanın yürütüldüğü niçin söylenir? Çünkü işsiz tarım emekçileri alınır ve topraksız işçiyi hiç bir zaman toprak sahibi yapmayan sözleşme biçimleri altında bazı zengin köylülerin en kötü topraklarına yerleştirilir. Bu sözleşmeler, tarım işçisini bir toprak parçasına, özel sözleşme koşullarına göre işlemek zorunda olduğu bir toprağa bağlayan birer araçtır yalnızca. Bu sözleşmelerin koşulları ortakçılık sözleşmelerinin koşullarından çok daha ağırdır; adeta feodal ilişkileri geri getirirler. Bir de tarım işçisine hangi toprakların verildiğini görelim: bunlar, o bölgedeki toprakların en kötüleridir. İşçi toprağı sürmek için önce onu temizlemek zorundadır; sonra da belli bir bitkiyi ekmek ve tarım aletlerini kendisi sağlamak zorundadır. Bütün bunlara karşılık da, hasadın yarısından ve hatta bazan üçte-birinden bile az bir pay alır.

Alınan pay, genellikle ortalama üçte-bir dolaylarındadır. İşsiz tarım emekçileri böylece güneşin doğuşundan batışına dek belli bir toprak parçası üs-

tünde yaşamak ve çoğu sözleşmelerin koşullarına göre ailece çalışmak zorundadırlar. Faşizm onlara artık emekçiler gözüyle bakmaz. İtalyan tarımına faşizmin soktuğu kölemsi ekonomik biçimlerdir bunlar. Bu kölemsi ekonomik biçimler köylük bölgelerdeki sınıf ilişkilerini kötüleştirmektedir. Görülüyor ki, köylük bölgelerde eğilim, hiç bir zaman yeni çiftçi tabakaları değil, daha çok yarı-proleter tabakalar meydana getirmektir. Bunlar toprak sahibi olmaksızın tarım emekçisi özelliklerini yitirmiş olduklarından öteki topraksız işçilerden de daha kötü durumdadırlar.

Faşist diktatörlük "tarımda ücretli emeğin evrelendirilmesi"nden bol bol sözeder. Bunun bir ölçüde etkisi de yok değildir. Herkes bu politikanın ne olduğunu, ne anlama geldiğini bilmez. Birçokları faşizmin demagojisine kapılır. Belli köylük bölgelerde bazı yoldaşlarımız bile bu demagojinin etkisi altında kalmışlardır: "Her şeye karşın, hiç değilse babamın yiyecek bir şeyi var şimdi. Bu da bir iyileşme var demektir." Bize bu sözleri söyleyen bir parti görevlisi ile bile saatlerce konuşmak zorunda kaldık. Bu "iyileşme"nin gerçekte ne olduğunu kendisine göstermek için, bu soruna derinlemesine girmek zorunda kaldık.

Şimdi, bir tüm olarak, faşizmin köylük bölgelerdeki politikasının sonuçlarını görelim. Durum bugün savaş-sonrası yıllardakinden tümden farklıdır. İtalya'da hep şu iki şey söylenip durmuştur: bir yandan, İtalya'nın köylük bölgelerinde feodal ekonominin çok büyük kalıntılarının bulunduğu; öte yandan, şimdiki durumda temel dürtünün toprak elde etme amacına yönelik olduğu, böylece burjuva-demokratik devrimci hareketin öğelerinin köylük

bölgelerde yoğunlaştığı. (Proleter devrim köylülere toprak dağıtma sorununu çözmek zorunda kalacaktır. Çünkü bu, İtalyan köylülüğünün gereksinimi ve temel özlemidir.)

Faşizm bir şey değiştirmiş midir? Evet, sanayinin İtalya'daki durumunu tarıma oranla çok daha pekiştirmiş, çok daha güçlendirmiştir; ülkenin her yanında bankaların durumunu güçlendirmiştir; ülke ekonomisinin tümünde finans kapitalin durumunu güçlendirmiştir. Acaba bu feodalizm kalıntılarının ortadan kalktığı anlamına mı gelir? Bu, Partimizin henüz üzerine eğilmediği bir sorundur. Örneğin, Partimiz henüz Sicilya'daki feodalizm kalıntılarını incelememiştir. Bu kalıntılar Sicilya'da başka yerlerden çok daha güçlüdür. Ama diyebiliriz ki, bu feodal kalıntıların bulunduğu yerlerde, faşizm onları yıkmamıştır, çünkü örneğin Sicilya'da faşizm bizzat bu tabakaların desteğine yaslanmaktadır. Büyük malikane sahipleri, baronlar faşizme yakından bağlı bir tabakayı temsil ederler. Ama bu, Sicilya'da finans kapitalin hiç gelişmediğini mi gösterir? Banco di Sicilia (Sicilya Bankası) bir köy bankası olarak çok büyük ölçüde gelişmiştir. Ama bu banka kimlere borç verir? Büyük malikane sahiplerine. Bu bakımdan, burada tanık olduğumuz şey, sermayenin köylük bölgelere girerek büyük toprakları (*latifundia*'ları) parçalaması olayından daha çok, sermayenin feodal öğeler aracılığıyla köylük bölgelere girerek bu öğeleri güçlendirmesi olayıdır.

Faşizmin Mafia'ya karşı savaşımı, esas olarak, oluşmakta olan ve, devrimci harekete karşıçıkmakla birlikte, yine de Latifundia'ları parçalayan toprak ağalarına karşı bir savaşımdı. Mafia'nın ne olduğunu, nasıl karmaşık bir olay olduğunu bili-

yorsunuz. Sicilya'da baronlarla köylülerin arasında, büyük kiracı çiftçilerden, kiracılardan, kiracının kiracılarından oluşan bir yığın ara tabakalar vardır. Mülk sahibi ile işçi arasında birdizi katmanlar vardır. Bunların her biri, bir yandan feodal lorda karşı savaşan, öte yandan köylüyü baskı altında tutmaya çalışan bir klik oluşturur. Faşizm, bunların sınıf durumlarını değiştirmek için değil, büyük toprak sahiplerinin durumunu desteklemek için işe müdahale etmiştir. Sicilya için bu kadar.

Öteki bölgelere gelince, bunların ortak özellikleri daha büyük sermaye, makine ve kimyasal gübre kullanımıdır. Hektar başına daha büyük buğday veriminin, daha büyük sermaye yatırımı demek olduğunu daha önce görmüştük. Sonuç olarak toprak sorunu bugün farklı biçimde mi ortaya konmaktadır? Bu, yanıtlanması gereken siyasal bir sorundur.

Tarım emekçilerinin büyük çoğunluğu topraksızdır; büyük kısmı sürekli ya da aşağı-yukarı sürekli olarak işsiz, yarı-proleter durumuna düşmüş ücretli tarım işçileridir. Bunların istedikleri nedir? Toprak sorununu eskisinden farklı biçimde çözmekten yana mıdırlar? Toprak sorununu bir reform açısından ortaya koymanın nesnel koşulları var mıdır? Hayır, bu nesnel koşullar yoktur. Bugün artık yoksul tabakaların zenginleşmesi eğilimi yoktur, bunun tam karşıtı bir eğilim vardır: büsbütün iflâs etmeleri.

Öte yandan, toprak elde etme dürtüsü niteliğini değiştirdi mi? Hayır! Tarım işçileri toprak istiyor; devrim yoluyla toprak sahibi olmak istiyor. Bu nedenle, sloganımız tarım reformu değil tarım devrimidir; sorunun ortaya konuş biçimi budur.

Faşizm feodal kalıntıları korumuştur; bu ka-

lıntıların en karakteristik belirtilerinden biri olan ortakçılık sözleşmelerinin uygulanışını yaygınlaştırmıştır; finans kapitalin mevzilerini ve kapitalizmin köylük bölgelerdeki bütün mevzilerini sağlamlaştırmıştır; ama toprak sorununu reform yoluyla çözme doğrultusunda bir eğilim yaratmamış, tersine, toprak sorununu devrim yoluyla çözme eğilimini güçlendirmiştir.

Faşizmin köylük bölgelerdeki politikasının sonuçları, bir tüm olarak faşizmin başlangıçtaki tabanının daralmasına yol açmıştır. Bugün faşizmin tabanı nedir? Bu açıkça kapitalist bir tabandır. Köylük bölgelerde bunlar büyük çiftçiler, büyük toprak sahipleridir. Zengin köylü tabakaları da faşizme bağlıdırlar, ama bunalımın baskısı altında bunlar arasında bile büyük bir hoşnutsuzluk başgöstermeye başlamıştır.

Köylük bölgelerdeki emekçi nüfusun büyük yığınları için, toprak sorunu eskisinden daha keskindir. Proletarya ile tarım işçileri yığını arasında bir bağlaşmanın nesnel koşulları bugün geçmiştekine oranla daha elverişlidir. Ancak bu, böyle bir bağlaşmanın kendiliğinden gerçekleşeceği anlamına gelmez. Nesnel koşullar çok daha kolay oluşur, ama öznel koşulları yaratmak çok daha zordur. Köylük bölgelerde kapitalizmin güçlenmesi devrimci çalışmayı çok zorlaştırmıştır. Eskiden köylük bölgelerde kentlere oranla çok daha zayıf olan denetim biçimleri büyük ölçüde güçlendirilmiştir.

Bu da bizim önümüze büyük ve zor güncel görevler getirmektedir; dolayısıyla, Partimizin tarım programı, köylük bölgelerdeki ajitasyon ve çalışmalarımız, bugün geçmişte olduğundan çok daha büyük bir önem kazanmış bulunmaktadır.

İTALYAN FAŞİZMİNİN GÜCÜ NEREDEDİR?[1]

ULUSLARARASI arenada İtalyan faşizmi sorunu hâlâ büyük bir ilgi uyandırmaktadır. Ama geçmişte olduğu kadar değil, çünkü o zamanlar faşizm yeni bir gelişim halindeydi, ve, ilgi toplayan nokta *faşizmin özünü* araştırmaktı. Bugün artık aramızda bu noktada herhangi bir anlaşmazlık kalmamıştır. Komünist Enternasyonal'in kongrelerinde ve daha da belirgin olarak Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesinin bütün üyelerinin katıldığı 13. Genel Kurul Toplantısında yapılan faşizm tanımı, yalnızca tümüyle doğru ve Komünist Enternasyonal'in yıllarca sürdürdüğü incelemenin sonucu olmakla kalmayıp, bugün artık büyük işçi, küçük-burjuva ve henüz komünist partilerin doğrudan etkisi altında bulunmayan aydın yığınlarınca da doğru bir tanımlama olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Kısacası, faşizmin bugünkü tarihsel koşullar altında burjuvazinin en gerici gruplarının diktatörlüğünün açık biçimi olduğu yolundaki anlayış artık geniş

halk yığınlarına malolmuştur. Ancak, burjuvazinin uğraşmak zorunda olduğu ve vehameti günden güne artan ekonomik ve siyasal koşullar altında faşizm *nasıl oluyor da* işçi sınıfı ve emekçi yığınlar üzerinde bugün hâlâ kapitalizmin iktidarını başarabiliyor?

Bu sorun, elbette yeni bir sorun değildir. Faşizmin açık şiddet ve terör aracılığıyla, işçilerin yaşam koşullarına karşı acımasız bir saldırıya geçerek, işçi hareketinin ve büyük yığınların bütün özerk örgütlenme olanaklarını yıkarak, kamuoyunu susturarak vb. burjuvazinin iktidarını savunduğunu ve sürdürdüğünü ikide-bir yinelemeyi hepimiz biliyoruz. Yineliyoruz da. Ama tümüyle doğru olmalarına karşın, bütün bunlar, olup bitenlerin gerçek anlamını tam olarak açıklıyor mu? Sonra, faşizme karşı savaşmanın yolunu incelerken, genel savlar ileri sürmekle yetinebilir miyiz? Faşist politikanın çok daha somut bir çözümlemesine yönelmemiz gerekmez mi?

İtalya örneğini alalım. Faşizm orada on iki yıldır iktidardadır. Ta iktidarı ele geçirdiği andan başlayarak birdizi ciddi siyasal güçlüklerle karşılaştı, ama birkaç yıl için ekonomik koşullar göreli olarak lehine gitti (göreli istikrar dönemi). O zamandan beri, önce yavaş yavaş, sonra gitgide daha hızlı bir tempo ile ekonomik durum kötüleşmiştir. Dünya bunalımı, İtalyan ekonomisinde ciddi hastalıklarla zaten zayıflamış bir bünye buldu (1929-1927 malî bunalımı ve sonuçları, şiddetli tarım bunalımı vb.) ve birdizi çok ciddi çelişmeleri keskinleştirerek bu zayıf bünyeyi büsbütün sarstı. Gene de, faşizm ayakta kaldı. 1927'den beri, ücretler ortalama yüzde-elliyi aşan gerçek bir düşüş gösterdi. *Sürekli* iş-

sizlik olayı (yüzbinlerce insanı etkileyerek) İtalyan ekonomisinde yeniden ortaya çıktı. Ama eskiden, savaştan önce, bu olayın olsa olsa köylük bölgelerle sınırlı olmasına, ve güçlü, sürekli bir göç akımı sonuçlarını hafifletmesine karşılık, bugün işsizlik kentlere ve sanayi proletaryasına yayılmış, göç akımları da aşağı-yukarı durmuştur. Özellikle bazı tarım bölgelerinde emekçi yığınların yaşam koşulları, İtalya'nın birleşik ulus-devlet haline geldiği altmış yıl önceki dönemle karşılaştırılamıyacak ve adeta inanılmayacak bir düzeye düşmüştür. O günlerde, burjuvazinin kendisi de yığınların yoksul durumundan etkilenmişti, ve devlet adamlarından bazıları, bugün hâlâ okunan araştırmalarında bu durumu suçlamışlardı. Yığınların düşürüldüğü koşullar ve genel olarak ülkenin ekonomik durumu o noktaya gelmiştir ki, şimdiki durum ile faşizmin on iki yıl önceki ilk programında vaaddettikleri arasında bir karşılaştırma yapmak bugün paradoksal görünecektir.

Ama faşizm ayaktadır. Direnişinin temelleri nelerdir? Bana öyle geliyor ki, İtalyan faşizminden sözedildiğinde, bu sorunun özel bir önemi vardır. Bu sorunun sistemli bir biçimde tartışılması hem biz İtalyan komünistleri için —çünkü bu sayede deneylerimizden de yararlanarak, işlemiş olduğumuz birçok ciddi hataları ister istemez keşfetmiş olacağız— hem de bizim deneylerimizden öğrenecekleri pek çok şeyler bulunan başka ülkelerdeki yoldaşlarımız için mutlaka son derece eğitici olacaktır.

Ve, çeşitli ülkelerde faşizmin gelişmesini ve politikasını incelerken İtalyan faşizminin gelişmesindeki deneyimi mekanik olarak öteki ülkelere aktarmamak için çaba harcanması gerektiğini bir kez

daha yinelemek zorunda kalırsam, okuyucularımızdan beni bağışlamalarını dilerim. Aynı zamanda şunu da eklemek isterim ki, yalnız faşizmin niteliği tartışıldığı zaman değil, politikasının *somut biçimleri* ayrıntılı olarak düşünüldüğü zaman da klişelerin ve anlamsız sözlerin tuzağına düşme tehlikesi göze çarpar biçimde büyür; bu nedenle, yanlış benzetmelerden uzak kalmaya daha da çok dikkat etmeliyiz. Faşist bir diktatörlüğün hüküm sürdüğü öteki ülkelerin yoldaşları ve çarcı otokrasiye karşı illegal savaşım deneyimi olan Bolşevik Komünist Partisi'nin yoldaşları için, sözkonusu olguları incelemenin, onları kendi deneyimleri ile karşılaştırmanın ve sorunlarımızın incelenmesini derinleştirmemize ve bizim deneyimlerimizle ilgili hangi noktaların genelleştirilip öteki ülkelere de uygulanabileceğini keşfetmemize yardımcı olmalarının yararlı olacağına inanıyorum.

FAŞİST PARTİ — YENİ TİP BİR BURJUVA PARTİSİ

Üstünde durmak istediğim ilk nokta şudur: aralarında devrimci hareketin zayıflığının da bulunduğu nesnel durumlar ve öteki çeşitli öğeler sayesinde, burjuvazinin siyasal örgütlenmesi alanında faşizmin başarabildikleri önemsiz şeyler değildir. İtalyan burjuvazisi faşizm gelmeden önce güçlü bir siyasal örgüte sahip değildi. Bu kesin bir olgudur. İtalya'da çok sayıda partiler vardı, ama bunlar esas olarak yerel seçim partileriydi, iyice belirlenmiş bir programları olmadığı gibi, doğru dürüst bir örgütleri ve kadroları da yoktu. Burjuva devlet adamları ve özellikle savaştan önce ve hatta sonra sanayi burjuvazisinin, bankaların ve monarşinin sağ kolu

olan Giovanni Giolitti, açık-seçik bir programları olan, sağlam bir biçimde örgütlenmiş güçlü burjuva partilerinin kurulmasından yana olmak şöyle dursun, daima böyle partilerin önlenmesi için çalışmışlardır. Hükümet etme sanatları daha çok mevcut partileri bölmek ve uzlaşmalar, satın almalar, manevralar vb. aracılığıyla bir parlamento çoğunluğu oluşturmaktan başka bir şey değildi.

Böylece, iki büyük sağlam, iyice örgütlenmiş ve disiplinli yığın partisi —Sosyalist Parti ve Halk (Katolik) Partisi— savaştan hemen sonra ortaya çıkıp da kendilerini ülkenin siyasal yaşamı içinde kabul ettirince, İtalyan burjuvazisinin hükümet etme sistemi tümüyle iflas etti.

İtalyan burjuvazisinin bir tek derli toplu örgütü vardı: Farmasonluk. Ama Masonluğun ideolojisi burjuvazinin kendi *açık* diktatörlüğünü örgütlemek amacıyla giriştiği savaşıma artık uygun düşmüyordu. Faşizmin belli bir noktada vuruşlarını Farmasonluğa karşı yoğunlaştırmasının nedeni budur.

Faşizm, burjuvazinin sağlam ve birleşik bir siyasal örgütünü kurmayı üstlenmekle kalmadı, aynı zamanda bu görevi yerine getirmeyi de başardı. Faşizm İtalyan burjuvazisine, öteden beri yoksun olduğu bir şeyi, yani kendi silahlı kuvvetleriyle donatılmış, güçlü, merkezî ve disiplinli, *tek* bir parti verdi.

Belki Faşist Partinin sözcüğün gerçek ve geleneksel anlamıyla bir parti olmadığı yolunda bir itiraz ileri sürülebilir; çünkü, denilebilir, Faşist Partinin yapısı ve çalışmaları demokratik değildir, parti içinde tartışmalara yer verilmez, memurları tabandaki üyelerce seçilmez vb.. Bunların hepsi doğrudur, ama bu itirazlar Faşist Partinin ancak özel

tipte bir burjuva partisi olduğunu gösterir; Faşist Parti, kapitalizmin çöküş döneminden ve proleter devrim döneminden çıkan koşullara ve özellikle burjuvazinin proletarya ve büyük emekçi yığınlar üzerindeki açık diktatörlüğü koşullarına uygun "yeni tip" bir burjuva partisidir.

Bugün burjuvazi her ülkede bu tür partiler yaratma eğilimindedir. Bu tür bir burjuva partisinin varlığı, faşist diktatörlük örgütünün karakteristik yönlerinden biridir.

Elbette bu yeni tür parti birtakım güçlüklerle karşılaşmaksızın kurulamaz; genellikle çelişmelerle, çalkantılarla dolu karmaşık bir süreçtir bu. Sırası gelmişken, faşist diktatörlüğün ilk yıllarında sık sık bu süreç üzerine tek yanlı bir yargıda bulunmuş olduğumuzu belirtmek isterim. Şöyle ki, dikkatimizi yalnızca eski burjuva siyasal kuruluşlarının faşizmin ilerlemesine karşıkoyuşları üstünde topladık; daha o zamanlar, bütün bu direnişlerin hemen karşıkonulmaz bir "siyasal bunalım" koşullarını yaratma noktasına dek varması gerektiğini düşündük; ve bu arada, faşizmin üstünlüğünü sarsabilecek kesin öğenin ancak yığınların anti-faşist savaşımı olabileceğini unuttuk. Durumun gelişmesini yanlış yansıtmaya yol açan bu değerlendirme hatası başka ülkelerde de yapıldı ve bugün bile hâlâ yapılmaktadır. Kuşkusuz "yeni tip" bir burjuva partisi kurmanın kapitalizmin egemen sınıfları içindeki uzlaşmaz çelişmeleri ortadan kaldırdığını ileri sürmek doğru değildir ve bunu ileri sürmek aynı zamanda ciddi bir teorik hata olur. Tersine, bu yeni parti tipinin bu çelişkileri keskinleştirdiğini belirtmek gerekir. Buna karşın, çelişkiler çok keskin hale gelmedikçe suyüzüne çıkmadıklarına göre, burjuva

egemen sınıfları kendilerini *yığınlara* birleşik ve tutarlı bir güç olarak gösterebilmektedirler.

Bir örnek olarak İtalyan emekçi yığınlarını ele alalım. Sekiz yıldır, Komünist Partinin yeraltı yayınlarını ele geçiremeyenler faşist basından başka bir şey okumamışlardır. Faşist basın ise, her şeyden önce, egemen sınıfları birbirine düşüren anlaşmazlıkları saklamaya ve burjuvazinin güçlerini faşizmin saflarında birleşmiş, yoğun güçler olarak göstermeye çalışır. Yığınlar arasında faşist etkinin yayılmasının başlıca etkenlerinden biri budur. Bu, psikolojik önemi olan büyük bir etkendir. Eğer biz illegal basının geniş ölçüde yayılmasını sağlayarak yığınların gözünden faşizmin saygınlığını büyük ölçüde düşüremez, söyledikleri ile yaptıkları arasındaki karşıtlığı ortaya koyamaz, kampanyalarının gerçek ruhunu gösteremezsek, faşizmin etkisi kısıtlanamaz. Ama faşizmin yıkılmasını ancak yığınların hareketi sağlayabilir. Ne kadar sınırlı olursa olsun, bir yığın hareketinin her patlak verişinde, faşizmin saflarında hemen duraksamalar görülür; ve hareketler çoğalıp yaygınlaştığı zaman, bu duraksamalar faşizmin resmî politika çizgisinin geçerli olup olmadığı konusunda kuşkular uyandırır. Ve böylece, yerel planda, hatta zaman zaman ulusal planda, faşist örgütlenmede "bunalımlar" doğar: bunun son örneğini, faşist politikada sosyal demokrasiye doğru bir değişiklikten yana olan, Mussolini'nin daha önceki İçişleri Bakanı Arpinati'nin öteki ileri gelen faşistlerden 200 kişi ile birlikte tutuklanması olayında gördük.*

Bütün bunlar, faşizmin, rejimin kuyusunu ka-

* Bu gibi bunalımları önlemek için, faşizm, kadrolarını yakından izlemekte ve onları sık sık yenilemektedir. Bu

zan iç çelişkilerin kendiliğinden patlamasının bir sonucu olarak, kendikendine çökmeye mahkûm olduğu inancının ne kadar tehlikeli olduğunu gösterir. İtalya'da bu inanç sosyal demokrasi ve eski demokratik liderler tarafından geniş ölçüde yayıldı ve partimizin safları içine bile sızdı. Harekete geçmeden durumda bir değişmeyi "beklemek" yolundaki oportünist eğilimler buradan çıktı. Partinin kendi içine kapanmasına, faşist diktatörlüğe karşı savaşmada partinin kendi işlevlerinin ve işçi sınıfının işlevlerinin ne olduğunu eskisi gibi açık-seçik bir biçimde anlayamamasına ve günlük yığın örgütlemesini bir yana bırakarak yığınlardan kopmasına yol açan neden de budur.

Faşist bir diktatörlük kurmanın burjuvazinin çeşitli grupları arasındaki çelişmelerini bastırdığını düşünmek ciddî bir teorik ve siyasal hatadır. Ama faşizmin, birleşik bir burjuva partisi kurulmakla, nüfusun çoğunluğunu ve bütün yaşam biçimlerini kucaklayan faşist bir örgüt yaratmakla faşist diktatörlüğün sınıf içeriği ile faşizmin aldatmaya ve boyuneğdirmeye çalıştığı işçi sınıfının ve büyük emekçi yığınlarının çıkarları ve özlemleri arasında-

---

operasyonların en genişi, faşizm "totaliter" devleti örgütlemeye başladığı zaman gerçekleştirildi.

O olayda Mussolini **faşizmin iktidarı ele geçirmesine yardım etmiş olan aynı kadrolarla devleti örgütleyemiyeceği** ilkesini acımasızca uyguladı. Küçük burjuva kökenli, ama sınıf değiştirmiş bütün eski müfreze liderleri, eski subaylar falan Faşist Partinin yerel örgütlerinin başından alındılar, büyük bir kısmı büyük firmaların, sigorta şirketlerinin vb. yönetim kurullarına getirildiler ve bu yeni görevlerinde kimseyi rahatsız etmeden zenginleşip tam birer burjuva oldular. Bu dönemde, yerel liderlikler sanayi ve tarım burjuvazisinin temsilcilerine verildi. Ama daha sonra yığın hareketlerinin tehlikeli bir çığıra girdiği dönemlerde, Mussolini yeniden eski kadrolara döndü. Matteotti bunalımı sırasında, onu uzlaşmaz bir çizgiyi benimsemeye zorlamak yoluyla kurtarmış olanlar onlardı —Yazar.

ki temel uzlaşmaz çelişmeyi tamamen ortadan kaldırabileceğini düşünmek daha da ciddi bir hata olurdu. Tersine, bu sözde "totaliter" ve yekpare sistemin maskesi altında, kapitalist sömürü önemli ölçüde artmakta, sınıf savaşımının aşırı derecede keskinleşmesi için gerekli nesnel koşulları yaratmaktadır —bir savaşım ki, ancak belli bir süre için denetim altına alınabilir, sonunda daha da büyük bir güç ve şiddetle patlar. Bu bakış açısından, faşizmin yıllardır kullandığı temel slogana "korporatif devlet", sınıf çelişkilerinin ve farklarının sözde bastırıldığı devlet sloganına karşılık düşen hiç bir somut gerçek yoktur. İktidardaki ilk yıllarında, faşizm politikasının tümüyle ekonomik gelişmeden yana olduğu izlenimini verebildi. Gerçekte bu, göreli istikrar döneminin bir sonucuydu; o sırada, dünya savaşında galip gelmiş ve devrimci işçi sınıfı hareketi üzerinde zafer kazanmış olan İtalyan emperyalizmi, "yoksullar" emperyalizmi üretimi yükselterek kendine bir ölçüde destek sağlayabildi. Faşizm devrimci örgütleri temizleyerek ve kapitalistlerle bankacılara lütuflar yağdırarak bu yayılmaya katkıda bulundu. Ancak, üretimin büyümesi ile nesnel ekonomik çelişmeler büyük bir hızla keskinleşmiş, durum değişmiş ve ekonomik bunalım patlak verene dek zorluklar birbirini izlemişti. Buna koşut olarak, sınıfsal çelişmeler keskinleşti, hatta bu keskinleşme ekonomik bunalımdan daha da hızlı oldu. Faşizmin "totliter sistem"e geçişi (ki bu sistem öteki siyasal gruplarla uzlaşma sisteminin yerini aldı), parlamentarizmin tamamen tasfiyesi, baskıların artırılması, olağanüstü yasalar (bu "olağanüstü" sekiz yıldır peşimizi bırakmadı!) ve ensonu yığınları faşist örgütler içine çekme çabaları faşizmin bu sı-

nıfsal çelişmelerin keskinleşmesine verdiği yanıttır.

Ancak bu yanıt hiç bir biçimde sorunu çözmedi. Duraksama bilmeyen çabalara karşın, faşizm "sınıflar--üstü" bir korporatif devlet kurmanın ve bu sayede sınıf savaşımını ortadan kaldırmanın olanaksız olduğunu gördü. İşçilerin ve büyük yığınların sınıf savaşımı, yeni koşullar içinde, yeni biçimler altında, yeni umutlarla daima yeniden doğar. Faşizmin üstlendiği "sınıflar-üstü" bir devlet yaratma görevinin bir hayal olduğunu anlamak için faşist örgütlenmenin çeşitliliğine ve istikrarsızlığına bakmak yeter: Faşizm nesnel durumun ve yığınların savaşım iradesinin kendisi için yarattığı tehlikeyi karşılamak için, örgütsel yöntemlerini ve biçimlerini durmadan değiştirmek zorunda kalmıştır.

Faşist rejimin üstesinden gelemediği nesnel çelişmeler, partimizin geçmişte çok daha büyük ölçüde kullanmış olması gereken ve şimdiki durumda çok yaygın olarak kullanmak zorunda bulunduğu savaşım olanakları yaratmaktadır.

İŞÇİ SINIFI, TERÖR VE FAŞİST YIĞIN ÖRGÜTLERİ

İtalyan burjuvazisi, bir işçiler aristokrasisi yaratmakta ve işçi sınıfı hareketinin "lider"lerinin bir kısmını yozlaştırmakta başarılı olmuştu. Faşizm iktidarı ele geçirdiğinden buyana, ve özellikle, ekonomik güçlükler hissedilmeye başlanmasından, köylük bölgelerde tarım bunalımının ağırlaşmasından ve ülkenin tüm ekonomisinin bunalım bataklığına düşmesinden buyana, bu alanda köklü değişmeler oldu. Ancak faşizmin, fabrika işçilerinin bütün kategorilerini, bütün emekçi gruplarını tıpatıp aynı düzeye indirgediğini varsaymak yan-

lış olur. Bazı farklılıklar kalmıştır ve bunlar ihmal edilebilecek gibi değildir.

Köylük bölgelerde son derece enerjik bir eşitleştirme eylemi sürdürülmektedir. Gerçi, örneğin Güney'deki tarım emekçileri ile Po Vadisi'nde çalışanların ortalama ücretleri arasında gene de bir fark vardır; Güney'de ücretler daha düşük ve sefalet daha büyüktür. Ama faşizmin iktidara gelmesinden önce, Po Vadisi'nde genellikle ayrıcalıklı sayılabilecek çok sayıda tarım emekçisi vardı; çünkü bunlar savaşım vererek ve örgütlenerek her yıl çalışma günlerini artırabilmişlerdi. Bu grupların bugün ortadan kalktığı söylenebilir; ve sanırım, yığın hareketlerinin çoğunun köylük bölgelerde ve özellikle tarım emekçileri arasında yer alışını en iyi açıklayan durum da budur.

Sanayi işçilerini ele alırsak, farklı bir durumla karşılaşırız. Bugün hâlâ ötekilere oranla "ayrıcalıklı" sayılabilecek bazı işçi kategorileri —örneğin basım işçileri— vardır. Basım işçilerinin ücretleri de kesintiye uğramıştır, ama gene de ortalamanın üstündedir. Üstelik, bu korporasyona üye olan faşist sendika, basım işçilerinin eski reformist örgütünden pek farklı değildir. Faşistlerin reformist liderlerden gelen ve hiç bir yığın direnişiyle karşılaşmadan bu örgüte sızmaları olmasa, aslında bu örgüt eskisinin aynı sayılabilir. Gerçekte, reformist liderlerin yardımı ve suç ortaklığı ile örgütün başına faşistler geçtiler. Bugün bu örgüt eskisi gibi işlemektedir; yanılmıyorsam, geçmiş yıllarda basım işçileri arasında ekonomik nitelikte yalnızca iki hareket olmuştur. Öteki bazı iş kolları için de aynı şey söylenebilir —örneğin reformist örgütleri aynı biçimde belirgin bir korporatif karakter taşı-

yan şapka yapımcıları. Gemicilere gelince, bunların örgütlerinin eski görevlileri oldukça uzun bir süre faşistlerle işbirliği yaptılar. Bu da, faşistlerin tüm örgütü ele geçirebilmelerini ve yığın üzerindeki etkilerini pekiştirebilmelerini sağladı.

Öte yandan, sanayi proletaryasının temel kesimlerini (metalürji, dokuma, kimya maddeleri, inşaat vb.) incelersek, faşizmin eski yasal sınıf örgütünü hiç bir iz bırakmamacasına tamamen yıktığını, hem sözcüğün gerçek anlamıyla bir sendika örgütü olarak hem de bir fabrika örgütü (işyeri temsilcileri) olarak yıktığını görürüz. Bu korporasyonlardaki faşist sendika örgütlerinin eski örgütle hiç bir ortak yanı yoktur. Hatta iş sözleşmesi türü bile değişiktir. Ama bütün korporasyonlarda durumun aynı olduğunu sanmak doğru değildir. Metal işçilerinin ücretleri (yani, faşist iş sözleşmeleri ile saptanan ücretler) öteki zanaatlardaki ücretlerden biraz daha yüksektir, ve, metal işçilerinin kendi aralarında da bazı bölgelerde (örneğin, ülkenin en önemli metalürji merkezi olan Torino'da) ücretlerin biraz daha yüksek olduğu görülebilir.

Fabrikalardaki durum daha karmaşıktır, çünkü faşist iş sözleşmesi hiç bir zaman bütün işçilere aynı biçimde uygulanmaz. Patronların işine öyle geldiği için, ücretler işçiden işçiye büyük ölçüde değişir, ve, en vasıfsız ve yeteneksiz işçiler atılıp işsiz kalma korkusuyla düşük ücretleri ses çıkarmadan kabul etmek zorunda kalırlar.

Genel olarak, *vasıflı* işçi kategorisine giren işçilerin sayısı büyük ölçüde azaltılmıştır. İşgücü esas olarak özellikle dizi üretimde [seri imalatta -ç.] kullanılan "yarı-vasıflı işçiler"den ve vasıfsız işçilerden oluşmuştur. İşçilerin yetenekleri yavaş ya-

vaş azalırken, sanayide kullanılan kadınların yüzdesi yükselmiştir. Bu açıdan bakıldığında gerçekten bir eşitleştirme olmuştur. Ama bu arada yeni bir olaya da tanık oluyoruz: fabrikalarda, ideolojik ve organik olarak faşizme öteki işçilerden çok daha yakından bağlı olan küçük işçi grupları meydana gelmiştir ve bunlar şimdi siyasal açıdan özel bir "aristokrasi" oluşturmaktadır. Bu öğelerin hepsi usta işçi saflarından gelmedikleri gibi "ustabaşı" da değildirler; ama gene de fabrikalarda faşizmin dayanağını oluştururlar ve patronlar bu dayanaktan yoksun kalmamak için çok çaba harcarlar. Bir atelyede faşizmin güvenebileceği güçleri tartarken, ölçü olarak faşist partiye üye olan işçilerin sayısı değil (çünkü üyelik yarı-zorunlu olup bazan işle birlikte kendiliğinden gerçekleşir), faşizme siyasal ve organik olarak daha yakından bağlı olan işçilerin sayısı alınmalıdır.

Bu olgular üzerinde ısrarla duruşumun nedeni, bunların, kanımca, İtalyan faşizminin on iki yıllık diktatörlüğü döneminde terör *sorununun* ne biçimde ortaya konulması gerektiğini çok iyi göstermeleridir. Faşizmin yığınlar arasında kazanabildiği çeşitli dayanak noktaları rejime hizmet etmiş ve şimdi de halkı örgütleyişini koruyup geliştirmesine hizmet etmektedir. Emekçi yığınlarla faşist diktatörlüğün ilişkilerinin önemli, karakteristik yönü, açık şiddet ve terör yöntemleri ile yığınları faşistlerce kurulmuş örgütlere az çok zorla sokma yöntemlerini birleştirmektir. Açık şiddet ve terör, kadrolarını ve yığınlarla bağlarını dağıtmak, çalışmalarını olanaksız kılmak için Komünist Partisine karşı sürekli, sakınmasız ve hoyrat bir biçimde kullanılmaktadır. Sosyal-demokrat partilerin kadrola-

rına gelince (onlar da bizimkiler gibi dağıtılmış ve yasa dışı bırakılmıştır), durum biraz farklıdır: onlara karşı, bize karşı kullanıldığı biçimde terör kullanılmamakta, onun yerine, yozlaştırma girişimlerine faşist hiyerarşi içinde görevler ikram etme çabalarına vb. başvurulmaktadır. Faşizmin yığınlar üzerindeki politikasına gelince, hep aynı biçimde ve aynı şiddetle olmasa bile, terörü sürekli bir tehdit aracı olarak kullanmaktır. Örneğin, Floransa'da en çok göze çarpan "yıkıcı" öğeler (çoğunlukla komünistler) sık sık yerel faşist merkezlere götürülmekte ve görünürde hiç bir neden olmadığı halde dövülmektedirler. Ama o kesimin yerel faşist kulüpleri aynı zamanda yığınlar arasında sözde "halkçı" bir eyleme girişmekten de geri kalmazlar. Eğer bir koca, karısını döver de kadın şikayet etmek için faşist kulübe giderse, yerel memurlar onun savunmasını üzerlerine alır, kocayı çağırır, onu uyarır ve bu kötü davranışlarına son vermesini emrederler. Kulüp memurları, aynı zamanda, mal sahibi tarafından evden çıkarılmak istenilen bir kiracıyı da savunabilirler, hatta gereksinim içindeki bir aileye ödünç para yardımında bile bulunabilirler. Öte yandan aynı kentte, geçen halkoylamasında olumsuz oy kullananların *hepsi* faşist merkezlere götürülüp barbarca dövülmüşlerdi.

Ama en olağan terör biçimi, "ekonomik" terör diyebileceğimiz baskıdır. Her işçi, eğer faşist bir örgüte üye değilse, hatta anti-faşist duygularını üstü-kapalı olarak bile gösterecek olursa, faşist gösterilere katılmazsa, etkin bir anti-faşist olduğundan kuşkulanılırsa, işinden olacağını ve bir daha iş bulamayacağını bilir.

Üstelik, yığınların eylemi yayılır ve genişlerse,

yerel faşist memurlar, vaatlerle olsun ufak ödünlerle olsun, ateşi söndüremeyeceklerini anlarlarsa, halka karşı aşırı şiddet kullanmaktan kimsenin kılı kıpırdamaz.

İşte bütün bu yöntemleri birleştirerek kullanmak yoluyla faşizm bütün emekçi yığınları bir ya da birden çok faşist örgüte kaydedebilmekte ve hatta işçiler üzerinde bile her an çok-yönlü ve inceltilmiş bir denetim sistemi kurabilmektedir; bu, sakınılması çok zor olan ve faşist ideolojinin çeşitli biçimlerde işçi saflarına nüfuz etmesini sağlayan bir sistemdir.

Açıktır ki, yığınlarla böylesine bağlar kuran bir rejime karşı savaşım kolay bir şey değildir. Bu savaşımın başarıya ulaşması için mutlaka düşman örgütlerine sızmak gerekir. Komünist öncü gücünün, yeraltı örgütüne ve sınıf sendikalarına dayanarak, partinin gerçek kimliğini hiç bir zaman gizlemeksizin ve nihaî hedef doğrultusundaki ajitasyonunu ve savaşımını, faşist diktatörlüğün devrimle alaşağı edilmesi uğrundaki savaşımını bir an elden bırakmaksızın, *Komünist öncü gücünün yığın çalışmasını düşman örgütlerine sokmayı* başarması gerekir. Faşizmin yığınlara karşı takınmak zorunda kaldığı tavır karşısında, yığınları hizaya sokmak ve etkilemek için harcadığı çabalar karşısında, yığınları bizzat faşizme karşı seferber etmek için yasal ve yarı-yasal pek çok çalışma olanaklarının yaratıldığı ise açıktır.

FAŞİZMİN MANEVRALARI VE ÇEŞİTLİ ÖRGÜTLENME BİÇİMLERİ

Faşist örgütlerin ülkenin hemen hemen tüm

nüfusunu kapsadığı istatistiklerle doğrulanmıştır.* Ama bu söylediklerimin yoldaşlara, faşist rejimin duvar gibi sağlam, dayanıklı bir şey olduğu ve insanın ona ancak başını çarpabileceği izlenimini vermesini istemem. Tersine, faşist diktatörlük ile örgütlerinde onun hizaya getirmeye çalıştığı işçi yığınları arasında çok derin bir çelişki vardır. Ekonomik güçlüklerin ve faşist politikanın —yağmacı karakteri burjuvazinin en gerici gruplarının işine yarayan bir politikanın— ağırlığı altında nesnel olarak artan bir sınıf çelişmesi sözkonusudur. Ve bu çelişme faşist örgütsel yapının içinde kendisini açıkça göstermekte ve biçimlerinde büyük dengesizliklere neden olmaktadır.

Faşist sendika örgütünün türü iş kolundan iş koluna büyük ölçüde değişmektedir (bunun nedenlerini yukarıda görmüştük). Ama bu aynı zamanda bölgeden bölgeye ve günden güne de değişmektedir. Torino ve Milano'da faşist sendika görevlileri işçileri örgütlere bağlamaya çalışmakta, onlardan sendika merkezlerine sık sık uğramalarını istemekte, onları sendika mitinglerine katılmaya zorla-

---

* En son istatistiklere göre, faşist örgütlerin aşağıdaki biçimde dağılan on iki milyon üyesi vardır:

Faşist Parti	1,096,000
Faşist Gençlik	336,000
Balilla ve Genç İtalyanlar (15 yaşına dek olan gençler)	3,659,000
Universite Grupları	53,000
Faşist Öğretmenler Birliği	83.000
Faşist Memurlar Birliği	110,000
Devlet Sanayi İşçileri Birliği	32,000
Faşist Demiryolu İşçileri Birliği	99,000
Posta İşçileri Birliği	48,000
Faşist Sendikalar (1,659,000 sanayi işçisini kapsar)	4,042.000
Dopolavoro	2,000,000
Yardımlaşma Dernekleri	1,200,000

makta ve bu mitingleri çalışma saatlerinde fabrika avlularında yapmakta ve çıkış kapılarını kapatmaktadırlar. Öte yandan yığınların sefaletinin başka yerlerdekinden çok daha büyük olduğu ve şiddet hareketlerinin sık sık kendiliğinden patlak verdiği Apulia'da (güney İtalya), faşist sendikalar pek miting düzenlemezler; ve sendika merkezlerinin kapılarında ikişer nöbetçi bulunur, bunlar tarım işçilerinin ancak birer birer içeri girmelerine izin verirler, içerde uzun süre kalmalarına ve kapıların önünde toplanmalarına engel olurlar. La Spezia'da (önemli bir sanayi merkezi), örgütümüz, bazı hatalara ve duraksamalara karşın, 1933'te faşistlerin düzenlediği birçok mitinglerden, yığınları savaşıma ve greve çağırmak için birer araç olarak yararlanmıştır. Bu nedenle yukarıdan gelen bir emirle sendikaların bundan böyle miting düzenlemeleri yasaklandı. Bir ajanın marifeti sayesinde örgütümüz dağıtılıncaya dek bir daha hiç bir miting yapılmadı. En üzülünecek şey, bir ajanın Partimizin yalnızca gizli aygıtının merkezini yıkmak yoluyla tüm yığın çalışmamızı durdurabileceği bir biçimde örgütlenmiş olmamızdı.

Genel olarak faşist sendikaların örgütlenme biçimi 1927'den beri birçok kez değişmiştir. Başlangıçta, sendika iş kolu temeli üstüne kuruldu ve bütün kesimleri yöneten merkezî bir federal kurul vardı. Ama bu kurulun ilk kongresinde, yığınların hoşnutsuzluğu işçilerin baskısı altında kalan faşist memurların kendileri tarafından dile getirildi. Ve bunu öyle iyi bir biçimde yaptılar ki, bir skandal koptu. Merkezî kurul kaldırıldı, yalnızca işkolu sendikaları ayakta bırakıldı ve bir işyeri temsilcilikleri ağı aracılığıyla fabrikalara bağlanmak istenilen ye-

rel sendikalara dönmek için çaba harcandı. Ama bu kez işler büsbütün kötüleşti: sanayiciler işyeri temsilciliklerinin kaldırılmasını istediler, yerel sendikalar da kapatıldı ve onların yerine il düzeyinde kuruluşlara yer verildi. Ama faşist memurların yığınlarla doğrudan ilişkilerini yitirmelerine yol açtığı anlaşılınca, örgütün bürokratik niteliğini artıran bu sistem de terkedildi.

Amacım, faşist sendika örgütünün geçirdiği bütün dönüşümleri sıralamak değil. Yalnızca, her şeye karşın, faşizmin yığınları kazanmakta başarılı olmadığını ve olamayacağını, ve, yığınlarla temas halinde kalmak, harekete geçmelerini önlemek, onları olabildiğince denetim altında tutmak için sürekli olarak savaşım vermeye, dolaplar çevirmeye ve her yolu deneyerek duruma uyum sağlamaya zorlandığını gösterdikleri için bu dönüşümlerin önemini belirtmek istedim.

Bütün bu gerçekleri iyice anlarsak, faşist örgütlerin içinde çalışma sorununa da ışık tutmuş, ve bu konu tartışıldığı zaman, faşizmin yığın örgütünü, içinde sınıfsal bir eylem sürdüren herkesi yutabilecek, eritebilecek tutarlı, derli-toplu bir şey sanarak yalnızca bunun "tehlikelerine" dikkat çekmesini bilenlerin düşüncelerini çürütmeyi başarmış oluruz. Faşist yığın örgütü, sanıldığının tersine, bir değişken ilişkiler karışımıdır, faşizm ile yığınlar arasındaki savaşımın, her zaman suyüzüne çıkmasa bile, sürüp gittiği bir alandır.

Faşizmin (diktatörlüğünün temel sınıfsal özelliğini korumakla birlikte) yeni ve daha zor durumlarla uğraşmak için, tutumlarını değiştirme yeteneği, son yıllar boyunca faşistler tarafından sürdürülmüş olan çeşitli demagojik kampanyalar gözö-

nüne alındığında, açıkça görülür. Göze çarpan en ilginç olay, 1930'dan buyana (dünya ölçüsündeki bunalımın patlak vermesinden buyana) İtalyan faşizminin, tüm propagandasını "yığınlara gitmek" sloganında odaklaştırarak yığınlar üzerindeki ekonomik baskısını inanılmaz derecede artırmış olmasıdır. Bu ne demektir? Bunun anlamı, faşizmin, durumunun kötüleştiğini hissederek, emekçi yığınlar üzerindeki etkisini sürdürmek ve bunu olabildiğince genişletmek ve, örgütsel sisteminin nesnel zorlukların altında yıkılmasını önlemek için, tüm gücünü ortaya koyarak çok çetin bir savaş başlatmış olmasıdır. Faşizmin, demagojisini yenilemek, yığın propagandasının tonunu değiştirmek için, 1930'dan buyana her altı ayda yeni bir çaba içine girdiği söylenebilir. Bir süre için, bütün propagandaları, kapitalizmden de sosyalizmden de ayrı bir sistem gözüyle bakılan "korporativizm" üstünde yoğunlaştırılmıştır. Ama bugün bile, diktatörlüğün *ekonomik* "başarısızlığını" itiraf eden Mussolini'nin son konuşmasından sonra, faşist görevliler altı ay önce, halkoylaması kampanyası sırasında ileri sürdüklerinden farklı öneriler ileri sürüyorlar. O zamanlar, korporativizm sayesinde İtalya'nın bunalımın darbelerini öteki ülkelerden daha az hissettiğini söylüyorlardı; bugün ise artık ülkenin ekonomik durumunun ciddiliğini yadsımıyorlar, ama özverilikleri bütün sınıflar arasında eşit olarak bölüştürmek için korporativizmin sunduğu olanaklar üzerine lafazanlık ediyor ve bugünkü güçlüklerden bir çıkış yolu olarak göstermeye çalıştıkları savaşın kaçınılmazlığından dem vuruyorlar.

Sloganların yardımıyla ve örgütsel biçimleri değiştirmek yoluyla gerçekleştirilen bu manevra ye-

teneği İtalyan faşizminin "güç"ünün en önemli etkenlerinden birini oluşturur. Ve bu etken, Partimizin akıllıca, gözüpek, ısrarlı ve uzak görüşlü eylemi dışında hiç bir şeyle felce uğratılamaz ya da ortadan kaldırılamaz.

Böylece sorunun gerçek özüne, yani bizim politikamız ve eylemimiz konusuna gelmiş bulunuyoruz.

YIĞINLARIN HAREKETİ VE KOMÜNİST PARTİSİNİN SAVSAKLAYICI TUTUMU

Komünist Enternasyonal'in Dördüncü Kongresinde yaptığı konuşmada Lenin, komünist partilerin yapısı ve çalışmalarının yöntemleri ve içeriği üzerine Üçüncü Kongrenin almış olduğu kararı tartışarak yabancı yoldaşların bolşevizmin deneyimini "incelemeleri" ve Rus deneyiminin bir kısmını sindirmeleri gereği üzerinde durmuştur. Doğrudan doğruya, faşizmin iktidara geldiğini kısa bir süre önce görmüş olan İtalyan yoldaşlara seslenerek şöyle demiştir: "Belki de, örneğin İtalya'daki faşistler, İtalyanlara henüz yeterince aydınlanmamış olduklarını ve ülkelerinin henüz Kara Yüzler'e karşı güvenlik altına alınması gerektiğini anlatarak bize büyük bir hizmette bulunacaklardır."[2]

Partimiz bu sözlere, Yoldaş Lenin'in bize söylediği, ve, ancak geniş yığın çalışmasının, Partinin tutarlı savaşımının, illegal çalışmasını legal çalışması ile bir arada yürütmesinin faşist haydutları durdurabileceğini ve çeşitli işçi tabakalarına faşist etkinin nüfuz etmesini önleyebileceğini özlü bir biçimde anlatan bu son sözlerine yeterince önem vermedi. Partimizin yalnız genel durum ve genel poli-

tik tutumlarıyla ilgili çözümlemelerini değil, aynı zamanda günlük siyasal ve örgütsel çalışmasını da düşünürsek (ki bu iki şey asla birbirinden ayrı olarak incelenemez) bir tüm olarak çalışmalarında faşizme karşı savaşım sorunlarını ortaya koymada ve bunları pratik içinde çözmede büyük bir gecikme olduğunu görmezlik edemeyiz.

Lehimize söylenebilecek şey, Partimizin, Enternasyonal'in faşist bir diktatörlükle çarpışmak zorunda kalmış olan ilk partisi olması ve bizden daha deneyimli olan partilerden her zaman yeterince yardım görmemiş olmamızdır. Cesaretle savaştık ve yığınlar bizi hiç gözden kaybetmediler; ama etkili olmak ve diktatörlüğün planlarını bozmak için anti-faşist savaşın ne biçimde sürdürülmesi gerektiğini anlamakta çok yavaş davranmış olduğumuzu yadsıyamayız.

1927 ve 1928'de Partimizin merkezinde şu sorun üzerine derinlemesine tartışmalar yapıldı: totaliter bir faşist diktatörlüğün kurulması, faşizmi proletarya diktatörlüğünden başka hiç bir rejimin izleyemeyeceği anlamına mı gelir, yoksa başka tarihsel ve siyasal olasılıklar da var mıdır? İlginç bir tartışma. Ama biz o tartışmaları yaparken, faşizm yığın örgütünün temellerini kuruyor, bizim Parti örgütlerimiz ise, gericiliğin baskısı altında canlılıklarını yitirmeye, kendi içlerine kapanmaya, iç ve sekter bir yaşamla yetinmeye, yığınlardan kopmaya başlıyordu. Biz proleter devriminin kaçınılmazlığını kanıtlarken, asıl sorunun, işçi sınıfının devrimci savaşımını muzaffer biçimde geliştirebileceği *siyasal* ve *organik* koşulları yaratmak olduğunu unutuyorduk. Basınımız faşist işyeri temsilcileri sorunu —1927-1928 yıllarında faşist sendika aygıtı ve sana-

yiciler tarafından keskin biçimde tartışılan bir sorunda bu— üzerinde ilginç tartışmalara girdi; ama bu tartışmalar ve değerlendirmeler, konu Mussolini'nin emriyle çözüldükten ancak üç ay sonra yayınlandı. Ve 1931'de faşizmin yeni yığın politikasının bir parçası olarak aynı sorun yeniden suyüzüne çıktığında, biz yasal faaliyetimizi genişletmek ve bir firmanın işçilerini harekete geçirmek amacıyla işyeri temcilcilerinin bir kısmını olsun kullanmanın yol açabileceği olası "tehlikeler"i tartışmakla yetindik. Ve ancak bugün, yani 1934'te, yoldaşlarımızın fabrikalarda yığın hareketleri ve grevler başlatmak istediklerinde mutlaka faşist işyeri temsilcilerinin bir kısmından yararlanmak zorunda oldukları ansızın kafamıza dank etti.

Örnekler çoğaltılabilir. Bana öyle geliyor ki, esas olan şudur: totaliter bir faşist diktatörlük rejiminin, komünnist öncü gücünün siyasal eylemini ve "manevralar"ını sınırlamasını değil, yaygınlaştırmasını ve düşmana hiç soluk vermeden onu amansızca izleyerek ve her zeminde onunla çarpışarak cesur bir "politika yürütmesini" gerektirdiğini Partimiz tam olarak ve zamanında anlamadı. Ve bu zorunluluk anlaşıldıktan sonra bile, bütün olanaklardan hemen yararlanmasını bilemedik.

Partimizin savsaklayıcı tutumu bu yüzden *temelde siyasal* bir hatadır. Belli bir dönemde (1927'de) yığınlara ufak broşürler ve gazeteler dağıtmakla yetindik. Ve bunların çokluğunun her şeyi çözmeye yeterli olacağını sandık. Başka zamanlarda ise (1929'da ve daha sonra 1933'te) Partinin bağlarını yeniden örmek için sıkı çalışmak zorunda kaldık, çünkü daha önceki çalışma biçimimiz güçlerimizi ve kadrolarımızı çok çabuk yıkmıştı. Ancak, gerek

siyasal gerekse örgütlenme alanında yaptığımız bütün hataların anahtarı, çalışmamızın yöntemlerini faşizmin bin bir yoldan etkilemeye ve elinde tutmaya çalıştığı halk tabakalarıyla temasımızı yitirmeyecek biçimde hızla ve kökten değiştirme yeteneğinden yoksun oluşumuzda aranmalıdır. Partinin merkez yöneticileri ancak 1931'de bu sorunları ortaya koymaya başladılar, bizzat merkezden gelen direnmeler yüzünden de, bu sorunları çözme yolundaki savaşım 1932 ortalarına dek rayına giremedi.

Partinin bu siyasal ihmalciliğinin sonuçları esas olarak şu üç alanda hissedildi: yığın hareketlerinin gelişmesi yolunda; faşizmin iç "bunalımlar"ının ortaya çıkış biçiminde; ve, bizim için büyük bir önem kazanan gençlik sorunu alanında.

1930'dan beri İtalya'da, sınırlı alanda bile olsa, önemli sayıda yığın hareketleri, protesto eylemleri, sokak gösterileri ve hatta grevler olmuştur. Sonraki bir yazımızda bu hareketlerin karakterini ve partinin bunlardaki rolünü inceleyip çözümlemeye çalışacağız. Şimdilik karakteristik ve temel öğelerin altını çizmekle yetiniyoruz: gösterilerin kısa sürmesi, bunlara daha büyük boyutlar vermekte yığınların karşılaştıkları zorluklar, faşist manevralarla ya da verilen bazı kısmî ekonomik ödünlerle eylemin kolayca bastırılıp boğulabilmesi. Eğer yanılmıyorsak, Almanya'daki yığın hareketlerinin de bugün buna benzer bir özelliği vardır. Ve, uzun deneyimlere dayanan görüşümüze göre, komünist öncü kuvvetler yığınlarla son derece sağlam ve geniş siyasal ve organik bağlar kurmadıkça bu özellik ortadan kalkmayacaktır. Ama bu boyutlara ulaşmak için broşürler dağıtmak ve ajitasyon yapmak yeterli değildir. Bizim durumumuzda bütün faşist yığın

kuruluşlarına organik olarak ve geniş ölçüde nüfuz etmek zorunludur; bu örgütlerin yığın çalışmamızın başlıca alanı olması zorunludur. Çelişkili görünebilir ama, şöyle bir durumla karşılaştık: tam faşizmin yığınları örgütlerine koşmayı ve bir ölçüde ideolojik bakımdan etkilemeyi başardığı bir sırada, saflarımızda, partinin *genel* bir savaşım çağrısında bulunmasının işçileri hemen faşist diktatörlüğe karşı ayağa kaldırmaya yeterli olacağı, yığın hareketlerinin kendiliğinden büyüyüp genel grev ve ayaklanma düzeyine ulaşacağı inancı yaygınlaşmaya başladı. Kendiliğindencilik doktrininin tipik bir belirtisi olan bu oportünist düşüncenin bize çok zararı dokunmuş, yığınları faşist diktatörlüğe karşı savaşa sürmek istediği takdirde, Komünist Partisine düşen politik ve örgütsel görevlerin kapsamını görmemize engel olmuştur.

Faşizmin içindeki "bunalımlar" olayına geldiğimizde durum daha da açıktır. Bizim ülkemizde de bu tür olaylara rastlanmıştır. Bizim basınımızın dağıtımını yapan ve onu isteyerek okuyan pek çok faşist vardır. Ayrıca yoldaşlarımızla birlikte protesto, gösteri ve grevlere katılan faşistlere rastlamak da mümkündür. Bir örgütümüzün kongrelerinden birini silahlı bir faşist grubunun koruyuculuğu altında yaptığını anımsıyorum. Ama sonra ne oldu? Tarafımızdan etkilenen ve hatta tamamen bizim tarafımıza geçen bütün bu bireylere ve gruplara sonradan ne oldu? Eylemlerinin faşist rejimde ya da onun önemli kuruluşlarından bazılarında açık bir bunalım doğurmasını sağlayacak biçimde bütün bu grupları ve bireyleri biraraya getirebildik mi?

Hayır, biz bunu hâlâ yapamadık. Nedeni de, bizzat faşist örgütler içinde, henüz komünist ya da

sempatizan olmayan, ama hoşnutsuz ve mutsuz olup kurulu düzene karşı savaşmaya itilebilecek olan pek çok sayıda insanlar arasında bir bağlantı merkezi olarak faaliyet gösterebilecek geniş muhalefet akımları yaratmayı amaçlayan büyük ölçüde siyasal çalışmalara yönelecek yerde, öteden beri bu faşist örgütleri "kemirmeye" yönelik küçük ölçüde çalışmaları yeğ tutmuş olmamızdır.

Özellikle Alman yoldaşlarımız dikkatlerini bu sorun üstünde toplamalıdırlar. Hitler'in "fırtına birlikleri" Faşist Milis'e oranla çok daha büyük sayıda işçiyi barındırmakta ve dolayısıyla daha büyük bir gizli hoşnutsuzluk kaynağı oluşturmaktadır. Koşullar bu yüzden çok daha elverişlidir. Ama öyle sanıyorum ki, Komünist Partisi enerjik siyasal ve örgütsel önlemlerle bu hoşnutsuzluğu açık ve kesin siyasal amaçlara yönlendirmeyi başarıncaya dek faşist elebaşıları türlü manevralar çevirerek, Hitler rejiminde genel bir bunalımın patlak vermesini engellemek için her zaman ellerinden geleni yapacaklardır.

Sonuç olarak, yığınların —faşistler tarafından hizaya sokulan, örgütlenen ve etkilenen yığınların — günün birinde ister istemez kendiliklerinden faşizmden uzaklaşacaklarına ve bize, yani proleter devrime yöneleceklerine inanmak doğru olmaz. Bu yığınlara biz yaklaşmalı ve bizden yana geçmelerini sağlamak için onları biz *örgütlemeliyiz.*

Gençlik sorununa gelince, bu çok ciddi bir sorun olmaya başlamıştır. Bu ciddilik başka yerlerde de gün ışığına çıkmaktadır. Partinin yığınlardan kopukluğu, özellikle faşizmin çok yakından ilgilendiği ve sınıf savaşımında henüz çok az deneyimleri olan gençler bakımından göze çarpmaktadır. İşin

en çok kaygı yaratan yanı, bazı durumlarda yalnız Parti ile gençler arasında değil, aynı zamanda geçmişte gençlerle omuzomuza savaşım vermiş, asla faşizme teslim olmamış deneyimli ve yaşlı işçi sınıfı kadroları arasında da bir uçurumun bulunmasıdır. Bu uçurum acaba gençlik yığınlarının hoşnutsuz ve militan olmayışlarından mı ileri geliyor? Kesinlikle değil. Genç işçiler faşizmin onlara zorla kabul ettirdiği koşullara çoğunlukla yetişkin işçilerden daha büyük bir şiddetle karşıçıkmaktadırlar. Ama *bütün* gençler zorla faşist örgütlere sokulmuşlardır ve yetişkinler gençleri bulmak, onlarla ilişkiler kurmak, geçmişteki savaşımların deneyimlerini onlara aktarmak ve bugünkü savaşım içinde onları yönetmek için bu örgütlere katılmaktan çoğu zaman "manevî" bir tiksinti duymaktadırlar. Böylece gençler, kendilerini rejime bağlamaya hizmet edebilecek olan çalışmaları, manevraları, geçit törenlerini, spor propagandasını vb. ihmal etmeyen faşizme adeta "terkedilmiş" bulunmaktadırlar.

Sonuca bağlamak gerekirse, deriz ki, faşizm yığınlar arasında, her duruma ve her kategoriye, her fabrikaya, her gruba ve her tabakaya uyacak biçimde ayarlanmış çok-yönlü eylemlere girişmektedir; ve bu eylemlerle hâlâ etkili bir biçimde savaşılamamaktadır; çünkü parti bugüne dek yığın çalışmalarında faşist örgütün ve faşist politikanın bağlarını birer birer koparabilmek ve yığınların ayaklanmasına yol açabilmek için gerekli ustalığı, beceriyi, çabukluğu, yürekliliği ve kararlılığı gösteremiştir. Sanırım bugün İtalyan faşizminin gücünün ve direncinin kökeninde yatan budur.

Belki de burada, faşist örgütlere ve etkilediği yığınlar arasına nüfuz etmek ve onların içinde ça-

lışmak için, Partimize *bugünlerde* açılan olanakları somut olarak ve ayrıntılarıyla ortaya koymam gerekirdi, ama bu beni İtalya'daki durumun ve Partinin görevlerinin tam bir çözümlemesini yapmak zorunda bırakırdı ki, bu da, bu yazımızın amaç ve kapsamını aşardı. Onun için bir örnekle yetinmek istiyorum. Son ücret indiriminden buyana (bu indirime bu yılın ilkbaharında çıkarılan bir kararname ile başlanıldı, ancak işçi yığınlarının direnişini hafifletmek ve aşırı derecede protestolara, gösterilere ve savaşımlara meydan vermemek için bugüne dek düzenli bir biçimde uygulanmadı), işçilerin hoşnutsuzluğu ve savaşım kararlılığı özellikle büyük sanayi alanında hızla artmıştır. Emekçi yığınların faşist örgütler üzerindeki baskısı da büyümektedir. Bu baskı, işçilerin sendika toplantılarındaki şiddetli protestolarında, isteklerini ileri sürmek ve savunmak için işçilerin fabrikalarda kurdukları çeşitli işyeri komitelerinde vb. anlatımını bulmuştur. Aynı zamanda patronlara ve faşistlere karşı düzenlenen birçok gösterilerde ve açık savaşım olaylarında da (işi durdurmalar, oturma grevleri vb.) dile getirilmiştir. Bu durumla yüzyüze kalan faşizmin korkuları nelerdir? Faşizm, bu hoşnutsuzluğun ve emekçi yığınların bu atılımının, şimdilik büyük ölçüde faşist örgütün kendi içinde patlak vermekle birlikte, günün birinde bu sınırı aşarak bizzat *Faşist legaliteyi kırabilecek* açık savaşımlara dönüşmesinden korkmaktadır. Yığınlarca sürdürülen ve Komünist Partisi tarafından yönetilen savaşımın bu boyutlara ulaşmasını önlemek için, faşizm her zamanki gibi ikili bir eyleme başvurmaktadır. Bir yandan, terörü artırmaktadır. Lombardia'da işçiler iki kez faşist mitinglere *hep birlikte*

katılmışlar ve bir işyeri komitesi seçtikten sonra, isteklerinden hiç birinin yerine getirilmemesi üzerine, oturma grevine gitmişlerdir. Bunun üzerine fabrikanın çeşitli bölümleri muhafızlar tarafından işgal edilmiş, ve işçiler tehditle yeniden işe başlamaya zorlanmışlardır. Milano'da hoşnutsuzluğun en büyük boyutlara ulaştığı ve açıkça dile getirildiği işçi semtlerinde yüzlerce kişi tutuklandı. Ama bunun yanısıra, faşizm yeni bir manevra daha başlatmaktadır: birdenbire, bundan böyle faşist sendikalara üye işçilere (kuşkusuz birçok sınırlamalarla) yerel şubelerinin sekreterlerini seçme hakkının verildiğini, ve, şubelerin iş sözleşmeleri imzalayabileceklerini ilân etmektedir. (Eskiden bu hakka yalnızca bölgesel ya da ulusal sendikalar sahipti.) Bu manevra çok daha geniş bir siyasal alanda gelişmekte olan bir eylemin bir parçasıdır: bu eylemin başlıca amacı, bir koşulla, korporatif rejimin ilkelerini kabul etmeleri koşuluyla, kendilerine bir ölçüde propaganda özgürlüğü tanımak ve faşist aygıt içinde (özellikle sendika aygıtında) bazı mevki ve görevler vermek yoluyla reformist partinin eski liderlerinden oluşan çok önemli bir grubun açık işbirliğini sağlamaktır. Görünüşe bakılırsa, faşizmin amaçlarından biri, bazı eski, çok tanınmış sosyalist liderleri yığınlara büyük sendika şubelerinde bazı yüksek görevlere aday olarak sunmaktır. Faşizmin her zamanki gibi başka başka düzeylerde ve çok çeşitli biçimlerde gelişen bu siyasal eylemine nasıl karşıkonulabilir? Partinin ve sınıf sendikalarının illegal çalışmalarını legal olanakların sonuna dek kullanılması ile birleştirmedikçe, bu yolda yerinde ve yürekli adımlar atmadıkça, bu eyleme etkin biçimde karşıkonulamıyacağı açıktır.

Parti mutlaka yığınların hoşnutsuzluğuna ve savaşım kararlılığına dayanmak ve kararlı olmak zorundadır. Elinden geleni esirgemiyerek, yığınların her gün her fabrikada, her işyerinde ortaya çıkan en sınırlı istekler uğrundaki savaşımını bile teşvik edip desteklemeye çalışmalıdır. Parti ve Genel İşçi Konfederasyonu illegal ajitasyonlarını yoğunlaştırarak faşistlerin manevralarını ve demagojilerini sergilemeli, somut olaylara dayanarak bu manevraların ve bu demagojinin arkasında saklı bulunan şeyleri göstermeli ve diktatörlüğü devirme savaşımının zorunluluğunu ve amaçlarını açıkça ortaya koymalıdırlar. Aynı zamanda, faşist rejimi açıkça desteklemeye hazır olan sosyal demokrat liderleri de sergilemelidirler. Sosyal demokrasinin mülteci liderlerine karşı sürdürdüğümüz birleşik cephe eylemi bize bu durumlarda öteden beri yardımcı olmuş ve yardımcı olmaya devam edecektir. Çünkü bu, eskiden komünist işçileri sosyal demokrat işçilerden ayıran engelleri devirmemize ve genel olarak işçilerin kendi güçlerine güvenini yeniden sağlamaya geniş ölçüde yardım etmiştir. İşçi istekleri uğrunda ve faşizme karşı yakın savaşımda her türlü politik akımlara mensup işçiler arasında tabana dayanan bir eylem birliği oluşturma yolunda atacağımız her adım, faşist manevraların gelişmesine karşı bir engel, bugünkünden daha büyük savaşımlar vermek yolunda bir adım olacaktır. Ama Partinin bütün bu politik ve örgütsel faaliyetleri tek başına yetersizdir: bunlara ek olarak, faşizmin kendi manevralarının önümüzde açtığı *legal olanaklardan en geniş biçimde, en cesur biçimde yararlanmak* gerekir. Somut olarak konuşmak gerekirse: Komünist öncü kuvveti, bu seçimlerin yapıl-

dığı yerlerde, sendika sekreterleri seçiminden yararlanmalı, hatta faşistlerin kendi sendikalarının yapılarına uyguladıkları yönetmelikleri bile kullanarak, geniş ölçüde legal ve yarı-legal ajitasyonlar yaratmalı, kışkırtmalı ve yönetmelidir; sendikalar içinde hoşnutsuzluk ve açık muhalefet akımlarını güçlendirmeye çalışmalıdır; yığınları seferber etmek, faşizme karşı ekonomik ve politik savaşımın sloganlarını halka benimsetmek için çaba harcamalıdır; yığın savaşımının cephesini genişletmelidir; bütün eylemlerimizin hedefi ve faşizme karşı girişilen savaşa açık ve kararlı bir devrimci nitelik vermenin başlıca koşulu olan *faşist legalitenin kırılması* amacını bir an önce gerçekleştirmeye çalışmalıdır. Enerjik bir biçimde çalışmak ve belirttiğim alanlarda ve yönlerde etkin bir faaliyet göstermek koşuluyla, eylemimizden büyük ve çok olumlu sonuçlar alacağımız kesindir. Faşizmin işçilerin yaşam düzeyini daha da düşürmeye yönelik saldırısı o zaman gitgide daha büyük bir direnmeyle karşılaşacaktır; üstesinden gelmek zorunda kaldığı güçlükler günden güne artacaktır; manevra olanakları büyük ölçüde sınırlanacaktır; demagojisi yığınların eylemiyle fiilen sergilenmiş olacaktır; ve faşizm eninde-sonunda kendi kurduğu tuzağa düşecektir. Yığın savaşımının rejim için yarattığı zor durum karşısında, burjuvazinin egemen çevreleri arasında hüküm süren duraksamalar giderek artacaktır. Burjuvazinin çeşitli grupları arasındaki çelişkiler keskinleşecek, bu da yığınların ve Partinin savaşım olanaklarını kesinlikle genişletecek ve ayağa kalkmamızı sağlayacaktır. Faşist diktatörlüğün sınıf karakteri ile faşizmin etkilemeye çalıştığı yığınlar arasındaki temel çelişki gittikçe daha açık ve daha

keskin bir biçimde suyüzüne çıkacaktır. Diktatörlüğün tüm politik ve örgütsel sistemi temelinden sarsılacaktır. Ama oportünist bir oturup bekleme tutumundan, pasifizmden yakamızı kurtaramadığımız sürece, bir mezhep mensupları gibi içimize kapandığımız ve yığınlardan koptuğumuz sürece, yığınlarla ilişki kuracak ve onları yönetecek biçimde geniş kapsamlı politik eylemlere geçemediğimiz sürece, bu sonuçlardan hiç birine ulaşamayız.

birinci ders
FAŞİST DİKTATÖRLÜĞÜN TEMEL ÖZELLİKLERİ

1. Lenin'in, parlamentarizme tümden karşı ve her türlü seçimlerin boykot edilmesinden yana tutumunu "**Sol" Komünizm, Bir Çocukluk Hastalığı** adlı yapıtında sert biçimde eleştirdiği Amadeo Bordiga (1889-1971), İtalyan Sosyalist Partisindeki Komünist hizbin örgütlenmesinin öncülüğünü yaptı ve sonunda hizbin üyelerini İtalyan Sosyalist Partisinden ayrılmaya ikna ederek Ocak 1921'de İtalyan Komünist Partisini kurdu. Bordiga'nın yönetimi altında İtalyan Komünist Partisi, İtalyan sosyalizminin en kötü geleneklerine karşı sağlıklı bir tepki göstererek leninist sert parti disiplinini ve örgüt anlayışını benimsedi. Ama İtalyan komünistlerinin bu konularla ilgisi zaman zaman öylesine arttı ki, sonuç olarak somut siyasal eylemleri bundan zarar gördü. Üstelik, Bordiga'nın sekterliği ve aşırı şematizmi Partinin faşizmin ve Roma Üstüne Yürüyüş'ün getirdiği esaslı değişikliğin daha derin bir çözümlemesini yapmasını engelledi. Komintern'in Kasım 1922'de yapılan Dördüncü Dünya Kongresinde, Roma Üstüne Yürüyüş'ten yalnızca birkaç hafta sonra, Bordiga, faşizmin burjuva gericiliğinin tarihinde nitelik bakımından yeni bir gelişme temsil etmediğini ve faşistlerin iktidarı ele geçirmelerinin olsa olsa proletaryanın görevini kolaylaştıracağını savundu. Bordiga Şubat 1923'te İtalya'da tutuklandı; bunun üzerine Bordiga'nın politikasından gün geçtikçe daha çok yüzçeviren Enternasyonal beş kişilik yeni bir Parti Yürütme Komitesi atadı. Aynı yıl içinde beraat ederek cezaevinden çı-

kan Bordiga, Enternasyonal'in kendisini İtalyan Komünist Partisinin yeni "merkez" liderliğine seçtirme planlarını kabul etmedi. Bu arada, o zamana dek geri planda kalmış ve az çok Bordiga'nın politikalarını benimsemiş olan Antonio Gramsci, 1924 ortalarında İtalyan Komünist Partisinin yeni iç liderler çevresini oluşturacak olan kurulun çekirdeğini oluşturmaya başladı. Bordiga ensonu 1930'da Partiden çıkarıldı. Birinci Dünya Savaşını izleyen kritik yıllarda İtalyan Komünist Partisinin doğuşu, Bordiga'nın liderliğinden Gramsci'nin liderliğine geçiş ve Bordiga, Gramsci, Togliatti ve başkalarının tutumları ile ilgili olayların ayrıntılı bir tarihçesi Quintin Hoare ve Geoffrey Nowell Smith tarafından yayınlanan ve İngilizceye çevrilen **Antonio Grasci'nin Cezaevi Defterlerinden Seçmeler** (Lawrence and Wishart, Londra 1971) adlı kitabın önsözünde bulunabilir.

2. Filippo Turati (1857-1932), İtalyan Sosyalist Partisinin 1892'de kuruluşundan beri liderliğini yapmıştır. Turati'nin siyasal tutumları İkinci Enternasyonal'in reformist yozlaşmasının tipik örneğidir. Turati'nin yönetimi altında, İtalyan Sosyalist Partisi Kuzey sanayi burjuvazisi ile zımnî bir bağlaşmaya girdi. Birinci Dünya Savaşından sonra Turati, partisinin o yıllarda üstünlük kazanmakta olan maksimalist kanadının boş devrimci lafazanlığı ile savaştı. Ancak Komünistlerin maksimalistlerle kavgası, maksimalistlerin devrimci olarak yetersizlikleri üzerinde toplanmış olmasına karşın, Turati sosyalist devrime bir seçenek arıyordu, ve bu yüzden, maksimalistleri burjuvazi ile küçük-burjuvazinin aydın tabakalarıyla oluşturulacak ilerici bir reform koalisyonunun karşısında başlıca engel olarak görüyordu. Ekim 1922'de İtalyan Sosyalist Partisinden çıkarılan Turati, reformist İtalyan Birleşik Sosyalist Partisinin kurulmasına yardım etti. "Olağanüstü yasalar" dalgası İtalya'daki faşizm öncesi demokrasinin son izlerini de silince, 1926'da Fransa'ya kaçtı.

Claudio Treves (1858-1933), İtalyan Sosyalist Partisinde Turati'nin en yakın çalışma arkadaşıydı. O da Ekim 1922'de partiden çıkarılınca, Turati ile birlikte yeni reformist partiye girdi, ve, Turati gibi o da 1926'da yurt dışına çıkmak zorunda kaldı.

3. Bkz. Ercoli, "Controle false analogie tra situazione tedesca e situazione İtaliana" (Almanya ve İtalya'daki durumlar arasındaki yanlış benzetmelere karşı), **Lo Stato Operaio**, VI, 9 (Eylül 1932), s. 516-529. Bu yazıyı bugün şu yapıtta da bulabilirsiniz: Palmiro Togliatti, **Sol movimento operaio internazionale** (Uluslararası işçi hareketi üzerine); yayıncısı Franco Ferri (**Editori Riuniti**, Roma 1964), s. 63-82.

4. 6 Şubat 1934 günü Fransa'da çıkan ve polisçe bastırılan sağcı ayaklanma, Fransız solunu ve Enternasyonal'i faşist rejimlerin daha da yayılması tehlikesine karşı uyar-

maya yardımcı olmuştur. Bu bakımdan bu olayın Halk Cephesi politikasına yol açmış olduğu söylenebilir.

5. 1929 sonlarında, Carlo Rosselli, Emilio Lussu, Riccardo Baner ve daha başka orta-sınıf aydınları tarafından kurulmuş bir anti-faşist hareket olan Giustizia e Libertà (Adalet ve Özgürlük), eklektik eylemci bir ideolojide laiklik, iradecilik, cumhuriyetçilik ve radikalizm ilkelerini birleştirmiştir. Programı cumhuriyetçi bir hükümet biçimini, bölgesel özerkliği, bürokratik reformu ve karma bir ekonomiyi öngörüyordu. 1942'de hareketin çekirdek grubu, faşizm ve nazizme karşı silahlı direnişte önemli bir rol oynadıktan sonra 1947'de dağılan Eylem Partisini oluşturmuştur.

6. *İkinci Dersin* 3 sayılı notuna bakınız.

7. Bugünkü Hıristiyan Demokrat Partisinin önceli olan Halk Partisi, Vatikan'ın etkin desteği ile Ocak 1919'da kurulmuştur. 1919 ve 1921 seçimlerinde İtalya'nın ikinci büyük partisi olmuş, özellikle köylüler arasında bir yığın tabanı geliştirmiştir. Halkçılık (popülarizm) bir yandan liberalizme karşı, öte yandan sosyalizme karşı Katoliklerin bir tepkisi olarak doğmuştur. Sosyalistlerin savaş-sonrası ilerlemesini durdurma amacı bakımından tutucu olan Halk Partisi, gerçekte geleneksel liberal devlete karşıçıkışı açısından "bozguncu"ydu. Her ne kadar partinin lideri olan Luigi Sturzo anti-faşisttiyse de, Vatikan'ın baskısı partiyi rejim sorununda belirsiz bir tavır almak zorunda bıraktı. Halk Partisi 1925-26'da Matteotti bunalımından sonra öteki muhalefet partileri ile birlikte kapatıldı.

8. **Fasci İtaliani di combattimento** (İtalyan Savaş Birlikleri), 23 Mart 1919'da Milano'daki kuruluş toplantısından sonra Mussolini'nin hareketinin aldığı resmî addı.

9. Mussolini ile Sosyalist lider Pietro Nenni (doğumu 1891) arasındaki nöbetleşe siyasal işbirliği ve rekabetin başlangıcı, o zamanlar bir Cumhuriyetçi olan Nenni'nin Forli çiftlik emekçileri sendikasının başkanı ve Mussolini'nin Sosyalist Partinin Forli şubesinin sekreteri olduğu 1908 yılına dek dayanır. Her ikisi de Antant yandaşı olarak İtalya'nın 1. Dünya Savaşına girmesini istediler. Mussolini bu tutumu yüzünden İtalyan Sosyalist Partisinden çıkarıldı. Savaştan sonra Nenni, Bologna'nın demokratik **fascio di combattimento**'sunun kurucu meclis toplantısına katıldı. Bologna örgütü, eski askerlerle küçük-burjuvazinin sorunlarına köklü, demokratik bir çözüm önerdi —Mussolini'nin dizginlemeye çalıştığı yığın hareketinin öteden beri taşıdığı ikili niteliğin bir belirtisiydi bu. Nenni 1921'de İtalyan Sosyalist Partisine katılarak daha kesin bir sınıfsal tavır aldı.

10. Faşist hareket resmen 23 Mart 1919'da Milano'da Piazza San Sepolero'da yapılan bir salon toplantısında

doğmuştur. Olay, Mussolini'nin gazetesi **Il Popolo D'Italia**'nın çevresinde toplanmış olan grubu, gelecekleri (fütürist) terhis edilmiş askerleri ve anarko-sendikalist azınlığı tek bir program altında biraraya getirdi. Ortaya çıkan program milliyetçilik ile belirsiz bir toplumsal reformun demagojik bir karışımıydı: hareket kendini anti-emperyalist olarak tanımlıyor, ama Dünya Savaşını açıkça savunuyor ve İtalya'nın Fiume (Rijeka) ve Dalmaçya üzerinde hak sahibi olduğunu ileri sürüyordu. Amacının emeğin davasını savunmak olduğunu söylüyor, ama anti-sosyalist ve anti-demokratik olduğunu ilân ediyordu. "Üretkenlik", yani sermayenin üstünlüğü ve emeğin özel mülkiyetin ve kârın zorunluluklarına tâbiyeti kavramının faşist hareket tarafından benimsenmiş ve programına alınmış olması anlamlıdır. Programın belirsizliği bir yandan onun Sosyalist Partinin yığın çizgisiyle rekabet etmesini, öte yandan kapitalistleri yeni harekete hemen arkaçıkmaya ikna etmesini olanaksız kılıyordu. Programın doğasından gelen bu zayıflık, 16 Kasım 1919 genel seçimlerindeki fiyaskoya yol açmış, faşist aday listesi Milano'da topu topu 4795 oy alabilmiştir.

11. **Squadrismo** sözcüğü faşist "eylem müfrezeleri" tarafından kullanılan örgütlü, sistemli şiddeti betimlemek için icat edilmiştir.

12. İş kolu ölçüsünde bir lokavta karşılık olarak İtalyan Metal İşçileri Federasyonu tarafından verilen emir üzerine, 1920 Eylülü başında Torino, Milano, Cenova ve daha birçok sanayi merkezinde makine ve metal fabrikalarının işçiler tarafından yığın halinde işgali, genellikle İtalya'da savaş-sonrası devrimci gelgitin en yüksek kabarma noktası sayılır. Kuşkusuz, öbür sanayi dallarına da yayılan ve demiryolu işçilerince etkin biçimde desteklenen bu işgal hareketinin devrim için elverişli bir fırsat oluşturup oluşturmadığı sorunu hâlâ tartışılıp durmaktadır. Fabrikaların işgali metal işçileri için geçici bir sendika zaferi ile sonuçlandı; ama daha geniş siyasal sonuçlar bakımından, işgal hareketi bir tüm olarak işçi sınıfı için yıkım oldu: Sosyalist Partinin "devrim yapmak" için hazırlıksızlığı ve temeldeki isteksizliği sergilenmiş oldu; İtalyan işçi sınıfının enerjisi geniş ölçüde tükendi; ve, sanayiciler sınıf ayrıcalıklarını korumak için yığın halinde faşizme sarıldılar. Luigi Fabri adında bir anarşist bu son olayı —devrimci dalga geri çekilmeye başladıktan sonra meydana gelen kapitalist tepkiyi— "önleyici karşı-devrimin" temeli diye adlandırmıştır.

13. **Fasci İtaliani di Combattimento**, 7 Kasımdan 10 Kasım 1921'e dek Roma'nın Augusteo Tiyatrosunda yapılan Kongrenin sonunda Ulusal Faşist Parti adını aldı. Mussolini bu adımı atmaya hareketin ulaşmaz kanadı tarafından az çok zorlanmıştı.

14. Birinci Dünya Savaşından sonra, İtalyan sanayicileri, tüccarı ve İtalyan silahlı kuvvetleri, Adriyatik denizini bir "İtalyan gölü"ne dönüştürmek ve eski Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun topraklarını İtalya'nın ekonomik nüfuzuna açmak için Dalmaçya kıyısındaki Fiume (Rijeka) kentine göz dikmişlerdi. Yugoslavya ile İtalya arasındaki bu toprak anlaşmazlığı henüz askıda bulunduğu bir sırada, şair Gabriele D'Annunzio (1863-1938) öncülüğündeki irredentist* kuvvetler Eylül 1919'da kenti işgal ettiler. D'Annunzio'nun denetimi altında Fiume, Roma'daki hükümete karşı bir fesat yuvası haline geldi. Mussolini şairin hareketine arkaçıktı ve onun İtalya'nın doğu kıyısına yapılacak bir çıkarma ile başlayacak "Roma Üzerine Yürüyüş" konusundaki planlarından haberdar edildi. Ancak İtalyan-Yugoslav sınır anlaşmazlığına getirilen çözümün bir parçası olarak Fiume'yi bağımsız bir kent-devlet haline getiren Rapallo Antlaşmasıyla Fiume sorunu Kasım 1920'de çözüldü. Bu olup-bitti ile karşıkarşıya kalan Mussolini D'Annunzio'ya sağladığı desteği biraz gevşetti ve sonunda hükümet darbesi planlarını gazetesinde açıklayarak arkadaşına ihanet etti. D'Annunzio'nun bu cüretli hareketinin kendisini sağcı komplonun bir numaralı adamı haline getirmiş olması Mussolini'nin bu yüzgeri edişinde kuşkusuz önemli bir etken olmuştur. Başkan Giovanni Giolitti'nin emriyle Fiume'ye giren bir İtalyan askerî birliğinin D'Annunzio'nun "lejyonerler"ini kentten kovmasıyla Fiume'nin işgali 26 Aralık 1920'de son buldu.

ikinci ders
BURJUVAZİNİN "YENİ TİP PARTİ"Sİ

1. Reformist Birlikçi (Üniter) Sosyalist Partisinin sekreteri Giacomo Matteotti (1885-1924), yılın başında yapılan genel seçimlerde başvurulan şiddet ve hile yöntemlerini Millet Meclisinin 30 Mayıs tarihli toplantısında yaptığı konuşmada kınadığı için 10 Haziran 1924'te bir faşist çetesi tarafından kaçırılıp öldürüldü. Matteotti'nin kaybolduğu haberi —cesedi Ağustos ortasına dek bulunamadı— tüm ülkede öfke ve ayaklanma dalgaları yarattı. Muhalefet partileri parlamentoyu terkedip Aventinus tepesinde bir Muhalifler Komitesi'nde toplandılar. İnsiyatifi ele geçirmek isteyen, militan, ama sayıca zayıf ve henüz Bordiga'nın mirası olan sekreterlikten kurtulamamış İtalyan Komünist Partisi, Mussolini'nin bocalayan rejimini alaşağı etmek için yığın eylemi ve genel grev çağrısında bulundu. Ancak, Ko-

[*] **İrredentismo** İtalya'da **Rissorgimento** ile birlikte ortaya çıkan ve 1870'ten sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna bırakılarak İtalya'ya bağlanmamış (Italia İrredenta) topraklar, yani Tarento, İstria ve Dalmaçya üzerinde hak iddia eden bir akıma verilen addır -ç.

münistlerin çağrısı, reformistlerin liderliğindeki Genel İşçi Konfederasyonunca Sosyalistlerden Liberal Demokratlara dek Komitede temsil edilen bütün öteki partilerce resmen reddedildi. Bunun üzerine İtalyan Komünist Partisi Komiteden çekildi. Mussolini zaman kazandı. Matteotti'nin öldürülmesine doğrudan doğruya karışmış olan faşistleri Faşist Partinin hükümette daha pasif kalmasına ikna etti. Bu arada Aventinus partilerinin temel zayıflıkları ortaya çıktı: yığınları harekete geçirmekten korkuyor, soyut öğütler veriyor, Mussolini'nin yasal olarak yargılanmasını, hiç değilse düşürülmesini umut ediyor, ama herhangi bir olumlu eyleme geçmekten çekiniyorlardı. Mussolini bundan yararlanarak Squadrismo'ların yeni bir saldırısından sonra durumunu pekiştirmeyi başardı. Vatikan'ın rejime sağladığı zımni destek, ileri gelen kapitalistlerin çıkarları ve Kral III. Viktor Emanuel sayesinde denge Duçe'nin lehine geçti. 3 Ocak 1925'te Millet Meclisi yeniden açılınca, Mussolini saldırıya geçti ve faşizmin bütün eylemlerinin sorumluluğunu üzerine aldı. Konuşması, Faşistlerin liberal devlete sahte bir bağlılık göstermiş oldukları geçiş döneminin sonunu, ve rejimi totaliter bir temel üzerinde yeniden örgütlemeye yönelik yoğun önlemlerin başlangıcını noktaladı.

2. İktisatçı ve Lucania'li radikal bir politikacı olan Francesco Saverio Nitti (1868-1953), Haziran 1919'dan Haziran 1920'ye dek İtalya'nın başbakanıydı.

3. 1892-93, 1903-09, 1911-14 ve 1920-21'de Başbakan olan Giovanni Giolitti (1842-1928), yüzyılımız başlarında İtalyan politikasında egemen şahsiyetti. **Alauni temi della guestione meridionale** (güney sorunlarıyla ilgili birkaç konu) adlı yarım kalmış denemesinde Gramsci, Giolitti'nin iktidara gelişinin ve iç politika mekanizmasının açık ve özlü bir çözümlemesini yapar: "1890-1900 arasındaki kanlı on yılından sonra, burjuvazi aşırı şiddete dayanan bir diktatörlük rejiminden vazgeçmek zorunda kaldı; Güneyli köylüler ve Kuzeyli işçiler, işbirliği halinde olmasa bile aynı anda ayaklanmıyorlardı. 20. yüzyıl ile birlikte egemen sınıf yeni bir politika —sınıf bağlaşmaları ve sınıf temeline dayalı siyasal bloklar politikasını, yani burjuva demokrasisi politikasını— başlattı. Şunlardan birini seçmek zorundaydı: ya kırsal bir demokrasi, yani Güneyli köylülerle bağlaşma, serbest ticaret, genel oy hakkı, yönetimsel merkeziyetçilikten uzaklaşma ve ucuz sanayi ürünleri politikası; ya da genel oysuz, gümrük vergileri ve himayecilikten yana, merkeziyetçilikten yana, ücretler ve işçi hakları bakımından reformist bir politikadan yana bir kapitalist - işçi bloku. Egemen sınıf isteyerek ikinci yolu seçti. Giolitti burjuva egemenliğinin simgesi oldu; Sosyalist Partisi Giolitti'nin politikasının aracı durumuna geldi." Antonio Gramsci, **Scritti politici** "Siyasal Yazılar" (Editori Ruinitti, Roma 1967), s. 729.

Giolitti'nin (19 Ekim 1919'da Dronero'da yaptığı) bir seçim kampanyası konuşması, İtalya'nın savaş-sonrası bunalımını çözmek için en ilerici burjuva önerilerini içerir. Bu konuşmasında Giolitti İtalya'nın savaşa girmesini eleştirerek, 1914-15'teki tarafsız tutumuna geri döndü. (Togliatti'nin Giolitti'nin bir "yenilgici hain" olduğu konusundaki milliyetçilerin suçlamasına iması bundan gelir); kral ve kabineyi savaş ilân etme yetkisinden yoksun bırakmak için Carl Albert Yasası'nın 5. maddesinin değiştirilmesi ve bu yetkinin Parlamentoya verilmesi için çağrıda bulundu; müterakki gelir ve veraset vergileri ve hisse senetlerinin zorunlu beyana tabi tutulmasını istedi; özel kesimi, hidroelektrik üretimini artırmak için devlet müdahalesiyle tehdit etti; ve dış ticaretin devlet denetiminden çıkarılmasını önerdi. Dronero konuşması, Giolitti'nin, devlet tabanını genişleterek ve böylece devrimci hareketin ilerlemesini köstekleyerek liberal-demokratik çerçeve içinde burjuvazinin ekonomik ve siyasal iktidarını koruma hedefini güden programını somutlaştırıyordu. Ancak 1920'de, Giolitti yeniden başbakan olunca, durum değişmişti; ve yaşlı devlet adamı büyüyen faşist hareketin, devrimci hareketi değil korumak, istediği liberal devleti de tehdit ettiğini göremedi. Giolitti Squadrismo'yu işçi hareketine karşı bir karşı-ağırlık olarak kullanmaya çalıştı, ve, 1921 seçimleri için oluşturduğu seçim bağlaşmasına Faşistleri de alarak onlara Parlamentonun kapılarını açtı.

4. Liberal eğilimli ve ulusal ölçüde etkili bir gazete.

5. Faşistlerle sosyalistler 3 Ağustos 1921'de bir antlaşma —"barış antlaşması"— imzaladılar. Yandaşlarının itirazlarına karşın, Mussolini birdizi karmaşık taktik nedenlerle antlaşmanın imzalanmasını savundu. Antlaşma, özel kesim çıkarlarına daha yakın olan Mussolini'nin liderliğindeki kent fasci'leri ile tarım işçilerinin hareketini ve köylü kooperatif hareketini bastırmak için doğrudan doğruya eyleme geçmekten yana olan taşra örgütleri arasında köklü bir bölünmeye yol açtı. Mussolini 15 Ağustosta fasci di combattimento'nun Yönetim Komitesinden çekilmeye zorlandı; iki gün sonra Faşist şiddet taraftarı Faşistler eylemlerinde işbirliği sağlamak için Bologna'da toplandılar. Bir süre sonra, antlaşmanın artık amacına hizmet etmiş olduğu kanısına varan Mussolini kendine özgü biçimde taraf değiştirdi. Kasım 1915'te Faşistlerin Roma Kongresinde antlaşmanın geçersiz ve hükümsüz olduğunu ilân ederek uzlaşmazlık tutumunu resmen benimsedi.

6. Komünist hizbin üyeleri, 15-21 Ocak 1921'de yapılan İtalyan Sosyalist Partisinin 27. Kongresini İtalyan Komünist Partisini kurmak üzere terkettiler.

7. İtalyan ordusundaki gönüllü komandolara arditi (gözüpekler, yiğitler) deniyordu. Temmuz 1921'de, eski ar-

diti'ler faşist şiddete karşı savaşmak için bir grup halinde birleştiler. Arditi del popolo (Halk yiğitleri), adını alan grup kısa zamanda birçok militan komünistleri, sosyalistleri ve anarşistleri kendine çekerek işçi sınıfının silahlı bir savunma örgütü haline geldi. Ancak bu gelişme tümüyle parti çizgileri dışında yer aldı. Yeni örgüte karşı açık muhalefet yalnızca İtalyan Sosyalist Partisinden değil, aynı zamanda İtalyan Komünist Partisinden de geldi. İtalyan Komünist Partisi, komünist işçilerin yalnız kendi Kızıl Muhafızlar'ında birleşmeleri gerektiği yolunda sekter bir tavır aldı. Sosyalistlerle Komünistlerin bu birleşik muhalefeti faşizme karşı gerçek bir halk ayaklanması sayılabilecek olan bu hareketi köstekledi ve Arditi del popolo'ya istekle katılmış olan sıradan sosyalist ve komünistleri güç durumda bırakarak çoğunun örgütten çekilmesine yolaçtı. Güçlü bir siyasal liderlikten yoksun olan örgüt hızla gerileyerek yalnızca bazı kentlerde yerel bir düzeyde yaşamını sürdürdü.

8. Başbakan Luigi Façta'nın hükümeti 19 Temmuz 1919'da düştü. 28 Temmuzda, hükümet bunalımının en civcivli zamanında ve faşist güçler Ravenna'yı yakıp yıkarken, İtalyan Sosyalist Partisi'nin bir süre sonra partiden atılacak olan reformistlerden oluşan parlemento grubu, İtalyan Sosyalist Partisinin düzeni yeniden sağlayacak ve temel demokratik hakları güvence altına alacak bir hükümete parlamento desteği sağlayacağını bildiren bir karar aldı. Filippo Turati ertesi günü Kral III. Victor Emanuel'e bu zamansız sınıf işbirliğini bildirmek için Quirinal Sarayına gitti, ama durum aydınlığa kavuşmadı. Daha sonra Façta, Roma Uzerine Yürüyüş'ün üzerinden yalnızca üç ay geçtikten sonra ömrü sona eren ikinci bir kabine kurdu.

9. 20 Eylül 1922'de Udine'de yaptığı bir konuşma ile Mussolini, faşist hareketin ve partinin cumhuriyetten yana ve anti-monarşist tutumunun son resmî kalıntılarını da ortadan kaldırdı.

10. Birinci Dersin 4 sayılı notuna bakınız.

11. Reformist bir milletvekili ve sendikacı olan Bruno Buozzi (1881-1944), Eylül 1920'deki fabrika işgalleri sırasında İtalyan Metal İşçileri Federasyonunun başındaydı. Yıllarca sürgünde yaşadıktan sonra, Buozzi yeniden örgütlenmiş olan Genel İşçi Konfederasyonunun başkanı olarak Temmuz 1943'te İtalya'ya döndü. Alman artçı kuvvetleri başkentten çekilirken, 6 Haziran 1944'te Naziler tarafından Roma'nın varoşlarında öldürüldü.

Reformist bir milletvekili olan Gino Baldesi (1879-1934) Genel İşçi Konfederasyonunun liderliğindeki en güçlü kişilerden biriydi. Faşistlerin iktidarı ele geçirmelerinden hemen önceki dönemde, Baldesi, Genel İşçi Konfederasyonu

ile Sosyalist Partisi arasındaki eylem birliği anlaşmasının feshedilmesini istedi... Genel İşçi Konfederasyonunun yüksek kademe görevlilerinin çoğunun da içinde bulunduğu reformistler Ekim 1922'de İtalyan Sosyalist Partisi'nden atılınca, bu istek yerine getirildi.

Faşist yönetimin ilk yılları boyunca Mussolini, Baldesi'yi kabinesine almayı düşündü. Bundan başka, sendikaları faşist işçi örgütleriyle birleştirme çabaları dolayısıyla da Baldesi'nin adından sık sık sözedildi.

1924'ten sonra Baldesi'nin tutumu daha belirgin bir anti-faşist nitelik aldı.

12. Roberto Farinacci (1892-1945) Cremona'nın faşist müfreze başkanı, hareketin uzlaşmaz köylü kanadının bir lideriydi. 1924'te, Matteotti bunalımının sonuna doğru, Duçe iktidarını korumak için dolaplar çevirirken, Farinacci, yeniden ortaya çıkan şiddet hareketlerini örgütledi. Buna kendini borçlu hisseden Mussolini 12 Şubat 1925'te Farinacci'yi Faşist Partinin sekreterliğine getirdi, ama Farinacci'nin tutumu büyük burjuvazi ile çatışınca, iki yıl sonra onu istifaya zorladı. Farinacci, Cremona'daki "kale"sine geri çekildi ve ondan sonra yıldızı söndü. 1945'te İtalyan partizanlarınca idam edildi.

13. Faşizm-öncesi İtalyan Milliyetçi Birliği'nin kurucularından biri olan Luigi Federzoni (1875-1967), 1923 faşist-milliyetçi birleşmesinde Faşist Partiye katıldı. Mussolini'nin ilk kabinesinde Sömürgeler Bakanı görevinde bulundu, sonra, Haziran 1924'te İçişleri Bakanı oldu. Bu görevdeyken, partinin devlete egemen olması görüşünü savunan Farinacci ile çatıştı.

Alfredo Rocco (1875-1935): 1923'te Faşist Partiye katılan bir başka milliyetçi. 1925'ten 1932'ye dek Adalet Bakanı olarak, devlet ve toplumun her alanında totalitarizmi kuran yasa tasarılarının hazırlanmasını yönetti. Basın, kamu güvenliği ve siyasal dernekler üzerindeki yasalar, iş yasası ve öteki korporativist yasalar, yeni ceza yasası hep Rocco'nun gerici devlet denetimi anlayışının damgasını taşır.

üçüncü ders
ULUSAL FAŞİST PARTİ

1. 1911-12'de Giolitti'nin gitgide daha saldırgan olmaya başlayan sömürgeci politikasını, özellikle Libya'nın işgalini desteklemiş olan Leonida Bissolati ve daha başka sağcı reformistler, Temmuz 1912'de Reggio, Nell Emilia'da toplanan 12. Ulusal Kongresinde Sosyalist Partiden çıkarıldılar. Partinin denetimi Costantino Lazzari ve Giacinto Menotti Serrati'nin liderliğindeki maksimalist kanadın eline geçti.

2. Birinci dersin 7 sayılı notuna bakınız.

3. Giuseppe Bottai (1895-1959), rejim için organik bir ideoloji yaratmada en etkin olarak çalışan aydınlardan biriydi. 1925'ten 1929'a dek Korporasyonlar Müsteşarı ve 1929'dan 1932'ye dek Korporasyonlar Bakanı olarak, hem sosyalizmden hem de kapitalizmden nitesel bakımdan farklı hayali bir ekonomik sistem peşinde koştu. İlk zamanlar Yeni Düzen'in hayranlarından biri olan Bottai, devletin vesayeti altında sınırlı bir ekonomik demokrasiyi öngören kendi planları ile faşizmin egemenliği altında burjuva siyasal ve ekonomik diktatörlüğünün acımasız gerçeği arasındaki çelişmeyi elbette ki çözemedi. Bottai, üretimi kısıtlayıcı bir biçimde sanayii desteklemeye yönelik "olağanüstü" mekanizmalar yaratılmasına karşıçıktıktan sonra, Mussolini tarafından 1932'de hükümetten çıkarıldı. Bottai daha sonra 1936'dan 1943'e dek Eğitim Bakanı olarak görev yaptı, ve rejimin adeta kendikendini feshettiği Faşizm Yüksek Kurulu'nun 25 Temmuz 1943 günlü birleşiminde Mussolini'nin aleyhinde oy kullandı.

4. Bissolati'nin Sosyal Reformist Partisinin üyesi ve 1921-22'de Çalışma Bakanı olan Walter Beneduce (1877-1944) 1925'te faşist rejimle açık işbirliğine doğru sürüklenmeye başladı. Daha önce kamu hizmetlerini ve bayındırlık işlerini finanse etmek için birdizi sözde kamu kredi kurumları kurmuş olan Beneduce, 1933'te kurulan Sınai Kalkınma Enstitüsü'nün kurulmasında da büyük bir rol oynadı. Sınaî kalkınma Enstitüsü zarar eden banka ve sanayicilere kefil olmak için düşünülmüştü, ama sonra gerçek bir kamu sınaî holding, şirketine dönüştü. Ancak kamu mülkiyeti mülkün anonim şirket biçimini değiştirmedi ve Sınaî Kalkınma Enstitüsü'nün şubeleri esas olarak birer özel şirket gibi yönetildiler.

5. Rejim ile uzlaşma isteği nedeniyle Alessandri'nin grubuna "Gironde"* adı verildi. Alessandri (1869-?) az sonra unutulup gitti.

6. Aşırı tutucu br politikacı ve Apulia'daki toprak sahipleri sınıfının sözcüsü olan Antonio Salandra (1853-1931) 1914'ten 1916'ya dek Başbakandı. Salandra ve akıl hocası Dışişleri Bakanı Sidney Sonnino İtalya'nın 1. Dünya Savaşına girişini gizlice düzenlediler. Savaşa girilmesine halk

---

[*] Fransa'da bir idarî bölge olan Gironde'den gelen **Girodin**'ler (Türkçe okunuşu ile Jirondenler), Fransız Devrimi sırasında faaliyet gösteren siyasal bir partinin adıdır. Orta sınıfı temsil eden ve, Cumhuriyetçiliği benimsemekle birlikte, kesin bir siyasal tutumları olmayan ve **Jacobin**'lerin karşısında "ılımlı" devrimci sayılan Girondin'ler bir ara Millet Meclisi'nin en güçlü partisi oldukları halde, sonradan Jacobin'lere yenik düştüler ve elebaşıları giyotinle idam edildiler -ç.

şiddetle karşıçıktı ama Salandra ve Sonnino bunu olağanüstü durum ilân ederek devlet baskısını artırmak için fırsat bildiler. Eylül 1922'de Salandra kendini "fahri faşist" olarak ilân etti.

7. Yedinci Ders (devam) not 1'e bakınız.

8. Pasquini, bugün İgnazio Silone diye bilinen Secondino Tranquilli'nin takma adıydı. Silone 1930'da İtalyan Komünist Partisinin Merkez Komitesinden uzaklaştırıldı ve Temmuz 1931'de Partiden atıldı. Bu nedenle Togliatti'nin Silone'den bir otorite diye sözedişinin bir şok etkisi yaratmış olması gerekir. Sözkonusu olan yazı İtalyan Komünist Partisinin aylık teorik organı olan Secondino Tranquilli'de yayınlandı.

9. Faşist Partinin heterojen tabanındaki çelişkiler Roma Ustüne Yürüyüş'ten hemen sonra merkezkaç eğilimler yaratmaya başladı. Faşistler iyice belirlenmiş bir programları olmadan iktidarı ele geçirmişlerdi. Mussolini bir yandan "eski" Milliyetçiler ile monarşistler, öte yandan parti diktatörlüğü altında devleti yeniden biçimlendirmek isteyen küçük-burjuva kadroları arasında hokkabazlık numaraları yaparak buna çare bulmaya çalıştı. "Normalleştiriciler" ile "uzlaşmazcılar" arasındaki bunalım Mayıs 1923'te doruğuna ulaştı. Her ne kadar ideoloji ve program anlaşmazlıkları gibi gösterilmek istenildiyse de, tartışma aslında çeşitli hizip liderlerinin kişisel hırslarını ve hınçlarını yansıtıyordu. Mussolini, belki de normalliğe dönüşün aşırıya gitmesine izin vermiş olduğunu hissederek geçici olarak uzlaşmazcıların tarafını tuttu.

"Kuzeybatı İtalya'nın büyük tarım çıkarlarının uşakları olan Cesare Forni ve Raimondo Sala, faşizm-öncesi politikacılarla bir uzlaşmaya karşıydılar. Perugia'da Faşist Partiden atılmış, ama Faşist-Milliyetçi birleşmesinden sonra yeniden partiye girmiş olan Alfredo Misuri ise daha ortodoks bir otoriterlikten yana olan tutucu tarım kesiminin çıkarları adına konuştu. 29 Mayıs 1923'te Misuri, Faşist Partinin devlet gücünü gasbetmesi ve normal yönetim işlevlerine karışmasını kınayan bir konuşma yaptı. Altı saat sonra Mussolini'nin gönderdiği bir kabadayılar çetesi tarafından dövüldü.

10. İkinci Dersin 1 sayılı notuna bakınız.

11. Dördüncü Dersin 8 sayılı notuna bakınız.

dördüncü ders
FAŞİZMİN ASKERİ VE PROPAGANDA ÖRGÜTLERİ

1. Nisan 1926'da kurulmuş olan Opera Nazionale Balilla rejimin İtalyan çocuklarının ve gençlerinin okul-dışı faaliyetlerini denetleme amacını güden bir "şemsiye" ku-

ruluştu. Başlangıçta, oğlanlar için ayrı, kızlar için ayrı birbirine koşut birdizi örgütlere ayrılmıştı. 1930'da onsekiz ile yirmibir yaşları arasındaki gençler için bir Genç Faşistler bölümü kuruldu.

2. Faşistler, Opera Nazionale Balilla'yı tüm gençlik örgütlerinin bir devlet tekeli olarak tasarlamışlardı. Bu hedefe ulaşmak için rejim, Katolik gençlik gruplarını kaldırmak zorundaydı. 1926 ve 1928 arasında çıkarılan birdizi kararla Katolik İzciler dağıtıldı. 1931'de, faaliyetleri toplumsal, siyasal ve çalışma ile ilgili konuları kapsayan Katolik Eylem örgütlerinin hepsine karşı büyük bir saldırı başladı. Başlıca hedeflerden ikisi, İtalyan Katolik Gençlik Derneği ile İtalyan Katolik Üniversite Federasyonu'ydu. Papa XI. Pius bu kampanyanın zor kullanmasını protesto eden, ama temelde faşizmi kınayan bir genelge yayınladı. Bundan kısa süre sonra, Vatikan'ın Katolik örgütlerinin dini olmayan konularla ilgilenmesini yasakladığı ve onları anti-faşizmden uzaklaştırmak için önlemler aldığı bir uzlaşma ile sonuçlanan görüşmeler başladı. Özellikle gençlik birlikleri bakımından, Vatikan bunların eylem alanını "dinsel amaçları olan eğlence ve eğitim faaliyetleri" ile sınırlamayı kabul etti.

3. 1934'ten 1940'a dek her yıl ulus ölçüsünde yapılan üniversite kültür ve sanat yarışmaları, şiirden dış politikaya dek uzanan çok çeşitli konular üzerinde sözlü tartışmalar birçok genç anti-faşistler için bir yetişme alanı olmuştur.

4. Cesare Forni için Üçüncü Dersin 9 sayılı notuna bakınız. Napoli ve Campania'daki Faşist Parti ve Faşist Milis'in tartışmasız başı olan Aurelio Padovani Mayıs 1923'te "normalleştiriciler" ile "uzlaşmazcılar" arasındaki çatışmada gözden düştü. Padovani, Milliyetçilerle birleşmenin faşizmin "devrimci" kökenlerine bir ihanet demek olacağına ve Güney'de faşizm-öncesi iktidar yapısını destekleyeceğine inanıyordu. Anti-monarşist ve ant-burjuva bildirileri onu yeni rejim için büyük bir sorun haline getirdi. Mattetotti bunalımı sırasında Farinacci, Padovani'den Faşist Partiye yeniden katılmasını istedi, ama Padovani bunu reddetti.

5. 1919'da Fasci İtaliani di combattimento'nun kurucularından biri ve 1920'de Faşist Partinin Milano ili örgütünün başı olan Mario Giampaoli'nin başlıca düşüncesi, imalat işçilerini partiye üye yapabilmek için fabrika düzeyinde parti hücreleri kurmaktı.

6. Hitler, muhaliflerini Haziran 1934'te tasfiye etti. Ernst Röhm ve öteki SA liderleri katliamın başlıca kurbanları olmuşlardı.

7. İkinci Dersin 1 sayılı notuna bakınız.

8. Başlangıçta bir uzlaşmazcı ve Eylül 1929'dan Mayıs

1933'e dek İçişleri Müsteşarı olan Leandro Arpinati (1892-1945), 4 Mayıs 1933'te birkaç yandaşıyla birlikte Faşist Partiden çıkarıldı. Ertesi yıl Arpinati, Mussolini'ye karşı suikast düzenleme suçundan beş yıl ev hapsine mahkûm oldu. 22 Nisan 1945'te Bologna yakınlarında partizanlarca öldürüldü. Arpinati'nin örgütlü muhalefeti, ekonomide devletin rolünün genişlemesine ve aynı zamanda Faşist Partinin devletin işlevlerine el uzatmasına karşıçıkmıştır.

beşinci ders
FAŞİST SENDİKALAR

1. **Dopolavoro** (söz anlamı "iş-sonrası"), rejimin işçiler için kurduğu eğlence ve boş zamanları değerlendirme sistemidir. Bu konu ile ilgili olan bir sonraki derse bakınız.

2. Anarko-sendikalistler 1907'de Sosyalist Parti ve Genel İşçi Konfederasyonu ile bağlarını koparark İtalyan Sendika Birliği'ni kurdular. 1914'te İtalya'nın Birinci Dünya Savaşına girmesi sorunu üzerine işçi hareketinin tutumu konusunda çıkan anlaşmazlık sonucunda, savaşa girmekten yana olan sendikalistler İtalyan Sendika Birliği'nden ayrıldılar.

3. Başlangıçta sosyalist, sonra bir sendikacı olan Enrico Ferri (1856-1929), 1922'de faşizme kaydı ve sonunda Mussolini'nin hararetli bir savunucusu oldu. En önemli İtalyan anarko-sendikalisti olan Arturo Labriola, 1911'de Libya'nın sömürgeleştirilmesini ve 1914'te İtalya'nın 1. Dünya Savaşına katılmasını desteklemiştir. 1920-21'de Giolitti hükümetinde Çalışma Bakanlığı yaptı. Anti-Faşist olan Labriola, Kurtuluştan sonra 1948'de Senatoya seçildi.

4. Edmondo Rossoni, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşarken Dünya Sanayi İşçileri'nde etkin rol oynamış bir anarko-sendikalisti. Rossoni 1915'te İtalya'ya döndü ve 1921'de faşist harekete katıldı. 1922'den 1928'e dek Faşist Sendikalar Konfederasyonunun başkanı ve 1935'ten 1939'a dek Tarım Bakanıydı.

5. Luigi Razza (1892-1935) Tarım Sendikaları Faşist Konfederasyonunun başkanıydı. Etyopya'ya (Habeşistan'a) saldırı hazırlığı içinde kabinede değişiklik yapılırken, 1935'te Mussolini tarafından Bayındırlık Bakanlığına getirildi. Ancak Razza kısa bir süre sonra bir uçak kazasında öldü.

6. Genel İşçi Konfederasyonu ile yakın ilişkisi olan İtalyan Metal İşçileri Federasyonu.

7. Genel İşçi Konfederasyonunun reformist başkanları 4 Ocak 1927'de gönüllü olarak örgütü dağıttılar. Bunun üzerine komünistler sınıf sendikası merkezinin ulusal

politika saptayıcı yapısını yeniden kurmak için 20 Şubatta Milano'da gizli bir toplantı yaptılar.

8. Sanayi Konfederasyonu ile faşist sendikalar arasında 2 Ekim 1925'te imzalanan Vidoni Sarayı Antlaşması, Konfederasyona üye iş kollarında yapılacak toplu pazarlıkta işçileri temsil etme tekelini faşist sendikalara vermiştir. Böylece işyeri komitelerini kaldırmak ve faşist olmayan sendikaları yasaklamak için zemini hazırlamıştır.

3 Nisan 1926 Yasası, Sanayi Konfederasyonuna ve ekonominin öteki kesimlerindeki iş yönetimi birliklerine yasal bir nitelik verdi, ve, faşist sendikalarla yönetim birliklerinin resmen tanınmasının bunlar arasında imzalanan sözleşmelerin üye olmayanlar için de bağlayıcı olduğu anlamına geldiğini hükme bağlamak yoluyla işçilerin sözleşme özgürlüğünü tamamen kaldırdı. Grev hakkı da kaldırıldı.

21 Nisan 1927'de Faşizm Yüksek Kurulu tarafından onaylanan İş Yasası gerçekte bir yasa değil, demokratik işçi örgütlerinin yasaklanmasıyla ortaya çıkan boşluğu doldurmayı hedef alan ideolojik bir bildiriydi. Belirsiz bir korporativist manifesto olan İş Yasası, her ikisini de daha yüksek bir kavram olan "Ulus" kavramı içine alarak, emek ile sermaye arasındaki çelişmeleri sözümona çözdüğünü savunuyordu. İşçilere asgarî ücret vb. biçiminde hiç bir somut güvence vermediği halde, iş ya da çalışmayı bir "toplumsal görev" olarak tanımlıyordu. İş Yasasının ilkelerini yasal planda uygulama yetkisi hükümete verildi, o da bu yetkiyi korporatif devletin otoriter, bürokratik yapısını kurmak için kullandı.

9. 3 Nisan 1926 Yasası bir zamanlar geniş bir örgüt ağına sahip olan Katolik Sendikaların ölüm fermanıydı. 19 Nisan 1926'da Katolik Eylem, üyelerine faşist sendikalara katılma hakkını verdi ve okuma, yoksullara yardım ve eğitim faaliyetlerinde bulunmak üzere iş kolu grupları yaratmaya kalktı. Ekonomik bunalımın patlak vermesiyle, bu gruplar faaliyet alanlarını genişletmeye yöneldiler ve bu yüzden faşist sendikalarla korporatif yapının sözcüleri tarafından saldırıya uğradılar. Sonunda Eylül 1931'de devletle imzalanan bir antlaşmanın hükümlerine göre, Vatikan, Katolik Eylemin mesleki birlikler ya da sendikalar kurma girişimini kabul etti. Vatikan aynı zamanda eğitim gruplarını ruhanî ve dinî konularla sınırlamaya ve bunların sınıflararası işbirliğini sağlamakta korporatif örgütlere yardım etmelerine de yanaştı.

10. 24 Mart 1929'da yapılan ilk halkoylamasında halktan Vatikan ile yapılmış olan Laterano Antlaşmalarını onaylaması istendi. Beş yıl sonra 25 Mart 1934'te, rejim,

parlamento seçimleri yerine ikinci bir halkoylamasına başvurdu. Oy vereceklerden şu soruya yalnızca bir evet ya da hayır demeleri isteniyordu: "Faşizm Yüksek Kurulunca gösterilmiş milletvekilleri adayları listesini onaylıyor musunuz?"

altıncı ders
"DOPOLAVORO"

1. Dopolavoro adı, hem rejimin işçiler için işlettiği boş zamanları değerlendirme örgütleri sistemi için, hem de bu sistemin birer parçası olan kulüp, lokal, dernek ve merkezler için kullanılıyordu. 1925'te kurulan Ulusal Dopolavoro Ajansı'nın organizasyon, yönetim, spor, turizm, sanatlar ve yoksullara yardım ile uğraşan altı ana bölümü vardı.

2. İtalya'nın her tarafından açıkhava temsilleri vermek için rejimin 1928'de kurduğu gezgin tiyatro kumpanyaları grubu.

yedinci ders
KORPORATİVİZM

1. Faşist rejimin terminolojisi, ekonomik yapısı üzerinde yarattığı efsaneler, kısmen isteyerek kısmen de faşist ideolojinin bulanık niteliğini yansıttıkları için zihinleri karıştırmıştır. Okuyucu eğer **corporazione** (korporasyon ya da lonca) teriminin 1922'den 1943'e dek çok çeşitli kurumlara uygulandığını aklında tutacak olursa, korporativizm konusunu ele alan bu dersi daha kolay anlayabilecektir. Aynı biçimde, **sindacato** (sendika) sözcüğü de hem işverenlerin hem de çalışanların örgütlerini tanımlamak için kullanılmıştır. **Corporazione** sözcüğü ilk kez Ocak 1922'de, faşistler henüz iktidara gelmeden, bütün faşist "sendikaların" tüm meslek kol işçiliği ve teknik faaliyetlerini kapsayan beş "Korporasyon" altında gruplandırılmasına karar verildiği zaman kullanılmıştır. Ama İşverenlerin sendikaları ile çalışanların sendikaları birleştirilmedi. Aynı zamanda "karma sendikalar" adı verilen bu korporasyonların yalnızca adları vardı. Aslında işveren sendikaları ve işçi sendikaları çalışmalarını birbirinden bağımsız olarak sürdürdüler.

Rejim, 2 Temmuz 1926'da bir Korporasyonlar Bakanlığı kurdu, ama korporasyonlar ancak 1931 yılında kuruldu. Bir yıl önce kurulan Ulusal Korporasyonlar kurulu 1931'de tarım, sanayi, ticaret, deniz ulaşımı, kara ulaşımı, kredi ve sigorta, ve meslekler diye "korporasyon" adı verilen yedi bölüme ayrıldı. Son olarak 5 Şubat 1934'te rejim, yirmiki "sektörel korporasyon" kurdu. Bunlar, yirmiiki ayrı "çev-

rim"in (tahıllar, tahta, dokuma, inşaat, kamu hizmeti, sigorta ve kredi, iş, haberleşme vb.) her biriyle ilgili ham madde, mamül mallar ve hizmet "üreticileri"ni, toptan ve perakende tacirleri biraraya getirdiler. Sektörel Korporasyonların yönetim kurulları, kapitalistleri temsil eden 268 üyeden, işçileri temsil etmek için tek tek rejim tarafından seçilmiş 268 kişiden, doğrudan Faşist Parti adına konuşan 66 görevliden ve sayısı belli olmayan uzman ve kıdemli bürokratlardan oluşmuştu.

2. Bkz. Yedinci Ders (devam) not 1.

3. Idealist bir filozof ve korporativizmin teorisyeni olan Ugo Spirito 5 Mart ile 8 Mart 1932 arasında Ferrara'da yapılan Sendikal ve Korporatif Etütler İkinci Konferansında "mülk olarak korporasyon" düşününü ortaya attı. Spirito, "kapitalizm-sonrası" korporatif bir ekonomi içinde birey ile devlet, sermaye ile emek arasındaki çelişmenin çözülmesini öngörüyordu. Spirito'nun planına göre, devletin rolü, sermaye ile emek arasında aracılık yapmaktan çok, ikisini birbiri içinde eritmek olacaktı. Bunun için temel yapı üretici korporasyonlar olacak, bunların hisse senetleri işçilere "her birinin hiyerarşik rütbesine göre dağıtılacaktı." Üretimin örgütlenmesinde ve yönetiminde doğrudan doğruya bir işlevleri kalmayan kapitalistlerin çıkarları böylece kamulaştırılmış olacaktı. Spirito'nun düşünleri için kullanılan "solcu korporativizm" terimi aslında uygun bir terim değildi, çünkü Spirito'nun planı faşist sendikaları bile ortadan kaldıracak, böylece işçiler ellerinde kalmış olan bir nebzecik pazarlık gücünü kullanabilecekleri yapıdan da yoksun kalacaklardı. Ayrıca, işçilerin kâra ortaklık sistemi altında "kâr" biçimindeki ücretleri de tamamen çalıştıkları firmaların yazgısına bağlı kalacaktı.

4. Burada, corporazione sözcüğü lonca olarak çevrilmiştir.

5. Ekim 1926'da İtalya'da yasaklandıktan sonra Paris'te basılan Sosyalist Parti'nin günlük resmi yayın organı.

6. 15 Mayıs 1891'de Papa XIII. Leo tarafından yayınlanan Rerum novarum genelgesi, Ondokuzuncu Yüzyılda kapitalizmin yaygınlaşması ve buna koşut olarak işçi hareketinin büyümesi sonucunda Katolik Kilisesinin toplumsal sorunlar alanına müdahalesinin teorisini yapmak yolunda ilk önemli resmi girişim sayılabilir. Özünde anti-sosyalist bir belge olan genelge mülkü Tanrı vergisi doğal bir hak olarak tanımlamış ve devlete onu savunma görevini yüklemişti. Genelge, tatil günleri, çalışma saatleri, çocuk işçiler vb. alanlarında düzenlemeler yapılması için bulanık bazı çağrılarda bulunmakla birlikte, kamu otorite-

lerinin emeğin korunmasındaki rolü konusunda pek bir şey söylemiyordu.

Rerum movarum'un yayınlanışının kırkıncı yıldönümünü kutlamak ve aradaki gelişmelerin ışığı altında boşluklarını doldurmak için 15 Mayıs 1931'de Papa XI. Pius tarafından çıkarılan **Quadriagesimo anno** diye başlayan genelge, faşizmin korporatif sistemini, düzenli bir sınıflararası işbirliğini sağladığı ve sosyalist işçi örgütlerini kapattığı için övmüştür.

7. 6 Ekim 1934'te yaptığı bu konuşmasında Mussolini, korporativizmin komünizme tek seçenek olduğunu söylüyordu.

8. Faşist Partinin ayda bir yayınlanan teorik dergisi.

9. Takma adı Giuseppe Di Vittorio olan Mario Nicoletti, İkinci Dünya Savaşından sonra Genel İşçi Konfederasyonunun başkanıydı. Sözkonusu olan yazı şudur: Giuseppe Di Vittorio, "Le *corporazioni* di categoria," (Kategori korporasyonları). **Lo Stato Operaio**, VII, 9-10 (Eylül-Ekim 1933), s. 544-556.

10. Üçüncü Dersin 3 sayılı notuna bakınız.

11. Faşist sendika aygıtının gazetesi.

yedinci ders (devam)
KORPORASYONLARA KARŞI BİZİM POLİTİKAMIZ

1. Çalışma Sorunlarının İncelenmesi İçin Ulusal Birlik ve çıkardığı **Problemi del Lavoro** (Çalışma Sorunları) adlı dergi Genel İşçi Konfederasyonunun eski genel sekreteri Rinaldo Rigola tarafından 1927'de kurulmuştur. O yılın 4 Ocağında Rigola ve öteki reformist sendika liderleri gönüllü olarak Genel İşçi Konfederasyonunun dağıtılması için oy kullandılar. Oniki gün sonra Rigola ve birkaç reformist arkadaşı Milano'da toplanarak korporatif "deney" in başarısı için yapıcı eleştiri ve eylemlerle katkıda bulunmayı vaad eden bir belge imzaladılar. Bunda, sınıf savaşımı gerçeğini olsun, nihai gaye olarak sosyalizmin geçerliliğini olsun yadsımadıklarını, ama rejimin "reformlarını" (3 Nisan 1926 Yasası ve o zaman hazırlanmakta olan İş Yasası) ve toplumsal programını olumlu karşıladıklarını bildiriyorlardı. Temelde işbirlikçi olan tutumlarını haklı gösterme çabası içinde, sahte bir gerçekçilik hissi vermek istedikleri manifestolarında, korporativizme a priori (önsel olarak) karşıçıkmanın işçilerin yararına olmayacağını savunuyor ve faşizmin toplumsal ve ekonomik politikasına "pragmatik" bir yaklaşımla işçilerin çıkarlarına daha iyi hizmet edilebileceğini ileri sürüyorlardı. Rejim, on yıl boyunca, derginin yayınlanmasına gözyumdu. Çünkü Ültra-

-reformist işbirliğinin avantajları suyuna-tirit eleştirilerinin sakıncalarından çok daha ağır basıyordu. 1914'ten 1920'ye dek Milano'nun Sosyalist Belediye Başkanı olan Emilio Caldara **Problemi del lavoro**'ya yazılarıyla katkıda bulunmuştur.

2. Antonio Labriola (1843-1904): Benedetto Croce, Gramsci ve Togliatti'nin entellektüel formasyonunu etkilemiş olan marksist düşünür ve filozof. Togliatti'nin değindiği mülâkat 1904'te değil, 13 Nisan 1902'de Roma gazetesi **Il Giornale d'Italia**'da çıkmıştır.

3. "Agli operai, ai contadini, ai lavoratori, a tutti gli sfruttati, a tuttu glu opperessi dal capitalismo e dal fascismo" (İşçilere, köylülere, emekçilere kapitalizmin ve faşizmin bütün ezilmişlerine) **Lo Stato Operaio**, VII, 11-12 (Kasım-Aralık 1933), s. 621-636.

4. Fransız mühendisi Charles Bedaux (1888-1944) tarafından bulunmuş ve ilk kez 1919'da Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılmış bir zaman ve hareket değerlendirme sistemi. Hedefi emeğin azami yoğunlukta sömürülmesiydi. Gerçekte, Badeux sistemi üretkenliği yükseltmek için sermaye yatırımı ile ilgilenmiyor, yalnızca bir işçinin verilen işi yapma hızını artırmayı hedef alıyordu. 1920'lerde İtalya'ya getirilen Bedaux sistemi, "bilimsel olarak saptanmış" daha yüksek üretim kotaları koymak ve fazla mesaiyi kaldırmak yoluyla ücretlerde büyük indirimler sağlamanın bir aracı olarak birçok sanayi kollarında yandaşlar kazanmıştır.

sekizinci ders
KÖYLÜK BÖLGELERDE FAŞİZMİN POLİTİKASI

1. Bir hektar 10.000 metre kareye, bir kental 100 kilograma eşittir.

2. Andrea Marabini, "İ risultati della battaglia del grano" (Buğday Savaşının Sonuçları), **Lo Stato Operaio**, VII, 5 (Mayıs 1934) s. 392-406. Ve "Spostamenti de Classe nelle campagne İtaliane" (İtalyan köylerinde sınıfların yer değiştirmesi), **La Stato Operaio**, VII, 7 (Temmuz 1934), s. 507-518.

ek
İTALYAN FAŞİZMİNİN GÜCÜ NEREDEDİR?

1. **L'International communiste**, XVI, 19 (5 Ekim 1934), s. 1254-1270. İmza: Ercoli.

2. Lenin, **Seçme Yapıtlar**, 12 cilt (Moskova: Sovyetler Birliği Yabancı İşçiler Kooperatif Yayın Şirketi 1938). cilt 10, s. 333.

bilim ve sosyalizm yayınları

Palmiro Togliatti uzun yıllar İtalyan Komünist Partisinin Genel Sekreterliğini yapmıştır. Kendisinden önceki Parti Genel Sekreteri Antonio Gramsci'nin izleyicisi ve öğrencisi olarak, İtalyan Komünist Partisini Batı'nın en büyük yığın komünist partisi yapan politikaların biçimlendirilmesine herkesten çok katkıda bulunmuştur. Palmiro Togliatti, İtalya'da faşizmin (ve Almanya'da nazizmin) hüküm sürdüğü yıllarda sürgünde yaşamıştır. "Ercoli" takma adıyla, Komünist Enternasyonal'in Yürütme Komitesi'nde İtalyan Komünist Partisini temsil eden Togliatti, bu görevini yerine getirirken, 1930'larda faşizme karşı uluslararası birleşik cephe politikasının başlıca mimarlarından biri olmuştur. Bu kitapta, onun İtalya'dan Rusya'ya kaçan komünist işçilere 1935'te Moskova Lenin Okulu'nda verdiği dersler biraraya getirilmiştir. Son zamanlarda İtalya'da ve aynı zamanda Moskova'da yayınlanmış olan bu Dersler, o günlerin uluslararası Lenin Okulu'nda uzun yıllar saklı kalmış olan belgelerin ilk yayınlananları arasında yer almaktadır. 1930'ların İtalya ve uluslararası deneyimlerine dayandırılmış olan Togliatti'nin Faşizm Üzerine Dersler'i, şimdi de derin bir anlam taşıyan bir çözümlemeyi içermektedir.

50 Lira